BIBLIOTHEEKLEVEN

ORGAAN DER CENTRALE VEREENIGING
VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN
EN VAN DE NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN
BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEKAMBTENAREN

REDACTIE:
E. DE CLERCQ, J. D. C. VAN DOKKUM,
ANNIE C. GEBHARD, Dr. H. E. GREVE,
G. A. EVERS, Secretaris

11DE JAARGANG — 1926

BERICHT. „Bibliotheekleven" verschijnt in de eerste week van elke maand. Het Redactie-adres is: Van Speykstraat 20, Utrecht, Artikelen en bijdragen moeten uiterlijk den 15den, advertentiën den 25sten van iedere maand aan het Redactie-adres worden ingezonden. De abonnementsprijs bedraagt *f* 5.— per jaar, fr. p. p. -:- Leden der beide Vereenigingen wordt het orgaan gratis toegezonden. -:

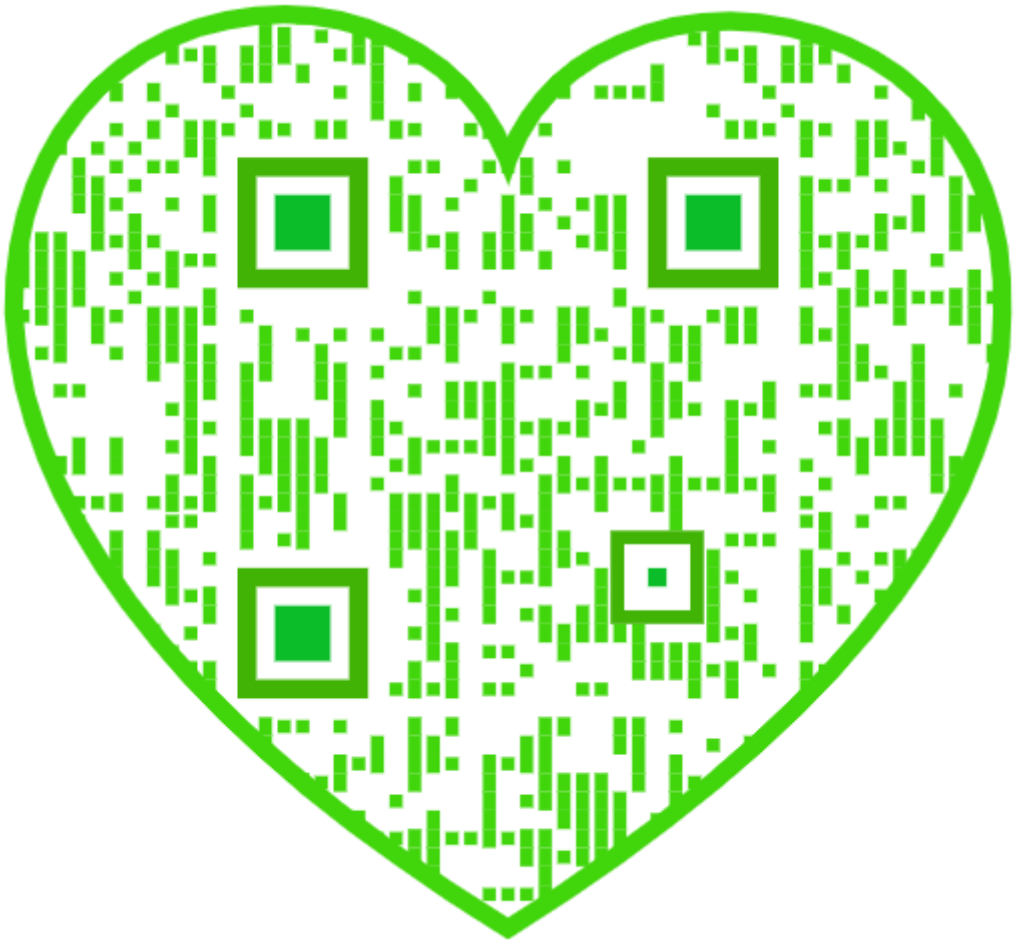

INHOUDSOPGAVE.

Blz.

Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken 33, 85, 101, 149, 165, 197

Nederlandsche Vereeniging van Bibliothecarissen en Bibliotheek-ambtenaren 1, 86, 101, 117, 150

Bibliothecarissen-congres 1926. . . . . 17, 65, 86

Bartling, D., Verzoek om medewerking 10

———, Volksopvoeding en leeszaalarbeid 88

———, De beteekenis van het dubbel-exemplaar 166

Binnenlandsche kroniek: Alkmaar 30, 99; Amsterdam 14, 30, 62, 110, 176, 190, 213; Appingedam 114; Arnhem 130; Assen 62, 190, 213; Bussum 132, 180, 191; Dieren 191, 214; Ede 191; Eelde 214; Enkhuizen 62; Enschedé 191, 216; Franeker 64; 's Gravenhage 15, 16, 62, 83, 84, 116, 130, 132, 146, 164, 177, 180, 191, 214; Groningen 31; Haarlem 64, 100, 215; Harlingen 177; Helmond 191; 's Hertogenbosch 15, 215; Hilversum 146, 164; Jeugdlectuur 216; Kampen 196; Laren 15; Leeuwarden 83, 133, 191, 192, 215; Leiden 32; Lonneker 64; Middelburg 177; Naarden 132; Nijmegen 195; Overveen 64; Reizende koloniale boekenverzameling 32; Roermond 196; R.K. O. L. B. (Bond van) 147; Rotterdam 114, 177; Schiedam 100, 178; Utrecht 64, 83, 84, 147, 178, 196; Veendam 115; Vlissingen 216; Wageningen 32, 100; Winschoten 116; Zaandam 215; Zandvoort 16; Zeist 16, 196; Zutphen 146; Zwolle 32.

Clercq, E. de, „Reistentoonstellingen" 12, 103

———, Reizen (Lectuurlijst) 55, 78

———, „Boeken voor de huisvrouw" 189

Evers, G. A., Nederlandsche bibliotheken in den inlijvingstijd V 141, 158, 197

Gebhard, Annie C., Excursie naar Engeland 34

———, Münchener Kinderlesehallen 139

———, Mr. Ph. Falkenburg † 154

Greve, H. E., De „werkstukken" van den directeurscursus . . . 155

Hoogstraten, J. M. van, Samenwerking op bepaalde gebieden 8

Jurgens, W. S., Muziekcursus [te Sittard]. 65, 100

Kloos, L. C., Bibliografie en catalogus 82

Blz.

Kluit, H. J., Iets over de jeugdbibliotheken en het kinderlectuur-vraagstuk 96
———, Uit de Rotterdamsche park-bibliotheek 167
———, Vakliteratuur 212
Kossmann, F., De „signaturen" in den catalogus en overnummeringen 2
Ledeboer, P., Over het lezen der kinderen 26
Meulen, J. ter, Eenige mededeelingen over de boekenafdeeling der Grotiustentoonsteling. Den Haag 1925. (Met aanteekeningen) 66
Personalia 16, 32, 64, 84, 100, 116, 132, 180, 196, 216
Pit, M. A., Vakliteratuur 13
Simons, Fanny, Muziekbibliotheken en gramofoonplaten als uitleenmateriaal 35
———, S., Leeszaalwerk in Leipzig 169, 181, 203
Staatsbegrooting (Uit de) voor 1927 175
Steenbergen, C. A., Wetenschap en leven in de classificatie. . 120
Vakliteratuur: Catalogus van kinderboeken... Rotterdam 128; La Chronique des lettres françaises 13; G. Fritz u. O. Plate, Volksbüchereien; P. Ladewig, Katechismus der Bücherei 13; G. Rees, Libraries for children 212; G. O. Ward, Publicity for public libraries.
Ven, J. C. C. van de, Samenwerking — dubbele winst! 108
Wesenhagen, Frida M., Boeken betreffende huisvlijt 184
Wumkes, G. A., De briefverzameling in onze bibliotheken . . . 18
———, Tentoonstelling Friesche taal- en letterkunde 133
———, Tentoonstelling Volkskostuum in prent en boek 192

OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEKAMBTENAREN.

Wintervergadering te Nijmegen op Zondag 17 Januari 1926.

Programma:

11.15 uur voorm. Samenkomst in de *Bibliotheek* der *Roomsch-Katholieke Universiteit*, 18 Snijderstraat. (Van het station te voet of per tram gemakkelijk te bereiken in de richting van de Burchtstraat). Bezichtiging dier bibliotheek onder leiding van den Bibliothecaris, den Heer Prof. Dr. H. de Vries van Hekelingen.

12.30 uur nam. *Noenmaal* in Hôtel Boggia, Burchtstraat. (Prijs *f* 1.75 per couvert. Opgave voor deelneming schriftelijk of mondeling aan ondergeteekende; betaling te Nijmegen).

1.30 uur nam. Bezoek aan de *Openbare Leeszaal en Boekerij* op Roomsch-Katholieken grondslag, 2a Oranjesingel, onder leiding van de Bibliothecaresse, Mej. M. Ph. H. J. Daniëls.

2.00 uur nam. *Ledenvergadering* in de Openbare Leeszaal.
Agenda:
1. Bespreking van het Bibliothecarissencongres.
2. Inleiding door Mej. A. C. Gebhard van het onderwerp: *Openbare leeszalen en archieven*
3. Rondvraag.

± 3.00 uur nam. Bezoek aan de *Bibliotheek* van het *Canisius-College* (der P.P. Jezuieten), 81 Berg-en-Dalsche weg, onder leiding van den Bibliothecaris, den Heer K. J. Derks.

Namens het Bestuur,
76 Tamarindestraat, Den Haag. *De secretaris:* A. LYSEN.

Contributie 1926. Ondergeteekende verzoekt de leden dringend hun contributie over 1926 te willen storten of gireeren op de postrekening der Vereeniging *No. 95943*, vóór 31 Jan. e.k.

Rotterdam, 31 Dec. '25. *De penningmeester:* J. E. VAN DER POT.

DE „SIGNATUREN" IN DEN CATALOGUS EN OVERNUMMERINGEN.

In onze wetenschappelijke bibliotheken wordt vrijwel algemeen de magazijnplaatsing toegepast. De twee voornaamste voordeelen dezer manier van opstellen boven de systematische of rubrieksgewijze plaatsing zijn bekend: 1e men kan de boeken naar het formaat op veel minder plankruimte schikken, 2e men ontkomt aan de noodzakelijkheid van uitgebreide verplaatsingen als de groei van een of andere rubriek de voor haar bestemde ruimte te buiten gaat. Vereischte bij de magazijnplaatsing is dat de catalogus zoowel het publiek als den bibliothecaris volstrekt volledig, betrouwbaar en gemakkelijk inlicht omtrent het bezit der bibliotheek. Immers zoeken naar literatuur over eenig gebied bij de boeken zelf in de kast bestaat niet meer. De catalogus wijst al het voorhandene aan en tevens door een omschrijving de plaats van elk boekdeel als een zelfstandig voorwerp op de zooveelste plank in de zooveelste kast; deze plaatsaanwijzingen zijn de „signaturen" in den catalogus. Het opzoeken en opbergen van een boek is daardoor vereenvoudigd tot een werk dat, naast nauwkeurigheid, nauwelijks meer vereischt dan kennis van de cijfers en van het alfabet, dat dus aan de jongste bedienden kan worden overgelaten. Voor zoover elk boekdeel dadelijk eens voor al zijn plaatsnummer kan ontvangen geeft deze methode aldus een volkomen oplossing van het magazijnvraagstuk. Een uitzondering vormen alleen steeds de handbibliotheken die, meer of minder omvangrijk, toch overal ten gebruike van publiek of personeel buiten het magazijn worden gehouden. Een bijzondere voorziening eischen ook steeds de nog onvolledige of doorloopende werken, reeksen en tijdschriften. Op verschillende wijzen heeft men voor deze twee bijzonderheden een bruikbare behandeling gevonden.

De kwetsbare plek bij deze manier van opstellen is de verplaatsing. Het systeem vereischt geen verplaatsingen; het

berust erop en vindt zijn kracht erin dat er niet verplaatst behoeft te worden; verplaatsingen zijn uit den booze. Maar het is een kenmerkende eigenschap van den booze, dat wij er te kwader ure door worden verrast. Al komt het niet uit het systeem voort, al is het dus slechts ten gevolge van buitengewone omstandigheden, de noodzaak van verplaatsing treedt toch van tijd tot tijd op. Hetzij in het klein, wanneer een afgesloten werk plotseling nog vervolgdeelen krijgt, hetzij in het groot als een verbouwing dwingt kasten te laten vervallen en nieuwe in gebruik te nemen. Nu is dat voor de magazijnplaatsing op zich zelf een kleine moeilijkheid; het verhuisde boek krijgt een nieuwe plaats en dus een nieuw signatuur. Indien nu de catalogus eveneens dat nieuwe signatuur vermeldt in plaats van het oude is de toestand in alle opzichten gelijk aan dien voor de verplaatsing.

De overnummering in den catalogus, in beginsel hoogst eenvoudig, is echter in werkelijkheid niet zoo ongevaarlijk. De vaste regels van den alfabetischen catalogus zullen het wel overal gemakkelijk maken den titel van elk boek dadelijk terug te vinden. Maar met den alfabetischen catalogus alleen is men er nog niet. De boekerijen zijn gegroeid en de wereld is haastiger geworden sinds de uitvinding der magazijnplaatsing. De systematische catalogus als eenige naast den alfabetischen wordt nauwelijks meer voldoende geacht om het zoeken met de vereischte snelheid mogelijk te maken. Bijna overal heeft men daarenboven talrijke verwijzingen, klappers of bijzondere catalogi op onderwerpen en trefwoorden noodig bevonden. Wáár men ook meent te moeten zoeken, steeds zou men liefst dadelijk een afdoende aanwijzing vinden, dat wil dus zeggen het juiste signatuur van het gewenschte boek. Een wijziging van het signatuur zal dus op al die plaatsen moeten worden aangebracht. Door deze noodzakelijke ontwikkeling van de catalogi zijn de overnummeringen een probleem geworden. En met de jaren nemen tevens de kansen toe, dat de noodzakelijkheid van grooter of kleiner verplaatsingen zal optreden in de toch ook groeiende boekerij. Daarom zal dit probleem zich allengs algemeener gaan vertoonen, en als men ten opzichte der overnummering niet tijdig een bepaalde

gedragslijn vindt, dreigt het gevaar dat meer en meer foutieve signaturen aan de betrouwbaarheid van de catalogi afbreuk zullen doen.

De moeilijkheid is: hoe vindt men met zekerheid alle vermeldingen en verwijzingen die in de verschillende catalogi op eenzelfde werk betrekking hebben, wanneer het signatuur daarop veranderd zou moeten worden. In een eenigszins oudere en uitgebreide bibliotheek, waarin niet het geheugen van den ambtenaar eigenlijk alle bijzonderheden omvat, mag men bijna zeggen, dat het onmogelijk is met volstrekte zekerheid al die vermeldingen bijeen te brengen, en in elk geval gaat dat niet zonder veel moeite en tijdverlies. Men moet overwegen waarbij die titel in den systematischen catalogus alzoo kan zijn ingedeeld, op welke onderdeelen, namen en reekstitels alzoo verwijzingen kunnen zitten; er is allerlei denkwerk voor noodig dat slechst gedaan kan worden door een ambtenaar met ervaring en kennis van zaken. Het is dus een kostbare bewerking.

Men vat dat nu in sommige groote bibliotheken tamelijk lakoniek op, verandert de signaturen op den hoofdtitel in den alfabetischen catalogus en op de verwijzingen die men dadelijk vindt, doch laat het overige, den geheelen systematischen catalogus inkluis, maar op zijn beloop. Voor het oogenblik is dat natuurlijk wel een oplossing. Men besteedt geen overmatige kracht en tijd aan de verandering en als bij een uit den systematischen catalogus opgegeven nummer niet het bedoelde boek te voorschijn komt, kan men in den alfabetischen catalogus het juiste nieuwe nummer gaan nazien. Maar ook dat is verlies van tijd en kracht en aan de zijde van het publiek licht verlies van geduld, waardoor het personeel der bibliotheek ook allerminst gediend is. De systematische catalogus is niet meer ten volle op de hoogte en, wat het ergste is, de mate waarin hij dit niet is neemt misschien langzaam maar toch zeker toe. Mag men het daar nu op aan laten komen, dat te eeniger tijd laat ons zeggen een kleine helft van den systematischen catalogus verouderde dus verkeerde signaturen opgeeft? In beginsel zal niemand dat kunnen bewonderen. Men zal dus moeten uitzien naar een middel om

met de grootst mogelijke kans van slagen steeds alle vermeldingen van een signatuur die in het geheele samenstel van catalogussen voorkomen bijeen te vinden. Of men zal met het vermelden van signaturen in de verschillende catalogi voorzichtig moeten worden.

Als mogelijke oplossingen lijken mij in aanmerking te komen:

1. *Aanteekening houden van alle plaatsen waar in de catalogi een bepaald signatuur wordt vermeld;* dat kan geschieden:

a. op den hoofdtitel in den alfabetischen catalogus of op een tweede werk-exemplaar van dien catalogus, als men dat rijk is,

b. in een afzonderlijk daartoe naar de nummers geschikten klapper, of wel in den aldus geschikten standplaatscatalogus.

Deze oplossing is misschien de eenvoudigste, maar ook het minst afdoende. Immers men moet dan liefst heel kort aangeven waar de titels zitten, hetgeen bij alle alfabetisch geschikte catalogi en klappers gemakkelijk, doch bij de systematisch geschikte heel moeilijk te doen is; men zal of slechts in het grof een rubriek kunnen noemen of zeer in het fijn een onderafdeeling, doch in het laatste geval ook weer bedacht moeten zijn op de telkens noodige veranderingen en verdere verbijzonderingen in die onderafdeelingen. Dus ook deze „aanteekening aller vermeldingen" zal op haar beurt voortdurend moeten worden bijgehouden, wil men niet de kans van verzuimen weer vergrooten.

2. *Afzien van plaatsaanwijzende signaturen bij alle verwijzingen en vermeldingen behalve één,* die als *hoofdtitel* wordt beschouwd; als zoodanig zal dan zeker de titel in den alfabetischen catalogus te verkiezen zijn, daar deze alleen steeds met volkomen zekerheid onmiddellijk te vinden is. Deze oplossing heeft ten gevolge dat de gebruiker van den catalogus ook steeds den alfabetischen catalogus moet raadplegen om het signatuur te vinden, dat wil zeggen hij zal in een overgroot getal der voorkomende gevallen twee maal moeten zoeken. In een omgeving waar geduld en tijd schaarsch zijn

geworden, zal dat geen verbetering schijnen. Maar men weet steeds volkomen waar men aan toe is en voor den inwendigen dienst geeft het zelfs vermindering van werk.

3. *Afzien van alle plaats-aanwijzende signaturen in de catalogi* en vervanging van deze door een aanduiding die onafhankelijk is van de plaatsing en steeds gelijk kan blijven. Dat is de eenige oplossing die de moeilijkheid in beginsel en dan ook volkomen afdoet. Maar zij zelf tast ook het beginsel van onze catalogi aan. Thans vermelden deze tegelijkertijd dat een boek aanwezig is en waar het staat; het repertorium der bibliotheek is tegelijkertijd de inventaris van het magazijn. Deze eenheid zou verbroken worden; de catalogus zal alleen nog aanwijzen dat het boek aanwezig is en daarbij een of andere aanduiding geven die men het „catalogusnummer" kan noemen; een bijzondere magazijn-inventaris zal uitsluitsel moeten geven waar elk boek zijn plaats heeft. Er zal dus steeds tweemaal gekeken moeten worden. Maar het eigenlijke opzoeken in de catalogi zal steeds dadelijk afdoende zijn, en dit zal nog vergemakkelijkt kunnen worden omdat men dan zonder eenig bezwaar het getal verwijzingen en vermeldingen zal kunnen uitbreiden. Hierdoor is voor de verdere ontplooiïng der catalogi alle te wenschen vrijheid verkregen; en dat is bij den tegenwoordigen stand van zaken geen gering voordeel te achten. De nieuwe magazijn-inventaris, waarin dan het tweede zoeken moet plaats hebben, zal gemakkelijk bij te houden en te bedienen zijn. Elk „catalogusnummer" wordt daar in de orde der nummers vermeld en gevolgd door de plaatsomschrijving „het signatuur"; elke verandering in de opstelling der boeken hoeft slechts op die eene plaats te worden aangeteekend. De bediende, die met het catalogusnummer het bedoelde boek nog niet zal kunnen vinden, moet daarbij eerst het plaatsnummer gaan opzoeken; maar dit is wederom een werkzaamheid die niet meer dan kennis van de cijfers en de letters vereischt.

Men kan zich afvragen of deze splitsing in de functies van den catalogus een stap terug is of een stap verder. Terug zeker, in zooverre zij het opzoeken als regel tot een tweevoudige handeling maakt. Maar verder, inzooverre zij niet alleen meer

de opstelling der boeken onafhankelijk maakt van hun inhoud (het gemak der magazijnplaatsing), maar ook de rangschikking der catalogi nu vrij maakt van de plaatsing in het magazijn. De catalogi zullen er beter, de orde in het magazijn gemakkelijker door worden. Bij het zoeken in den catalogus vindt men weer steeds dadelijk wat men noodig heeft; men wordt niet van het een naar het ander verwezen en men loopt geen gevaar voor verouderde signaturen. Het nazien door het magazijnpersoneel van het standplaatsnummer kost weinig tijd of inspanning; vergissingen zullen bij dat nazien natuurlijk wel eens plaáts hebben, doch ook deste gemakkelijker zijn te herstellen. Het praktisch nut van dezen magazijninventaris valt bovendien nog zonder veel moeite te vergrooten omdat men daar ook een aanwijzing kan plaatsen dat een boek is uitgeleend, waardoor dus het onnoodig zoeken in de kast wordt vermeden en menige wandeling van den bediende uitgespaard. De wijze waarop een en ander kan worden ingericht zal in bijzonderheden naar de eischen van elke bibliotheek moeten worden overwogen. Inzonderheid geldt dat ook voor de keuze der steeds gelijk blijvende „catalogusnummers". Heeft men deze als een afzonderlijken schakel in de organisatie aanvaard, dan zal men er op verschillende wijze nog verder profijt van kunnen trekken. Men kan daarvoor de journaalnummers nemen en b.v. per jaar of per tienduizend met serieletters een nieuwe nummering beginnen; men kan daarbij een rubriekverdeeling toepassen, indien men die hetzij om reden van de financieele verantwoording, hetzij in verband met het doel der instelling toch ook bezit, of men kan, als er gedrukte vakcatalogi aanwezig zijn, de volgnummers daarvan tevens voor den algemeenen catalogus laten gelden. In verschillende bibliotheken heeft men feitelijk dezen toestand reeds gedeeltelijk.

Hetgeen wij uiteen hebben gezet, geeft op verschillende wijzen een vermeerdering van werk of zelfs van het apparaat der bibliotheek. Voor velen mogen voorloopig de middelen nog erger lijken dan de kwaal. De lijders echter, en ook die zijn er in alle soorten, acute, latente, periodieke en chronische, zullen wellicht in deze overwegingen iets vinden dat hun hoop

geeft, om op een of andere wijze nog uit den nood te geraken en wel zoo, dat de onvermijdelijke nieuwe moeiten toch ook dubbele nieuwe voordeelen meebrengen.

Rotterdam. F. KOSSMANN.

SAMENWERKING OP BEPERKTE GEBIEDEN.

Tijdens het genoeglijk samenzijn aan het noenmaal in het Vredespaleis, in het begin van dit jaar, had ik het voorrecht, met den Heer J. E. van der Pot, den Bibliothecaris van het Rotterdamsche Leeskabinet een onderhoud te hebben, waarin ik hem uiteen mocht zetten welken omvang en welke samenstelling de Bibliotheek van de Nederlandsche Vereeniging ter Bevordering van het Levensverzekeringswezen, waarvan alle, of eigenlijk op twee na alle, Levensverzekering-Maatschappijen van beteekenis in ons land lid zijn, thans heeft. Ik zette daarbij uiteen, dat voor een zoo speciale wetenschap, die echter bogen kan op een zeer uitgebreide literatuur, van het grootste belang zou zijn, te weten, welke werken op haar gebied — behalve die zij zelve bezit — onmiddellijk zouden zijn te verkrijgen of in te zien in andere boekerijen in ons land.

De Heer van der Pot had de buitengewone hoffelijkheid, mij reeds enkele dagen daarna eene volledige opgave in dien zin te zenden betreffende de zijne, en schreef daarbij o.a.:

> „Moge dit U aanmoedigen, om hetzelfde ook nog aan „andere bibliotheken te vragen, via Bibliotheekleven b.v."

Door zeer drukke bezigheden moest ik helaas dien raad voorloopig voor kennisgeving aannemen, met het voornemen echter, daaraan zeker t. z. t. te voldoen.

Eerst nu is het mij mogelijk, mijn plan nader onder oogen te zien. Vooraf moge het mij vergund zijn, enkele korte inlichtingen omtrent de kleine wetenschappelijke verzameling onder mijn beheer, te verstrekken.

De Bibliotheek, gevestigd in mijne woning, Acacialaan 10 te Baarn, omvat 10 afdeelingen, tezamen 1563 nummers, waaronder een aantal periodieken met compleete, vele deelen tel-

lende reeksen, elk onder 1 nummer. De Afdeelingen zijn;

A.	Levensverzekering in het algemeen . .	298 nummers.
B.	Berichten van en over L. V. Z. Mijen. .	117 „
C.	Wiskundige werken op dit gebied . .	205 „
D.	Periodieken	103 „
E.	Invaliditeits-, Ongevallen- en Ziekteverzekering, Pensioenen, Weduwenbeurzen, Spaarbanken enz.	243 „
F.	Geneeskundige werken op dit gebied .	58 „
G.	Statistiek, Sterftetafels, Hygiëne . . .	123 „
H.	Rechtsgeleerde werken, Wetten enz. .	218 „
I.	Handleidingen voor agenten	52 „
K.	Diversen	146 „

benevens eene, op weinig na volledige, verzameling van de jaarverslagen der Maatschappijen.

Van den tot op den dag bijgehouden Catalogus verscheen in de voorgaande maand de laatste aanvulling. De werken kunnen worden uitgeleend onder bepaalde voorwaarden, aan de Leden of haar geëmployeerden vrachtvrij en met toestemming van het Bestuur der N. V. B. L. ook aan andere belangstellenden.

De verzameling wordt voortdurend bijgehouden en aangevuld.

Natuurlijk is iedereen zich bewust, dat de boekerij klein is, in vergelijking b.v.b. met die van de „UTRECHT", waarvan men zegt dat zij de grootste op dit gebied is in de wereld. Wat intusschen hare qualiteit aangaat, is zij in het geheel niet van belang ontbloot.

Door het Bestuur is mij nu opgedragen, een poging te doen om te komen tot het aanleggen van een zooveel mogelijk volledige lijst van werken op dit gebied, die in andere Bibliotheken aanwezig zijn (voorloopig alleen in ons land), die dan als appendix aan den Catalogus zou kunnen worden toegevoegd; welke maatregel zeer zeker de studie in de hand zou werken, en gepaard zou kunnen gaan met wederkeerigen ruil van catalogi. De onze is daartoe, voor zoover de middelen het toelaten, beschikbaar. Omtrent het wederkeerig gebruik ma-

ken van de werken zelven zou men overeenkomsten kunnen maken.

Is een dergelijke samenwerking, die de Heer van der Pot evenzeer op het oog had, niet geheel in de lijn gelegen van de bevordering van het wezen der kleine, maar vaak precieuse speciale verzamelingen, zoodat zij ook op ander gebied wellicht toepassing zou kunnen vinden?

Mochten bij de lezers van dit tijdschrift tegen een dergelijke samenwerking gegronde bezwaren rijzen, dan zou ik het op hoogen prijs stellen, de meening van de zooveel meer ervaring bezittende leden te mogen vernemen.

Zoo ik te veel eisch van hen, die met bezigheden vaak overstelpt zijn, dan moge tot mijn verontschuldiging dienen, dat ik slechts een poging op het oog heb om alle verzamelingen zooveel mogelijk nuttig effect te laten sorteeren.

Baarn, 22 October 1925. J. M. VAN HOOGSTRATEN.

VERZOEK OM MEDEWERKING.

Tot heden ontving ik nog geen voldoende aantal van de in mijn artikel over de beteekenis van het dubbelexemplaar (Octobernummer van dit tijdschrift) gevraagde lijsten. Er schijnen mij een 60-tal noodig om tot een betrouwbaar resultaat te komen, 40 lijsten zijn ontvangen. We wachten dus nog op de medewerking van 20 collega's bibliothecarissen en assistenten. Aangezien ons door meerdere groote bibliotheken lijsten toegezonden zijn, heb ik goeden moed dat het personeel der kleine en middelgroote instellingen in de eerstvolgende weken een uurtje voor dit werk willen offeren. Bij correspondentie over deze zaak is me gebleken, dat ik in het bewuste artikel te weinig gezegd heb over de wijze waarop de lijsten zullen verwerkt worden.

De bedoeling is de samenstelling en publicatie van een generalen lijst zoowel van de boeken die wij het eerst onder aandacht van den gemiddelden lezer willen brengen als van de boeken, die hoewel veel gevraagd voor opzettelijke verspreiding

ongeschikt zijn. In de lijst van boeken die het verdienen onder de aandacht van het groote publiek gebracht te worden, zullen alphabetisch geordend alle titels worden opgenomen, die door ten minste drie inzenders van lijsten zijn aangewezen. Achter elken titel komt een cijfer dat de verhouding zal aangeven waarin het staat tot het boek dat het grootste aantal keeren is genoemd. Boeken, door minder dan drie inzenders aangegeven, worden niet verwaarloosd, maar aan een nieuw onderzoek onderworpen en na schifting (door de gezamenlijke deelnemers) aan den generalen lijst toegevoegd.

Waarom juist 40 titels te noemen is gevraagd. Omdat de ingezonden lijsten evenveel titels moeten bevatten, zullen ze aan elkaar gelijkwaardig zijn. Het betrekkelijk gering aantal titels komt aan de betrouwbaarheid van het eindresultaat ten goede, omdat dit klein getal de inzenders noodzaakt tot overleg en schifting.

De lijst van minderwaardige of ongeschikte, maar veelgevraagde lectuur, wordt samengesteld uit boeken en schrijvers die door tenminste 80 % van de deelnemers zijn aangewezen. Daartoe zal aan de deelnemers gelegenheid gegeven worden door rondzending van een lijst die alle titels der ingezonden lijsten zal bevatten. De reeds binnengekomen lijsten van deze soort vertoonen namelijk naast een opmerkelijke eenstemmigheid eigenaardige verrassingen.

Uit het reeds ontvangen materiaal voor de goede boeken heb ik den indruk gekregen dat met dit gezamenlijk onderzoek een nuttige en zeer interessanten arbeid wordt verricht. Op het moment is namelijk de toestand aldus: 25 % der titels is eens of twee keer genoemd, 30 % 3 tot 5 maal, de rest meerdere keeren. Eén boek geniet de eer op 28 lijsten voor te komen.

Ongetwijfeld zal de eventueele publicatie van een generalen lijst heel wat boeken onder ieders aandacht brengen die tot nog toe door velen werden over het hoofd gezien.

Deze publicatie mogelijk te maken is thans het werk van hen die nog verzuimden hun lijst in te zenden. Men bedenke dat ook de arbeid van vele collega's zonder resultaat blijft als het noodige minimum inzendingen niet bereikt wordt.

Doetinchem. D. BARTLING.

„REISTENTOONSTELLINGEN".

Motto: „Do it NOW!"

In de laatste jaren wordt in de O. L. te Utrecht geregeld van 1 Juni—1 Sept. een zogen. „reistentoonstelling" gehouden, n.l. een uitstalling van reisgidsen en plaatwerken, betrekking hebbende op de meest-bereisde landen, aangevuld met dienstregelingen enz. van het lopende seizoen. Ter zelfder tijd wordt in het uitleenbureau ter beschikking van de lezers gesteld een biezondere katalogus, waarin — naar landen gerangschikt — bijeengebracht zijn alle in de O. L. aanwezige boeken en tijdschrift-artikelen, die voor een reiziger naar een bepaald land van belang kunnen zijn.

De biezondere belangstelling, die zowel tentoonstelling als katalogus elk jaar opnieuw van het publiek ondervinden, deed de gedachte bij mij rijzen of publicatie van deze boekenlijst voor andere O. L.-directies van belang kan zijn. Mogelik wil men in een andere O. L. eens eenzelfde proef nemen: véél ruimte is er aanvankelik niet mee gemoeid en de boekenvoorraad op dit gebied kan geleidelik jaar na jaar aangevuld worden. Succes zal m. i. niet uitblijven en in vele gevallen zal een dergelijk tentoonstellinkje zelfs een propaganda voor de O. L. blijken te zijn! Voor wie in deze richting iets zou willen ondernemen, zal door de gepubliceerde Utrechtse boekenlijst het werk alvast wat vergemakkelikt worden.

Echter, de ruimte in „Bibl.-leven" is beperkt! Ik zou daarom geen plaats in beslag willen nemen zonder zekerheid te hebben, d a t de publicatie van de lijst gewenst wordt. Vandaar het VERZOEK aan de collega's mij IN DEN LOOP VAN DEZE MAAND te willen berichten welke mening zij in dezen zijn toegedaan. Meent men van de publicatie nut te kunnen hebben, dan zal ik die tijdig voor ons blaadje klaarmaken. Acht men haar overbodig, dan zal ik het gedrang van copij niet onnodig verergeren!

Utrecht, Oct. 1925. E. DE CLERCQ.

VAKLITERATUUR.

Een nieuw Frans tijdschrift: *La chronique des lettres françaises.* Paris 1923 etc.

De hedendaagse Franse letterkunde is van zo'n geschakeerde rijkdom, dat menig bestuurder van bibliotheek of leeszaal moeite zal hebben met daarin te onderscheiden wat belangrijk genoeg is om aangeschaft te worden en wat hij met een gerust hart ter zijde kan leggen. In verband hiermee leek het mij wel de moeite waard in dit blad eens de aandacht te vestigen op een, sinds 1923 verschijnend, tweemandeliks periodiekje „la Chronique des lettres françaises" dat onder leiding van den heer J. Place bij H. Floury te Parijs verschijnt.

Mij dunkt dat dit uiterlik en innerlik buitengewoon goed verzorgde tijdschrift menige bibliotheekdirectie goede diensten zal kunnen bewijzen.

Ieder nummer bevat: 1°. één hoofdartikel over 't een of ander actueel letterkundig onderwerp; 2°. een rubriek getieteld: le mouvement des lettres, waarin alles vermeld wordt wat er in de afgelopen twee maanden in de letterkundige wereld is voorgevallen; 3°. een chronique des revues, waarin résumés worden gegeven van de belangrijkste letterkundige bijdragen in de meest vooraanstaande Franse tijdschriften en couranten. De geresumeerde artiekels worden zeer prakties naar hun inhoud in de volgende rubrieken gerangschikt: actualités littéraires; histoire littéraire; idées et doctrines littéraires; les romanciers contemporains; les poètes contemporains; essayistes, penseurs et philosophes; théatre; littératures étrangères. Volgt verder nog: 4°. een chronique des livres, waarin uitstekende analyses van de nieuwste romans met als aanhangsel „références bibliographiques" en 5°. een rubriek „bibliophilie" waarin verslag wordt gedaan van de belangrijkste boekverkopingen en allerlei mededelingen te vinden zijn betreffende oorspronkelike en luxeuitgaven. Iedere jaargang wordt besloten met een volledig zaak- en naamregister wat de bruikbaarheid van het geheel nog verhoogt. Gezien de schat aan bibliografies materiaal die dit tijdschriftje ieder jaar geeft lijkt mij een abonnement ten zeerste aan te raden, te meer daar de prijs voor het buitenland voor een volledige jaargang slechts 40 frs. bedraagt. Degenen die nadere kennismaking wensen kunnen zich ten allen tijde tot ondergetekende wenden, die gaarne bereid is een van haar eigen afleveringen ter inzage af te staan.

M. A. PIT.

P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei.* 2te Aufl. Leipzig. 1922. 46 S. 8°.

Hierin geeft Ladewig zijn „Politik der Bücherei" in „a nutshell". Goed geteld, 300 korte gezegden over het boek, de boekerij, haar uitrusting,

bedrijf, beheer enz. Als alles wat Ladewig geeft, solide, degelijk. Nu wil ik van degelijkheid en soliditeit allerminst iets kwaads zeggen, maar deze vorm van aphorismen vereischt meer puntigheid, meer „gallischen geest" dan waarover Ladewig beschikt of juister dan hij geeft. Het ware is, dat een aphorisme zich vasthaakt in onzen geest door een scherpe tegenstelling, een paradox, een geestige pointe: af en toe moet er bij het lezen een glimlach over het gelaat glijden. Ik geloof niet, dat iemand bij de lectuur van deze gezegden vaak de verzoeking tot zulk een glimlach zal ondergaan. Hetgeen niet uitsluit, dat Ladewig zeer goede dingen zegt en tal van juiste opmerkingen maakt. Dat dit geschriftje een tweeden druk heeft beleefd, zegt in dit geval zeker iets. Eigenlijk moesten mijne vakgenooten, met name zij, die een leidende positie aan een openbare leeszaal bekleeden, elken dag eenige van deze spreuken lezen en overdenken: dat zou heel braaf zijn, al moet ik tot mijne schaamte erkennen, dat ik zelf nog niet in deze braafheid ben voorgegaan. Ik heb het werkje een paar maal met aandacht doorgelezen, af en toe zie ik het eens in, maar daarbij blijft het.

Eén ding treft weer: Ladewig's — en niet alleen zijn — intellectualistische opvatting van het boek. Hij brengt boek en cultuur met elkaar in onmiddellijk verband als het hoogste. Goed: boeken vormen cultuurmenschen, maar daarom nog geen menschen. Laat ons eens ophouden met die eenzijdige vereering van het boek. Ik denk wel eens aan de veneratie der „vrouw" in een zeker tijdperk der Middeleeuwen. Meer schijn dan wezen. Men maakt het boek tot een middel tot kennen in plaats van tot kunnen. Niet alleen, zooals Ladewig ergens aardig zegt, is „der bibliophile Einband im Grunde eine Maszregel, welche den Gebrauch des Buches verhindert". Er wordt wel tot eene vereering van het boek opgewekt, die den weg tot zijn ziel afsluit. Ik lees ergens: „Bücherei ist ein Heiligtum" en elders spreekt Ladewig van „een heilige zaak". Om bij deze beeldspraak, zij zij ook „lichtelijk" overdreven, te blijven, wie is in staat altijd tot het heiligdom in te gaan? Onlangs werd er naar aanleiding van een verzuchting van een warm voorvechter in Engeland gevraagd: „Gaan de openbare leeszalen bankroet?" Natuurlijk zal het zulk een vaart niet loopen, maar toch, dat een vraag als deze kon rijzen, heeft iets te zeggen tot hen, die het wel met haar meenen.

J. B. DU BUY.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — Bij Raadsbesluit werden B. en W. gemachtigd, in het gebouw der Universiteitsbibliotheek verschillende veranderingen te doen

aanbrengen, de nieuwe zalen te doen meubileeren en stoffeeren en in de bestaande zalen de meubileering en stoffeering waar noodig te doen vernieuwen. Voor dit werk werd beschikbaar gesteld een bedrag van *f* 76.700.—, zijnde het geraamde bedrag der kosten.

Nu met de verbouwing begonnen is, zoo zeggen B. en W. in een voordracht aan den Raad, en hier en daar een stuk van het oude gebouw gesloopt is, doen zich echter verschillende tegenvallers voor. Zoo blijkt de vloer van de kamer van den bibliothecaris op vergane balken te rusten, terwijl ook het moerbint vergaan was en geen oplegging meer heeft. De muur, welke op dit moerbint rustte, moet geheel vernieuwd worden. De vloer van de conservatorenkamer rustte op een gewelf, dat wegens gevaar voor instorting door een gewapend-betonvloer moest worden vervangen. Ook de bovenmuur van het trappenhuis moest worden ondervangen en versterkt. Al deze gebreken konden niet voorzien worden. Verder blijken bij de nadere uitwerking meer kasten en boekenstellingen noodig te zijn, dan waarop bij de globale begrooting was gerekend, terwijl dit eveneens het geval is met het verdere meubilair.

In het geheel zal voor deze werkzaamheden en voor de verdere aanvulling van het meubilair een bedrag van *f* 26.000.— noodig zijn, waarin dan een bedrag van *f* 3000.— begrepen is voor onvoorziene werkzaamheden, daar de bouw nog niet gereed is.

B. en W. stellen den Raad voor, dit crediet te verleenen. *(Tel.).*

's-Gravenhage. — Met eenige plechtigheid werd in den ochtend van 24 December in de O. L. B. aan een der bezoeksters het door haar ter leen verzochte boek overhandigd.

De reden daarvan was, dat het verlangde boek het 300.000ste was, dat door de O. L. werd uitgeleend. De Voorzitter, de heer L. Simons, die zich in het gebouw bevond, bood met een korte toespraak het boek aan, zeide er zich in te verheugen, dat dit door hem mocht geschieden en deelde aan de bezoekster mede, dat zij ter herinnering aan dit feit een boek mocht uitkiezen, dat aan haar ten geschenke zou worden aangeboden. Ook de hoofdassistente ontving ter viering van het gedenkwaardige feit, een boek ten geschenke. *(Vad.).*

's-Hertogenbosch. — Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan der R. K. O. L., dat in de afgeloopen maand feestelijk herdacht werd, organiseerde het Bestuur een Maria-tentoonstelling. Dank zij de medewerking van verschillende zijden (b.v. de gemeentebesturen van Antwerpen en Mechelen, de Kon. Bibliotheek te 's-Gravenhage e. a.) geeft deze tentoonstelling een zeer sprekend beeld van de Maria-vereering in Brabant en België.

Prof. J. M. J. Knaapen hield bij de opening een voordracht over: „De groei der Maria-verheerlijking". Door medewerking van den architect A. Meylink werden de lokaliteiten der O. L. op bij het tentoongestelde passende wijze ingedeeld en gedecoreerd.

Laren. — De O. L. B. kan een belangrijke aanwinst van haar gedrukten

inventaris vaststellen. De ingenieur Vincent van Gogh (neef van den schilder) uit Amsterdam, heeft de O. L. verblijd met 300 boeken, waaronder zeer vele belangrijke werken op allerlei gebied, maar vooral ook op het terrein der kunst en der kunsthistorie van vele landen van Europa.

Deze boeken zijn afkomstig uit de nalatenschap van mevrouw van Gogh—Bonger, die zooals men weet de uitgave van de werken van Vincent van Gogh verzorgde.

Voorts is den heer De Wit, bibliothecaris van de O. L. B., een groot schilderij beloofd voor het nieuwe gebouw, voorstellende een aantal vrouwen in Larensche kleederdracht op den Brink.

Het is een verheugend feit dat de O. L. den laatsten tijd van vele zijden boeken ten geschenke krijgt. Zoo verkreeg zij in eigendom vele nieuwe werken op wetenschappelijk (o. a. economisch) gebied, vele werken over het Roomsch-Katholicisme en talrijke kinderboeken.

Zandvoort. — Het bestuur der O. L. B. heeft van de „Zandvoortsche Kring" gratis de beschikking gekregen over een bovenzaal. Het stelt zich voor in deze zaal een leeszaal te openen, voorloopig één avond per week. De ingezetenen worden opgewekt boeken, tijdschriften en weekbladen voor dit doel af te staan en tevens hun finantiëele steun te verleenen.

PERSONALIA.

's-Gravenhage. — In den ouderdom van 77 jaar is overleden de oud-bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek, dr. W. G. C. Bijvanck.

Willem Gertrudes Cornelis Bijvanck werd 10 November 1848 te Amsterdam geboren.

Van 1871—1889 is hij leeraar geweest aan het gymnasium te Leiden; daarna vertoefde hij geruimen tijd te Parijs; in 1896 werd hij bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek, tevens hoofdbestuurder van het Museum Meermanno Westreenianum.

Deze functie heeft hij bekleed tot in October 1921.

Zijn verdiensten als Nederlandsch letterkundige zijn bekend. Van 1880—1884 was hij medewerker aan het tijdschrift „Los en vast", van 1893—1905 mederedacteur van „De Gids". Zijn voornaamste werken zijn: „Essai sur François Villon" (1882); „Poëzie en Leven in de 19e eeuw" (1888); een reeks schetsen over het letterkundig en artistiek leven te Parijs „Un Hollandais à Paris" (1890), met een voorrede van Anatole France; „De jeugd van Isaäc da Costa" (1894—1899); „Shelly"; „Doris' Droefheid" (een studie over den patriottentijd), enz. De overledene schreef voorts tal van geschiedkundige schetsen en artikelen, o. m. in de dagbladpers.

Dr. Bijvanck was behalve ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, ridder in het Legioen van Eer.

Zeist. — Tot bibliothecaresse der O. L. B. is benoemd Mej. S. Otten (Directeursdiploma 1924), thans als zoodanig te Franeker werkzaam.

BIBLIOTHECARISSEN-CONGRES 1926.

Voorloopig bericht.

Het Congresbestuur heeft voorloopig vastgesteld het Congres 1926 te houden op Maandag 31 Mei en Dinsdag 1 Juni te Enschedé.

De Maandagmiddag zal bestemd worden voor de jaarvergaderingen der Centrale Vereeniging en der Ned. Vereeniging van Bibliothecarissen en Bibliotheekambtenaren, gevolgd door de officieele ontvangst van het Congres door het Gemeentebestuur. Na een eenvoudigen maaltijd zal het Congres des avonds een aanvang maken met de voordrachten. Deze zullen de volgenden morgen voortgezet worden tot ongeveer 12 uur. Na het koffiemaal staat op het programma een bezoek aan een fabriek of een autotocht door Twente. Het officieele diner zal zóó vroeg worden gesteld (± 5 uur), dat de deelnemers aan het Congres desgewenscht dienzelfden avond terug kunnen keeren.

Het Congresbestuur verzoekt met eenigen aandrang opgave te willen inzenden van onderwerpen, welke men op het Congres gaarne behandeld zag.

Circulaires met verdere bijzonderheden worden in begin Maart verzonden.

De Secretaris,

Mr. A. DE STOPPELAAR Fz.,
Lange Voorhout 34, den Haag.

DE BRIEFVERZAMELING IN ONZE BIBLIOTHEKEN.

Aanleiding tot mijn onderwerp was de studiereis van twee Duitsche geleerden naar Friesland: eerst van dr. T. Siegfried, privaat docent in de dogmenhistorie aan de universiteit te Jena, die het Friesche sektewezen kwam bestudeeren en daarvoor briefmateriaal zocht; toen van dr. F. Braun, leeraar te Steinach in het Thüringerwoud, die zich kwam bekwamen in de Friesche taal en letterkunde en een onderzoek instelde naar de correspondentie van J. H. Halbertsma met Rask, Grimm, von Richthofen en Ehrentraut. Daarna verlangde ds. Steenbeek te Dorkwerd inzage van de briefwisseling, gevoerd met Sibrandus Lubbertus, hoogleeraar te Franeker, waarvan de originelen zijn in het Britsch Museum en de copieën in het Gabbemaarchief te Leeuwarden, voor een proefschrift over dit onderwerp. En wat de deur toedeed was de ordening van ongeveer 5000 brieven, die mij werd toevertrouwd door de schenking van het legaat dr. F. Buitenrust Hettema.

Zoo'n collectie brieven kan waarlijk tot ons komen als een schip bevracht met kostbaarheden uit een rijke verte. Waar het landt, steekt men onwillekeurig met gretigheid de handen uit om er zich aan te verzadigen.

't Heeft reeds een bijzondere aantrekkelijkheid om de brieven van verstorven vrienden en toegenegen familieleden te bewaren en later te herlezen. Zulke relieken wekken vriendelijke beelden en heugenissen wakker en onttrekken ons aan het vaak vale heden. We zouden het heiligschennis achten om zoo'n bundel brieven te verscheuren.

Wie zulke aandoeningen kent ten aanzien van private brieven uit eigen kring, zal niet minder vatbaar zijn voor indrukken, gewekt door de correspondentie van superieure persoonlijkheden in de groote volkerengemeenschap. Brieven toch zijn een doorloopende commentaar op hun werk en spiegels van hun zieleleven. Dit is zóó waar, dat zelfs de legende groote wereldhistorische momenten heeft voorgesteld in den vorm

van persoonlijk briefverkeer. Zij verdicht de correspondentie van Alexander met een Indischen wijze, van Plato met Aristoteles, van Jezus met koning Abgar, van Paulus met Seneca, om uit te beelden het contact van natiën, kulturen en religies.

Trouwens op dit gebied komt men voor zeldzame verrassingen te staan.

Het oudste Christendom zet in met geestelijke brieven van onpeilbare diepte, geschreven door de apostelen aan de gemeenten, gekanoniseerd door de kerk en voor millioenen tot op dezen dag een norm voor geloof en leven.

Dan is daar het briefverkeer van de groote Duitsche mystieken der 14e eeuw met een wondere beheersching van de volkstaal, met een volheid van uitdrukking, met een adem van liefde van den biechtvader jegens den biechteling, en daarom wellicht zoo dicht bij ons staande, al is er een scheiding van zes eeuwen.

En wat schitterende epistels schreven de Humanisten in Ciceroniaansch latijn, kunstvol, vrij, levendig; Erasmus hoog boven allen, uit wiens *Corpus epistolarum* (ed. Allen), prof. Huizinga het samengestelde karakter van den grooten Rotterdammer ontleedde: eenerzijds die koorts om te werken, anderzijds die voorzichtigheid in het handelen, eenerzijds die matelooze vrijheidszin, anderzijds die zielige menschenvrees, en miskennend het wezen der Reformatie, die hij academisch zag als een aanval op beschaving en geleerdheid.

Modellen van epistolaire schoonheid gaf de Muiderkring. Hooft is ook hier een kunstenaar, die met weloverwogen woorden en welverzorgde stijl zijn kunstbroeders schreef. En hoe geestig schrijft zijn vriend van Baerle aan Constantijn Huygens. 't Is maar een woordje tot aanbeveling van Joachim van Wickevoort, doch hoe fijn in vraag en antwoord heeft de recommendatie plaats; ik vertaal het Latijn:

„Gij wilt dan weten, edele Huygens, wie u dezen brief brengt? Ik wil het u nog niet zeggen. Gij vraagt waarschijnlijk: waar is hij geboren? Aldaar, waar wij allen zullen sterven. Door wie is hij opgevoed? Door Apollo, de Muzen en de Gratiën. Met welke melk? Die der waarheid, beleefdheid en lieftalligheid. In welke eeuw? In die, waarin de domheid, baat-

zucht en gierigheid regeeren. Naar welke tijdrekening? In het onberekenbaar jaar na de geboorte der zotheid. Waar woont hij? Waar Fitsliputsli de god der Mexicanen niet, maar het geld alleen als God vereerd wordt. Wat hangt daar uit? De ploeg, maar waarvoor nooit een os heeft gezwoegd. Wilt gij weten wat hij doet? Hij werkt voor de goeden. Wat hij nalaat? Hij spreekt geen kwaad. Wat hij is? Mijn rechterhand. Wat is hij niet? Vader. Wat bemint hij? De deugd. Wat schuwt hij? Het hof. Waarop legt hij zich toe? Om vergenoegd te zijn. Waarin is hij onbedreven? In het bedriegen. Hoe gedraagt hij zich in den Raad? Hij ziet door eigen oogen. Hoe in de kerk? Met verstand en rede. In gezelschap? Verplichtend. Aan het hof omzichtig. In de slaapkamer? Dat weet ik niet. Naar welke maatstaf richt hij zijn gangen? Naar zijn eigen voet. Hoe is zijn voorkomen? Als van een vrij man. Met opgetrokken wenkbrauw? Neen. Met welke oogen? Beminnelijk. Met welke borst? Open. Voorkomen? Zedig. Houding en kleeding? Deftig. Wilt gij nu weten, wie hij is? Ik zal 't u zeggen: 't is Wickevoort, die u en mij hoogacht en bemint. Vaarwel en bemin uwen

d. 25 Dec. 1635. VAN BAERLE.

Deze ééne brief typeert een kring, een tijd, een volk in z'n gouden eeuw.

Tegenover dezen bewegelijken stijl en slagvaardige kortheid stond de onnatuur, de woordenpraal, de titelzucht van den kanselarijbrief, wier schrijvers met zekeren nimbus van officieelheid waren omgeven, maar die de dingen eenmaal niet eenvoudig konden zeggen.

Het was in de 17e eeuw, dat de brief voor het sociale leven een groote beteekenis kreeg. Hij ging n.l. de rol vervullen, die nu de courant en het wetenschappelijk tijdschrift inneemt.

Uit de politieke correspondentie ontstond het gedrukte nieuwspapier, dat later een periodiek karakter kreeg. Het briefverkeer der geleerden liep over de groote strijdvragen, die de wereld beroerden, over de nieuw verschenen boeken en den wetenschappelijken arbeid. Langs dien weg bleef men op de hoogte. 't Was voor jonge geleerden het eenige middel om zich bekend te maken.

Toen ontstond ook het g e z e l l i g e briefverkeer, dat ging behooren tot den goeden toon, dat plicht werd onder bloedverwanten, en het familieleven in blijde en droeve dagen ten goede kwam.

Dit liep in de 18e eeuw uit op een ware briefkultus. Een vraag naar natuurlijkheid ging door de harten.

Gellert schreef in 1742 zijn *Gedanken von einem guten Deutschen Briefe*. In 1752 volgde daarop een bundel brieven, die opwekten tot een ongedwongen schrijfwijze. „De taal" — zoo poneerde Gellert — „is smedig genoeg voor alles, en een brief moet geen welsprekendheid zijn, maar een gesprek op papier". Daarmee gaf hij een stevig principe voor het correspondeeren. En de Storm en Drangperiode der Romantiek dreef dit beginsel op de spits. De jonge Goethe schrijft, zooals hij praat en lacht en doorslaat, alles in korte, lakonieke zinnen, die getrouw de oogenblikksstemming weergeven. Briefetiquette was uit den booze. Briefschrijven werd levensbehoefte, vriendenhartstocht, graadmeter van beschaving. Betje Wolff zegt het zoo: „Men legt maaltijden aan om te lachen, maar schrijft brieven om te genieten". Haar vriendin Agatha Deken schreef een Catsiaanschen rijmbrief aan Hendrik Vollenhoven te Amsterdam.

In dien tijd ontstond de roman in brieven, Rousseau's „La Nouvelle Heloise", Goethe's „Leiden des jungen Werther", die weer wakker riepen: Jean Paul's „Abélard en Heloise" en ten onzent de Sara Burgerhart en Willem Leevend.

Het briefleven weerspiegelt den tijdgeest en is van uitnemend gewicht voor de kultuurgeschiedenis in den wijdsten zin; voor de historische psychologie, voor de geschiedenis van verkeer en gezelligheid, van huiselijk leven en volksontwikkeling.

Zeker, brieven zijn momentopnamen. Ze hebben een beperkte draagwijdte. Saussaye waarschuwt met recht: „O die jacht op inedita, zal een man — hij bedoelt Beets — die ongeveer 400 preeken, 11 bundels verzen, 5 deelen letterkundige opstellen en een groot aantal losse geschriften heeft nagelaten nog ontdekt moeten worden uit zijn ongedrukt papier?" Toch is ook deze biograaf dankbaar, dat hij de brieven mocht doorvorschen. „Zij hebben mij " — zoo merkt hij op „een levendig, aanschouwelijk beeld gegeven van verhoudingen en menschen".

Voor de „histoire intime" is briefmateriaal vaak onbetaalbaar, b.v. dat van de geboeders van der Goes (ed. Gonnet, 1899). Dit is gewoon een 17e-eeuwsche courant met hofnieuws, landbouw-, familie- en weerberichten, en met aardige genrestukjes van kermis en bal. „Voorleede Vrijdach" — zoo schrijft Adriaen aan Willem — „heeft de Prins (Willem III) aen Princesse Marie, syne moeije, een balet gegeven, 'tgeen in het huys van Prins Maurits gedanst wierd, daer de Francen vrij desrespectueux waeren in het leeren van dansies aen de princes en andere dames, haer de hoeden opsettende en andere grimassen meer."

Ik memoreer deze dingen, omdat ik vooral de private brieven beschouw als lectuur van groote paedagogische waarde voor het leeszaalpubliek. Men doet er niet weinig menschenkennis uit op. Ze geven een kijk in het innerlijk van de menschen eenerzijds, en in hun belangen anderzijds. Men krijgt de menschen voor zich en zoo belijnd, men vergeet 't niet weer. Ik beveel dan ook de uitgegeven correspondentie der groote Nederlanders met allen aandrang bij u aan als zeer waardevol uitleenmateriaal.

In het begin der 19e eeuw klaagde van der Aa in een rede over de geringe aandacht, die men tot dien tijd aan 't bijeenbrengen van autografa had geschonken. Daaraan was het toe te schrijven, meende hij, dat wij zoo weinig briefwisselingen en gedenkschriften van onze beroemde mannen hadden. Maar voor zulk een klacht is nu geen reden meer. Wij hebben een schat van briefverzamelingen, die door den druk voor ieder toegankelijk zijn gemaakt, b.v. Hoofts brieven, die van Vloten uitgaf in 1857, van Maria van Reigersberch (ed. Rogge), Jan de Witt (ed. Japikse), van Hogendorp, v. d. Capellen, v. d. Poll, Coert Lamb. v. Beyma, A. R. Falck, Bilderdijk, da Costa, Wormser, Bakhuizen van den Brink, Multatuli, Mr. C. Th. van Deventer, Vincent van Gogh en zoovele anderen.

De lectuur van deze brieven is in één woord boeiend. Hoe hoog staat de correspondentie van Maria van Reigersberch, de vrouw van Grotius, type van de Nederlandsche, welopgevoede, degelijke vrouw der 17e eeuw. Geen wonder, dat deze brieven in 1902 zijn herdrukt en dat de eerste uitgave van 1857 Fruin

terstond opwekte er een voortreffelijke studie aan te wijden.

En welk een kring is 't, die de briefwisseling van Bakhuizen ons binnenleidt! Geel en Potgieter, Bake en Cobet, Groen en da Costa met Mej. Toussaint, en haar gelukkige mededingster, de sympathieke figuur van Julie Simon. „Zij allen spreken ons hun eigen taal, leven hun eigen leven. En luider dan alles klinkt de sterke stem van Bakhuizen, den bekwaamste, den machtigste, den geniaalste van allen. Die stem zwelt aan, altijd zwaarder en klankrijker, totdat zij ten slotte alles overstemt en culmineert in dien prachtigen brief, die de troonrede heeten mag van den grooten rijksarchivaris."

Hoe legt van Hogendorp ons zijn zieleleven, ja zijn levensresultaat bloot, als hij schrijft: „Het slot van alles is, in zeker opzigt, ijdelheid der ijdelheden. Wij komen in een wereld vol gebreken en verkeerdheden. Wij verlaten eene wereld vol gebreken en verkeerdheden. Oude gebreken maken plaats voor nieuwe, oude verkeerdheden voor nieuwe. Wij zien daaruit dat deze wereld niet het doel is van ons bestaan. Wij worden er in voorbereid tot een nieuw leven. Deze beschouwing is de ware troost van den ouderdom. Daardoor wordt het hart geopend tot het eenig heil."

Met moeite onthoud ik mij om een greep te doen uit de brieven van Douwes Dekker, die kostelijke tooneeltjes geven uit het Nederlandsche volksleven, uit die van v. Deventer, die het natuurschoon van Indië zoo doorvoelde, en van Bilderdijk om hem in zijn uitnemend proza te doen hooren over de problemen van zijn tijd. Het is genoeg.

„Ik heb mij dikwijls afgevraagd" — schrijft van Deyssel in een beoordeeling van Thorn Prikker's brieven — „hoe het toch komt, dat dagboeken en brieven zooveel prettiger zijn om te lezen dan de meeste gedichten, romans en al wat verder kunst of literatuur heet?" En dan komt hij tot deze slotsom: 't is omdat men de stem hoort van een ziel. En het is de diepe vertrouwelijkheid en het innig gemeende van die stem die zoo ongemeen bekoort.

* * *

Heb ik tot zoover kunnen roemen in de toenemende ont-

wikkeling en waarde van het briefleven, de daling van het kwik is niet uitgebleven.

Was bij het gebrekkige postwezen en de dure porto's een brief weleer een gebeurtenis, men gaf wáár voor 't geld. Bakhuizen schreef in 1851 nog brieven van dertig pagina's druk aan Bake, en in de maand December van het jaar 1845 zond Douwes Dekker aan Everdina minstens zeventig bladzijden druk in een brief, en dan is 't nog: „Si en amour on n'a plus rien à se dire, on n'aime plus, en daar ik u nu wel nog een beetje liefheb, heb ik u ook altijd nog wat te zeggen".

De tijd der schrijfzaligheid raakte voorbij. In de laatste helft der 19e eeuw vierden natuurwetenschap en techniek hare triomfen. Het sentiment werd door het rusteloos strevend verstand teruggedrongen. Het geestelijk klimaat werd koeler. De oude idealen der Romantiek verbleekten voor de vlammende hartstocht der werkelijkheid. Door de nieuwe verkeersmiddelen, het verbeterde postwezen, de invoering van de briefkaart nam de correspondentie toe. Maar wat zij won aan kwantiteit, verloor zij aan kwaliteit. Zeker, de minnebrief, de vrienden- en familiebrief zijn de wereld nog niet uit, maar het stof is van de vlinderwieken. Men leeft bij de telefoon. Waar is in het briefleven de rust en gemoedelijkheid? De jongeren schrijven alleen in telegramstijl. En op het kantoor gebruikt men enkel de schrijfmachine.

De nieuwe kultuurverhouding bedreigt ook de wetenschappelijke correspondentie. Tijdschrift, congres en vakblad brengen den geleerdenbrief in het gedrang. Heel veel wordt per briefkaart afgedaan.

Zoo rijst de vraag: heeft de bibliotheek hier nog een taak? Is 't wel de moeite waard de bestaande brievencollecties aan te vullen? Ik zeg ja, maar voeg er dadelijk aan toe: de aanvulling geschiede in een andere richting dan tot nu toe werd ingeslagen.

De catalogi en de verdere gegevens, die men mij welwillend schonk, hebben mij geleerd, dat de briefverzameling onzer bibliotheken bijna uitsluitend bestaat uit de correspondentie van geletterde en gestudeerde menschen. 't Komt mij voor, dat thans de bakens moeten worden verzet. Er zijn toch heele

volksklassen, die vroeger geen stem hadden in het koor der beschaving, die zich in de laatste halve eeuw met macht lieten hooren. De kleine middenstand en de arbeidersklasse zijn zich bewust geworden van zich zelf. En tot groote schade van het wetenschappelijk onderzoek missen we juist uit die kringen nagenoeg alle briefmateriaal. Die achterstand zal moeten worden ingehaald, en wel voornamelijk op vijf terreinen. emigratie, arbeidersbeweging, vrijdenkerij, sectewezen en gouwspraak.

De emigratiegeschiedenis der vorige eeuw is nog terra incognita. Duizenden Nederlanders hebben een nieuw vaderland gezocht in Amerika en Zuid-Afrika. In menig opzicht zijn ze daar pioniers geweest. En in hun brieven hebben ze verteld van dat zware eerste beginnen. Die brieven zijn goud waard. En ze schuilen nog in laden en kasten bij eenvoudige families, totdat ze op een schoonmaakdag het vuur ingaan.

Ik noemde de arbeidersbeweging. We kennen haar gang ongeveer in groote lijnen, maar niet lokaal. Daarvoor is de eerste spade nog niet in den grond gestoken. Ook dat stuk volkshistorie zal moeten geschreven worden uit materiaal, dat geen bibliotheek nog bezit en waartoe oude brieven ook behooren.

Daarmeê hangt samen de vrijdenkerij. Hoe weinig weten wij van de Dageraadsbeweging ten platten lande. En toch woonden in menig provinciestadje originele, zelfstandige en opstandige persoonlijkheden, die braken met alle traditie in kerk, staat en maatschappij, en die per brief voeling hielden met geestverwanten.

Ditzelfde geldt op radikaal Christelijk terrein voor de sectarische groepjes, die als eilanden liggen in de groote zee. Zij zien alle naar de bakermat van het Christendom, de Jeruzalemsche pinkstergemeente. En ze dragen het stempel van een innig gemeenschapsleven, dat zich ook evenals toen in een levendig briefverkeer uit. Geen kerkhistoricus zal die uitingen mogen verwaarloozen. Maar hoe komt hij er aan?

En dan is daar nog de gouwspraak als correspondentietaal. Als Fries spreek ik uit een 20-jarige ervaring. De Friesch-nationale beweging is in hoofdzaak gedragen door niet-academici. En zij hebben hun taal, die alleen werd goedgeacht

voor grappen en voor het boerenerf opgeëischt voor het briefverkeer. Waling Dijkstra, Tjibbe van der Meulen, Hjerre van der Veen en hun medestanders schreven elkaar in het Friesch. Die nieuwe phase na te gaan in het taalleven is merkwaardig en ik acht mij gelukkig daarvoor de bewijsstukken meester te worden. En wat voor Friesland geldt, zal ook de gang van zaken zijn in Groningerland en andere provincies. Alles wijst er op dat ook het kleinste dialect in zijn waarde meer erkend zal worden.

Hier is een schoone taak voor het provinciale bibliotheekwezen weggelegd. Op de vijf terreinen, die ik daar noemde hebben wij meer voeling met de breede volkskringen dan de universiteitsboekerij en het archief. Wij kunnen, zoo wij tijd en gelegenheid waarnemen veel voor ondergang bewaren. Daarvoor is tact en relatie noodig. Want brieven staat men in het algemeen niet met een vaardige hand af. Er is een heimelijke vrees, dat er compromitteerende dingen in staan. Met een officieel schrijven bereikt men in den regel niets. Persoonlijk bezoek, waarbij studiebelangen naar voren worden gebracht, komt mij het best voor. Laat ik eindigen met de vraag van een Joodschen ziener: „Wie veracht den dag der kleine dingen?"

Dr. G. A. WUMKES.

OVER HET LEZEN DOOR KINDEREN.

Met groote belangstelling lazen we in Bibliotheekleven van November l.l. over dit onderwerp het artikel van mejuffrouw A. de Boer. Zooals we ook verwachten, dat anderen dit zullen doen, willen we ons van dit groote probleem eens eerlijk rekenschap trachten te geven.

Wij zijn de eersten, die zullen erkennen, dat een Kinderbibliotheek aanleiding is en stof kan geven tot mateloos boekenverslinden, al zien we in de aansporing van vrindjes tot het lezen van hun lievelingsboeken geen reden voor een lezer, om zich niet met hart en ziel in zoo'n boek te verdiepen. Juist, omdat een vrind, met wien hij immers zooveel andere dingen

geniet, hem onbewust vertrouwen geeft, ook in zijn enthousiasme over zijn boek. Gaat het onszelf ook niet zoo?

In verhouding met het aantal uitleeningen wordt een zelfde verhaal zeer zelden over- en overgelezen, al komt dit meer voor dan toeschijnt aan wie achter de toonbank zit. Door toevallige gesprekken over boeken, als daarvoor in een uitleenbibliotheek gelegenheid is, kunnen we in het lezen van enkelen plots meer vertrouwen krijgen, dan we van zoo iemand tot nog toe verwacht hebben.

Konden we maar meer uitleenuren hebben, zonder wachtende rij, zonder dat het kind of jongmensch overhaast zijn lijstje met wenschen te kennen gegeven heeft, om al' weer plaats te maken voor een ander!

Tot wat wij kunnen doen voor meer aandachtig lezen, voor veredeling en verdieping van belangstelling van onze jeugdige lezers, rekenen we:

1o. het verstrekken van lectuur naast ontspanningsboeken; (elk lid boven ± 11-jarigen leeftijd krijgt, zoo hij dit verlangt, twee boeken mee voor een minimum-leestijd, b.v. een week). We kunnen dit beschouwen als *lectuur voor* den huiselijken haard en *het gezin* in den vorm van:

a. Boeken, die door ouders of oudere meisjes aan kleinere zusjes of broertjes worden voorgelezen (meest sprookjes en Kerst-verhalen).

b. Historische-, reis- en dierenverhalen, sagen en gedichten, waarvoor meestal in alle kringen ook bij de ouders belangstelling is. Verrassend is de smaak van oudere meisjes voor deze boeken, die meer romantiek geven dan de meeste meisjesboeken; ook voor die, welke na den schoolleeftijd historische personen weer eens uit het vergeetboek halen en levend voor hun geest brengen.

c. Populair-wetenschappelijke boeken, die juist doordat ze in de huisgezinnen doordringen, besproken worden en daardoor dikwijls beter gelezen worden, dan wij ervan merken.

Alleen is noodig, dat de kinderen ons zelf zeggen waarover ze dit „bijboek" willen hebben (zoo mogelijk ook den titel), opdat we erop rekenen, niet willekeurige boeken aan onverschilligen mee te geven.

Voor ons is voor de keuze het eenig noodige, dat we voldoende bekend zijn met het milieu, waarin we het boek brengen, opdat het tot zijn recht komt. Het overige moeten we aan het boek zelf overlaten.

2o. Een opstellen-wedstrijd over gelezen boeken, zooals de Heer K. Hoeve dien instelde voor kinderen, is voor hen, zoowel als voor ons van onschatbare waarde, omdat we dan eerst de boeken met kinderoogen kunnen leeren lezen en omdat het kind zelf, wanneer we het vrije keus uit de *beste* boeken laten, zijn lievelingsboeken kan over- en overlezen om er iets waardevols van op schrift te brengen aan de hand van enkele vragen.

Over den wedstrijd, zooals we dien in Rotterdam voor het eerst in dezen nazomer begonnen zijn, zullen we pas na dezen winter iets kunnen vertellen.

3o. Samenwerking met de school in de richting Dalton. Dit ligt op het terrein van Kinderleeszalen met naslagboekerij. Zoodra deze voldoende hierop ingericht zijn, wordt van den kant der school de eerste stap afgewacht, om den wensch te kennen te geven, kinderen vertrouwd te maken met het gebruik van naslagwerken en stof voor studie en onderwijs, zooals dit in Scandinavië reeds gebruikelijk is.

Waar enkele pogingen gedeeltelijk slaagden, zal ongetwijfeld ons vertrouwen in de juistheid van de ingeslagen richting versterkt zijn; zoo, dat we, zonder blind te zijn voor herhaalde teleurstelling, verrijkt met een dieper inzicht met moed hopen voort te gaan.

Kralingen, 19 Nov. '25. P. LEDEBOER.

VAKLITERATUUR.

G. O. Ward, *Publicity for public libraries* New York 1924.

Ziehier een boek, dat in elke O. L. voor directie en personeel aanwezig behoort te zijn! Want is niet propaganda iets, waarmee alle O. L.en, — van het grootsteedse bedrijf tot de kleine plattelands-leeszaal toe, — dageliks in de een of andere vorm te maken hebben? Geen betere raadgever op dit gebied dan dit boek!

In een breed-opgezette inleiding zet de schrijver uiteen het doel, dat leeszaalpropaganda beoogt, en de studie — zoowel van publiek als van eigen bedrijf — die aan elke weloverwogen propaganda vooraf behoort te gaan. Daarna behandelt de schrijver achtereenvolgens de propaganda door het geschreven en gesproken woord, door tentoonstellingen, kennisgevingen, statistieken en op grote schaal door „campaigns" en dergelijken. — De groote aantrekkelikheid van dit boek en zijn waarde voor onze Ned. openbare leeszalen ligt hierin, dat het niet alléén of zelfs niet in de éérste plaats behandelt de propaganda (beter: reclame!) op zijn Amerikaans, — maar dat het, letterlik op elke bladzijde, geeft een overvloed van details, van practiese aanwijzingen en doodeenvoudige opmerkingen, die ons dageliks te pas komen, b.v.: over de redactie van opschriften en kennisgevingen, de afmetingen van aankondigingen, het opstellen van courantenberichtjes enz. enz.

Bij zijn grondige studie van het vraagstuk heeft de schrijver nergens het contact met het werkelike leven verloren; integendeel, hij is doorkneed in alle onderdelen van de praktijk, op álles bedacht en verrast telkens weer door zijn treffende voorbeelden en handig-gevonden oplossingen. De hoofdstukken „Signs and Posters" en „Displays and Exhibits" b.v. zijn een aaneenschakeling van heldere uiteenzettingen en aardige vondsten, waarmee ook de O. L. met het kleinste budget zijn voordeel kan doen. Het zou verleidelik zijn enige aanhalingen te geven; maar te licht zou daardoor aan dit frisse boek te kort gedaan worden. Liever wekken we daarom O. L.-Besturen en Directies tot aanschaffing op: waar zovele boeken aangeschaft worden als onmisbaer voor het *publiek*, is dit boek even onmisbaar voor.... het *personeel* der O L.!

Oct. 1925.

G. Fritz & O. Plate. Volksbüchereien (Bücher- und Lesehallen); ihre Einrichtung und Verwaltung. Berlin u.s.w. 1924. (Samml. Göschen). *f* 0.75.

Een beknopt, vlot-geschreven boekje, uitstekend geschikt voor kennismaking met het bibliotheekvak. — De inleidende hoofdstukken geven een overzicht van de ontwikkeling der bibliotheekbeweging (in het biezonder in Duitsland) en een uiteenzetting over de plaats der Openbare Leeszaal in de moderne maatschappij. Daarna volgt de behandeling van het bibliotheekbeheer in al zijn onderdelen, — lokaliteiten, samenstelling van het boekbezit, organisatie van de dienst enz. enz. In zijn prettige leesbaarheid doet het werkje denken aan Cotton Dana's „Library Primer"; echter verschilt het hiervan door de perspectieven, die — meer dan bij Cotton Dana het geval is — telkens geopend worden op de belangrijke vakproblemen, die de ondergrond voren van menige eenvoudige bibliotheekregel. Bovendien heeft het dit voordeel, dat het de nadruk legt op z u i n i g beheer, hetgeen immers in deze tijd voor Duitse bibliotheken een éérste eis is;

in dit opzicht vindt men er menige aardige wenk in. — Behalve een afzonderlike literatuuropgave geven de schrijvers nog in noten verschillende aanwijzingen van tijdschrift- en vaklectuur.

Jan. 1926. E. DE CLERCQ.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Alkmaar. — Het rapport van de beoordeeling der ingekomen teekeningen voor de prijsvraag, uitgeschreven door de O. L. B., luidt als volgt:

De jury heeft bij eerste schifting terzijde gelegd de teekeningen, die volgens haar oordeel het meest in aanmerking kwamen voor de bekroning. Deze teekeningen droegen de motto's: Bhoedissathva, Zeka, de letter C, Uiltje, Waak en Fakkel.

Het ontwerp „Zeka" behoort tot de teekeningen waarbij het den ontwerper gelukt is iets zuiver geestelijks in beeld te brengen.

De symboliek is weldoorvoeld en zeer geslaagd tot uitdrukking gekomen in de maskers „Zelfonderricht" en „Inlichtingen". Het masker, dat „Ontspanning" symboliseert, acht de jury minder gelukkig, niet de grijns maar de gulle lach ware hier meer op zijn plaats geweest.

Volgens het oordeel van de jury steekt het ontwerp Bhoedissathva boven alle andere uit. Bij dit ontwerp is een innerlijk begrijpen, van wat geestelijk intellectueel leven is, duidelijk tot uiting gekomen. De ontwerper heeft getoond in geconcentreerden vorm met grooten eenvoud zijn gevoelens in beeld te kunnen brengen.

Een kleine opmerking wenscht de jury echter te maken. De letter o is eenigszins te mager waardoor de hoofdlijn van het geheel wat schade lijdt.

De kleuren van C zijn zeer gelukkig gekozen, hoewel het wit van Alkmaar's burcht wat te sterk spreekt. De symboliek is echter niet zeer duidelijk, de opgaande zon wat conventioneel.

„Waak", een goed gekozen verstandelijke symboliek, de ontwerper heeft zich echter niet los kunnen maken van een rationeelen opzet, waardoor het geheel wat droog aandoet.

„Uiltje". Een mooie rustige verdeeling van het vlak, duidelijke eenvoudige letters doch ietwat schools.

„Fakkels". Als ornament niet onverdienstelijk.

De Jury heeft gemeend aan „Bhoedissathva" den eersten en aan „Zeka" den tweeden prijs te moeten toekennen. Bij opening van de twee enveloppes bleek den eersten prijs te zijn behaald door A. Elzas, den tweeden prijs door A. Sipman, beiden te Alkmaar.

Amsterdam. — Amsterdam, dat een der meest actieve intellectueele centra van Europa is en welks universiteiten en bibliotheken zich in den

loop der eeuwen hebben verrijkt met alle voortbrengselen van den menschelijken geest, zal zich binnenkort kunnen verheugen in het bezit van een verzameling Fransche wetenschappelijke werken, welke eenig is in haar soort.

Deze verzameling zal ongeveer duizend deelen omvatten, betrekking hebbende op de geneeskunde, chirurgie, biologie, natuurkunde, scheikunde en technische wetenschappen. Afgezien van enkele klassieke werken, zal het grootste deel der collectie bestaan uit publicaties van zeer recenten datum en getuigen van den intellectueelen arbeid in Frankrijk op deze gebieden in den loop der laatste jaren verricht. Het geheel zal, daar het is uitgezocht door Fransche geleerden, die zoowel titels als schrijvers opgaven, een keurverzameling vormen.

Dank zij samenwerking tusschen de autoriteiten van de Universiteitsbibliotheek en de wetenschappelijke afdeeling van de vereeniging „Nederland—Frankrijk", zal de nieuwe aanwinst in de zalen der bibliotheek zelf worden geplaatst. Zij zal daar een bibliotheek op zichzelf vormen onder den naam van „Fransche wetenschappelijke bibliotheek", met een eigen Franschen catalogus. Op de basis van het reglement van de Universiteitsbibliotheek, van welke zij overigens ook eigendom wordt, zal de collectie worden beheerd door den heer Sevensma, directeur van deze instelling en namens de wetenschappelijke afdeeling van de vereeniging „Nederland—Frankrijk" door dr. J. v. d. Hoeven Leonhard uit Amsterdam.

(Morgen).

Groningen. — De O. L. B. is begin Januari uitgebreid met een nieuwe afdeeling, n.l. een Muziekbibliotheek.

De grondslag dezer Muziekbibliotheek, welke is geplaatst op de tweede verdieping der O. L., is gelegd door een schenking van den heer G. Bouwes, vroeger musicus te Groningen. Zij is aangevuld door verschillende particulieren, die muziekwerken aan de nieuwe instelling afstonden, en door het Bestuur der Muziekschool, hetwelk de bibliotheek dier school in bruikleen gaf; verder werd de verzameling uitgebreid door aankoopen in binnen- en buitenland.

De bibliotheek werd gecatalogiseerd door mej. E. Doornbos, die haar opleiding genoot bij mej. F. Simons, wier uitstekend beheer der Haagsche Muziekbibliotheek in den lande algemeene bekendheid heeft verworven.

Leden der O. L. kunnen tegen een bijdrage van *f* 1.— per jaar gebruik maken van de uitleening der Muziekbibliotheek. Niet-leden der O. L. betalen *f* 2.50 per jaar. De katalogus, die zoo juist is verschenen, wordt beschikbaar gesteld tegen den prijs van *f* 0.45.

De uitleening is voorloopig driemaal per week geopend.

Tevens gaf de O. L. in het licht een herdruk van den in 1923 verschenen algemeenen systematischen katalogus der O. L., waarvan de eerste druk reeds geruimen tijd was uitverkocht. Het is een boekwerk van ruim 400 bladzijden, met volledig schrijvers-register en een uitvoerig register op onderwerpen. De talrijke boekgeschenken, welke de O. L. in den laatsten

tijd heeft ontvangen, waaronder vermeld dienen te worden de bibliotheek van wijlen den heer N. A. de Vries en onderscheidene arrondissementsbibliotheken uit deze provincie, die door het Rijk ter beschikking van de O. L. zijn gesteld, werden in dezen katalogus opgenomen, alsmede de uitgebreide Friesche bibliotheek, die in bruikleen is afgestaan door de Vereeniging „Halbertsma". Het boek wordt tegen den kostenden prijs (*f* 1.25) verkocht. Evenals bij den eersten druk, worden de koopers van dezen katalogus in de gelegenheid gesteld zich te abonneeren op de supplementen tegen een bedrag van *f* 0.50 per jaar. *(Gr. D.).*

De „Reizende Koloniale Boekenverzameling". — „In den loop van 1917 kwam door de samenwerking van een aantal vereenigingen, die zich verspreiding van kennis omtrent de Nederlandsche Koloniën als hoofd- of nevendoel hadden gesteld, het Comité voor Indische lezingen en leergangen tot stand, ten einde in deze propaganda eenheid te brengen.

Overtuigd dat naast het gesproken woord ook het geschrevene een machtige factor is ter bereiking van zijn doel, heeft het comité gemeend, groote aandacht te moeten schenken aan het vraagstuk, hoe goede koloniale litteratuur op ruimer schaal dan thans onder het bereik zou kunnen gebracht worden van het lezende en studeerende publiek."

Zoo luidt de aanhef van het voorwoord, dat genoemd Comité als inleiding vooraf laat gaan aan den katalogus van een aantal werken over Oost- en West-Indië, welke het land doortrekken en momenteel b.v. in de O. L. te Leeuwarden opgesteld zijn.

Deze boeken handelen over verschillende onderwerpen in betrekking tot onze Indiën — over den bodem, de volken, de natuur, handel en industrie, benevens de geschiedenis van ons koloniaal bestuur.

De verzameling, die in 1920 werd samengesteld, werd met later uitgekomen werken aangevuld en geeft eenig denkbeeld van hetgeen er om de belangstelling van ons volk voor Indië te wekken gepubliceerd is.

„Op volledigheid kan deze verzameling uiteraard niet bogen", schrijft het voorwoord. „Maar wie eenmaal met haar hulp zich eenigszins heeft kunnen oriënteeren, zal zonder veel moeite zelf den weg verder kunnen vinden."

De boeken mogen ter plaatse bekeken en gelezen worden.

PERSONALIA.

Leiden. — Op 1 Februari herdacht de heer P. J. Oostveen, amanuensis bij de universiteitsbibliotheek en de nestor der bibliotheekambtenaren, den dag waarop hij 45 jaar geleden bij genoemde bibliotheek in dienst trad.

Wageningen. — Met ingang van 1 Februari is de heer J. D. C. van Dokkum, sedert 1920 adjunct-bibliothecaris, benoemd tot bibliothecaris der Landbouwhoogeschool.

Zwolle. — Tot tijdelijke assistente aan de O. L. B. werd benoemd Mej. J. Rietema (assistents-diploma Groningen 1924 en directeursdiploma 1925).

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Opleidings-Commissie.

Aan de deelnemers van den assistentscursus 1925—'26 zijn de roode formulieren verzonden, waarop zij kunnen mededeelen of zij den directeurscursus 1926—'27, die 1 October a.s. begint, willen volgen.

Deze formulieren moeten zoo spoedig mogelijk teruggezonden worden, en vergezeld gaan van een bedrag van *f* 50.—, dat in mindering strekt van het lesgeld (*f* 150.—) en dat teruggezonden wordt indien de leerling niet geplaatst kan worden.

Bericht van al of niet plaatsing wordt den aanvragers toegezonden zoodra de Opleidings-Commissie daaromtrent beslist heeft.

Leerlingen van vroegere assistentscursussen, die hun assistentsdiploma verkregen hebben, en den directeurscursus 1926—'27 willen volgen, moeten zich, zoover zij dit niet reeds gedaan hebben, vóór 1 Juni bij den ondergeteekende aanmelden, en eveneens een bedrag van *f* 50.— overmaken. Aangifte na dezen datum sluit deelneming onherroepelijk uit.

Aan de leerlingen, die in vooropleiding zijn, zijn de witte formulieren toegezonden, waarop zij zich voor den assistentscursus 1926—'27 kunnen aanmelden.

Ook deze formulieren moeten zoo spoedig mogelijk teruggezonden worden, daar de plaatsing op de cursussen eerst geregeld kan worden als *alle* formulieren terugontvangen zijn.

Zij, die in September a.s. in vooropleiding willen gaan, om in September 1927 op den assistentscursus te komen, moeten zich, zoo zij in het bezit zijn van het diploma eindexamen Gymnasium, H. B. S. of daarmee gelijk gestelde instelling,

vóór 15 Sept. a.s., alle anderen vóór 1 Sept. a.s. bij den ondergeteekende aanmelden.

Deze laatsten zullen opgeroepen worden tot een examen in Den Haag in de eerste helft van September te houden, uit welk examen zal moeten blijken, dat zij in ontwikkeling gelijkgesteld kunnen worden met de bezitters van bovenbedoelde diploma's.

Directeuren en directrices van Openbare Leeszalen en Bibliotheken worden er aan herinnerd, dat aspiranten voor den Opleidings-cursus een vol jaar te voren hun *vooropleiding* moeten beginnen, en dat het beslist noodzakelijk is dat zij, die in vooropleiding willen gaan, zich vóór 1, resp. 15 September, aangeven op daartoe bestemde formulieren. Wie deze aangifte verzuimt is van de opleiding in het volgende jaar uitgesloten.

Het lesgeld voor assistents-cursus en voor directeurs-cursus is tot *f* 200.— verhoogd. Zij die aangenomen zijn in de vooropleiding 1925—'26 betalen nog het thans geldende bedrag van *f* 150.—.

De Secretaris der O. C.:
P. C. MOLHUYSEN.

EXCURSIE NAAR ENGELAND.

Degenen die het voornemen hebben in den loop van dit jaar eenige Engelsche bibliotheken te bezoeken, zouden zich misschien gaarne aansluiten bij anderen die eenzelfde voornemen hebben opgevat. Van Engelsche zijde is bericht dat voor bezoeken in Londen en omgeving (o.a. Croydon) een week in Juni het meest geschikt zou zijn. Mr. Berwick Sayers zou bovendien bereid zijn, een programma samen te stellen en ook logies enz. te regelen. Wie van deze reisgelegenheid gebruik zou willen maken, geve hiervan even bericht aan ondergeteekende, opdat langs dezen weg dan de verschillende toekomstige reizigers elkaar kunnen vinden en eventueel een groep kunnen vormen.

Amsterdam, Van Eeghenlaan 35. ANNIE C. GEBHARD.

MUZIEKBIBLIOTHEKEN EN GRAMOFOON-PLATEN ALS UITLEENMATERIAAL.

Dames en Heeren. Wanneer ik voor de derde lezing op dit congres een korten tijd Uw aandacht vraag, zoo vlei ik mij met de gedachte, dat er in den titel alvast één woord voorkomt, dat, als „la note gaie" eenige levendigheid zal veroorzaken, letterlijk en figuurlijk, in een voordracht, waarin ook dit keer de eenigszins droge, dorre en nuchtere bibliotheekterminologie niet zal ontbreken. Idee en voorwerp „de gramofoon" in verband te kunnen brengen met de M. B., leek mij aanlokkelijk genoeg, om eenige gedachten hierover te ontwikkelen.

Alvorens nu de gramofoon een plaats in mijn lezing te geven, wilde ik eerst nog eenige woorden wijden aan de Muziekbibliotheek in 't algemeen, haar ontwikkelingsgeschiedenis in Nederland tot op dezen tijd, haar technisch-katalografische bizonderheden, en de plaats, welke zij in den muziekcultus van den mensch inneemt.

De O. M. B. is sinds 1913, toen de eerste te Amsterdam en den Haag werden opgericht, nu langzamerhand in 1925 een vrijwel bekend thema met variaties geworden, variaties in majeur- en mineur-toonsoorten. Voorop zij gezegd, dat ik U niet alle variaties in woorden zal voordragen, omdat er in den loop der jaren al zeer vele van zijn gedrukt, of door de praktijk tot algemeene bekendheid zijn geworden.

In het thema huist de grondgedachte: „muziek en bibliotheek", in welke melodie men duidelijk verklankt hoort, dat de Muziekbibliotheek er moet zijn, om den weg te banen tot de verbreiding van goede muziekliteratuur, om de ernstige muziekbeoefening voor vak-toonkunstenaars te vergemakkelijken, en bij dilettanten te bevorderen, zoodat derhalve alles wordt uitgesloten, hetgeen in de lijn ligt van banale muziek-

---

Lezing, gehouden op het 3e Bibliothecarissencongres te Groningen, 28 Mei 1925.

liefhebberij en van elementaire muziekstudie. Deze Bibliotheek moet evenals de Leeszaal een „openbaar" karakter dragen, zij moet zijn een praktische uitleenbibliotheek, en niet een bibliotheek van historisch-wetenschappelijk karakter. De muziekwerken, die worden aangeschaft, moeten dienstbaar worden gemaakt aan de behoeften van een kunstlievend publiek, dat voorbereid in de concertzaal wil komen, of daarheen zijn partituur medeneemt, een publiek, dat in de eigen woning muziekwerken in studie neemt, welke het niet in zijn bezit heeft. Is hiermee in 't kort de analyse van het thema weergegeven, dan is het mij een groot genoegen te kunnen constateeren, dat deze compositie in de laatste jaren reeds vrij dikwijls door de Besturen der O. L.en op hun programma's werd geplaatst, tot groot genoegen van hun auditorium.

Als ik nu de ontwikkeling der M. B.en in Nederland in vogelvlucht naga, dan gaan mijn gedachten in de eerste plaats naar Dr. Paul Marsop, den Münchener muziekgeleerde en propagandist van M. B.en, die zelf in Duitschland in 1902 den grondsteen legde tot de stichting van het nieuwe type van een „Öffentliche Musikbibliothek", waarover hij in talrijke Duitsche steden voordrachten hield. Maar ook in Nederland heeft hij zijn invloed doen gelden, omdat hij in 1911 voor de Amsterdamsche afd. van het Muziekpaedagogisch Verbond in een lezing zijn M. B.-ideeën heeft uiteengezet, en het is in zijn artikel in Bibliotheekleven (jg. 8, 1923, no. 1) over „Die Musikbibliotheken in Deutschland" te lezen, hoeveel vreugde het hem heeft verschaft, tot de oprichting der eerste M. B.en in ons land in 1913 te hebben mogen meewerken. [1]

In het buitenland is het vraagstuk, zooals ik daarnet aantoonde, dus van ouderen datum, en er is reeds nu al een vrij aardige bibliografie samen te stellen van boeken, brochures, en vooral van tijdschrift-artikels, waarin het M. B.-wezen in Duitschland, Oostenrijk, Engeland, Scandinavië, Zwitserland, Italie, Amerika in al zijn muzikale en bibliografisch-technische vertakkingen is vastgelegd.

Wat de weinige literatuur in ons land over dit onderwerp

---

[1] Dr. Marsop, geboren in 1856, overleed 2 Mei 1925 te Florence.

betreft, volledigheidshalve wil ik niet zwijgen, en er alleen op wijzen, dat er van uit de Haagsche M. B. eenige gedachten en regels aan den druk zijn toevertrouwd. Waar ook het buitenland met de oprichting voorging, is het begrijpelijk, dat in Nederland, nadat de eerste M. B.en in Amsterdam en Den Haag waren opgericht, ook in andere steden steeds meer belangstelling (vnl. in de centra der O. L.-besturen) hiervoor is gaan ontstaan, en in verband met mijn lezing, leek het mij wenschelijk, een juist overzicht te verkrijgen van den stand van het Nederl. M. B.-wezen tot op dit tijdstip. Een door mij ingestelde enquête bracht aardige verrassingen aan het licht, en onder dankzegging aan alle Bibliothekarissen en Leeszaalbesturen voor hun verstrekte gegevens, wilde ik U gaarne ook op de hoogte brengen van het samengevatte resultaat mijner onderzoekingen. Het bleek, dat 2 wetenschappelijke bibliotheken, 1 partikuliere vereeniging en 12 van de 73 O. L.en (48 neutrale, 23 Katholieke en 2 Christelijke) over een afdeeling praktische muziek beschikten; 36 O. L.en antwoordden mij ontkennend, waaronder eenige mij berichtten, dat de „dure tijden" den wensch, om een muziekafdeeling te maken, te niet deden (Gem.-Bibl. te *Rotterdam* en de R. K. O. L.en te *Hilversum* en te *Bussum*), terwijl 25 Leeszalen ditzelfde stilzwijgend deden. In *Groningen* en *Leeuwarden* is men nog in staat van voorbereiding. De O. L. te *'s-Hertogenbosch* overweegt sinds enkele maanden plannen tot oprichting, en de O. L. te *Laren-Blaricum* zal waarschijnlijk bij de opening van het nieuwe gebouw in 1926 ook hieraan gehoor geven. De O. L.en te *Middelburg* 1) en te *Utrecht* zonden hun antwoord met de lyrische ontboezeming „helaas niet". Resumeerende, is 't zóó gesteld, dat van de 12 O.L.en bij 10 (n.l. die te *Amsterdam, Apeldoorn, Arnhem, Delft, Doetinchem, Groningen, Hilversum, Leeuwarden, Naarden-Bussum* en *Zaandam* 2) de muziekafdeeling een

---

1) In de Provinciale Bibliotheek moet een niet onbelangrijke collectie aanwezig zijn van muziek, voor praktisch gebruik geschikt.

2) 't Boekenbezit in de O. L.en te *Apeldoorn, Arnhem, Delft, Doetinchem, Zaandam* is voorloopig nog zeer gering, van 54 tot 273. *Hilversum* had in 1924, 766, en *Naarden-Bussum* 1460 muziekwerken.

onderdeel vormt van de Bibliotheek, terwijl alleen de O. M. B. te *'s-Gravenhage*, hoewel in de O. L. ondergebracht, aan een afzonderlijke vereeniging toebehoort, en te *Sneek* gelegenheid bestaat tot het leenen van muziek aan de lezers van de O. L., uit de partikuliere M. B., hoofdzakelijk uit pianomuziek bestaande, van den heer Jac. Hoogslag, muziekleeraar aldaar.

Van de wetenschappelijke bibliotheken is het in de eerste plaats de Rijksuniversiteitsbibl. te *Utrecht*, die de M. B.en van de Nederlandsche Organisten-Vereeniging, van de Nederlandsche Toonkunstenaarsvereeniging, en van het Centraal Muziekliteratuurfonds onder haar beheer heeft, en verder zijn er aan de R. K. Leergangen te *Tilburg* nog 2 afdeelingen met praktische muziek: de eerste, de St. Gregoriusbibliotheek, eigendom van de Nederlandsche St. Gregoriusvereeniging (vroeger te *Haarlem*) is voor geruimen tijd in bruikleen afgestaan, en de tweede is het eigendom der R. K. Leergangen. De uitleening geschiedt alleen aan bekende personen; van het totale boekenbezit, groot ± 4000 banden, vnl. kerkmuziek, werden in 1924, 600 uitgeleend, hetgeen in vergelijking met de Utrechtsche cijfers, niet gering is te noemen.

Als een partikuliere instelling met een afdeeling praktische muziek voor openbare uitleening moet ik in dit verband nog het *Rotterdamsch* Leeskabinet noemen, daar men ook zonder lid van het Leeskabinet te zijn, afzonderlijk lid der M. B. kan worden. Van hare 1259 muziekwerken werden in 1924, 400 uitgeleend.

Na dit korte overzicht ligt de conclusie dus voor de hand, dat in Nederland de O. L. zich het lot van de O. M. B. heeft aangetrokken, en dat de idee, om in een wetenschappelijke bibliotheek een M. B. onder te brengen, met hetzelfde openbare karakter, zooals dit in een O. L. tot uiting komt, niet tot ontwikkeling is gekomen. Het is volstrekt niet met een gevoel van teleurstelling, dat ik dit feit constateer, hoewel ik mij de mogelijkheid van een dergelijke combinatie heel goed zou kunnen voorstellen; in dit verband herinner ik U aan de grootste Musikbibliothek in Duitschland, die onder leiding van Prof. Dr. Wilhelm Altmann in de Staatsbibliothek te

Berlijn is gehuisvest. Wel heeft Nederland in de zooevengenoemde *Utrechtsche* Rijksuniv. Bibl. de verwezenlijking hiervan, maar ik geloof niet, dat men hare muziekafdeeling als een O. M. B. mag beschouwen, wanneer men verneemt, dat zij, beschikkende over een bezit van ± 50.000 muziekwerken, in 1924 slechts 250 banden uitleende. Zet men daar tegenover, dat Amsterdam met zijn ± 4000 en Den Haag met zijn 5000 werken, circa 10.000 en 21.000 uitleende, dan voelt men in die cijfers reeds de grootere toegankelijkheid en wijdere openheid van een M. B. in een O. L.

Toch moet mij in verband met de eenmaal in deze richting gegroeide toestanden iets van mijn muzikaal-bezwaard hart: n.l. dat in 't algemeen de ontwikkeling van de O. M. B. in Nederland nog niet ideaal is te noemen. Waar zijn de principes van Dr. Paul Marsop en andere gelijkgestemde personen gebleven, dat de O. M. B. tot een *zelfstandig* instituut moet opgroeien, met een afzonderlijke studie- en voordrachtenzaal, waarin voor vaktoonkunstenaars een historische afdeeling is ondergebracht, en die tevens dienst kan doen voor muzikale voordrachten in woord en toon, waarbij een podium met een vleugel de aanvullende attributen zijn? En waarom vervloog de gedachte, dat een O. M. B. niet moet worden ingeschakeld als één der Leeszaalafdeelingen, maar dat natuurlijk wel een goede samenwerking moet worden verkregen met een in dezelfde stad gevestigde O. L., die over een muziektheoretische, -historische, en -biografische afdeeling beschikt? Het is begrijpelijk, vooral om financiëele redenen, dat in de kleinere provinciesteden al deze ideeën veel te hoog zijn gegrepen, en daarom blijft een verbinding tusschen de twee instellingen wel degelijk denkbaar, maar onder alle omstandigheden moet dan toch aan het principe worden vastgehouden, dat de O. M. B. afzonderlijke opstellings- en uitleenlokalen heeft, met speciale vakkundige bibliothekarissen aan het hoofd, en muzikaal-begaafde assistenten, die het leenend publiek ten dienste staan.

Nog kunnen wij in ons land niet op een ideaal-inrichting wijzen, waarin de breed-opgezette ideeën hare uitwerking hebben gevonden, maar aan den anderen kant kan met vreugde

worden vermeld, dat de grootere Leeszalen, in *Amsterdam* en in *Den Haag*, reeds in vele opzichten die ideeën benaderen.

Amsterdam gaat hierbij vóór, omdat in hare Leeszaal de muziekafdeeling is losgemaakt van het geheel, en beheerd wordt door een muziekkenner, die de verantwoordelijkheid draagt voor de aanschaffing, de uitleening en de titelbeschrijving. In Den Haag werkt een afzonderlijk muziekbestuur naast de Leeszaal mee, bij wie alleen de uitleening berust. Als geïnteresseerde bij deze M. B. stel ik mij in de toekomst nog steeds een reorganisatie in de Haagsche toestanden voor, waar voorloopig nog veel in den knoop en in den knop zit. Maar eens zal dit muziekbibliotheeksprookje toch nog wel omgetooverd worden in een volmaakte instelling, muzikaal Nederland waardig, en het zou mij een bizondere vreugde zijn, U dit op een congres in 19 en zooveel te mogen mededeelen.

Wanneer ik mij niet zoo streng aan het „openbare" karakter eener M. B. wil houden, zouden er nog veel andere M. B.en in ons land te noemen zijn, want ongerekend de bibliotheken van de onderscheiden conservatoria of muziekscholen, heeft men nog de M. B.en van de Mij. tot bevordering der Toonkunst, van het Muziekpaedagogisch Verbond, en van de Vereeniging van Nederl. Muziekgeschiedenis, alle in Amsterdam.

Eén harer wil ik hier echter niet overslaan, n.l. de bekende Muziekbibliotheek van Dr. D. F. Scheurleer in Den Haag [1]), ondergebracht in zijn Muziekhistorisch Museum, een partikuliere boekerij van muziekwetenschappelijken aard, waarin aan de praktische muziek ook een ruime plaats is toegekend. Deze Bibliotheek, een unicum in ons land, het levenswerk van één man, is een sieraad van onschatbare waarde op het gebied der muziekwetenschap, een vak, dat nu ook in Nederland door het Academisch Statuut van 1921 zijn officieële erkenning heeft verkregen. Tot nu toe werden verdiensten op muziekgebied wel eens beloond met een doctoraat honoris causa; zoo verleende Leiden het eeredoctoraat aan Dr. Scheurleer, Utrecht aan Dr. Wagenaar en Groningen aan Dr. Van Anrooy. Maar in § 56

1) Catalogus dezer muziekbibliotheek; 3e uitg. 1923—1925. 3 dln.

van het Acad. Statuut staat nu vermeld, dat de faculteit bevoegd is, behalve de doctorale examens, in § 45—§ 55 omschreven, ook in andere studievakken, die tot de faculteit der letteren en wijsbegeerte behooren, doctorale examens af te nemen. Onder meer komen hiervoor in aanmerking: de *theorie en de geschiedenis der muziek.* Zou dit wellicht voor later de mogelijkheid bieden aan een gepromoveerde specialiteit een levenspositie te vinden als leider van een ideaal-M. B.? Mijn persoonlijk vertrouwen in de toekomst is voortaan gebaseerd op het verruimende van dat artikel.

Weer tot mijn enquête terugkeerende, bepaalden zich de overige vragen tot: aanschaffing, katalogiseering, uitleening en aard der muziekwerken, alle onderdeelen, welke in de variaties op het thema zijn verwerkt, en die ik U beloofde, niet allemaal voor te dragen. Voor de variatie-in-mineur: het katalogiseeren, moet ik echter een uitzondering maken, omdat de harmonische verwerking tamelijk ingewikkeld is, en een repetitie mij niet nutteloos voorkomt. Immers, in verband met al die jeugdige M. B.en in de kleinere Leeszalen, kan er niet genoeg op worden gewezen, dat het muziek-katalogiseeren aan geheel aparte eischen moet voldoen, dat nòch een gewoon bibliograaf, nòch een enkel musicus, zonder bibliotheekpraktijk hiertoe geschikt is, en dat er behalve in 't buitenland ook in ons land gedrukte Regels bestaan, die het alvast daarhéén zouden moeten leiden, dat ook bij ons naar eenheid in dezen tak van katalogiseeren zal worden gestreefd.

Ik meen het reeds een bibliografisch genoegen te mogen noemen, van enkele Leeszalen vernomen te hebben, dat de Haagsche methode van katalogiseeren en indeeling wordt gevolgd.

De pas verschenen katalogi van de M. B.en te Apeldoorn en te Zaandam zijn hiervan het levendige bewijs. En gaarne breng ik een woord van hulde aan het bestuur en den Bibliothekaris van de O. L. te *Groningen,* die bij de inrichting van hare M. B. een speciale muzikale kracht ter opleiding eenige maanden naar Den Haag zond, van wier werk ik gisteren reeds zulke goede resultaten zag.

Ik wil mij verder van „persoonlijke feiten" onthouden, maar

ik zou het een bizondere aanwinst voor ons vak vinden, als de bibliothekaris van de *Amsterdamsche* O. M. B., meer musicus dan bibliograaf, ook nog eens voor deze ideeën zou te winnen zijn.

Bij de aanschaffing is tot nu toe alleen in aanmerking gekomen: de z.g.n. ernstige muziek, klassiek en modern, desgewenscht aangevuld met kinder- en instruktieve muziek.

Dit is ook de eenige richting voor de goede ontwikkeling van een O. M. B., maar wanneer de bibliothekaris van één onzer grootere M. B.en nog eens met muziekhistorische bedoelingen voor oogen een kleine, maar verfijnde verzameling zou willen aanleggen van de beste onzer hedendaagsche music-halls- en cabaretmuziek, waarin vooral het rythme in de muziek zoo kenschetsend voor den tijdgeest is neergelegd, dan zou het „Yes in the eyes" van het betreffende Bestuur op een zeer welkom en liberaal inzicht wijzen. Zoeken trouwens de moderne componisten, de z.g.n. „modegrootheden" niet reeds uit de kunst van cabaret, fox-trott, en two-step een veredelde kunstsoort te scheppen?

Een groote aanbeveling bij de aanschaffing dient nog, om naast den bibliothekaris de medewerking van een afzonderlijke muziekcommissie te verkrijgen, die alleen hare muzikale adviezen uitbrengt.

In deze lijn doorgaande, zou ik nog veel technische dingen naar voren kunnen halen, maar mijn tweede onderwerp „de gramofoon" vraagt nu de aandacht.

Tot nu toe heb ik de Muziekbibliotheek alleen bezien als een instelling voor muziekstudie in het algemeen, maar het is ook denkbaar haar voor een gedeelte nog van een anderen kant te beschouwen, n.l. van den muziekpaedagogischen in engere beteekenis, om als zoodanig een nieuw soort uitleenmateriaal: de gramofoonplaat, ter beschikking te stellen ten dienste van de muzikale jeugdopvoeding. Deze factor in de ontwikkelingsgeschiedenis van het jonge kind, heeft sinds eenige jaren de gemoederen in beweging gebracht, en het „voorheen" en „thans" bieden voldoende stof voor een korte uiteenzetting.

Men is gaan inzien, dat de „waardeering" en het „begrip"

van de muziek, welke bij de ouderen, bij het regelmatig-concert-bezoekend publiek, ja, ook bij de muziek-studeerenden, nog zoo vaak op onbekendheid en onrijpheid strandden, door nieuwe elementen bij de jeugd kunnen worden aangekweekt, wanneer men maar begint, om het kind te leeren „luisteren" naar muziek, en het in zijn jeugd niet van alle kennis omtrent de muziek te onthouden. Want dan zal het eenmaal als volwassene een geheel andere persoonlijkheid in de concertzaal zijn, dan zoovele binocleerenden, kwasi-aandachtig-luisterenden van thans, die een onzichtbaar etiket van muzikaal-onrijp dragen op smaakvolle avondtoiletten en elegante smokings.

Eén dezer nieuwere uitingen om als vooroefening tot muziekbegrip-waardeering te komen, bieden de z.g.n. „Jeugdconcerten", die in de laatste jaren geregeld te *Amsterdam, den Haag, Utrecht, Arnhem* en *Haarlem* worden gegeven, uitsluitend voor leerlingen der hoogere klassen van H. B. S.en, gymnasia en lycea, waarbij de toelichting, òf mondeling, òf in geschrift, òf beide, een voorname plaats in de organisatie inneemt. Zelf eenige keeren bij een Haagsch jeugdconcert onder Dr. Van Anrooy binnengesmokkeld, zou ik U een enthousiast relaas kunnen geven van den zeer breeden en degelijken Haagschen opzet. Behalve de mondelinge toelichtingen op den avond zelf, die uitmunten door het onderhoudende, leerrijke, smakelijk en geestig voorgedragene, het gemoedelijk-terechtwijzende, waardoor het mogelijk is, dat Dr. Van Anrooy zijn groot kindergehoor van het begin tot het einde weet te boeien, ontvangen de jeugdige bezoekers nog een week te voren een gedrukt overzicht onder den titel: „Wat iedereen, die de jeugdconcerten bezoekt vooraf moet lezen". Nu, ik kan U verzekeren, deze wòrden gelezen, door klein en groot, en tusschen allerlei wetenswaardige feiten: de ontwikkeling van het orkest en zijn instrumenten, de levensbeschrijvingen der groote componisten, den inhoud en vorm hunner werken, weet Van Anrooy zulke grappige en luchtig-doceerende opmerkingen in te lasschen, dat onze dirigent-musicus zich ook een kundig paedagoog heeft getoond.

Een zeer recent artikel over de Jeugdconcerten is van de hand van Dr. W. J. A. Jongkees in de Maart-afl. 1925

van *Vragen des Tijds* verschenen, dat iedereen, die maar iets voelt voor kind en muziek, moet lezen.

Dr. Jongkees bepleit aan het einde van zijn artikel de schoolkamermuziek met toelichting voor de kleinere plaatsen, waar geen orkest bestaat, maar aan de gramofoon als muziekpaedagogisch element heeft hij nog niet gedacht, zooals dit denkbeeld reeds in Engeland en in Duitschland ingang heeft gevonden.

De „muzieklessen" van vroeger in de school beperkten zich tot het klasse-zingen met een vaak slechte piano, en de leeraar een dilettant-pianist of violist. Het zangonderwijs op de school, op zichzelf leerrijk, en een goede oefening tot het latere meerstemmige koorgezang, sluit alle kennis van de orkest- en kamermuziek uit. Dit is niet alleen in ons land zoo, maar in een pas verschenen boekje „Gedanken über Musikerziehung" van den Duitschen muziekleeraar E d g a r R a b s c h (Leipzig, 1924), las ik ook, dat het muziekonderricht niet alleen bij het „zingen" kan blijven, maar op wetenschappelijke basis moet worden gevormd. Hij gaat dan verder alle takken van wetenschap na, en hij bewijst zeer duidelijk, dat het onderricht in alle in min of meer nauw verband met de muziek staat. Tenslotte komt hij ook tot de gramofoon als een modern technisch werktuig ten dienste van het muziekonderwijs op school (blz. 18—22). Aardige boekjes hierover schreef ook de Engelschman P e r c y A. S c h o l e s, waarvan ik meer speciaal de twee volgende bestudeerde: Learning to listen by means of the gramophone; a course in the appreciation of music for use in schools (1921), en The first book of the Gramophone Record (1924), waarin hij ook een lans breekt voor de gramofoon als ontspanningselement in het leven van den mensch.

In de inleiding van het laatste boekje vertelt de schrijver, dat niet lang geleden het testament werd gepubliceerd van den zoon van kapitein Matthew Liddon, 2en commandant van Sir Edward Parry's Poolexpeditie. Hij liet aan zijn zoon Edward het draaiorgel na, dat zijn vader op zijn Poolreis in het begin der 19e eeuw meenam. Zoo'n draaiorgel kon 6, hoogstens 12 wijsjes spelen; de toon klonk schril, en de melodietjes waren eenvoudig en mager getoonzet. Deze muzikale

provisiekast was niet zeer weeldrig en rijk voorzien voor een reis van 2½ jaar! En nu in onzen tijd vertrekt er geen Pool-expeditie zonder een gramofoon met een voorraad van honderden platen. Hoe kort geleden nog was het hooren van werkelijk goede muziek alleen weggelegd voor de menschen in de groote steden met eigen orkesten. De gramofoon, pianola en de nog meer geperfectioneerde radio-toestellen hebben daarin een groote verandering gebracht. (Zie ook: *Muziekbode* van Febr. 1925, over het Amerikaansche mechanische muziekleven).

Ga ik nu met mijn gedachten van de school naar het nog engere muzieklokaal in het conservatorium of in de muziekschool, waar ik mij een les van een compositie- of orkestklasse voor den geest haal, dan bedenk ik mij, dat men tot nu toe nog niet in staat is geweest, in zoo'n les naast theoretische wenken of verhandelingen *praktisch* te kunnen demonstreeren: hoe groot de beteekenis is van de opvattingen, de tempi-verhoudingen, de rythmekracht, en de klankkleur der verschillende orkestgroepen, afhankelijk van den dirigent, die voor het orkest staat. Want van hem hangt het meeste af; hij moet de waarde en de zeldzame verscheidenheid van uitdrukking van ieder instrument kennen, zonder de noodzakelijkheid, elk instrument te kunnen bespelen. Brengt men nu verschillende gramofoonplaten van symphonische werken onder leiding van eerste dirigenten in de orkestklasse als instruktief materiaal, dan moet men toch erkennen, dat dit voor leerling-orkestleidertjes, of jeugdige componisten een onschatbare verrijking voor hun studie kan zijn. Ook voor de jongere kapelmeesters en koorrepetitoren zijn dergelijke gramofoonplaten prachtig hulpmateriaal bij het zich in-werken en in-denken van de klankverhoudingen van bepaalde werken, het uit-het-hoofd leeren van een partituur, of bij de motorische beoefening van het maatslaan. Werkelijk, hier is nog een roeping voor de gramofoon te vervullen!

Een krachtige baanbreker voor dit nieuwe muzikale opvoedingselement heeft Duitschland in Dr. Wilhelm Heinitz te Hamburg, werkzaam aan het Phonetische Laboratorium van de Universiteit, die eenige artikels in Duitsche tijdschriften over dit onderwerp publiceerde, waarvan ik vooral noem:

Musikpädagogik und Grammophon in de Dec.-afl. 1924 van *„Die Musik"* en verdere opstellen in het Januari-nr. 1924 van *Die Musikwelt,* en in het Juni-nr. 1924 van *Zeitschrift für Musik.* Ook hield deze Gramofoner een reeks voordrachten over muziekonderwerpen, zooals b.v. de muziekdrama's van Wagner, waarbij lichtbeelden, gramofoonvoorbeelden en muzikale uitleggingen aan het klavier zijn gesproken woord ondersteunden. Uit de mij toegezonden perskritieken blijkt onverdeeld, hoe de gramofoon-nieuwigheid insloeg.

Toevallig vernam ik dezer dagen, dat in ons eigen land niemand minder dan onze Hollandsche muziekgeleerde Dr. Scheurleer, voor het Haagsche Historische Gezelschap een lezing hield over het ontstaan en de ontwikkelingsgeschiedenis van De Marseillaise, waarbij hij zelf verschillende zettingen op den vleugel speelde, maar zijn toehoorders wetenschappelijk ook onthaalde op een gramofoon-plaat van het Fransche volkslied.

Voor zoover nu ook in ons land al de bestaande muziekpaedagogische instellingen, de Volksuniversiteiten voor hare muziek-cursussen, de schoolorkestjes iets mochten gaan gevoelen voor de gramofoon als hulpmiddel bij het muziekonderricht, zou het dus wenschelijk en economisch zijn, dat niet ieder afzonderlijk, maar dat één lichaam zou worden aangewezen, om zich met de aanschaffing van de voor dat doel in aanmerking komende platen te belasten.

Op wiens weg ligt dit nu eerder dan op dien van de Openbare Muziekbibliotheek, die immers het instruktieve ook zoo gaarne tot haar arbeidsveld zou willen rekenen?

Wanneer ik dit denkbeeld verder ga ontwikkelen, dringen zich al dadelijk twee vragen op: Welke platen zouden daarvoor alleen in aanmerking komen, en moet men deze ook aan het gewone publiek uitleenen? Uit het voorgaande bleek reeds, dat ik voor muziekpaedagogische bedoelingen niet denk aan de z.g.n. amusementsplaten — hetgeen ook niet in het kader van de in een M. B. aanwezige muziek zou vallen —, maar in de eerste plaats het oog, of liever het oor gericht heb naar de platen der muziek uit de groote en kleine concertzaal, als

aanvulling tot de praktische studie der muziekgeschiedenis. En daarnaast, maar in bescheiden omvang, een platen-selectie van opnamen van beroemde vocalisten en instrumentalisten, als historisch archiefmateriaal voor later. Evenals de waarde van een filmarchief voor het nageslacht wordt erkend, is het te verdedigen, hoe leerzaam en schoonheidopwekkend ook een gramofoon-archief zou kunnen zijn. Laat iedereen reeds nu eens bij zich zelf nagaan, welke emoties het hooren van een Caruso-plaat kan opwekken, evenals een Sarah Bernhardt-, of een Louis Bouwmeester-film door het gebaar weet te ontroeren.

En dat een kunstenaar van vroeger er ook zoo over dacht, leert het volgende citaat van Anton Rubinstein: „Wie jammerschade, dasz der Phonograph nicht schon in den Jahren 40—50 existiert hat, um das Spiel aufzunehmen, es zu fixieren und es den späteren Generationen zu vergegenwärtigen, die ja doch keine Ahnung vom wirklichen Claviervirtuosenthum haben!" (Chopin, Liszt, Thalberg, Henselt). Ik hoop, dat Rubinstein's geringschattende meening over het hedendaagsche virtuosendom nooit onder de oogen zal komen van een Iturbi, Von Rosenthal, Vera Schapira of Jan Smeterlin, al zouden zij op hun beurt zeer dankbaar zijn voor een Chopin- of Liszt-gramofoonplaat.

Een ander gezichtspunt is nog, dat men de gramofoon, die nu in haar bloeitijd verkeert, toch geen onsterfelijkheid zou durven voorspellen, daar zich reeds concurreerende invloeden op haar gebied laten gelden; ik meen speciaal de nog modernere, en in aantal-sterk-toenemende radiotoestellen, die voor den meer verfijnden en op gemakzucht-ingestelden Twintigsten-Eeuwer nog meer voordeel en muzikaal genot afwerpen. Maar de duurzaamheid van de gramofoon triomfeert voorloopig nog over het tijdelijke van het radio-toestel.

De geschiedenis der gramofoon is nog niet oud; in 1887 werd zij door den Duitscher Emil Berliner uitgevonden, een toestel, waarmede geluidsgolven opgeteekend en later weergegeven kunnen worden. Nog tot betrekkelijk kort werd eigenlijk alleen de menschelijke stem geschikt geacht voor het

mechanische opnemen. De instrumentalisten werden op den achtergrond geschoven door de kategorische verklaring, dat het niet mogelijk was, omdat de membraan niet voldoende op den instrumentalen toon, vnl. van de piano en van de strijkinstrumenten reageerde; deze kon alleen maar begeleidend bij zangstukken worden gebruikt. De koperen en houten blaasinstrumenten waren de eerste, die het gramofoon-recht verkregen, waardoor gedurende geruimen tijd alleen de harmoniemuziek in staat werd geacht voor opnamen, terwijl men het symphonisch bezette orkest meedoogenloos van de hand wees.

Nadat nu eerst de z.g.n. „Künstler"-opnamen van beroemde violisten, cellisten en pianisten werden verkregen, gelukte het na talrijke proeven een zeer geslaagde plaat te verkrijgen van een klavierconcert met orkestbegeleiding, gespeeld door den pianist W. Backhaus. En hiermede was ook de mogelijkheid van de opname van een symphonisch orkest- of kamermuziekwerk overtuigend bewezen. Het slagen dezer pogingen bood groote verrassingen. Een symphonie van Joseph Haydn werd de eerste opname, wellicht een eeresaluut aan den „Vader der symphonieën"; daarna volgde een orkesttrio uit den tijd der vóór-klassieke symphonie. Overziet men nu deze muzikale evolutie, zoo mag men de vervaardiging der hedendaagsche orkestplaten werkelijk als kunstzinnig pionierswerk op het gebied der gramofoon beschouwen.

De moderne techniek is nu zoover gevorderd, dat een geheele reeks werken: symphonieën, symphonische Dichtungen, orkest- en operaouverturen en voorspelen en kleinere orkestwerken der klassieke en moderne componisten, alsook talrijke kamermuziekwerken van eerste rangs-ensembles op een gramofoon te hooren zijn. Bladert men een gramofoonkatalogus door, en treft men onder de toonkunstenaars van onzen tijd de namen aan van: Mussorgsky, Rimsky-Korsakoff, Schreker, Pfitzner, von Schillings, Albeniz, Granados, de Falla, Casella, Debussy, Ravel, Mahler, Reger, Strauss, om maar enkelen te noemen, dan krijgt men van muziekhistorisch standpunt reeds een vrij volledigen indruk van het up-to-date en muzikaal-goed-onderlegd karakter van zoo'n katalogus. Daarbij is het verrassend te lezen, dat de beroemdste orkesten,

als het Philharmonische-, het Neue Symphonie-, of dat van de Staatsoper en het Deutsche Opernhaus-Orchester hunne medewerking verleenden onder leiding van de grootste dirigenten, als Bruno Walter, Herman Abendroth, Hans Pfitzner, Max von Schillings, Leo Blech, Richard Strauss, Oskar Fried, terwijl ook in Engeland en Amerika de groote symphonie- en operaorkesten met dirigenten als Walter Damrosch en Felix Weingartner hun gramofoonplaten reeds de wereld inzonden.

De wijze van een orkest-opname biedt eenige aardige bizonderheden aan, die wel de moeite waard zijn, hier met enkele woorden te worden besproken.

Hoewel verschillende gramofoon-maatschappijen in het buitenland haar uitgebreide inrichtingen en werkplaatsen tot het maken van opnamen hebben, is het zonder eenige bedoeling van reclame-makerij, of van voorkeur te willen schenken aan de „Musica"-platen der Deutsche Grammophon-Gesellschaft, dat ik hare platen tot model neem, om U een indruk te geven van de voorbereiding en van de werkwijze van het opnemen. Door de welwillende inlichtingen mij verstrekt door de heeren N. G. ten Bosch en J. Koek te Amsterdam, de alleenvertegenwoordigers voor Nederland van deze Duitsche firma, werd ik eenigszins in kennis gesteld met het interne bedrijf der Polyphon-Werke, en der Deutsche Grammophon-Aktien-Gesellschaft, waarvan mij uiteraard de platen der orkest- en kamermuziek het meeste belang inboezemden.

Deze maatschappijen, wier fabrieken in Hannover en in Wahren bij Leipzig zijn, hebben in Berlijn haar kantoren en eenige opneemlaboratoria, waarvan één in verbinding staat met een concertzaal, die in 1920 werd ingewijd en die ruimte biedt voor ongeveer 250 personen, en alleen dienstig is voor eigen gebruik, desgewenscht met medewerking van een speciaal huis- of Polyphon-orkest. Aan jonge artisten wordt ook gelegenheid gegeven, zich te laten hooren en te laten keuren, en wanneer men bedenkt, hoe moeilijk en kostbaar het voor zooveel begaafde, doch onbemiddelde jonge kunstenaars is, om in het openbaar op te treden, zal men erkennen, dat voor vele dezer jeugdige enthousiasten hieraan ook een gewichtig, sociaal belang is verbonden.

Het opneemlaboratorium is een kamertje van 4 of 5 Meter, dus niet heel groot, maar voldoende voor het doel. De opstelling van het orkest is geheel afwijkend van de gebruikelijke, die ik bij U allen voor bekend veronderstel. Men kan volstaan met een volledig orkest van ± 45 personen; de bezetting is dus veel kleiner dan in natura in de orkestzaal. Men stelle zich nu een groepeering voor op een eenigszins geaccidenteerd terrein, omdat ter versterking van den klank van sommige instrumenten, de bespelers op een tafel plaats nemen. De eerste violen zitten „rechts" van den dirigent, dicht bij het opneemapparaat; de tweede violen en de alten daarentegen links van hem, dus iets verder weg. De altviool, die een kwint lager is gestemd dan de viool, wordt vervangen door een vormviool, d. w. z. de bast ontbreekt, waarvoor een aluminium-hoorn in de plaats treedt, die naar den trechter-opnemer is gericht. Vóór den dirigent, ook weer zoo dicht mogelijk bij het apparaat, zijn de cello's boven op een tafel geplaatst. Rechts en links van de cello's, weer op den beganen grond, vindt men de fagotten en de trompetten. Inplaats van de bassen (de donkerste strijkinstrumenten) fungeeren de tuba's, achter de cello's. De houten blazers, fluit, hobo, clarinet, zijn ook aan den rechterkant op een tafel geplaatst. Achter het geheel staan de slaginstrumenten op den grond, terwijl de trombones op gelijke plaatsing, zoo hoog mogelijk tegen een hoekje van den zolder zijn gestegen. Werkt de harp mede, dan komt zij zooveel mogelijk naar voren, terwijl ook een koor, waarvoor ± 24 personen voldoende zijn, of zangsolisten vlak voor den opnemer staan.

Stelt U zich in de Harmonie-zaal beneden even een dergelijke zig-zag-opstelling voor van het Groningsche Orkest, dan lijkt mij de situatie voor den dirigent Kor Kuiler zeer hachelijk, wanneer hij onder Uwe begrijpelijk losbrekende hilariteit, om stilte zou moeten verzoeken.

Voordat men nu tot de werkelijke opnamen kon overgaan, moest eerst een proef worden gedaan om na te gaan, hoeveel tijd één plaat in beslag nam. Het maximum was eerst vier minuten, toen haalde de Master's Voice het tot 5, terwijl tot

groote voldoening van de Duitsche firma, de Treurmarsch van Chopin thans het record van 6 minuten slaat.

Voor groote orkestwerken worden meerdere platen in gebruik genomen, zoo vult b.v. de 9e Symphonie van Beethoven 7 platen, aan beide kanten te bespelen.

De dirigent heeft aan zijn lessenaar een chronometer, die hem door een belletje waarschuwt, wanneer de tijd van opname, waarover hij te beschikken heeft, ten einde loopt, en nu begrijpt men, dat zijn muzikale kennis hem van te voren eenige rustpunten in het werk heeft doen uitzoeken, om de breking gedurende het verwisselen of omkeeren der platen niet te storend te maken.

Na een waarschuwend „Bitte" van den opnaamingenieur, zet deze de membraan op de plaat. De motor, welke de wasplaat in beweging brengt, wordt door gewichten gedreven, die aan een staaldraad hangen, waardoor een zeer geregelde gang wordt verkregen.

Het orkest wordt nu eerst „afgestemd": d. w. z. ieder orkestlid praeludeert een maat of 16, om te zien of de plaatsing zoodanig is, dat een goed resultaat wordt verkregen. Heeft iedereen zijn beurt gehad, dan wordt de plaat onmiddellijk ter contrôle van ieder instrument afgedraaid, en daarna begint de eigenlijke opname op een nieuwe plaat. Men speelt dan onafgebroken tot het einde door, waarna doodsche stilte moet heerschen, om niet alle mogelijke ongewenschte bijgeluiden mee op te vangen. Voordat de platen in den handel worden gebracht, worden zij door den dirigent gekeurd, evenals dit met de solisten-opnamen geschiedt.

Nu ligt het hier niet op mijn weg, om de orkestgramofoonplaten vakkundig of artistiek te beoordeelen. De absolute muzikale waarde van zoo'n plaat kan hier onbesproken blijven; het is echter duidelijk, dat de muziekwetenschap de hoogste eischen aan haar moet stellen, voordat zij de promotie, om in haar dienst te treden, toelaat. Daarom zij de belangstelling ook alleen op diè ondernemingen gericht, welke zich de vervolmaking der gramofoon tot een waarlijk kunst- en cultureel ideaal voor oogen stellen.

Het is dus hier niet de vraag, of men pro- of contra-gramofoon is: het vraagstuk zal altijd aanvechtbaar blijven, zooals elke mechanisatie van een kunstuiting het is: het lichtbeeld, of de reproductie naast het schilderij, de marionetten, en de film voor een deel, tegenover het tooneel.

Een pur-sang musicus zal altijd wel eenigszins neerbuigend, geringschattend, hoogstens ietwat goedig van uit zijn muzikaal hoekje op de gramofoon neerzien, hoewel ik U een voorbeeld zou kunnen aantoonen, dat ook wel eens uit muzikale kringen de lof der gramofoon wordt bezongen, want het was een musicus-zanger, die mij eens het volgende zei: Hij moest toegeven, dat de overgedragen zangstem wel meestal veel inboet van den adel, die haar kenmerkt bij het directe hooren, maar toch had hij zelf ervaren met het lied „Home, sweet home" van Adeline Patti in de gramofoon te hooren, dat, wat doorklinkt, toch nog edel genoeg kan zijn, om te kunnen ontroeren. Hij was verder van oordeel, dat een gramofoon soms als studie-materiaal goeden dienst kan bewijzen, waarvan hij zelf een treffend voorbeeld had ondervonden. Hij had reeds langen tijd zang gestudeerd en het begrip van den juisten, schoonen zangtoon was hem nog niet volmaakt helder. Toevallig hoorde deze zanger eens in de gramofoon de tenoraria uit La Juive van Halévy, gezongen door den beroemden tenor Leo Slezak. Daar klonk plotseling een tweegestreept *A*, en ik citeer nu woordelijk: „zóó schitterend, zóó stralend, zóó ontroerend en aangrijpend, dat ik die nimmer kon vergeten. Mijne intuïtie zeide mij onmiddellijk: zóo is het, zóo moet het zijn, en zeer lang heb ik met die goddelijke *A* in het oor verder gestudeerd". Wie van U allen hier de zangkunst beoefent, weet, wat het bezit van een ideaal-tweegestreept *A* voor de stem beteekent, en ik hoop werkelijk, dat mijn enthousiaste zanger op zijn veroverde *A* veel leerlingen heeft gekregen.

Nu kan men mij nog de gewetensvraag stellen, in hoeverre de platen der „ernstige" muziek, als ik het zoo eens mag noemen, den idealen klank van orkest- of kamermuziek nabij komen. Ik zou hierop eenigszins ontwijkend willen antwoorden,

door eerst te zeggen, dat dit zéér véél van de plaat, het soort naalden en het toestel afhangt. De nog steeds niet volkomen verdwenen „bijgeluiden", veroorzaakt door het krassen der naald, werken, hoe geperfectionneerd de platen ook zijn mogen, nog altijd storend op het muzikaal-genieten. Bij het keuren van eenige orkestplaten heb ik wel degelijk een muzikaal en artistiek onderscheid kunnen waarnemen, zoodat een eerste vereischte bij de aanschaffing deze zou zijn, dat *alléén* de subtielst-verzorgde en afgewerkte platen, beoordeeld door strengkritische vakmenschen in aanmerking zouden mogen komen. Maar werd ik nu heelemaal uit mijn muziektent gelokt, dan zou ik moeten toegeven, dat de eerste sensaties, verkregen bij het hooren van een orkestwerk per gramofoon voor een getrouwe orkestbezoekster wel eenigszins verrassend en bedenkelijk waren, en ging ik zeer ontledend te werk, dan moest ik bekennen, dat de toon der strijkinstrumenten, vooral van de viool, vaak zeer scherp klinkt, en speciaal in de hoogte den fluittoon nabijkomt. Straks zult U zelf een gramofoon-weergave van de Egmont-Ouverture van Beethoven hooren op een „Musica"-plaat, en ik hoop, dat deze uw aller muzikale ooren zal bevredigen.

En mochten er onder U zijn, die toch doorslaande artistieke bezwaren zouden willen opperen, dan herinner ik U er nu reeds aan, dat een gramofoon nu eenmaal een gramofoon is, en niet de pretentie wil hebben, een wezenlijk orkest te evenaren.

Heb ik hier eenigszins uitvoerig de platen besproken, die als uitleen- en archiefmateriaal zouden moeten dienen, dan wilde ik nu nog even de vraag beantwoorden, of zulk een „ernstige" gramofoon-plaat ook beschikbaar moet worden gesteld voor de geregelde gebruikers eener M. B. Dit lijkt mij vooralsnog niet voor verwezenlijking vatbaar. De zeer kostbare en subtiele platen, die door een enkel krasje reeds als onbruikbaar afgeschreven zouden moeten worden, zouden aan een veel strengere en langere contrôle moeten gelooven, dan aan een boek, na teruggave, ten deel valt. Hoe vaak en hoe snel zouden platen beschadigd teruggebracht kunnen worden, zonder de uiterlijke kenteekenen hiervan te dragen? Een aparte muzikale contrôle-dienst, liefst geïsoleerd

van de gewone uitleenvertrekken, door de niet-te-dempen onaangename geluiden voor den „stillen" bezoeker of lezer, of, omgekeerd juist door het „aantrekkelijke" kunstgenot voor den alsdan hinderlijk-te-lang-blijvenden gramofoon-klant, en een zeer rekbaar budget, om de platen telkens te hernieuwen, zouden zich hierbij als eerste eischen laten gelden.

Men schrijve mij niet te veel pessimisme toe, wanneer ik eenigszins zwaarmoedig denk over het lot van een gramofoon-plaat, die van het eene gezin via de O. M. B. naar het andere verhuist, want gedachtig aan het sombere drieregelige versje:

„Tel est le sort d'un livre prêté
Souvent il est perdu
Toujours il est gâté."

durf ik mij niet aan een gramofoon-variatie te wagen op hetzelfde thema. Maar zou ik mij er aan wagen, dan dichtte ik in de duisterste mineurtoonaard:

„Terrible sera le sort d'un disque
D'un grammophone prêté.
Souvent il sera perdu.
Mais plus que toujours il sera gâté."

Mijn conclusie is misschien wat vluchtig en haastig getrokken, maar ik zou toch willen zeggen: neèn, vooreerst nog geen gramofoonplaat in de M. B. voor den enkeling, die òf zelf in de concertzaal het muziekwerk wellicht nog iets schooner kan hooren, òf zijn eigen verzameling met deze soort platen kan verrijken. En men heeft mij reeds in gramofoon-zaken verzekerd, dat de vraag naar ernstige muziek hoe langer hoe grooter wordt.

De gramofoon-plaat in de M. B. zou dus alleen zijn bedoeld als uitleen-materiaal aan alle inrichtingen, die op de een of andere wijze het muziekonderwijs ter harte hebben genomen.

Hoe deze uitleening nu verder moet worden geregeld: de verpakking in speciaal daarvoor vervaardigde portefeuilles, de duur, de hoeveelheid, de contrôledienst, dit zijn allemaal factoren, waarop ik hier nu niet nader zal ingaan. Omdat een

M. B., éénmaal voor de idee gewonnen, ook technisch het vraagstuk wel van alle kanten zal bekijken.

Wellicht zullen de O. M. B.en in Amsterdam of Den Haag ook hierin vóór willen gaan, wanneer tenminste de O. L.-Besturen in deze steden mede willen werken, waartoe in den Haag wellicht eenige kans bestaat.

Dames en Heeren, mocht ik er misschien niet in geslaagd zijn, eenige belangstelling voor een betrekkelijk nieuw onderwerp bij U op te wekken, zoo hoop ik, dat de gramofoon zelf tot illustratie van het gesproken woord hiertoe beter in staat zal zijn.

En met een variatie op Lohengrin en zijn zwaan, zeg ik nu ook tot haar:

„Nun sei gespielt,
Mein liebes Grammophon".

(Hierop volgde de Egmont-Ouverture van Beethoven).

FANNY SIMONS.

REIZEN
(LECTUURLIJST)

Op volledigheid maakt de hier volgende lijst geenerlei aanspraak! Zij is ontstaan door en voor de praktijk. Dientengevolge omvat zij alleen die landen (resp. Ned. provincies) die veel bereisd worden. Ook is zij ingesteld op de lezer met gemiddelde belangstelling, die wel iets, maar niet zoveel mogelijk verlangt te lezen over het land dat hij gaat bereizen. Vandaar dat — behoudens enkele uitzonderingen — niet zijn opgenomen oudere werken, geschiedkundige studies of historiese plaatsbeschrijvingen, — hoe intressant die in dit verband ook zouden kunnen zijn; terwijl werken op het gebied der kunstgeschiedenis alleen vermeld zijn voor zover zij van rechtstreeks nut kunnen zijn bij „sightseeing".

Kostbare werken komen, zoals men zal zien, zo goed als niet in de lijst voor.

Enkele verdere beperkingen vinden hun reden in het gebrek aan plaatsruimte in ons blaadje:

1. Zeer korte tijdschrift-artiekeltjes (zoals die b.v. veelvuldig voorkomen bij de platen in „Buiten" of „Op de Hoogte") zijn niet opgenomen.

2. Van enkele zeer bruikbare, geïllustreerde reekswerken is uitsluitend de reekstietel vermeld, niet elk nummer afzonderlik.

3. Tietels van werken over meer dan één land (resp. provincie) zijn slechts op één plaats vermeld.

4. De onmisbare verduidelikende annotaties, die bij menige tietel nodig zijn, zal het werk tot zijn recht komen, zijn hier weggevallen.

Men bedenke dus: deze lijst is niet zonder méér voor het publiek geschikt. Zij vormt slechts een grondslag, waarop elke O. L. een dergelijke lijst voor zijn lezers kan opbouwen, nader in biezonderheden uitgewerkt en aangepast bovendien aan de lokale omstandigheden (b.v. aan de programma's der Reisverenigingen en dergel. ter plaatse). — In dat geval verzuime men niet de uitleen-termijn van de op de lijst vermelde boeken gedurende de zomermaanden te verkorten, zodat de boeken — die door de lijst sterker in trek komen! — vlugger kunnen circuleren. Een beroep op de lezers om deze boeken niet langer te houden dan strikt noodzakelik is, is bovendien gewenst en mist zelden zijn uitwerking.

In een der volgende nos. van „Bibliotheekleven" hopen wij het vervolg van deze lijst (waarbij Nederland) te kunnen geven en tevens een korte uiteenzetting van een reistentoonstelling (reisgidsen, kaarten e. a. niet-uitleenbaar materiaal), die o. i. de lijst van lectuur behoort aan te vullen.

Febr. 1926. E. DE CLERCQ.

AFKORTINGEN

A.	= Aarde en hare volken.	M.	= Morks magazijn.
B.	= Buiten.	O. E.	= Onze eeuw.
Bew.	= Beweging.	P.	= plaatwerk.
E.	= Elsevier.	St.	= Studio special number.
E. H.	= Eigen haard.	T.	= Van onzen tijd.
H.	= Op de hoogte.		

ALGEMEENE WERKEN

Kunststätten, Berühmte. Leipzig, 1900—... no. 1—..
Bibliothek der Kunstgeschichte. Leipzig, 1920—... no. 1—... P.

Monographiën zur Erdkunde. Bielefeld enz., 1924—... no. 1—...

Prout. Sketches in France, Belgium, Germany, Italy and Switserland. 1915. (St.) **P.**

Wonderen der wereld, De; kunstwerken der natuur en der menschheid zooals zij thans bestaan. dl. 2. [1912].

BELGIE

Hijmans. Bruxelles. 1910.

Marez, des. Guide illustré de Bruxelles. T. 1. Les monuments civils et religieux. 1918.

Marez, des. Vieux-Bruxelles; les oeuvres architecturales du 13e au 18e siècle. 1910.

Perk. In de Belgische Ardennen. 1905.

Reizen door België; met inleid. door C. Joset. 1924.

Ritter. De ijlende reis [door België en Frankrijk]. 1923. (Ook in E. 1920, dl. 1, blz. 251).

Rutten. Brugge. [1925].

Streuvels. Land en leven in Vlaanderen. 1923.

Streuvels. Op de Vlaamsche binnenwateren. [1925].

Aletrino. Een bezoek aan Waterloo. (E. 1914, dl. 2, blz. 284).

Doesburg Lannooy. Gent. (E. H. 1913, blz. 65 v.v.).

Eisler. Yperen. (E. 1917, dl. 1, blz. 410).

Lancker-van Dommelen, van. De ziel der oude steden; [Gent, Antwerpen, Brugge]. (H. 1923, blz. 54 v.v.).

Pot, van der. Oude Belgische steden. (E. 1910, dl. 2, blz. 18).

Puyvelde, van. In de puinen van de St. Baafsabdij te Gent. (E. 1910, dl. 1, blz. 394).

Reitsma. Oude steden; [Veere en Brugge]. (O. E. 1912, dl. 2, blz. 276).

Staverman. Een bezoek aan Brugge. (E. H. 1912, dl. 1, blz. 147).

Tharod. Een lief plekje in de Belgische Ardennen; [Durbuy]. (A. 1913, blz. 409).

LUXEMBURG

Sixemonts. In het groothertogdom Luxemburg. (A. 1916, blz. 193).

FRANKRIJK

Algemeene werken

Brutails. Pour comprendre les monuments de la France. 1922.

Buysse. Per auto [door België en Frankrijk]. 1913.

Buysse. De laatste ronde; [autotocht door Frankrijk]. 1923.

Cathédrales françaises, Les. 1925. (Encyclopédie par l'image).

Hourticq. France. [1911].

Nyrop. Frankrijk; [beschouwingen over den Franschen volksaard. 1918].

Rodin. Les cathédrales de France. 1921.

Parijs

Bonfils. Les cents vues de Paris. 1924. **P.**

Faust. De ziel van Parijs; een boek voor vrienden van Parijs en die het worden willen. [1924].

Gelfroy. Le Louvre; la peinture française. z. j.
——. Id.; la peinture étrangère. z. j.
Gruyer. Huit jours à Versailles. [1920].
Gruyer. Versailles. [1925].
Huisman. Pour comprendre les monuments de Paris. 1925.
Jelford. Paris pour tous. [1919].
Paris. [1923]. (Encycl. par l'image). **P.**
Taylor. Paris, past and present. 1915. (St.) **P.**

Bomli. Oud-Parijs. (E. 1911, dl. 2, blz. 331).
Hoog, de. Montmartre. (H. 1924, blz. 94).
Muls. Indrukken uit Parijs. (T. 1915/16, blz. 267).
Oven, van. Paleizen en kasteelen om Parijs. (B. 1925, blz. 30 v.v.).
Oven, van. De omstreken van Parijs. (B. 1925, blz. 325 v.v.).

Noord-Frankrijk

Bocquet. Villes du Nord. 1918. N.B. Lille, Douai, Cambrai, Valenciennes, Bergues, Dunkerque.
Houvet. Monographie de la cathédrale de Chartres. z. j. **P.**
Vissering. De kust van smaragd; [Zuid-Bretagne; Uit Spanje; Uit Italië]. 1910.

Bezoek aan den Mont St.-Michel, Een. (B. 1923, blz. 76).
Barbe. De kathedraal van Chartres. (H. 1924, blz. 236).
Dozy. Wandeling door Normandië. (A. 1915, blz. 229).
Drijver. Legende van den Mont St.-Michel. (B. 1923, blz. 114).
Luns. Amiens. (E. 1923, dl. 1, blz. 370).
Meester, de. In het land van Renan [Bretagne]. (Gids 1923, dl. 1, blz. 458; dl. 2, blz. 140).
Mensing. Een reis door Bretagne. (B. 1925, blz. 236 v.v.).
Plantenga. Chartres. (E. 1922, dl. 1, blz. 378).
Snabilié. In Bretagne. (B. 1923, blz. 112).
W[estermann] H[olstijn]. Herinneringen aan de kusten van Bretagne. (A. 1919, blz. 269).

Midden-Frankrijk

Bournon. Blois, Chambord et les chateaux du Blésois. 1908.
Leersum, van. Mijn Douglasje en ik. [1923].

Frieswijk-de Bas. Kasteelen aan de Loire. (B. 1912, blz. 296).
Kasteelen aan de Loire, Historische; door v. d. M. (A. 1924, blz. 73).
Mandere, van der. De kasteelen om en nabij Tours. (H. 1924, blz. 106).
Rouville, de. Barbizon en het woud van Fontainebleau. (E. H. 1922 dl. 1, blz. 283).

Zuid-Frankrijk

Devoluy & Borel. In het rijk van den zonneschijn; de Fransche Rivièra. 1924.
Ferrand. Grenoble en de alpen van Dauphiné. 1925.

Fouchier, de. Un mois aux Pyrénées. [1920].
Hörstel. Die Riviera. 1907.
Tissot. De Mont-Blanc. 1925.
Zilcken. Langs wegen der Fransche Rivièra. 1925.

Avignon, de stad der Pausen; door H. v. d. M. (A. 1925, blz. 128).
Cappelle, van. Rotsformaties en plantengroei aan de Azuurkust. (B. 1924, blz. 37 v.v.).
Dozy. Reisindrukken van Frankrijk; ... de „grande route des Alpes françaises". (A. 1921, blz. 37).
Dozy. De Fransche Alpen; reizen door Savoie en Dauphiné. (A. 1914, blz. 401).
Dozy. Het onbekende Frankrijk; [Besançon, Chamonix en de Fr. Rivièra]. (A. 1922, blz. 184).
Gérardue, de. Lyon. (H. 1924, blz. 256).
Ruyter, de. Een vacantiereisje naar de Rivièra. (A. 1924, blz. 37 v.v.).
Schilperoort. Van Nice naar Menton. (B. 1923, blz. 160).
Schmitz. Naar de Blauwe Kust; [Marseilles, Bormes, Hyères]. (M. 1923, dl. 2, blz. 71 v.v.).

ENGELAND

Reynolds. The visitor to England. 1922.
Salaman. London, past and present. 1916. (St.) **P.**
Warrack. The cathedrals and other churches of Great Britain. [1919]. **P.**
Uyldert. Beelden uit Londen. (Bew. 1911. dl. 1, blz. 3).

DUITSCHLAND

Burgen, Deutsche; und feste Schlösser aus allen Ländern deutscher Zunge. [1913]. **P.**
Heimat, Die schöne; Bilder aus Deutschland. 1922. **P.**
Innenräume deutscher Vergangenheit; aus Schlössern und Burgen, Klöstern, Bürgerbauten und Bauernhäusern. 1925. **P.**
Pinder. Deutsche Dome des Mittelalters. [1912]. **P.**
Pinder. Deutscher Barock; die grossen Baumeister des 18. Jahrh.; [Deutschland und Oesterreich. 1914].
Tore, Türme und Brunnen; aus vier Jahrh. deutscher Vergangenheit. 1922. **P.**

Götz. Frankenland. 1924.
Günther. Der Harz. 1910.
Harz, De; reisbeschrijving, sagen, gidsen, wandelingen. 1923.
Haushofer & Rothpletz. Bayern's Hochland und München. 1924.
Kerp. Am Rhein. 1924.
Knap. Uit den Harz. 1922.
Neumann. Der Schwarzwald. 1925.
Ruge. Dresden und die Sächsische Schweiz. 1924.
Scobel. Thüringen. 1924.

Beurden, van. De parel van 't Hessenland [Marburg]. (B. 1921, blz. 40).
Bruggen, van. In Frankenland; [Neurnberg en Rothenburg o. d. Tauber]. (H. 1915, blz. 369).
Carelsen. In de omstreken van Berlijn. (A. 1911, blz. 241).
Deyssel, van. Manderscheid in de Eifel. (N. Gids 1922, dl. 2, blz. 704).
Hildesheim. Door het Beiersche hoogland. (A. 1922, blz. 177).
Hoffmann. De Harz. (A. 1912, blz. 305).

ZWITSERLAND

(Savoie en Mt. Blanc *zie* Zuid-Frankrijk)

Blaser. Die alte Schweiz; Stadtbilder, Baukunst und Handwerk. 1922. **P.**
Blond, le. Avonturen in de bergen. 1920.
Boissevain. Over de Alpen; reisindrukken uit Zwitserland en Italië. z. j.
Cleerdin. Dagen van reisgenot; [Vierwoudsteden-meer, Weenen en Tirol]. 1915.
Dauzat. Un mois en Suisse. [1920].
Hulzen, van. Zwitserland. [1915].
Jaarboek der Ned. Alpen-vereeniging.
Jacques. Door mooi Europa; ... reisindrukken uit Zwitserland en N.-Italië. 1923.
Laman de Vries. Tchi-mè; zeven meisjes in Zwitserland [les Diablerets]. 1925.
Mossel. De wereldwandelaars; zwerftocht door Europa [o. a. Zwitserland, Tirol, Venetië]. 1917.
Nicollier. Zwitserland. 1925.
Brouwer. Te voet door Zwitserland. (A. 1923, blz. 82 v.v.).
Cahen. Lausanne; een origineele stad in de 20e eeuw. (A. 1910, blz. 49).
Hammes. Evolena. (B. 1923, blz. 201).
Marda. Een kijkje in het Val d'Hérémence; [Canton Valais]. (A. 1912, blz. 201).
Schuitemaker. Bergün in Graubunderland. (A. 1922, blz. 127).
Schuitemaker. Lugano. (A. 1922, blz. 80).

ITALIE

Algemeene werken

Città e luoghi d'Italia. Firenze. Inst. di ed. artistiche. 1921—... no. 1—... **P.**
L'Italia monumentale; collezione di monografie sotto il patr. ... del Touring Club italiano. Milano. Bonomi. 1920—... no. 1—... **P.**

Uit deze beide goedkoope en goed-geïllustreerde reekswerkjes de geschiktste nos. uit te zoeken en deze bij voorkeur te laten meebrengen door iemand, die in Italië reist. (De It. boekhandel legt een zware toeslag op leveranties naar het buitenland!)

Couperus. Uit blanke steden onder blauwe lucht. 1913. 2 dln.
——. Reisimpressies. z. j.
Easton & Easton. Italiaansche reisindrukken. 1922.

Kerckhoff. Oud-Italiaansche villa's, tuinen en parken. 1923.
Kuyper. Lentedagen in Italië. 1921.
Leopold. Uit de leerschool van de spade. 1923, '24. 2 dln.
Lumey, van. Italiaansche impressies. 1924.
Maanen, van. Italië kennen is Italië liefhebben. 1921.
Maurel. Un mois en Italie. [1921].
Peasant art in Italy. [1913]. (St.) **P.**
Schendel, van. Oude Italiaansche steden. 1925.
Timmermans. Naar waar de appelsienen groeien. [1925].
Trip to Italy. A. z. j. **P.**

Noord-Italië

Faure. De Italiaansche meren. 1924.
Hörstel. Die Riviera. 1907.
Muller. Italiaansche reisindrukken. 1907.
Ricci. Italie du Nord. 1925.

Bierens de Haan. Eenige weken in N.-Italië. (A. 1913, blz. 281).
Blees. Het Garda meer. (M. 1912. dl. 1, blz. 299 v.v.).
Carelsen. Het meer van Como. (A. 1921, blz. 324).
Easton. Een voorjaarsvacantie in Italië; Riva en Verona. (B. 1923, blz. 21 v.v.).
Geyl. Paleizen aan het Canal Grande. (E. 1913, dl. 1, blz. 457).
Hoogewerff. De „brug der zuchten" [te Venetië]. (E. 1923. dl. 1, blz. 239).
Jong, de. Van Lugano naar Como. (A. 1911, blz. 97).
Overbeek, van. Locarno. (T. 1915/16, blz. 378).
St. Léger-eilanden in het Lago Maggiore, De; door O. (B. 1923, blz. 175).
Scheer, van der. Bozen en de West-Dolomieten. (A. 1923, blz. 44).
——. Het bergland van den Ortler; [Z.-Tirol]. (A. 1924, blz. 1).
——. Tiroolsche steden. (M. 1925, dl. 2, blz. 578).

Midden-Italië

Aalders. Italië; indrukken van zijn cultuur en religie; [Rome en Florence]. 1911.
Adama van Scheltema. Italië; indrukken en gedachten; een causerie; [Florence en Rome]. 1914.
Bode, von. Florentiner Bildhauer der Renaissance. 1921.
Maurel. Quinze jours à Florence. [1925].
Maurel. Quinze jours à Naples. [1925].
Walch. In laaiende lente; (Assisi). 1925.

Beauregard, de. Napels en de Campagna. (A. 1910, blz. 289 v.v.).
Meyier. Herinneringen aan Assisi en de H. Franciscus. (E. 1925, dl. 2, blz. 94).
Philipona. Kijkjes in Florence. (H. 1924, blz. 265).

(Wordt vervolgd).

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — Naar wij vernemen, heeft wijlen mevrouw W. Drucker, in December van het vorige jaar overleden, hare boeken bij testament geschonken aan de Universiteitsbibliotheek alhier.

Alleen de brochures en gedrukte stukken betreffende de vrouwenbeweging zullen worden aangeboden aan het Bureau voor Vrouwenarbeid te 's-Gravenhage. *(A. H.)*

Assen. — Met Mei a.s. zal de O. L. worden verplaatst naar het gebouw van de voormalige Dagnormaalschool, gelegen op de Brink, dus in het centrum van de gemeente.

Dit zal een groote verbetering zijn, aangezien de tegenwoordige lokalen geheel onvoldoende waren.

Enkhuizen. — In een bijgebouw van de St. Gomarus- of Westerkerk te Enkhuizen bevindt zich de zoogenaamde Stadsboekkamer, waarin een belangwekkende boekverzameling is bijeengebracht (339 in folio en 62 in kwarto-formaat). Wijl de financieele toestand van de kerkelijke gemeente (Ned. Herv.) meestentijds ongunstig is, heeft men er reeds meermalen over gesproken, één of meer der kostbare boeken te verkoopen. Voor een enkel klein boekwerk over Zeevaartkunde: „De Napasser", werd reeds *f* 1200.— geboden. Tot nog toe heeft het kerkbestuur geen enkel bod willen aannemen, mede naar aanleiding van het feit, dat men totnogtoe geen zekerheid had, of de oudtijds zoo genoemde Bibliotheca Enchusana wel het eigendom van de kerkelijke gemeente was. Enkelen toch meenden, dat de stad Enkhuizen als eigenaresse van de Librye beschouwd moest worden.

Thans heeft men meer aanwijzingen gevonden betreffende den oorsprong der bibliotheek, waaruit men meent te kunnen besluiten, dat het recht van eigendom uitsluitend aan de kerkelijke gemeente behoort.

Reeds in 1908 meende Ds. D. A. Brinkerink, toen predikant te Bovencarspel, vast te kunnen stellen, dat de bibliotheek gesticht is door den beroemden geleerde Bernardus Paludanus. De onderzoekingen uit den laatsten tijd hebben evenwel bewezen, dat Ds. Gerardus Jacobi Vesterman de boeken in 1588 aan de kerkelijke gemeente heeft geschonken. Daarna heeft genoemde Paludanus weten te bewerken, dat de stad Enkhuizen een gebouw stichtte om de verzamelde boekwerken behoorlijk te kunnen plaatsen.

's-Gravenhage. — In de Transvaalwijk, over een jaar of vijf-en-twintig waarschijnlijk een van de middelpunten van alweer een nieuwe stad, is niet lang geleden in het groote schoolcomplex van de Colenzostraat een filiaal-leeszaaltje van de O. L. B. in gebruik genomen. Een aardig, frisch en vroolijk lokaal, waaraan deze eenvoudig-nieuwerwetsche arbeiders-

buurt met haar breede straten en zonder bioscopen of ander vermaak, een dorp op zichzelf aan den rand der stad, wel behoefte gehad zal hebben en dat dan ook binnenkort een drukken loop heeft gekregen.

Dezer dagen was daar door het Instituut voor Arbeidersontwikkeling een tentoonstelling van boeken en wandversiering ingericht. Men vond er een goed opgestelde, aardig compleete verzameling van mooie en gewone, goedkoope en dure boeken en kon er leeren hoe men met eenvoudige middelen en weinig geld een smakelijke wandversiering maakt.

De tentoonstelling was, voor zoover de boeken betreft, bijeengebracht door den boekhandel Ontwikkeling en alle Ned. uitgevers op één na (Quérido) hebben er hun medewerking voor verleend. Het omvatte van allerlei boekwerken, die den gemiddelden lezer, waarvoor dit leeszaaltje is gemaakt, kunnen interesseeren. Opwekking tot lectuur was, zooals men zich kan denken, het doel, waarmee verzameld en uitgestald was. Het meerendeel ervan bestond uit het beste soort boeken, zoowel wat den inhoud en de namen der schrijvers, als wat den druk en de verdere uiterlijke verzorging betreft. Een afzonderlijk tafeltje was voor keurdrukken bestemd; een andere tafel uitsluitend voor werk van Heyermans en Adama van Scheltema.

In een zijzaaltje was een reeks van boeken geplaatst, waarvan Albert Hahn Sr. of zijn zoon de illustraties hebben gemaakt, en een bizondere attractie van dat zaaltje was dan verder nog, dat er een groot aantal origineelen van caricaturen door Albert Hahn (o. a. eenige Kuyper-caricaturen met een prachtigen kop in het midden) aan den wand hing.

Voor de eigenlijke wandversiering moest men in de groote leeszaal zijn. Het doel van de tentoonstelling was o. a. aan de bezoekers duidelijk te maken, dat men niet veel geld behoeft uit te geven om iets goeds aan zijn wand te krijgen. Daar waren b.v. de kalenderbladen van een Van Hoytema-kalender. Wat doet men er mee, wanneer de maand voorbij is? Misschien wel in de prullenmand gooien. Welnu, hier kon men zien wat er met een eenvoudig houten lijstje en een stukje glas van te maken is. Een mooi plaatje, dat men met genoegen aan zijn wand hangt en waarnaar men altijd met plezier kan kijken, omdat het iets goeds en artistieks is. Hetzelfde kan men met andere kalenderbladen doen en was hier gedaan. Een heel mooie voorbije kalender, die zich bizonder goed leent om op deze wijze behandeld te worden, was op de tentoonstelling voor een kwartje verkrijgbaar. Verder waren er allerlei reproducties van goed werk opgehangen, die men voor een kleine of betrekkelijk kleine som kon koopen, zooals de uitgave van de V. A. E. V. O., een zeer goede serie Van Gogh-reproducties, een serie reproducties naar werk van Jacoba van Heemskerk en dergelijke.

Ter opluistering was aan de tentoonstelling door verschillende firma's een aantal eenvoudige kleine gebruiksvoorwerpen van goeden vorm toegevoegd. *(N. R. C.)*

— Begin Mei verhuist de R. K. O. L. B. naar een mooi oud heerenhuis aan het Lange Voorhout.

Zij is met haar 15.724 banden de grootste R. K. leeszaal van ons land.

— Onder leiding van Ds. J. G. Feenstra, van Scheveningen, is half Februari een vergadering gehouden van diverse personen, die de handen in elkander willen slaan om te komen tot oprichting van een Chr. O. L. B., zooals die reeds in Hilversum en Vlaardingen gevonden worden.

Na enkele besprekingen werd besloten over te gaan tot stichting van een „Vereeniging tot oprichting en instandhouding eener Openbare Christelijke Leeszaal en Bibliotheek te 's-Gravenhage en Scheveningen".

(Stand.)

Lonneker. — B. en W. hebben den Raad een voorstel doen toekomen voor de stichting van een O. L. B. te Glanerbrug, bedoeld als filiaal der H. B. Blijdensteinstichting te Enschedé. *(Tub.)*

Utrecht. — Een kleine tentoonstelling van boeken en portretten, opgefleurd door kleurig herinnerings-aardewerk en gedenkpenningen, werd ter gelegenheid van het zilveren huwelijksfeest der Koningin ingericht in de Kinderleeszaal der O. L. Meer dan 500 kinderen bezochten in 8 dagen tijds de tentoonstelling, ongerekend vier schoolklassen met onderwijzers.

PERSONALIA.

Franeker. — Benoemd is tot Directrice der O. L. B. met ingang van 15 Maart l.l. Mej. L. V. van der Houven van Oordt te 's-Gravenhage. (Diploma School v. Maatsch. Werk, Amsterdam).

Overveen. — Te Overveen is overleden Jan Willem Enschedé, welbekend door zijn publicaties in zake drukkerskunst, bibliotheekwezen en muziek.

Het oude bedrijf, waaraan de naam der familie Enschedé zoo nauw verbonden is, zag hem wel niet inderdaad als firma-lid, maar in die sfeer leefde zijn belangstelling toch. Hij werd na niet voltooide studie, volontair op het Rijksarchief te Haarlem en werkte er ook eenigen tijd als gemeente-bibliothecaris. Tusschen 1898 en 1902 verscheen zijn tweedeelige werk over A. C. Krusemann; men herinnert zich verder gedenkboeken over de drukkerijen Spin en Immig en de drukregels voor proeflezers en correctoren.

Als muziekgeleerde is o. a. zijn studie over de psalmen aanleiding geworden tot het terugvinden van de oude Wilhelmusmelodie en vele oud-Hollandsche marschen. Een aantal daarvan is uitgegeven door de Ver. v. Noord-Ned. Muziekgeschiedenis. Zijn speciale studie over orgeltechniek maakte dat hij hier als deskundige meermalen van advies diende en o.a. de herstelling van het orgel in de Ev. Luth. Kerk te Amsterdam leidde.

Als oud-bestuurslid van het genootschap Amstelodamum en werkzaam leider van het blaadje dier vereeniging is hij weder velen anderen bekend geworden. Hij was tenslotte een groot kenner der goochelkunst.

Een mensch met velerlei belangstelling en kennis is met den heer J. W. Enschedé heengegaan. Hij bereikte den leeftijd van 60 jaar.

(T.)

BIBLIOTHECARISSEN-CONGRES 1926.

De uitnoodiging tot deelneming aan ons vierde Congres, dat 31 Mei en 1 Juni te Enschede zal worden gehouden, is verzonden; bibliotheek-ambtenaren die geen circulaire hebben ontvangen, worden verzocht hiervan mededeeling te doen aan ondergeteekende.

Behalve de in deze circulaire genoemde sprekers zal de Heer Dr. J. E. Baron de Vos van Steenwijk, verbonden aan het Instituut voor Intellectueele Samenwerking, gesticht door den Volkenbond, te Parijs, een mededeeling doen over dit Instituut in verband met onze Nederlandsche bibliotheken.

Verder een dringend verzoek aan allen, die van plan zijn in Enschede te komen en nog niet hebben ingeschreven, dit spoedig te willen doen.

De Secretaris: DE STOPPELAAR,
Lange Voorhout 34, Den Haag.

MUZIEKCURSUS.

17, 18 en 19 Mei zal de bekende Musicoloog Dr. Hatzfeld uit Paderborn, aan de school voor Maatschappelijk Werk (afd. opleiding leeszaal-assistent) te Sittard een muziekcursus geven, welke door elke belangstellende O. L. en B.-beambte kan worden bijgewoond. Dr. Hatzfeld stelt zich voor het volgende programma af te werken.

1. Mein Lebenswerk der Musik.
2. Bibliographie der Musik.
   - I. Musikliteratur.
     - *a.* Vokal.
     - *b.* Instrumental.
   - II. Bücher über Musik, Musikgeschichte, Biographieën, Aesthetik, u.s.w.
   - III. Die Ausleihe.
     - *a.* die technische Ausleihe.
     - *b.* die erzieherische Ausleihe.

De verblijf- en cursuskosten zijn omstreeks *f* 10.—. De laatste dag wordt mede een excursie gemaakt door Zuid-Limburg. Zij die aan den cursus wenschen deel te nemen worden verzocht zich voor 1 Mei op te geven aan Mevr. Mr. C. M. Küller, Directrice School v. M. W., Rijksweg, Sittard.

W. S. J.

EENIGE MEDEDEELINGEN OVER DE BOEKEN-AFDEELING DER GROTIUSTENTOONSTELLING, DEN HAAG - 1925. *) — (MET AANTEEKENINGEN).

Gaarne wenschte ik een oogenblik Uw aandacht te vragen voor eenige mededeelingen over Hugo de Groot, naar aanleiding van het feit dat 300 jaren geleden het beroemde boek over het Recht van oorlog en vrede voor het eerst te Parijs verscheen. Liever had ik een kenner van Grotius op deze plaats gezien, maar een poging, die ik in die richting deed, faalde en zoo ziet U mij dus.

Hoe ben ik daartoe gekomen?

Als Bibliothecaris van het Vredespaleis, waar zoo'n mooie verzameling van De Groot's werken is, werd ik betrokken bij de voorbereiding van de Grotius-tentoonstelling, die 13 Juni, naar aanleiding van de verschijning van Grotius' Recht van oorlog en vrede 300 jaren geleden, in den Haag zal worden geopend. [1])

Ik had de afdeeling boeken voor te bereiden en verzamelde nu in mijn kamer de werken van De Groot in alle edities en vertalingen, in de eerste plaats uit mijn eigen bibliotheek en verder uit andere bibliotheken, wat in het Vredespaleis niet aanwezig is. Een en ander werd opgesteld in de volgorde van de bekende bibliographie van De Groot's werken door Rogge. [2]) En toen ik nu op deze wijze de collectie Grotiana zoo geweldig zag aangroeien, tot meer dan 20 meter boekenplank alleen voor de boeken *van* De Groot in hun verschillende uitgaven, kwam ik nog meer onder den indruk van de plaats, die Grotius in de geleerde wereld inneemt.

---

*) Voordracht, gehouden op het 3e Bibliothecarissen-congres te Groningen 28 Mei 1925.

Ik vond, dat het een verzuim zou zijn geweest, indien dit congres voorbij ging, zonder dat De Groot's naam was genoemd, en waar anderen zich niet aanmeldden, zoo wenschte ik, al zal het wezen op zulk een onvolkomen wijze, ik mag wel zeggen, een getuigenis af te leggen.

Ik zeg op onvolkomen wijze. Natuurlijk, want als ik U er alleen maar aan herinner, dat in 1883, toen de 300-jarige geboortedag van Hugo de Groot gevierd werd, in onze Koninklijke Akademie van Wetenschappen niet minder dan 5 geleerden het woord hebben gevoerd. [3])

Na de algemeene redevoering van Prof. Opzoomer behandelde Prof. Kuenen De Groot als uitlegger van het oude Testament; besprak de secretaris der Akademie Boot hem als historicus; Prof. Brill als auteur van politieke geschriften en Prof. Vissering als schrijver van de Inleiding op de Hollandsche Rechtsgeleerdheid.

Als ik U dan verder wijs op de recente studies, zooals b.v. van Prof. Van Vollenhoven over De Iure belli ac pacis [4]) en over den Sophompaneas, [5]) de tragedie van Josef in 't Hof door De Groot, die Vondel heeft vertaald, en van Prof. Eekhof, die de vraag tracht te beantwoorden, of Grotius Arabisch heeft gekend [6]) — wanneer, zeg ik, zoovele geleerden evenvele zijden, en zeker nog niet eens alle, van het machtig genie van Huig de Groot hebben belicht, daar tip ik alleen maar eventjes aan de oppervlakte, aan de buitenzijde der boeken, zooals wij bibliothecarissen trouwens voor het meerendeel van onze boeken zoo dikwijls moeten doen.

Het is waarlijk niet overbodig, dat alle werken van De Groot eens tentoongesteld worden, want de meeste menschen hebben òf geen notie van het aantal en van de groote verspreiding òf wel zij phantaseeren in het overdrevene. Dat dit laatste het geval is, dat dus — niettegenstaande het bestaan van de mooie Rogge-Bibliographie — soms veel meer uitgaven en allerlei vertalingen worden genoemd dan ooit hebben bestaan, komt vooral door den eersten bibliograaf van De Groot, een Duitscher, die in 1727 anoniem een latijnsch werk uitgaf [7]) en daarin een lijst van de boeken van De Groot opnam, ontleend niet steeds aan wat hij zelf had gezien, maar ook aan 10-tallen

bibliotheek- en boekhandelscatalogi. En nu, de fouten dáár gemaakt, werden niet alleen door latere schrijvers overgenomen, maar zij vermenigvuldigden zich en bleken zoo ingeroest te zijn, dat zelfs de mooie bibliographie van Prof. Rogge, die wèl heeft gezien wat hij beschreef, ze niet geheel heeft kunnen uitroeien.

Zoo is het gebeurd, dat van De Groot's bekende geschrift over de waarheid van de Christelijke Religie, iemand las van een vertaling in het Malabaarsch (die niet bestaat). Hij begreep dat woord niet en maakte er van Maleisch. Een volgende schrijver, beide bronnen raadplegende, sprak daardoor van Malabaarsch èn van Maleisch, en langzamerhand groeide het aantal Oostersche vertalingen aan tot 6, n.l. in het Arabisch, Malabaarsch, Maleisch, Turksch, Chineesch en Perzisch, totdat eindelijk vastgesteld werd, dat van de Oostersche talen alleen overzettingen in het Arabisch en in het Urdu bestaan. [8])

Hiermede is echter de phantasie nog niet onderdrukt, want de foutieve opgaven blijven voortwoekeren en slaan zelfs over op de andere geschriften van De Groot.

Nog onlangs sprak ik een Amerikaan, die mij met ingenomenheid vertelde, dat hij een stukje in de courant over Grotius' De Iure belli ac pacis, had geschreven, dat boek, zooals hij zeide, dat in bijna alle talen in de wereld is vertaald.

De waarheid is, dat De Iure belli ac pacis alleen vertaald is in het Nederlandsch, Engelsch, Fransch en Duitsch. [9]) Het gephantaseerde groote aantal vertalingen van De Veritate was toepasselijk verklaard op De Iure.

Ik moet hieraan toevoegen dat het omgekeerde ook wel eens kan plaats vinden, n.l. dat een vertaling voorkomt die nergens wordt genoemd. Onlangs kwam mij een vertaling van dat zelfde geschrift De Veritate in het Welsch in handen, die ik nog nergens had geciteerd gevonden. [10])

Nu ik het toch over zoo'n vondst heb, kan ik niet nalaten het volgende te vertellen, waarmede men wellicht nog eens zijn nut kan doen.

Een goede kennis van mij kwam onlangs in een gezin, waar een mooi boek was, een 17e eeuwsche foliant, prachtig gebonden. Men zou het, ook al gaf men niets om den inhoud, dade-

lijk te pronk zetten. Het bleek echter, dat niemand in dat gezin eenig belang stelde in het boek, behalve de dochter des huizes. Het was echter van die zijde een bijzondere soort van belangstelling, want de dochter was 13 maanden oud, met het gevolg dat het boek vernield werd. Ik hoorde van het geval en wat bleek: het was een editie van De Groot's Annales, die ik nog niet had.

Doch laat ons nu verder gaan met de tentoonstelling.

Ik zeide reeds, dat wij de bibliographie van Rogge zullen volgen, die de titels geeft van alle werken van De Groot in hun verschillende uitgaven in systematische volgorde.

Zonder de gedrukte brievenverzamelingen komt Rogge op een 417 uitgaven. Wij kunnen thans dat aantal opvoeren tot een 522 nummers. De, laten wij zeggen, 80 verschillende werken van De Groot, hebben dus volgens deze telling tezamen een 522 uitgaven en vertalingen beleefd.

Wij kunnen die 522 uitgaven op verschillende wijze groepeeren. Wij doen dat echter nu eens niet op de gewone wijze, niet alphabetisch en ook niet systematisch, maar:

1. Chronologisch.
2. Naar de uitgevers.

Eerst dus chronologisch. De eerste uitgave van De Groot's geschriften dateert van het jaar 1595, toen de auteur 12 jaar oud was. Het is een Ode aan Frederik Hendrik in het Grieksch gesteld.

Wel heeft vóór zijn 12de jaar de Groot reeds geschreven, maar dat is pas later gedrukt. Ik herinner aan de Latijnsche gedichten van zijn 8ste jaar, die in Brandt afgedrukt staan en zijn Latijnsche opstel, ook van zijn 8ste jaar, over de lof op de scheepvaart, waarvan het handschrift in het Gemeentearchief van Delft berust en ook tentoongesteld zal worden. Men neemt het niet zonder ontroering op.

Wanneer wij nu van 1595, het jaar der eerste uitgave af, tot heden toe van de verschillende werken alle edities overzien, dan tellen wij ongeveer 60 uitgaven tot de gevangenschap op Loevestein. Dan van 1621 tot De Groot's dood in 1645 114 uitgaven. Daarna tot 1700 nog 160 uitgaven. Vervolgens in de 18de eeuw 122 en eindelijk sinds 1800 nog 66 uitgaven.

De tweede groepeering van de boeken van De Groot in alle edities, waarvan wij met een enkel woord zouden spreken, is die naar de plaats van hun uitgave en den naam van de drukkers. Ik kan gemakkelijk de verleiding weerstaan om alle plaatsen en uitgevers op te sommen, want met de 522 edities zijn wel 250 uitgevers gemoeid geweest, waarvan bijna de helft Nederlanders met een kleine 300 uitgaven.

Het is niet verwonderlijk, dat Nederland zich het leeuwendeel der uitgaven heeft toegeëigend. In de eerste plaats, De Groot is nu wel in 1621 naar Frankrijk gevlucht en heeft sinds dien bijna uitsluitend in het buitenland gewoond, maar vóór het jaar 1621, was hij hier en zijn eerste geschrift dateert al van 1595. 25 jaren lang waren dus reeds boeken van hem verschenen.

In de tweede plaats spreekt het vanzelf, dat in den grooten bloeitijd van ons land, toen, gelijk op bijna elk gebied, ook onze boekdrukkerijen en onze boekhandel een wereldreputatie kregen, de werken van een beroemd man als De Groot hier gaarne werden uitgegeven.

Toen De Groot nog hier was, waren het aanvankelijk vooral Leidsche drukkers, daar De Groot te Leiden gestudeerd had. Wij vinden op deze jeugdwerken de namen der Raeffelingen, nauw verwant aan de Plantijns, dan van Thomas Basson, die de stellingen drukte, die de 14-jarige student aan zijn Universiteit verdedigde. Het waren — dit tusschen haakjes gezegd — geen juridische stellingen, maar betroffen natuurkundige en wijsgeerige onderwerpen. Dan moeten wij noemen de vermaarde Elzeviers, die de eerste uitgave van Mare liberum, het geschrift over de vrije zee, bezorgden. Behalve deze en andere Leidenaars, was er in dien tijd een enkele Hagenaar en Delftenaar (Schinckel) onder.

Dan komt de tweede periode van De Groot's leven met zijn vlucht naar Frankrijk. [11]) Nu zijn het aanvankelijk bijna uitsluitend Parijsche uitgevers, die zijn werken drukken.

Eén van hen is Nicolaas Buon, uit de rue Saint Jacques, bij wien ook de eerste uitgave van De Iure belli ac pacis verscheen.

Het is begrijpelijk, dat Grotius er toen de voorkeur aan heeft

gegeven, de uitgaven van zijn werken niet door de tusschenkomst van anderen in zijn Vaderland te doen plaats vinden, maar zelf te Parijs op het drukken toezicht wilde houden.

In onze dagen levert het elders uitgeven van een werk weinig bezwaren op; de copie kan gemakkelijk worden afgeschreven met behulp der schrijfmachine, de post brengt U de drukproeven, zoonoodig uit alle deelen der aarde, in weinig tijds thuis. In vroeger tijd echter had het elders uitgeven van een werk tot gevolg, dat men de zorg der correctie aan anderen moest overlaten en, hoe bekwaam de correctors ook dikwijls waren, zij konden nooit geheel en al den auteur vervangen.

Toch heeft Maria van Reigersberg getracht haar man over te halen zijn De Iure belli ac pacis in Holland te doen drukken.

Wij worden daarover ingelicht door de brieven van Maria, die zij in den zomer van 1624 aan haar man uit Holland schreef, waarheen zij was gereisd om hun belangen te behartigen.

Maria kwam zelfs met het plan om een eigen pers en letters aan te schaffen en het drukwerk thuis te laten verrichten. [12]

Zij schrijft n.l. in Juli 1624 uit Holland aan haar man:

> „....Mathis raedt mij het tselve tot onsen huyse te laeten drucken, hij heeft int groos overslaegen wat het kosten sal, naer zijn zeggen zullen wij der meer als tweedusent gulden op winnen. Hij raedt ons een pers ende letteren te koepen. Bij aldyen UE. dit goedt vindt sult wel doen ende vernemen daer wat se kosten sullen, en sendt my meede een blaetge over van de letter die ghy begerdt, salder hier meede naer vernemen. Dat eens bekostich hebbende sullen wij altijdt konnen doen drucken wat wij willen...."

En een maand later:

> „....Ick hebbe met Erpenius ghesproecken raeckende het drucken van UE. bouck; zoo veel hebbe ick wel verstaen datter wel profijt meede te doen is het tselve tot onse kosten te laeten drucken, maar het kompt altemael aen op het distribuweeren ende datter qualyck geldt wt de

bouckverkoopers handen te crigen is. UE. moght letten oft hier niet ghedruckt en zoude connen werden. Vossius heeft mij gheraeden dat ick eens met Lamaer [= Le Maire] daervan zoude sprecken, hetwelcke ick van meeninge ben te doen als ick wederom door Leiden passeer, hetwelcke ick Vossius ende Erpenius hebbe moeten beloeven. . . ."

Gouden bergen spiegelde zij, op gezag van den Rotterdamschen boekdrukker, haar man voor. Wij zien, dat de huisvrouw meer dan hij aan de dubbeltjes dacht. En er was toen wel reden voor. De Groot had geen betrekking. Het jaargeld van den Franschen Koning werd niet uitbetaald. De goederen in Holland waren verbeurd verklaard. Maar ook later, toen het waarschijnlijk niet meer zoo noodig was, lezen wij in een brief van Maria aan Grotius, naar aanleiding van besprekingen over de uitgave van de Annalen [13]: „ghy zegdt dat ghy Blaeu uwe Historye belooft hebt te laeten drucken ende dat al voor niet; dat is goeden coop, minder en kost ment niet geeven."

De Groot echter schijnt zich op het standpunt te hebben geplaatst, dat een geleerde niet voor geld moet schrijven. Hij eischte alleen een aantal present-exemplaren om weg te schenken of te verkoopen om zijn onkosten vergoed te krijgen. Die present-exemplaren waren dan veelal van beter papier en goed gebonden. [14] Toevallig heb ik onlangs zoo'n exemplaar op den kop kunnen tikken. Het is een uitgave van De Iure met een opdracht van De Groot aan zijn vriend Leonard van Sorgen te Hamburg. [15] Het papier is veel beter en heeft buitendien goud op snede.

Wij zeiden dus, dat Maria haar best deed haar man te bewegen zijn boeken in Holland te laten drukken. Maar dit gebeurde in de eerste Parijsche jaren niet. Bijna alle werken uit de jaren 1622—1626 verschenen in de Fransche hoofdstad.

Spoedig echter werd het anders. De onderhandelingen, die Grotius reeds voor nieuwe uitgaven, o.a. van zijn De Iure, met Buon, den Franschen uitgever, had aangeknoopt, werden door den dood van dezen laatste afgebroken.

Het zwaartepunt voor De Groot's uitgaven werd opnieuw naar Holland verplaatst, waar o.a. Johannes Maire en Elzevier

te Leiden, Hillebrant Jacobsz van Wou te 's Gravenhage, A. Roman te Haarlem en vooral Blaeu te Amsterdam De Groot's werken gaan drukken.

De rijke koopmansstad was in die dagen voor den druk en den handel van boeken en kaarten buitengewoon belangrijk. Schippers, kooplieden, maar vooral de geleerden, die er sinds de oprichting van het Athenaeum Illustre in menigte verblijf gingen houden, waren geregeld afnemers.

Vele van De Groot's werken verschenen bij Blaeu in de bekende prachtige folianten, die alleen door rijke menschen met veel plaatsruimte gekocht konden worden en zulk een treffend beeld geven van de welvaart van Holland in onze gouden eeuw. [16]) Alleen De Iure belli ac pacis, dat door de geleerden werd gekocht en, naar ik onderstel, door de studenten van het Athenaeum gemakkelijk moest kunnen worden medegenomen, verscheen meest in een handiger en goedkooper octavo-formaat.

Behalve Willem Blaeu, als uitgever van De Groot's werken, moeten wij ook nog even zijn buurman Janssonius noemen. Men kan wel eens met die twee in de war komen; als men een boekje ziet met als drukkersnaam Janssonius, kan het van Blaeu zijn, want Willem Jansz. Blaeu noemde zich aanvankelijk ook Janssonius. Later werd het Janssonius Caesius, omdat caesius blauw beteekent, maar meestal eenvoudig Blaeu. [17])

Of het nu door de naamsovereenkomst is gekomen of doordat zij aanvankelijk buren waren, weet ik niet, maar zij waren hevige concurrenten. Grotius moest zich er bitter over beklagen, dat Janssonius van Blaeu de boeken nadrukte, maar ook Janssonius werd meer dan eens, als wij de bronnen mogen gelooven, door Blaeu bedrogen. [18])

Hoe is dat te rijmen met het auteursrecht, de privileges zult U vragen?

Wat De Groot betreft, ik geloof niet, dat er in die jaren privileges door de Staten op zijn werken verleend zijn. Wij weten althans, dat een privilege op de Inleiding geweigerd is. Het schijnt ook uitgesloten, dat een auteur, op wiens aanhouding door de Staten een som van 2000 gulden werd gesteld, een privilege op zijn werk kon krijgen.

Later, d. w. z. toen het voor De Groot te laat was, werd dat natuurlijk anders en hebben de Staten van Holland en West-Friesland wel degelijk privileges verleend, en ook van de fopperijen van Blaeu en Janssonius onderling mag het nageslacht niet te veel kwaad meer zeggen. Want de schoonzoon en opvolger van Janssonius, n.l. Janssonius van Waesbergen, heeft later eerlijk op een publieke veiling het recht op De Iure belli ac pacis van de Weduwe van Johan Blaeu gekocht.

Het ware ondoenlijk in een kort bestek een verdere opsomming van De Groot's uitgevers te geven. De groote naam, dien de auteur had verworven, was oorzaak, dat de uitgaven niet tot Holland en Parijs beperkt bleven.

Hetzij krachtens een verworven recht, hetzij op onrechtmatige wijze verschenen De Groot's werken in herdruk of in een oorspronkelijke uitgave (er verschenen vele posthume werken) in alle boeken-centra van Europa en vele voorbeelden zouden te noemen zijn om aan te toonen hoe spoedig soms de geschriften waren uitverkocht. [19])

Zou ik voor den tijd na De Groot's dood enkele, min of meer willekeurige, lijnen moeten aangeven, dan zou ik zeggen, dat in ons land voor de verschillende werken van De Groot tot in de 19de eeuw belangstelling bleef. Merkwaardig is dat nog in de jaren 1826—1834 te Groningen een nieuwe uitgave van 'De Groot's aanteekeningen op het Nieuwe Testament verscheen in 9 deelen.

Ook in Engeland en Duitschland bleef tot in de 19de eeuw belangstelling voor verschillende werken, waarbij in Engeland de theologie en in Duitschland het volkenrecht de voorkeur hield.

In Frankrijk werden, na De Groot's dood, bijna geen van zijn werken meer uitgegeven.

Voor De Iure belli ac pacis scheen aan het einde der 18de eeuw de belangstelling afgeloopen, maar ziet, aan het einde der 19de eeuw wordt zij weer levendig in Europa en vooral in Amerika, zoodat Prof. Van Vollenhoven van het standaardwerk in de Gids kon getuigen: „Een machtig boek. Een boek, dat maar niet kan sterven".

Dames en Heeren.

Ik ben ten aanzien van de toekomst van de wetenschappelijke boekenproductie *in het algemeen* tamelijk pessimistisch gestemd. Het is wel een geweldige massa, die onze tijd van geperfectionneerde techniek voortbrengt, maar hoeveel % van wat geschreven wordt, zal ook gelezen worden, laat staan bestudeerd.

Van enkele gevierde schrijvers is alles welkom. Enkele andere slaan in, doordat zij werkelijk wat bijzonders bieden, maar de groote hoop der nieuwe boeken, dat is althans mijn ervaring, wordt vrijwel ongelezen verdrongen door een andere groote hoop en zoo vervolgens.

Waar dat alles heen moet weet ik niet, maar wel geloof ik, dat wij in de toekomst, nog meer dan tot heden het geval is, de groote schrijvers van *vroegere* tijden zullen waardeeren. Zij, in elk geval, zijn in staat de belangstelling universeel en constant te houden.

Verheugend is het voor de eer van ons land, dat ook Hugo de Groot tot die ouden gerekend moet worden, die van blijvende beteekenis zijn en het kan heilzaam wezen, indien onze onrustige wereld zich een oogenblik zal vereenigen om dezen eenen man.

Daartoe beoogt ook de Haagsche tentoonstelling bij te dragen. Ik hoop, dat velen van U de gelegenheid niet zullen verzuimen haar te bezoeken. [20])

AANTEEKENINGEN.

1) De Grotiustentoonstelling, die van 13 Juni tot 5 Juli in de ontvangzalen van den Gemeenteraad van 's-Gravenhage gehouden is, werd een groot succes. Dank zij de medewerking van Sijthoff's Uitgeversmaatschappij te Leiden kon een mooie geïllustreerde catalogus gedrukt worden. Het zetsel van de boekenafdeeling van dezen catalogus werd later verwerkt, ten behoeve van de vreemdelingen, in een Engelsch geschrift: Concise Bibliography of Hugo Grotius by Jacob ter Meulen, preceded by an abridged genealogy by Jhr. E. A. van Beresteyn and a sketch of Grotius' life, adopted from the catalogue of the Grotius exhibition, The Hague 1925. Published for the Library of the Palace of Peace by A. W. Sijthoff's Publishing Company, Leiden 1925.

Wanneer wij een nummer tusschen ( ) plaatsen, verwijzen wij naar deze Bibliography.

2) Rogge (H. C.), Bibliographie der werken van Hugo de Groot. Den Haag, Nijhoff, 1883. (648). Deze bibliographie, die in het jaar van de viering van De Groot's 300-jarigen geboortedag verscheen, geeft alleen

werken van Grotius. Het is Rogge's bedoeling geweest in een tweede deel de werken over Grotius op te nemen, maar hij heeft dit plan niet ten uitvoer kunnen brengen. De hier bovengenoemde tentoonstellingscatalogus en evenzeer mijne Concise Bibliography geven echter ook de, verkorte, titels van de geschriften over Grotius.

3) Hugo de Groot herdacht in de Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Amsterdam 1883 (837).

4) Men zie o. a. Vollenhoven (C. van), On the genesis of De Iure belli ac pacis (Mededeelingen der Kon. Akad. van Wetenschappen, afd. Letterkunde Vol. 58 : B : 6) Amsterdam 1924. (785) en van denzelfden Hoogleeraar, Het Boek van 1625 in De Gids, 1925 pag. 1-9 (795).

5) Vollenhoven (C. van), De Groot's Sophompaneas (Mededeelingen der Kon. Akad. van Wetenschappen, afd. Letterkunde, Vol. 56 : B : 1) Amsterdam 1923 (834).

6) Eekhof (A.), Heeft Hugo de Groot Arabisch gekend? (Nederl. Archief voor Kerkgeschiedenis, N. S. deel XVII 1923 pag. 231-234) (835).

7) (P. A. Lehmann), Hugonis Grotii Belgarum Phoenicis Manes ab iniquis obtrectationibus vindicati. Delft, 1727, 2 vol. (664). Het werk werd niet te Delft gedrukt. Zie Millies (H. C.), Over de Oostersche vertalingen van het beroemde geschrift van Hugo Grotius: De veritate religionis Christianae. (Kon. Akad. van Wetenschappen, afd. Letterkunde VII) Amsterdam 1863 (811), pag. 6.

8) Men zie het genoemde geschrift van Millies en verder Wijnmalen (T. C. L.), Hugo de Groot als verdediger des Christendoms beschouwd. Utrecht 1869. (814). De vertaling in het Urdu (410) wordt daar echter niet genoemd.

9) Sinds kort bestaat nu ook een vertaling in het Spaansch: Grocio (Hugo), Del derecho de la guerra y de la paz. Versión directa del original latino por Jaime Torrubiano Ripoll. Madrid 1925. 4 deelen.

10) Er bestaan, voorzoover ik weet, 3 uitgaven in het Welsch n.l. van de jaren 1716, 1820 en 1854. De twee laatste waren op de tentoonstelling aanwezig, dank zij de bereidwilligheid van den heer Rhijs Phillips, Bibliothecaris van de Public Library te Swansea, die mij bovendien een exemplaar van de editie van 1854 voor de Bibliotheek van het Vredespaleis kon bezorgen.

11) Overbekend zijn vele prenten en boekjes, die gewijd zijn aan Hugo de Groot's bekende vlucht uit Loevestein, volgens Professor Brill, in de reeds genoemde voordracht van 9 April 1883, een daad den grooten man onwaardig, een oordeel dat thans niet velen meer onderschrijven zullen en waartegen de Spectator van 28 April 1883 al dadelijk opkwam. De Bibliotheek van het Vredespaleis verwierf kort geleden uit de collectie J. W. Six: Cort Verhael hoe subtyl en wonderlyck Mr. Hugo Grotius... ontkomen is (Antwerpen 1621).

12) De beide geciteerde brieven zijn afgedrukt in: Brieven van en aan Maria van Reigersberch, uitgegeven door H. C. Rogge, Leiden 1902 (645), No. XXII en XXIII. Voor de brieven, die betrekking hebben op de uitgave van De Iure belli ac pacis, verwijs ik naar twee nieuwe geschriften 1° Vollenhoven (C. van), The growth of Grotius' De Iure belli ac pacis as it appears from contemporary correspondence (Bibliotheca Visseriana XVI). Leiden 1926 en 2° Eenige Brieven betreffende de eerste uitgave van Hugo de Groot's De Iure belli ac pacis (samengebracht door A. Lysen). Amsterdam (Lettergieterij „Amsterdam", voorheen N. Tetterode) 1926. (Eerste druk in de „Grotius-letter").

13) Brieven van en aan Maria van Reigersberch, No. LXXI.

14) Verschillende brieven spreken van een honorarium in den vorm van een aantal present-exemplaren. Ik noem b.v. den brief van 16(26) Juni 1637 aan broeder Willem: „Indien ik later een groot werk uitgeef

wil ik geen honorarium bedingen, hoewel ik weet dat hooggeplaatste mannen in Frankrijk dat gedaan hebben. Ik echter heb het zelfs in een tijd geweigerd toen ik zonder betrekking was, doch ik vind het billijk dat ik met het schrijven van boeken ten behoeve van het publiek geen schade lijd en 100 exemplaren ontvang op zeer goed papier gedrukt en goed ingebonden. Niet minder heb ik noodig om weg te schenken aan de velen tegenover wie ik verplichtingen heb...." Zie Grotius, Epistolae quotquot reperiri potuerunt. Amsterdam, 1687 (599) Pars II, Epist. 402 pag. 869.

Grotius geeft meermalen aanwijzingen hoe de titel gedrukt moet worden, maakt aanmerkingen op de hoofdletters van Blaeu, vermaant dezen om wat meer papier voor de randen te nemen. Zie J. F. van Someren in „De Amsterdammer, weekblad voor Nederland" van 10 Juni 1883, waar deze uit een brief van Grotius de woorden aanhaalt: „Magni margines ornant libros et lectoribus sunt ad notandum utiles. Miror Blavium adeo chartae esse parcum".

15) De opdracht luidt: Viro egregio Leonardo van Sorgen homini benignissimo IX Augusti MDCXXXII dabam exiguum mansurae amicitiae gratique animi pignus. Hugo Grotius.

16) Blaeu's eerste uitgave van een geschrift van Grotius dateert van 1619, doch reeds drie jaren te voren was hem Willem Jansz. Blaeu door P. C. Hooft aanbevolen: „Hij is een soon van mijn moeders Oom, en heeft mijnen Vaeder eenighe jaeren gedient, om sich in coopmanschap te oefenen. Mercurio invito. Maar beter gesint tot de Mathematicque, is daarnae bij Ticho Brahe sekeren tijdt geweest, en eintlijck door de Geografie en handelen met caerten en globen oock aan de boeckwinckel geraeckt". Zie Baudet (P. J. H.), Leven en werken van Willem Jansz. Blaeu. Utrecht 1871, blz. 123. Toen Grotius in Parijs was bezocht Blaeu hem in den winter van 1629/1630, zooals we lezen in een brief aan Willem van 6 December 1629. Epistolae l.c. Pars II, Epist. 223 pag. 822. Ik dank deze laatste aanwijzing aan Prof. J. S. Reeves van de Universiteit te Michigan.

17) B.v. in het privilege van De Iure belli ac pacis van 1631 (20) heet Blaeu: Guiljelmus Janssonius Caesius. In eenige uitgaven van Grotius' Annaei Lucani Pharsalia worden als uitgevers genoemd:

in 1619	Guiljelm. Janssonius	(555)
in 1626	Joannes Janssonius	(557)
in 1627	Guiljelm. Janss. Caesius	(558)
in 1636	Joannes Janssonius	(559)
in 1643	Joannes Blaeuw	(560)
in 1651	Joannes Janssonius	(561)

Het is duidelijk dat bij de nummers 555 en 558 Willem Blaeu gemeend is.

18) In een brief van Vossius aan Meursius van 8 Jan. 1633 worden beiden, Blaeu en zijn buurman Janssonius, aanbevolen als drukkers. „De typen van Blaeu zijn fraaier en wat hij uitgeeft is correcter" schrijft Vossius. „Echter ook de ander is een goed man en vlijtig in zijn zaken. ... Maar gij kunt niet te veel vertrouwen stellen in hetgeen de een van den ander zegt (Solum ne facile nimis fidem habe quae alter de altero perscribat)". Zie Vossius (G. J.), Epistolae. Londen 1693 (652) No. CLXXXIX, pag. 211. Men zie ook Epistolae, No. CCIX, pag. 224 en No. CCCXLIV, pag. 327 en vele andere.

19) Men verbaast er zich over dat men nooit er toe overgegaan is alle geschriften van Grotius als verzamelde werken uit te geven, zooals thans de Vereeniging voor de uitgave van Grotius beoogt. Blijkens de voorrede en het Keizerlijk privilege, afgedrukt in de latijnsche edities der Annalen

van 1658 (239 en 240), heeft echter Pieter de Groot wel het voornemen gekoesterd de Opera Omnia van zijn Vader uit te geven. Het privilegie geeft aan wat in de verschillende 9 deelen van gelijk formaat zou worden opgenomen.

20) Wie niet in de gelegenheid is geweest de Haagsche tentoonstelling te bezoeken, vindt, wat boeken betreft, de verzameling in de Bibliotheek van het Vredespaleis nog grootendeels bijeen. Men heeft dus hier te lande alle gelegenheid zich met de studie van Hugo de Groot bezig te houden.

Ook bibliographisch zijn bij de Grotiana nog vele raadsels. Wanneer ik mij bepaal tot De Iure belli ac Pacis dan bied ik alvast dadelijk een viertal ter oplossing aan:

1°. de verhouding van de verschillende „eerste" edities tot elkander. Zie Molhuysen (P. C.), Over de editio princeps van Grotius' De Iure belli ac pacis (Meded. Kon. Akad. v. Wetensch. Afd. Letterk. deel 60: B: 1) Amsterdam 1625 (789).

2°. de namen van de vertalers H. V. en B. D. der Hollandsche uitgaven van 1635 en 1651/1657 (65, 66/67).

3°. de plaats van uitgave van de Latijnsche editie van 1719 (51). Deze uitgave is opgedragen aan Prins Eugenius van Savoie door D. J. D. B. Advocatus Neapolitanus. Vgl. hiervoor mijne Liste Bibliographique de 76 éditions et traductions du De Iure belli ac pacis de Hugo Grotius (Bibliotheca Visseriana XII en afzond. verschenen), Leiden 1925, onder No. 34. In het afgeloopen najaar vond ik in de Bibliotheca nazionale de Firenze een exemplaar, waar in plaats van de letters D. J. D. B. gedrukt stond Dominicus Jannuccius.

4°. Het verblijf van het handschrift voor De Iure belli ac pacis, tenzij wij moeten aannemen dat dit na den druk van het boek vernietigd is en dus de latere hoogleeraar C. P. Tiele zich in 1864 vergiste en het handschrift van De Iure Praedae, dat toen voor den dag kwam, voor dat van De Iure belli ac pacis aanzag. C. P. Tiele vermeldt dit laatste n.l. op den inventaris dien hij maakte van de Grotiana, welke op zulk een eigenaardige wijze in het bezit waren gekomen van den tabakskoopman Snelleman. Men zie het artikel van Joh. F. Snelleman in het Letterkundig Weekblad van de N. R. Courant van 27 Juni 1925.

De Heer Snelleman had de welwillendheid dezen inventaris en eenige daarbij behoorende bescheiden te schenken aan de Bibliotheek van het Vredespaleis.

REIZEN
(LECTUURLIJST)

(Vervolg van blz. 61)

AFKORTINGEN

B. = Buiten.
E. = Elsevier.
E. H. = Eigen Haard.
Hs. = Huis oud en nieuw.
L. N. = Levende natuur.
M. = Morks' magazijn.
O. N. = Ons Nederland.

MONACO

Ruyter, de. Een vacantiereisje naar de Rivièra. (A. 1924. blz. 37 v.v.).

Schilperoort. Het Mecca van de Blauwe Kust! [Monte Carlo]. (B. 1923, blz. 292).

OOSTENRIJK

(Zuid-Tirol *zie* Noord-Italië)

Haushofer. Tirol und Vorarlberg. 1924.
Hevesi. Oesterreichische Kunst im 19. Jahrhundert. 1903. 2 Teile.
Levetus. Peasant art in Austria and Hungary. 1911. (St.) **P.**

Eisler. Oud-Weenen. (E. 1920. dl. 2, blz. 181).
Plessis de Grenedan, du. Reis door het Salzkammergut, de Salzburger Alpen en de Hohe Tauern. (A. 1912, blz. 17 v.v.).
Warfield. Weenen. (A. 1917, blz. 408).

HONGARIJE

Noppen, van. Eenige indrukken en beschouwingen over Hongarije en zijn bevolking. 1925.
Volkskunst der Zevenberger Hongaren, De; [door J. Viskil]; vert. door A. C. Wallis. [1923].

Balen, van. Boedapest. (A. 1924, blz. 14 v.v.).
Kankowsky. In Oost- en West-Hongarije. (B. 1924, blz. 448 v.v.).
Rouveroy van Niewaal, van. Budapest. (A. 1911, blz. 209).

NEDERLAND

Algemeene werken

Blink. Van Eems tot Schelde. 1902. 4 dln. (Ook getiteld: Ons heerlijk vaderland. 1908. 2 dln.).
Cohen. Ned. sagen en legenden. 1917, '19. 2 dln.
Craandijk. Wandelingen door Nederland. 1875—'84, '88. 7 dln. Suppl.
Haghe, van de. Door Holland's watertuin en heuvelland. [1912].
Land, Ons eigen. 1908, '09. 4 dln. (A. N. W. B.).
Molkenboer. De Ned. nationale kleederdrachten. 1917.
Ons mooie Nederland; door van der Ven, Rutten en van Dokkum. 1915—'21. 6 dln.
Philippona. Watertochtjes in Nederland. [1919].
Suchtelen, van. Zwerftochten met de tent door Nederland. 1918.
Toeristengids, Onze; ter bevord. van uitstapjes in en door geheel Nederland; beschrijving van de mooiste steden van alle provinciën. 1925.
Ven, van der. Neerlands volksleven. 1920.

Fouchier. Door Holland. (A. 1916, blz. 19).

Gelderland

Gazenbeek. Gelderland. 1925.
Wall Perné, van de. Veluwsche sagen. 1921. 2 dln.

Balen, van. Kootwijk op de Veluwe. (E. H. 1919, blz. 801).
Dorhout. Oud-Elburg. (Hs. 1913, blz. 151).
Heuvel. Langs de Berkel. (E. H. 1913, blz. 131 v.v.).
Lunteren; [door] J. d. W. (O. N.; 1925/'26, blz. 1 en 29).
Oven, van. Het raadhuis te Nijmegen. (B. 1923, blz. 136).
Son, van. Putten en de Noorder-Veluwe. (B. 1916, blz. 517 v.v.).
Thijsse. Het Leuvenumsche bosch. (L. N. 1910/'11, blz. 228).
Ven, van der. Van Gelre's hoofdstad en Veluwe's herfstbosschen. (M. 1913, blz. 223).
——. Naar Nijmegen en Mooi Nederland. (E. H. 1913, dl. 2, blz. 448).
——. Het kasteel en de heerlijkheid Rosendaal (B. 1913, blz. 389 v.v.).
Werner. De Sint-Walburgskerk te Zutfen. (Hs. 1910, blz. 97).
——. Het museum Doorwerth. (Hs. 1914, blz. 1).
Wygmans. Elburg in het heden en verleden. (Hs. 1917, blz. 141).
Zutfen; door S[teynen]. (B. 1915, blz. 112 v.v.).

Overijsel

Bernink. Ons Dinkelland. 1918.
Cohen. Overijsselsche sagen. 1914.
Deinse, van. Uit het land van katoen en heide; oudheidk. en folkloristische schetsen uit Twente. 1926.
Kuile, ter. Ons Twenthe; proza en poëzie uit en over Twenthe. [1919].
Thijsse. De IJsel. 1916.
Veldhuizen. Bij ons in 't land der Saksers; studies, schetsen en verzen uit Saksisch Nederland. 1925.

Herwig. Naar de Overijselsche meren. (B. 1925, blz. 100).
Houck. Wandelingen door Oud-Deventer. (Hs. 1909, blz. 321; 1910, blz. 1 v.v.).

Limburg

Kleyntjes & Knippenberg. Limburgsche sagen. 1924.
Rutten. Limburgsche sagen. [1917].
Katakomben te Valkenburg, De. 1917. (Kat.-Stichting).
Katakomben, De Romeinsche. z. j.

Dorren. Naar het Zuiden. (O. N. 1924/'25, blz. 205).
Hagelen. De Romeinsche Katakomben te Valkenburg. (A. 1912, blz. 68 v.v.).
Rutten. Maastricht en het vreemdelingenverkeer. (O. N. 1923/'24, blz. 25).
——. De toovertuin van Nederland (Zuid-Limburg). (O. N. 1924/'25, blz. 215).
Ven, van der. Een nationaal monument van wereldhistorische beteekenis; (de Katakomben in Valkenburg). (M. 1919, blz. 103 v.v.).

Noord-Brabant

Cleerdin. Brabantsche sagen. 1922.

Zeeland

Ritter. Zeeuwsche mijmeringen. 1919.

Brucken Fock, von. Schetsen van Walcheren. (E. H. 1910, blz. 136 v.v.).
Doesburg Lannooy. Door het land van Cadzand naar Brugge. (E. H. 1912, blz. 11 v.v.).
——. Zwerftochten. (E. H. 1912, blz. 674 v.v.; 1913, blz. 11 v.v.).
Dorhout. Vertellingen uit Walcheren's schoone landouwen. (O. N.; 1925/26, blz. 69).
Dorhout. Oud-Veere. (Hs. 1911, blz. 371).
Dorhout. Oud-Zierikzee. (Hs. 1911, blz. 363).
Mooi Walcheren. (O. N. 1923/24, blz. 181).
Nieboer. In de zomervacantie naar Walcheren. (E. H. 1916, blz. 630 v.v.).
Ranitz, de. Twee wandelingen in Middelburg. (Hs. 1913, blz. 129).
Ritter. De eenzame wachter aan de kust van het ebbend verleden; (Veere). (E. 1922, dl. 1, blz. 306).

Noord-Holland

Brusse. Op het eiland; Langbroek op Marken. 1923.
Ritter. Het land van wind en water; N.-Holland benoorden het IJ. 1921.
Snijders. Het eiland Marken; bijdr. tot de kennis van het visschers- en volksleven op het eiland M. 1924.
Thijsse. De Vecht. 1915.

Loosjes. Edam. (B. 1912, blz. 534 v.v.).
Loosjes. De oude St.-Bavokerk te Haarlem. (B. 1924, blz. 337 v.v.).
Schilperoort. Nederhorst den Berg. (B. 1912, blz. 447 v.v.).

Friesland

Kleefstra. Een vacantie op de Friesche wateren. [1913].
Thijsse. Friesland. 1918.
Vries, de. Friesche sagen. 1925.
Waling Dijkstra. Uit Friesland's Volksleven. dl. 1. Volksoverleveringen 1895.

Agtemaal, van. Workum. (E. H. 1924, blz. 253).
Schepers. Hindeloopen. (E. H. 1920, blz. 439).
Tolman. Friesland. (M. 1919, blz. 193).
Waringa. Heringa-State en het Popta-Gasthuis te Marsum bij Leeuwarden. (B. 1912, blz. 498 v.v.).

BIBLIOGRAFIE EN CATALOGUS.

Gaarne zou ik nog even een heel éénvoudig voorbeeld van het verschil tusschen een bibliografie en een catalogus eener openbare bibliotheek willen geven. Ik zeg „eener openbare bibliotheek" omdat catalogi van particuliere bibliotheken rekening moeten houden met de bedoeling van den eigenaar. De bedoeling van een openbare bibliotheek is toch wel in de eerste plaats *lezers* te helpen aan boeken.

Het bedoelde voorbeeld trof ik aan in een catalogus eener openbare bibliotheek. De titel luidt (verkort): „Lager-Onderwijswet 1920 benevens de Wijziging van 30 Juni 1924". De bewerker van den catalogus-titel heeft in een noot aan den titel toegevoegd: „De wijziging van 30 Juni 1924 is achterin geplakt". Deze noot *kan* waarde hebben voor een bibliograaf, die *uiterlijke* verschillen tusschen de exx. van éénzelfde werk opmerken moet. Den lezer is het natuurlijk volmaakt onverschillig of die „Wijziging" er ingeplakt of bijgebonden is. Zoo is 't ook met de vermelding „Doorloopende pagineering, signatuur". De enkele bibliograaf-bezoeker kan het boek laten komen voor zijn speciaal onderzoek.

Laat mij (voor het laatst) zóó kort mogelijk nog eens het verschil der eischen van een bibliografie en die van een catalogus eener openbare bibliotheek mogen aanduiden: Het *uiterlijk* van een boek, hoofdzaak voor een bibliograaf, is bijzaak voor een catalogisator. Voor laatstgenoemde is het *innerlijk* (de tekst) hoofdzaak.

Den Haag. L. C. KLOOS.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

's-Gravenhage. — Door een nieuw contract is een nauwere band gelegd tusschen de Openbare Leeszaal en de Openbare Muziekbibliotheek. In verband met deze gewijzigde verhouding, is de O. L. B. door verhooging van het gemeente-subsidie met *f* 1400.— in de gelegenheid gesteld een nieuwe hoofdassistent te benoemen, die o. a. meer in het bijzonder belast zal zijn met de steeds toenemende werkzaamheden voor de O. M. B.

Leeuwarden. — In de maand Februari had in de O. L. B. de oprichting plaats der Vereeniging „Jeugdleeszaal". Het was geen nieuwe arbeid, die begonnen werd. In 1913 werd door de Vereeniging van Staatsburgeressen, toen het verbod van toegang aan jeugdige personen in de bioscopen werd ingevoerd, begrepen, dat het noodzakelijk was, daar iets tegenover te stellen. Van haar ging destijds het initiatief uit. De O. L. B. en het Nut verklaarden te willen medewerken en zoo bestond de voorloopige commissie uit vertegenwoordigers van die drie vereenigingen.

Gedurende al die jaren was er voor jongens of meisjes op verschillende avonden in de week gelegenheid, in het zeer gezellig ingerichte zaaltje boeken te lezen. Van die gelegenheid werd druk gebruik gemaakt. Daarom breidde zich het werk geregeld uit. Daarom meende het voorloopig comité — te meer daar zich een zeer groot aantal personen als lid hadden aangemeld op een daartoe allerwege verzonden circulaire, — dat de tijd gekomen was, om den arbeid over te dragen aan een nu opgerichte vereeniging. *(L. C.)*

Utrecht. — De „Oostzaan-groep" [1]) — men vergeve ons, dat we gemakshalve „het kind een naam geven"! — hield dezer dagen een goedbezochte bijeenkomst, de derde in dezen winter. Aanwezig waren ruim dertig vakgenooten: assistenten der O. L.en Amsterdam en Rotterdam benevens een aantal genoodigden uit de provincie. De heer Ed. K. de Jong, assistent aan de U. B. te Amsterdam, gaf een inleiding over „De taak van de uitleen-assistent", die aanleiding gaf tot een levendige gedachtewisseling over dit onderwerp en aangrenzende gebieden.

Het zou verheugend zijn, indien zich — gedachtig het „Goed voorbeeld doet goed volgen" — ook in andere deelen van ons land dergelijke ongedwongen studiegroepen vormden. Voor personeel van kleine leeszalen in het bizonder heeft het groot nut nu en dan eens met vakgenooten van gedachten te wisselen en samen eens een onderwerp nader te bekijken.

1) Zie Bibliotheekleven jrg. 1925 blz. 72.

PERSONALIA.

's-Gravenhage. — Te Haarlem overleed op 23 Maart in de volle kracht van haar leven Mejuffrouw A. Cnoop Koopmans, assistente aan de Bibliotheek van het Vredespaleis, te voren aan de Stadsbibliotheek en Openbare Leeszaal te Haarlem. De overledene, die tijdens den oorlog in het moeilijke „relief work" de oorlogsellende van nabij had aanschouwd, achtte zich gelukkig in dienst van het Vredespaleis een klein steentje te mogen bijdragen aan het groote gebouw der Internationale Gerechtigheid.

In de bestaande vacature werd voorzien door de benoeming, met ingang van 1 April, van Mejuffrouw Mr. A. L. A. Berends, volontaire aan dezelfde Bibliotheek.

— Benoemd met ingang van 1 Mei a.s. tot hoofdassistente aan de O. L. B. Mejuffrouw F. Simons, thans wetenschappelijk assistente 1ste klasse aan de Koninklijke Bibliotheek. Bij deze aanstelling zijn inbegrepen de werkzaamheden ten behoeve van de Openbare Muziek Bibliotheek.

Utrecht. — Den 1sten April l.l. is de heer H. J. van Aanholt, die een kwart-eeuw aan de Universiteits-bibliotheek verbonden was, door het personeel en door eene commissie uit trouwe bibliotheekbezoekers gehuldigd. Met zijn familie in de met planten feestelijk getooide bibliothecariskamer ontvangen, werd de jubilaris 't eerst door den directeur, Dr. A. Hulshof, toegesproken en bedankt voor den steun en den raad, die hij als man van ervaring en daad steeds heeft kunnen en willen geven. Namens het geheele personeel bood dr. H. hem een gouden horloge met inschrift aan, terwijl zijne ranggenooten hem bovendien een rooktafel met garnituur schonken.

Namens de commissie van bezoekers sprak prof. De Vooys, om de erkentelijkheid te betuigen voor de onmisbare hulp, die de geregelde bibliotheekgebruikers voortdurend noodig hebben en die ook zoo graag door den jubilaris wordt verleend. Ter aanvulling van het geschenk van het personeel bood spr. een gouden horlogeketting aan, benevens een enveloppe met inhoud.

Met een dankwoord van den jubilaris voor de waardeerende woorden, de fraaie geschenken en de onverwachte hulde, hem gewijd en de toezegging om zoo mogelijk ook in de volgende jaren de stille kracht te zijn, die den bibliotheekgebruikers ten dienste staat, eindigde deze feestelijke bijeenkomst.

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Algemeene Ledenvergadering
op Maandag 31 Mei 1926, des namiddags 1¼ uur te Enschede, in het gebouw der Volksuniversiteit (in den tuin der Openbare Leeszaal en Bibliotheek).

Agenda:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Jaarverslag over 1925.
3. Rekening en verantwoording over 1924 en 1925.— Begrooting 1926.
4. Voorstel van het Bestuur tot aanvulling van art. 18 van het Huishoudelijk Reglement met de volgende alinea:

   Het Bestuur is bevoegd, van de gelden met een bepaalde bestemming bijeengebracht, een afzonderlijke boekhouding aan te leggen. Het geldelijk beheer hiervan kan het Bestuur opdragen aan een bepaalden persoon of een bepaalde commissie, die de begrooting ontwerpt en rekening en verantwoording aflegt aan het Bestuur.

   Toelichting: Deze aanvulling is noodig geworden door de bepaling van art. 12 van het Pensioenreglement, dat een „Invaliditeitsfonds" instelt. Met de opneming dezer bepaling kan om die reden niet worden gewacht totdat in 1927 de herziening aan de orde komt.
5. Voorstel van het Bestuur tot instelling van eene Commissie tot herziening van Statuten en Huishoudelijk Reglement.

Voor het Bestuur der C. V.:

E. A. VAN BERESTEYN, *Voorzitter.*
H. E. GREVE, *Secretaris.*

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Het Bestuur noodigt de leden uit tot het bijwonen van de **Algemeene (Jaar-)vergadering,**

op **Maandag 31 Mei** te **Enschede** te houden **2.15 uur n.m.** in de **Groote Sociëteit.**

Agenda:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Jaarverslag over 1925 van den Secretaris.
3. Rekening en verantwoording over 1925 van den Penningmeester met verslag der kascommissie.
4. Benoeming eener kascommissie van 3 leden voor het nazien der rekening over 1925.
5. Verkiezing van een bestuurslid (commissaris) wegens periodieke aftreding van Mej. A. C. Gebhard, die niet herkiesbaar is.
6. Bepaling van de plaats, waar de jaarvergadering in 1927 zal worden gehouden.
7. Bepaling van de plaats, waar de aanstaande wintervergadering zal worden gehouden.
8. Rondvraag en sluiting.

Namens het Bestuur:
J. TER MEULEN, *Voorzitter.*
A. LYSEN, *Secretaris.*

BIBLIOTHECARISSEN-CONGRES.

Maandag 31 Mei.

10 uur. Bezichtiging van de spinnerij en weverij „Rigtersbleek".
De deelnemers worden verzocht te 9½ uur in het Volkspark (bij het Station) aanwezig te zijn.

3½—5½ uur. Vergadering van het Congres in de Gehoorzaal der Volksuniversiteit, Calanderstraat 10d.

Agenda:

1. Officieele opening van het Congres door den Voorzitter.
2. Voordracht van den Heer Pater K. J. Derks S.J. over den „Index van verboden boeken".
3. Voordracht van Mej. S. Lobo over: „Jeugdbibliotheek en School".

5½ uur. Officieele ontvangst van het Congres door het Gemeentebestuur van Enschede in de Openbare Leeszaal en Bibliotheek. — Bezichtiging van het gebouw der Leeszaal.

7½ uur. Diner in de Groote Societeit, Langestraat, a *f* 3.50. Concert. — Dans.

Dinsdag 1 Juni.

9½—11½ uur. Voortzetting van het Congres in het Volkspark (bij het Station).

4. Verkiezing van een Bestuur voor het volgend Congres.
5. Rekening en verantwoording van den Penningmeester.
6. Verkiezing van een Commissie tot het nazien der administratie van den Penningmeester.
7. Voordracht van den Heer Dr. F. K. H. Kossmann over: „Liederen op losse bladen."
8. Voordracht van den Heer Dr. J. E. Baron de Vos van Steenwijk over: „De beteekenis van het Instituut voor Intellectueele Samenwerking van den Volkenbond te Parijs en onze Nederlandsche bibliotheken."
9. Rondvraag.
10. Sluiting van het Congres.

11½ uur. Autotocht door Twente met een thee in het Zwaantje (de Lutte), aangeboden door particulieren uit Enschede en omgeving. — Lunch te Carelshaven (Delden) à *f* 1.50.

☛ De deelnemers worden verzocht hun bagage, voorzien van label met naam naar het Volkspark mede te nemen, vanwaar deze per vrachtauto naar het station wordt vervoerd.

De Regelingscommissie:
P. M. HERINGA, *Secretaris.*
J. H. VAN HEEK, *Voorzitter.*

Het Bestuur:
Dr. H. E. GREVE, *Voorzitter.*
Mr. A. DE STOPPELAAR, *Secretaris-Penningmeester.*

VOLKSOPVOEDING EN LEESZAALARBEID. [1]

Inleiding. De realistische bibliotheekpolitiek [2] wenscht de Openbare Leeszaal te zuiveren van paedagogische tendenties. Volksopvoeding door Leeszaalarbeid is een verouderde leuze, die aan de eene zijde gemakkelijk leidt tot pedanterie tegenover het lezerscorps, schending der strikte neutraliteit en conflict met democratische opvattingen, en aan den anderen kant op niets uitloopt dan op een Don-Quichotterig streven naar het onmogelijke. Immers, zoo beweert men, sociaal-psychologisch inzicht en kennis der praktijk laten genoegzaam begrijpen dat veredeling van den litterairen smaak en verheffing van geestelijk leven bij de massa onbereikbaar is [3]. Verdediger der oude leuze in vollen omvang is — of beter was in 1900 — Schultze [4] en Nörrenberg [5] met eenige restrictie. Schultze gelooft nog in de „Bildungsbedürfnis der Massen" en de taak der O. L. B. „alles was Menschenanlitz trägt" deelachtig te maken „an der wunderbaren Schönheit der Schöpfungen unserer groszen Denker und weltbewegenden Dichter".

Op grond van een „wel beter weten" door teleurstellende ervaringen is de doorsnee-bibliothecaris misschien geneigd Schultze wel wat erg naïf te vinden. Hij brenge zich dan te binnen dat geheel de historie van het streven naar arbeidersontwikkeling een zelfden geluid liet hooren.

---

1) Korte inhoud der voordracht op het derde bibliothecarissen-congres te Groningen 1925. Het manuscript dezer lezing is uitgeleend en... zoekgeraakt. Woordelijke weergave in extenso is dus niet meer mogelijk. De volgende schets is gebaseerd op aanteekeningen voor de lezing. Opgave van eenige litteratuur en enkele aanteekeningen ter aanvulling.

2) Zie o. a.: Büchereifrage. Hrsg. von E. Ackerknecht u. G. Fritz. Berlin 1914.

3) Deze bewering, dikwijls geuit in de geschriften der realistische school en door de ervaringen aan het uitleenbureau schijnbaar bevestigd, wordt door de objectief sociaal-psychologische studie van H. H. Busse (Das literarische Verständnis der werktätigen Jugend. Zeitschrift für angew. Psychol. Beiheft 32) niet geheel en al gerechtvaardigd!

4) E. Schultze, Freie öffentliche Bibliotheken. Stettin 1900.

5) Zie: Handwörterbuch der Staatswissenschaften, artikel Volksbibliotheken. Later neigt Nörrenberg tot de realistische richting.

Pestalozzi 6) legt het fundament en Condorcet 7) ontwerpt voor het eerst een volledig systeem voor arbeidersontwikkeling. Wat later treedt in Duitschland Stephanus 8) op. Het optimisme van een Ruskin, een Toynbee, een J. Stuart Mill en Harrison is vrucht van dit geloof. De Engelsche university-extention wordt omstreeks 1860 door deze leuze in het leven geroepen. En in ons land? Minder leeszalen waren opgericht en meer oude nutsbibliotheken in het leven gebleven als ons de stuwende macht van het geloof in deze leuze had ontbroken. De realiteit echter bewijst het fiasco van de oude leus in de moderne praktijk. Twee oorzaken hebben ertoe geleid de spanning tusschen verwacht en bereikt resultaat te breken, de oude leus te vergeten.

Ten eerste: Wij zijn bij Amerika in de leer gegaan. Terecht! Amerika heeft ons echter (gelijk iedere vereerde leeraar) onwillekeurig iets meer gegeven dan bloot technische voorlichting, iets namelijk van den geest die zijn bibliotheekarbeid beheerscht. Deze geest, die zich theoretisch uitdrukt in het pragmatisme, leerde ons de O. L. B. opvatten als een instrument *van* onzen tijd, a power to work.

Het pragmatisme assimileert zich echter slechts ten deele met den Hollandschen geest, namelijk slechts zoover wij nuchter en zakelijk zijn, niet zoover wij naar ideeën en gronden vragen. Daarom dat er nog iets noodig was de reminiscenties aan paedagogische idealen het zwijgen op te leggen. Het optreden van P. Ladewig en Sulz, breekt de spanning, omdat het hen gelukt de geworden praktijk met theoretische gronden te rechtvaardigen. Geen paedagogie in de O. L. B., maar haar beschouwen „von der Tatsache aus der passiven Verhaltens, des instrumentalen Daseins, des Funktionierens" 9). De nieuwe theorie is bijzonder welkom, omdat zij de uit Amerika geïmporteerde eeredienst van de quantiteit een bruikbare dogmatiek schept. Hooge uitleencijfers, opmerkelijke statistieken is het

---

6) Zie o. a. in P. Natorp. Volkskultur und persönlichkeitskultur: Pestalozzi's soziale Pädagogik.
7) Esquisse d'un tableau historique des progres de l'esprit humain 1795.
8) System der offentliche Erziehung 1823.
9) P. Ladewig. Die Bibliothek der Gegenwart. Leipzig 1923.

naaste doel, opdat de onmisbaarheid der O. L. B. als instrument voor onzen tijd bewezen worde. Zoo iets als geestelijke verheffing der bevolking en veredeling van litterairen smaak laat zich moeilijk in cijfers vastleggen.

De oude sociaal-paedagogische doelstelling der volksbibliotheken, bijna vergeten door het succes [10] der moderne Leeszaal vindt 1912 hernieuwde bijval bij de Deutsche Zentralstelle für volkstümlichen Büchereiwesen te Leipzig. Sulz noemt daarom de school van W. Hofmann reactionair, Hofmann zichzelf echter tegenover de gebruikelijke praktijken „die neue Richtung" [11], ieder met een zeker recht. De oude leuze eischte opvoeding der massa tot rijpheid voor de wereldlitteratuur. Dit is onmogelijk gebleken. De realistische leer laat daarom de paedagogie vallen om de massa vast te houden. „Boeken die graag gelezen worden behooren in de O. L. B.", zegt Ladewig ergens. Hofmann neemt het andere alternatief, hij houdt de paedagogische gedachte vast en doet bewust afstand van de groote massa. De openbare Bibliotheek heeft slechts zin voor de „Bibliothekreifen". Zij is „Sammelpunkt für alle die vom geistigen Leben und Streben erfüllt sind und aus eigenen kraft nicht den weg durch das Wirsal der modernen Bücherproduction finden können. [12]

Aldus de situatie in het principieele Duitschland. De hier aan het licht komende botsing schijnt in het wezen der ontwikkeling van de O. L. B. zelve te leggen. Overal het begin met de paedagogische leuze. Men denke aan de Noorsche landen, aan België nu nog. Overal daarna verslapping der ideëele principia, deels onder invloed van het Amerikaansch instrumentalisme, deels als gevolg van teleurstellende uitkomsten. Overal naar mij schijnt het laatste decennium, een zoeken naar een nieuwen koers tot het oud ideaal. Men denke aan Denemarken in 1920, ook aan Engeland. [13] Wie in ons land achter de ver-

10) Het succes veler O. L. B., vooral in Duitschland, naar de realistische politiek beheert, zegt mij niets. De bioscoop heeft ook succes en gewoonlijk te meer, naarmate zij het minder behoorde te hebben.

11) Litterarisch baanbrekend voor deze bibliotheek-theorie is het artikel van W. Hofmann in Volksbildungsarchiv 1910: „Die Organisation des Ausleihdienstes".

12) W. Hofmann. Buch und Volk. Leipzig 1916.

13) Mc Colvin. The theory of book-selection for public libraries. London 1925, ademt een geheel nieuwen geest.

schijningsvorm der O. L. B. zoekt naar richtinggevende ideeën, zal zonder twijfel ook tegen elkaar inwerkende stroomingen ontdekken.

Het schijnt mij dat de gangbare opvatting in ons land aldus is te karakteriseeren: De O. L. B. heeft twee functies. De eerste bestaat hierin, dat zij zich laat gebruiken door onzen tijd als een middel in het verkeer met boeken, de tweede is die van instelling tot volksontwikkeling.

Een deel onzer schijnt iets te voelen voor de opvatting, dat bedrukte velletjes papier, zoo maar, min of meer magisch, ontwikkelende werking op het volk uitoefenen. Bij deze veronderstelling laten beide functies zich in de practijk nog wel vereenigen. De rest echter aanvaart deze hypothese niet, maar staat dan ook voor de moeilijkheid zoowel een nieuwen theoretischen grondslag als techniek te vinden, die aan sociaal-paedagogische eischen voldoet. Tot deze rest reken ik mij zelf. Het volgende zij dan ook niet anders dan een „proeve" tot een nieuwe Bibliotheek-theorie op sociaal-paedagogischen grondslag op te vatten.

Grondleggende gedachten: Beiden, de realistische theorie (Sulz, Ladewig e. a.) en de idialistische (Hofmann) bleken ieder een ander deel van de oorspronkelijke doelstelling recht te doen. Gezichtpunten die beide theorieën op hooger plan kunnen verzoenen, zijn niet te vinden. Beide theoriën hebben echter gemeen, dat zij zich ontwikkelden aan de ervaring, hun grondslag is empirisch. De vraag ligt nu voor de hand of een deductive theorie niet op zijn plaats zou zijn, opdat een a priori aan de interpretatie der ervaringsfeiten richting geve. Is niet een deductie te wagen van uit de cultuuridee? Studie van de geschiedenis van het cultuurbegrip in samenhang met de historie van het begrip „algemeene ontwikkeling" [14]) (Bildung) legt de oorsprong der strijdende opvattingen bloot. Drieërlei is te onderscheiden: 1e. de litteraire cultuur [15]) (het totaal aan

---

14) Men zie o. a. Paulsen. Art. Bildung in Reins Encyklop. O. Weiszenfels. Die Bildungswissen der Gegenwart. R. Eucken. Der Grundbegriffe der Gegenwart.

15) Gezocht door Schiller, Humboldt, de humanisten e. a.

aesthetische en metaphysische geestesproducten), 2e. het moderne cultuuridiaal der verheerlijking van de kracht en het oogenblik [16]) en 3e. de cultuur als unendliche Aufgabe, als „Ausbildung im Sinne des Richtigen". [17]) Het eerste cultuuridiaal zweeft Hofmann voor den geest. Daarin past ook de oude leus der smaakveredeling. Daarentegen schijnt mij de realistische en pragmatische bibliotheektheoriën te steunen op een cultuurbegrip onder 2 genoemd. De derde opvatting, voortgesproten uit een critisch idialisme, kan, vooral door haar *formeel* karakter een goede basis geven aan een bibliotheekpaedagogie, die de bedenkingen tegen de besprokene theorieën tracht te ontkomen.

Behalve de sterke verwaarloozing van de massa is Hofmann vooral te verwijten, het willekeurig karakter zijner paedagogie, waarvan b.v. onlangs nog een artikel over de inrichting eener afdeeling „Seelekunde" een sterk staaltje liet zien. [18]) In uiterste tegenstelling tot de pragmatische opvattingen beweert Arthur Herr [19]), dat geen lezer de O. L. B. om een zakelijk doel zoekt, maar enkel en alleen komt uit behoefte aan zieleverheffing. Tegenover deze romantische „Schöngeisterei" is de prozaische opvatting der realisten een verademing. Den litterairen-cultuurzoekers ontgaat zoo licht de psychologische waarheid, dat angstige bezorgdheid voor de schoonheid van onze ziel ten hoogste een zenuwzwak dilettantisme tot resultaat heeft. Overgave, volle overgave aan een reëele cultuur*taak* daarentegen maakt ons eerst tot waarlijk mensch! De idialistische school verdient echter de lof althans een idee te hebben. Deze missen de realisten en daardoor zijn zij stuurloos. Koers krijgt eerst een bibliotheektheorie, die zich op-

---

16) Zie o. a. Barth, Die Philosophie der Geschichte als Soziologie. Goldscheid. Höherentwicklung u. Menschenökonomie. 1911.

17) Definitie van Stammler, Theorie der Rechtswissenschaft.

18) Hefte für Bücherwesen 1924. De schrijver Dr. Wilke wijst de aan Wundt ontsproten psychologie als voor geestelijke behoeften onbevredigend af. Daarentegen krijgt de metaphysisch getinte en de z.g. dieptepsychologie vrijen toegang tot de volkstümliche Bücherei. In de biologie kiest hij zonder aarzelen partij voor het neo-vitalisme van een Driesch, de causaal mechanische onderzoekingsmethoden komen in conflict met het geestelijk leven der „Bibliothekreifen". Dat de wetenschap zich zelf vermag te corrigeeren ontgaat dezen paedagoog.

19) Hefte für Büchereiwesen Jrg. 1924.

bouwt op de cultuur, opgevat als Ausbildung im Sinne des Richtigen. De nadrukt legt dan niet meer op het al of niet bereiken van een te voren vastgesteld paedagogisch doel door de O. L. B., maar op het recht van dit doel en de weg erheen. Duidelijk laat zich dit aanwijzen bij het begrip „algemeene ontwikkeling", zoo vaak als doel genoemd. Niet meer de inhoud interesseert ons, maar de dynamische geesteskrachten die deze inhoud telkens anders vermogen te construeeren. Als bibliotheek interesseert het ons dan niet welke stof den wetenshonger onzer bezoekers zal stillen, maar of deze stof bijdraagt de instrumenten van de kennis: inzicht, begrip en oordeel te scherpen.

Als de klemtoon is verlegd van wenschenwaardige wetens inhouden (waartoe ook wereldlitteratuurkennis te rekenen) op wetenschappelijke gezindheid, dan is de synthese der quantiteit en qualiteit bereikt. In de hier bedoelde zin vermag *ieder* deel te hebben aan wetenschappelijke gezindheid, zonder dat deze quantiteit het qualitatieve beinvloedt. Hetzelfde geldt op het gebied van het aesthetische en ethische. De taak der O.L.B is onder dit gezichtspunt dan te formuleeren als een voortdurend streven door middel van organisatie (boekenkeuze, catalogus, uitleeening) en technik het lezerscorps te leiden tot wetenschappelijke gezindheid, aesthetisch genot en zedelijken arbeid.

Toepassing. Breken met de gewoonte lectuur aan te bevelen, waarover men in gezelschap spreekt, het encyclopaedistische veelweten, dat halfweten is en opgeblazen maakt, tegengaan. Daarentegen stimuleeren tot een keuze van stof die zich laat assimileeren met lezers bewustzijnsinhoud. Er naar streven het boekenbezit zoo te ordenen en in catalogi aan te bieden, dat het de lezer aanmoedigt tot methodisch werken. [20]

Niet genoeg kan de bibliotheekpraktijk er voor waken de hier gemeende wetenschappelijke gezindheid zuiver te houden van

---

20) Goed voorbeeld eener „Stoffkreisführung" geeft de Utrechtsche litteratuurlijst „Middeleeuwen". Men zie ook Angermann. Stoffkreisführung Blätter für Volksbibliotheken 1920 en Der Volksbibliothekar. Jrg. 7. Heft 2/3.

de neiging den geest te belasten met al het weten waarvan men „behoort" gehoord te hebben om de titel „algemeen ontwikkeld" te mogen voéren. Das und so viel soll jeder lernen als ihm dienlich ist, einerseits seinen besonderen Beruf aufs beste zu erfüllen, anderseits sich von dem Punkt aus, auf den ihm das Leben gestellt hat mit seinen Gedanken in der Welt zurecht zufinden [21]). Deze regel van Paulsen doet recht aan ons principe. Immers het eigenlijk wetenschappelijke is in alle wetenschappen ident. Wat we „begrijpen", „inzien" noemen, is een voor ieder toegankelijke geestesact. Er is dus slechts voor te zorgen dat de door de synthese van het inzicht te verbinden elementen inderdaad voor den betreffenden geest handteerbaar materiaal blijft. Zoo zal het niet in ons moeten opkomen van een boer te verlangen dat hij van Homerus heeft gehoord of Einstein kent, maar we zullen slechts wenschen dat zijn wetenschaplijke gezindheid zich manifesteert zoowel in grondige vakkennis als aan den anderen kant in begrip en inzicht in eigen wereldspheer.

Hieruit is niet af te leiden dat gepopulariseerde wetenschaplijke lectuur onbruikbaar materiaal is. Het zij echter te handteeren naar analogie van het aesthetisch materiaal. Immers de inhoud interesseert niet als wetenschaplijke inhoud (d. w. z. als methodisch logische ordening en ontwikkeling der data) maar als inhoud die er op aangelegd is aesthetisch getinte gevoelens te wekken (gevoelens van bewondering, spanning enz.) [22]). Dit te accepteeren beschermt de O. L. B. voor de neiging gepopulariseerde wetenschaplijke lectuur als herzenvulsel ten behoeve der „algemeene ontwikkeling" te gaan gebruiken. Aan den anderen kant is de waarde der gepopulariseerde wetenschap niet te onderschatten. Met het aesthetische vindt zij haar zin voor de volksopvoeding in de mogelijkheid het leven symbolisch te ervaren als eenheid, waar de beperktheid der individueele ervaringsmogelijkheid slechts deelen vindt. [23]) Deze gedachten zoeken den weg der techniek ter

---

21) F. Paulsen. System der Ethik. 1921. II.

22) Men denke b.v. aan hetgeen der doorsnee lezer in populaire boeken over sterrenkunde leest en zoekt.

23) Zie o. a. J. Cohn. Allgemeine Aesthetik. 1901.

hunner realisatie. Het is nu de vraag of de gebruikelijke techniek wel zoo kan gemodificeerd worden dat zij aan onze ideeën aanpast. Veel bruikbaars geeft W. Hofmann in: Die städtischen Bücherhallen zu Leipzig 1914.

Ook het gebied van het aesthetische vraagt in de O. L. B. nadere fundeering en uitwerking. Het is de kampplaats waar de verschillende theoretische opvattingen over het volksbibliotheekwerk het eerst slaags raken. Het spijt mij dat de tijd me niet toeliet hierop dieper in te gaan. Slechts memoreerde ik de volgende problemen: De plaats van den roman in het leven. Haar invloed op oordeel en zede. De psychologie van den gemiddelden (dus niet litterair-critische) romanlezer [24]) en in verband met deze psychologie beantwoording van de vraag: hoe we moeten staan tegen de veellezerei? [25]) De relatie van den modernen psychologischen roman tot onzen tijd en hare historie sedert de renaissance [26]) zal ons dieper begrip en inzicht geven in de functie van dit genre. Hoe verhoudt ons standpunt zich tegen de bloote vermaakslectuur? Welke relaties bestaan er tusschen de differenties in den litterairen smaak en maatschaplijk milieu, secte, leeftijd? Een paar vragen slechts wier beantwoording van invloed zijn op boekenkeuze en uitleenorganisatie, ja op de geheele techniek. [27]) De zin van al deze problemen ligt slechts in het antwoord zoeken op onze principieele vraag: Hoe kan de O. L. B. met hare middelen bijdragen tot verrijking en tevens zuivering van het gevoelsleven in onze moderne cultuur?

---

24) Een uitgewerkte wetenschappelijke psychologie van jeugdige lezers bezitten we in H. Busse „Das literarische Verständnis der werktätigen Jugend 1923".

25) Schulz vindt dit verschijnsel bij de opkomende jeugd niet zoo erg en verklaart het uit behoefte aan „Erlebnis". Die Schundliteratur 1909.

26) Zie o. a. Waldberg „Geschichte des empfindsamen Romans in Frankreich. Hoe uit de autobiographie de functie der psychische ontlasting op de moderne psychologische roman overgaat doet ons de lectuur van W. Mahrholz „Deutsche Selbstbekenntnisse zur Geschichte der Autobiographie" vermoeden.

27) Slechts zij er even op gewezen hoe in Duitschland reeds Hofmann principieel de gebruikelijke indeeling der letterkunde naar tijdvakken en nationaliteiten vervangt door psychologisch gevonden „Bezugspunkten". Zie: „Die Gliederung der schönen Literatur" in Hefte für Bücherwesen 1923. Angermann (Blätter für Volksbibliotheken 1920) stelt een rubriceering van de romans naar hun inhoud.

Onze opvatting van het bibliotheekwerk vraagt ten slotte een bepaalde studie van het lezerscorps. Deze studie moet eerst het object onzer paedagogie scheppen. Het conglomeraat der nummerheden waarin zich het lezerscorps ongedifferentieerd voordoet moet zoo geanalyseerd worden dat het in samenhoorende groepen uiteenvalt die ieder voor zich een innerlijke eenheid vertegenwoordigen.

Men ziet, dat volksopvoeding door Leeszaalarbeid, zal zij meer zijn dan een frase, niet zoo maar vanzelf te bereiken is. De hervormingsarbeid kan zich daarom niet voltrekken als een revolutie. Willen we de realistische bibliotheek-politiek overwinnen, willen we ons volk méér zijn dan een boekenautomaat, willen we ons bevrijden van het bijgeloof in de ontwikkelende werking van bedrukt papier zonder meer, dan zal het noodig zijn, dat we, ons bezinnend op eigen volksgeest, zoeken naar methoden en wegen, die nader voeren naar het oud en nieuw ideaal: versterking van geestelijk leven door het boek.

D. BARTLING.

IETS OVER DE JEUGDBIBLIOTHEKEN EN HET KINDERLECTUURVRAAGSTUK.

Het vraagstuk der kinderlectuur is vanzelfsprekend van het grootste belang voor allen, die in jeugdbibliotheken werkzaam zijn of zich daarvoor interesseeren. Ik behoef dit dunkt mij hier niet nader toe te lichten en uiteen te zetten van hoeveel beteekenis het is dat de jeugdbibliotheek, die een Vorstufe hoopt te zijn van de O. L., niet slechts aan den leeshonger van haar jeugdig publiek tracht te voldoen, maar die lectuur verschaft, die kan meewerken om de smaak te ontwikkelen. Kunnen volwassen lezers zelf verantwoordelijk geacht worden voor eigen boekenkeuze, voor de jeugd berust de verantwoordelijkheid bij de bibliotheek en is daarom des te grooter.

Nu vermoed ik dat ieder die genoodzaakt is aan een steeds grooter wordende vraag naar kinderboeken te voldoen, met dezelfde moeilijkheden te kampen zal hebben om de boekenvoorraad op peil te houden, en niet door de quantiteit de

qualiteit te verzwakken. De veronderstelling dat er buiten de enkelen van wie het mij bekend is, méér jeugdbibliotheken zijn, die veel klachten uiten over de tegenwoordige „gangbare" kinderboeken, is voor mij de aanleiding tot de volgende vraag:

„Ligt het niet op den weg der jeugdbibliotheken het hunne ertoe bij te dragen den strijd aan te binden tegen de smaakbedervende kinderlectuur, en wel meer in 't bijzonder langs positieven weg: n.l. door *bescherming* van de betere lectuur voor de jeugd, zoowel binnen de eigenlijke bibliotheeksfeer als daarbuiten."

Zooals de toestand nu is dat iedere jeugdbibliotheek feitelijk apart staat zou er van eenigen meer algemeenen invloed moeilijk sprake kunnen zijn, en wij spelen dan ook slechts een zeer passieve rol. Maar ik ben ervan overtuigd dat door samenwerking en organisatie van verschillende zijden op den duur meer bereikt zou kunnen worden en de jeugdbibliotheken in dit opzicht een actieve rol zouden kùnnen en mòeten spelen.

Het was daarom voor mij een zeer verblijdend teeken dat ik van bekende boekhandelszijde gemachtigd werd hier mede te deelen, dat ook in die kringen personen zijn die zouden voelen voor een samenwerking in dezen van uitgevers, boekhandel en bibliotheken. Het Deensche voorbeeld van een werkcommissie, die is ingesteld om een contact tusschen deze verschillende organisaties tot stand te brengen, is een overtuigend bewijs, dat hiervan resultaten te verwachten moeten zijn.

Nu is er een praktische kwestie waarvoor de jeugdbibliotheken door een gezamenlijk optreden het eerst hun invloed zouden kunnen beproeven, nl. om door een gecombineerde aanvraag een *herdruk* van een aantal *uitverkochte kinderboeken* te verkrijgen. Het zal wel een meer algemeene ervaring zijn, dat men bij het opmaken van boekenlijsten telkens titels van kinderboeken tegenkomt, die uitverkocht zijn, en niet, of langs omwegen slechts te verkrijgen zijn. Het zijn lang niet alleen de *verouderde* boeken die op de boekenmarkt door andere meer „in de mode" zijnde verdrongen zijn, en waarvan een herdruk blijkbaar niet loonend geacht wordt. Het schijnen alleen de Pietje Bell's e. d. te zijn, die op 't oogenblik een 7e druk waard zijn, èn de „klassieke" kinderboeken, maar

tusschen deze twee genres in, zijn toch ook andere, die een herdruk waard zouden zijn. Het spreekt wel vanzelf dat bij de vraag hoe een herdruk van dergelijke boeken te verkrijgen is, een gecombineerde aanvraag bij de betrokken uitgevers van veel invloed zal kunnen zijn. Hoe meer de aanvraag gesteund wordt, hoe grooter het afzetgebied belooft te zijn (bibliotheken, schoolbibliotheken, enz.). Om tot een begin te komen van een gezamenlijk overleg in dezen, heb ik uit de gegevens die ik heb kunnen verzamelen een voorloopige lijst gemaakt van uitverkochte jeugdboeken. Deze lijst heeft volstrekt niet de pretentie van eenigszins volledig te zijn, er zijn natuurlijk veel aanvullingen mogelijk. Ook is het in het geheel géén *keurlijst*, maar de bedoeling is, om ten slotte tot een *keuzelijst* te geraken door de medewerking van allen die er belang bij hebben. Dit kan op de volgende wijze: Ik zal de lijst toezenden aan alle jeugdbibliotheken, die mij bekend zijn en verzoek ieder die er geen ontvangen heeft er een aan te vragen: Beukelsdijk 10b, Rotterdam. Wil ieder nu op deze lijsten aanteekenen van welke boeken een herdruk gewenscht wordt (eventueele aanvulling wordt graag tegemoet gezien) en deze dan zoo spoedig mogelijk aan mij terugzenden. De resultaten van deze enquête zal ik dan in Bibliotheekleven bekend maken en ik hoop dat er genoeg eensgezindheid zal zijn om hierna met de uitgevers over enkele boeken in overleg te kunnen treden.

Buiten deze kwestie zijn er ook andere, nl. die van buitenlandsche boeken waarvan een vertaling gewenscht is en van populair wetenschappelijke lectuur voor de jeugd, waarin door samenwerking méér bereikt zou kunnen worden. Ik houd mij zeer aanbevolen voor opmerkingen en meeningsuitingen over deze verschillende kwesties. Ik zou graag willen weten hoe anderen over deze dingen denken en of men eventueel tot samenwerking geneigd is.

Rotterdam. H. J. KLUIT.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Ter voorkoming van teleurstelling herinneren wij eraan, dat sedert eenige jaren jaarverslagen van O. L.en — behoudens enkele uitzonderingen — niet meer in deze kroniek worden opgenomen. E. d. C.

Alkmaar. — In de raadszaal had eind April de officieele opening plaats van de Openbare Leeszaal en het Gemeentelijk Archief, die thans in het mooie, uit het begin der 18e eeuw dateerende patriciërshuis aan de Langestraat, dank zij de medewerking van den raad, zijn ondergebracht.

Door Gemeentewerken is dit gebouw zonder de inwendige schoonheid ervan te schaden, op uitnemende wijze voor de beide diensten ingericht. De tuin is door den Directeur van Plantsoenen in een lusthof herschapen.

Het benedenlokaal aan de Langestraat rechts is bestemd tot kamer voor de bibliothecaresse en bestuurskamer, terwijl in overweging is om ook aan kinderen in deze kamer twee middagen in de week gelegenheid te geven tot lezen.

De groote kamer links, een zaaltje van 10 × 5½ M., is voor leeszaal ingericht. Aan de straatzijde is een flinke tafel geplaatst voor de couranten, waarop de dag- en weekbladen van allerlei richting, zooals Standaard, de Tribune, de Maasbode, de Rotterdammer enz. broederlijk naast elkander liggen.

In dit lokaal is tevens een tafel geplaatst voor de aanwinsten. Voorts is er ook geplaatst een lees- en schrijftafel tegenover een tijdschriftenkast, die een groote verscheidenheid bevat.

De achterzaal is bestemd voor studiezaal, waarin de verschillende naslagwerken zijn opgesteld. Iedere kast geeft op duidelijke wijze aan de rubriek, waartoe de daarin geplaatste boeken behooren. Ook is in deze zaal de kaart-catalogus geplaatst, terwijl het bureau voor het toezicht een plaatsje heeft gevonden tusschen beide lokalen in.

De vloeren zijn bedekt met geluiddempend kurklinoleum, terwijl de verlichting geschiedt door heliumlampen, die indirect licht verspreiden, waarbij het geven van schaduwen is uitgesloten. In het lokaal achter rechts is de uitleenbibliotheek opgeslagen. Door twee loketten heeft daar de uitreiking plaats van de boeken, die het publiek in een aan de loketten grenzend vertrek in ontvangst kan nemen.

Op de binnenplaats bevindt zich een mooie gelegenheid voor het stallen van rijwielen, die men van de Breedstraat af kan bereiken. Hier is ook de toegang tot de uitleenbibliotheek. In de mooie marmeren gang zijn losse standaarden geplaatst voor het ophangen van kleedingstukken.

Het zeer mooie trappenhuis voert naar het archief, eveneens met lees-

zaal, benevens een lokaal voor de prentenverzameling betreffende het Noorderkwartier. *(A. C.).*

Haarlem. — De raad heeft voor de gemeente aanvaard eenige door wijlen den heer C. J. Gonnet aan de gemeente vrij van successie of eenige andere belasting vermaakte legaten, waaronder:

f 500.— ten behoeve van de Stadsbibliotheek, de door erflater nagelaten boeken voor zoover er niet anders over is beschikt en behoudens de boeken welke reeds in de bibliotheek voorhanden zijn, of wier bezit niet gewenscht wordt.

Schiedam. — Op de studiezaal der Gem. Openbare Leeszaal en Bibliotheek werd in April eene tentoonstelling gehouden van foto's naar werken van Nederlandsche beeldhouwers. Ruim 200 bezoekers gaven blijk hunner belangstelling, welke deze expositie ook ten volle verdiende, daar men een duidelijk overzicht kreeg van het ernstige streven en kunnen van onze jongere beeldhouwers, zooals daar zijn Jan Trapman, Theo van Rijn, Mej. H. Vaillant enz. Het verdient wellicht aanbeveling erop te wijzen, dat elke leeszaal tegen eene kleine vergoeding (eenmaal verzendkosten) deze verzameling ter expositie kan verkrijgen. Het ligt immers mede op den weg onzer inrichtingen kunst, in welken vorm dan ook, nader tot het publiek te brengen.

PERSONALIA.

Wageningen. — Met ingang van 1 Juni a.s. is Dr. H. N. Kooiman, thans assistent bij de Rijksuniversiteitsbibliotheek te Utrecht, benoemd tot assistent bij de bibliotheek der Landbouw-Hoogeschool.

MUZIEKCURSUS SITTARD.

De cursus van Dr. Hatzfeld kan in Mei niet doorgaan en zal na September a.s. gegeven worden.

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

De examen-commissie der C. V. heeft in haar vergadering van 15 Juni besloten het assistents-diploma te verleenen aan de dames:

Sj. Bierma, A. H. Everts, J. M. van Hasselt, E. G. ten Have (Cursus Groningen).

E. van Aalten, A. Hilwig (Cursus Nijmegen).

H. M. E. H. Hustinx, H. J. Janssen (Cursus Sittard).

L. T. Faber, Jkvr. F. Feith, E. A. N. P. Franchimont, W. M. A. de Goeje, N. D. Klercq, J. H. Kuiper, A. J. Verwaal (Cursus Utrecht).

Drie candidaten kregen herexamen, drie werden afgewezen.

Het directeursdiploma werd uitgereikt aan de dames: H. B. A. Heyse, A. L. Liezenberg, 's Gravenhage; C. M. Noosten, Groningen; M. J. Prins, Schiedam; S. J. Rogaar, Colmschate (O.); S. C. Simons, Deventer; J. H. de Vries, Leeuwarden; C. F. Walkate, Kampen; H. C. M. Wiersema, Assen; B. de Zaayer, Groningen, en den heer Marcel Elsen, 's Gravenhage.

Eén candidaat kreeg herexamen.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Wintervergadering op Zondag 17 Januari 1926 te Nijmegen.

Binnengekomen onder sneeuw- en hagelbuien, verzamelde zich om ongeveer half twaalf een klein gezelschap in de hal van de Bibliotheek der Roomsch-Katholieke Universiteit, welker bezichtiging als eerste punt op het programma stond. Onder de hoffelijke leiding van den bibliothecaris, Prof. Dr. H. de Vries van Hekelingen, werden het bureau van uitleening, de studiezaal en de algemeene boekerij in oogenschouw geno-

men en vervolgens een rondgang gemaakt door den doolhof van kamers en gangen, trappen en binnenplaatsen, waaruit dit gebouw bestaat. Duidelijk waren hier en daar de sporen van zijn vroegere bestemming (een groote bankinstelling) te herkennen, maar tevens kon blijken, hoe handig ervan was geprofiteerd om in al die afzonderlijke vertrekken de zoogenaamde Instituutbibliotheken onder te brengen, speciale verzamelingen, voor bepaalde colleges bestemd, die alleen binnenskamers geraadpleegd mogen worden. Een beperkende bepaling, die het gebruik in den weg staat en waarvan wij den beheerder een spoedige herziening toewenschen. Tot in den nok van het dak werden ons deze vertrekken getoond. Naar den beganen grond teruggevoerd, vonden wij daar hoog opgestapelde nieuwe voorraden boeken en wij verlieten de inrichting met den wensch tot onzen gastheer, dat hij zich met zijn staf met succes door dien berg mocht heenwerken, maar tegelijk met bewondering voor hetgeen daar in den korten tijd van het bestaan der bibliotheek (sinds 1923) was gewrocht.

Na een noenmaal in hotel Boggia trok het gezelschap naar de Openbare Leeszaal en Boekerij op Roomsch-Katholieken grondslag. Onnoodig te zeggen, hoe gastvrij de bibliothecaresse en het bestuur ons ontving, een en ander toonde en ons noodigde rond de lange tafel in de leeszaal, die in een vergaderzaal was herschapen, om de agenda af te werken. — Voorzitter en Secretaris waren door ongesteldheid afwezig. Dr. Kossmann zat voor, hielp ons spoedig door de huishoudelijke beslommeringen heen om het woord te geven aan Mejuffrouw A. C. Gebhard voor haar inleiding: Openbare Leeszalen en archieven. Het was een onderhoudende causerie, in hoofdzaak behandelend: het aanleggen van local collection. Ligt dit op den weg der O. L., is er belangstelling voor bij het publiek, wat kan de O. L. doen? Zulk een verzameling zal bevatten: werken van plaatselijke auteurs, plaatselijke uitgaven, publicaties van en over de gemeente, terwijl mede een belangrijk onderdeel is: personalia, platen, kaarten, portretten. Als voorbeelden worden genoemd: Amsterdam (afzonderlijke kast met werken over de stad, topografisch materiaal in vitrines), Dordrecht, ook Universiteitsbibliotheken. Zij acht belangstelling

hiervoor aanwezig en zou van de vergadering willen vernemen, of zij deze ook gevonden heeft. Natuurlijk kan ons werk slechts passief zijn, actief moeten vereenigingen e. d. optreden of uitgevers van gidsen en plaatsbeschrijvingen (Alta). Wat kunnen de O. L. doen en wat doen zij? — Een gezellige bespreking volgde: ieder had gelegenheid om eigen ervaringen mee te deelen, wenschen te uiten. Ook een klacht werd gehoord: wij hebben te weinig van beteekenis in onze plaats. Het onderwijs werkt hier en daar in deze richting, werd gezegd. Neem een proef, raadde een ander. Allen waren het eens met den voorzitter: hier is een taak voor de O. L.: wegwijzer te zijn en bemiddelend op te treden. — Mej. Gebhard oogstte dank voor haar inlichtend woord en de leeszaal van Nijmegen voor haar gastvrije ontvangst.

Na afloop der vergadering volgde nog een vluchtig bezoek aan de Bibliotheek van het Canisius-college (der P.P. Jezuieten), waar pater Derks de leidsman was. Alweer een eindelooze wandeling door een grootsche inrichting, nu langs rechte wegen, met links en rechts leslokalen, recreatiezalen, slaap- en zitkamers van leeraren en jongens, tot aan 't eind, een deur door, een trapje af, wij op eenmaal stonden in een groote vierkante ruimte, waar rondom de boeken geschaard waren, 4, 5 gaanderijen hoog; 60.000 deelen, overgebracht uit Sittard en het Klein-Seminarie te Culemborg; enkele bijzondere exx. waren door den bibliothecaris uitgestald. Het was al laat en donker, toen wij de boeken in hun eenzaamheid lieten, buiten stonden en uit elkaar gingen.

Een vruchtbare dag, en ook hier weer: de afwezigen hadden ongelijk.

E. H.

REISTENTOONSTELLING.

In een vorige aflevering gaven wij de grondslag van een lectuurlijst in verband met reizen. Afgelopen echter is hiermede onze werkzaamheid in het reisseizoen nog niet. Openbare Leeszalen in grote steden met meerdere comfortabele

reisbureaux mogen met het verstrekken van dergelijke lijsten tevreden zijn (het wellicht zelfs overbodig achten!), in kleinere plaatsen, waar een reisbureau op bescheiden voet is ingericht of geheel ontbreekt, kan men verder gaan. [1])

In onze boekenlijst ontbreken reisgidsen en al datgene, wat bij het opmaken van reisplannen dienstig kan zijn. Het ontbreekt met opzet. Immers, dit materiaal uit te lenen ware te véél gevergd van de zelfbeheersching onzer lezers: een reisgids in leen hebben, en... hem niet mee op reis nemen, wie is zo standvastig?? — Dus is het raadzamer reisgidsen en dergel. niet uit te lenen. Maar dan rust tevens op ons de verplichting 1e de aandacht van het publiek op de aanwezigheid van deze hulpmiddelen te vestigen, 2e de raadpleging ervan naar ons vermogen te vergemakkeliken. En zó ontstaat — alweer uit de praktijk dus — de reistentoonstelling.

Het materiaal voor zulk een tentoonstellinkje bijeen te brengen is zó eenvoudig en weinig kostbaar, dat ook de kleinste O. L. daarvoor niet behoeft terug te schrikken.

Om met het buitenland te beginnen: De grote reisbureaux [2]) verstrekken gaarne allerlei prospectussen, kleine gidsjes, hotelgidsen, dikwels ook aardig geïllustreerd materiaal. — Ontbreken nog gegevens over een bepaald land, dan wende men zich tot een reisbureau ter plaatse; Cook's bureaux b.v. vindt men in alle grote steden van het buitenland. De gegevens worden meerendeels met de meeste welwillendheid toegezonden. Voor Frankrijk verleent het „Office national de tourisme" — filiaal te Amsterdam, Sarphatistraat 15 — de meest volledige medewerking. In Duitschland werkt de Reichszentrale für Deutsche Verkehrswerbung — Potsdammer Privatstr. 121 B, Berlin W. 35 — die een agentschap te Rotterdam heeft. Voor Zuid-Tirol vestigen wij de aandacht op de Voorzitter der „Fremden-Kommission", Dr. Karl Domenik, — Silbergasse, Bozen — die ons vorige

1) Met het reisbureau ter plaatse zal steeds contact gezocht moeten worden, opdat duidelik blijke dat het hier gaat om een aanvulling op het werk van zulk een bureau, — geenszins om concurrentie.

2) Te Amsterdam o.a. Cook & Son, Vijgendam 10. Lissone & Zn., Leidsche straat 5.

jaren zelfs Hollands drukwerk over zijn land toezond. — Welkome aanvulling zijn ook de prospectussen van stoomvaartmaatschappijen, die zomerexcursies organiseeren (b.v. de „week-end"-tochtjes van de Mij „Zeeland" naar Zuid-Engeland).

Wat N e d e r l a n d betreft, behoren allereerst de uitgaven van de A. N. W. B. ter beschikking te zijn. Daarnaast kan een verzameling gidsen van verschillende plaatsen en streken aangelegd (en: b ij g e h o u d e n!) worden. Verenigingen voor Vreemdelingenverkeer doen niets liever dan hun uitgaven toezenden! Ook spelle men in dit seizoen de boekaankondigingen in „De Kampioen", waarin vrijwel elk nieuwverschenen plaatselik gidsje aangekondigd wordt. — Kaartmateriaal mag niet ontbreken: van de naaste omgeving uitvoerige kaarten (b.v. uitg. Sleeswijk), — van het verdere land de Bondsatlas van de A. N. W. B. (bij voorkeur: ingebonden: losse kaarten vertonen neiging te verdwijnen). Dienstregelingen van trams, bussen of boten met betrekking tot tochtjes in de naaste omtrek leveren eveneens dikwels groot gemak op. — Tijdrovender, maar buitengewoon lonend is het aanleggen van een verzameling wandel- en fietstochten in de omgeving. Hiertoe zoekt men het best samenwerking met de reisvereeniging ter plaatse (of in de dichtst bijzijnde plaats), waarvan het bestuur meestal ervaren wandelaars kan aanwijzen (b.v. leiders bij de tochten der vereeniging) die gaarne en op voortreffelijke wijze hun medewerking verlenen. De tochten worden nauwkeurig omschreven, op biezondere aantrekkelikheden wordt gewezen, tijdsduur en verkeersmiddelen, die eventueel bij de terugkeer dienst kunnen doen, worden aangegeven. In losbladige boeken of (stevigheidshalve op dun karton geplakt) in mappen wordt de verzameling bewaard.

Enige meerdere onkosten brengt het aanschaffen der eigenlike reisboeken [1]) mee. Maar ook hier late men zich niet ontmoedigen: Wanneer men elk jaar enige ervan aan-

---

1) Wij wijzen op het aardige boekje: *Pieters.* Reizen is leven; vademecum voor toeristen. Verder voor Nederland op *Pos.* Reisboek voor Nederland. 1922. Voor het buitenland, naast *Baedeker*, op:

schaft, heeft men in korte tijd een zeer bruikbaar collectietje bij elkaar. In dien tussentijd spele men leentje-buur! Elke O. L. beschikt wel over reislustige bestuursleden, donateurs of belagstellenden, die de in hun bezit zijnde reisgidsen gaarne — voor zover zij deze niet zelf gebruiken — enige maanden in bruikleen afstaan. En niet alleen gidsen ook andere hulpmiddelen (b.v. katalogi van musea). Men aanvaarde alles met graagte, mits.... het niet verouderd zij (dus geen vóór-oorlogsdrukken).

Na deze verkenning van ons terrein komen we dan tot de wijze van tentoonstellen. Hierbij hebben wij in 't oog te houden, dat wij hier te doen hebben met een tentoonstelling, die niet alleen bekeken maar méér nog gebruikt wordt. Wij hebben dus in de eerste plaats te streven naar overzichtelijkheid, vervolgens ook naar aantrekkelijkheid van het geheel.

De bezoeker moet zoo snel mogelijk zijn doel kunnen benaderen. Overzichtelike opstelling is dus hoofdvereischte.

De landen moeten duidelik gescheiden gehouden en door goed-leesbare opschriften aangeduid worden. Overvolle tafels dienen in elk geval voorkomen te worden: dit werkt verwarrend en wekt niet tot inzien op.

In geval alle waardevollere reisgidsen bij elkaar in een vitrine of onder nader toezicht bewaard worden, behoort bij het betrokken land een aanwijzing voor te komen, dat een dergelike uitgave op aanvraag beschikbaar is. Verband tussen tentoonstelling en lectuurlijst kan op doeltreffende wijze gelegd worden door bij elke afdeling te plaatsen een lijstje met enkele aantrekkelike tietels, dat tevens de aandacht vestigt op de uitvoerige lectuurlijsten in het uitleenbureau.

Als allereerste en onontbeerlike factor om een aantrekkelik geheel te verkrijgen noemen we: de ordelikheid. Een ten-

---

Grieben's Reiseführer. Grieben-Verlag. Berlin. Prijs ± *f* 0.65.
Guides bleus. Hachette. Paris. Prijs ca. *f* 5.—. In het biezonder aan te bevelen voor Frankrijk.
Guides illustrés. Hachette. Paris. Prijs *f* 2.50.
Illustrated Guide books. Ward, Lock & Co., London. Prijs *f* 1.40. Speciaal bruikbaar voor Engeland.

toonstellinkje als dit wordt, wanneer het succes heeft, doorloopend geraadpleegd. Hoofdzaak is dus dat al het uitgestalde vastligt, zodat het niet verplaatst of verschoven kan worden, en het geheel, ook zonder voortdurend toezicht, een verzorgd aanzicht blijft behouden. Alle boeken en drukwerkjes worden daarom vastgelegd met een stukje tussen punaisen gespannen band, en wel zó dat de bladen na alle zijden omgeslagen kunnen worden: zo kunnen de bezoekers alles raadplegen zonder iets in handen te nemen. Ook kunnen drukwerken of kleine gidsjes in dozen of mappen bijéengehouden worden (gespecificeerde inhoud van elke doos duidelik aan te geven). Ontvangt men drukwerkjes ter verspreiding, dan verdient 't aanbeveling niet de gehele voorraad neer te leggen, maar liever één exemplaar met de aankondiging dat meerdere ex. desgewenst gratis uitgereikt worden: op deze wijze wordt geen uitstalruimte onnodig in beslag genomen en de drukwerkjes zelf blijven netter. — Als werkelike versiering worde ten slotte veel platenmateriaal gebruikt. Buitenlandse platenalbumpjes (b.v. die over Zwitserland van Wehrli A.G., Kilchberg-Zürich) brengen rechtstreeks in reisstemming! Verder kan ook een O. L., die overigens geen platenverzameling heeft, in de loop van het jaar alvast enkele mooie platen (b.v. uit een prospectus, proefno. van een illustratie en dergel.) verzamelen, die — eenvoudig opgezet — bij deze gelegenheid uitnemend te pas komen. Last not least zijn met prentbriefkaarten alleraardigste effecten te verkrijgen. Ook hier weer betrekke men belangstellenden bij de zaak: en het materiaal stroomt toe! Ieder, die zelf gereisd heeft, laat gaarne anderen méédelen in zijn genot! Legt men geleende kaarten of foto's onder een glasplaat, dan is men zeker ze later onbeschadigd terug te kunnen geven.

Ontbreekt in een O.L. de ruimte om al het beschikbare goed tot zijn recht te doen komen, — hetgeen in kleine instellingen nogal eens het geval zal zijn — dan wissele men de uitstalling enige keren. Het is dan echter zaak het niet-uitgestalde goed-geordend bij de hand te houden, zodat het zonder moeite aan belangstellenden ter raadpleging gegeven kan worden. Een kort overzicht van het gehele materiaal,

opgehangen bij de gedeeltelike tentoonstelling, zal bovendien vragen uitlokken en de gehele voorraad steeds weer onder de aandacht der bezoekers brengen.

We hielden ons in het bovenstaande aan zakelike aanwijzingen en onthielden ons van geestdriftige ontboezemingen, — al rijzen deze licht wanneer men denkt aan de verrassende resultaten, die werk in deze richting oplevert, en de grote instemming, die het bij ons publiek ontmoet. — Ten slotte raden wij elke O. L.-directie: maak eens een klein begin in deze richting! Begin er tijdig mee; want de éérste keer is met de voorbereiding wat méér tijd gemoeid! Maak propaganda naar buiten: door de pers, de plaatselike Reisvereniging enz. enz. Zorg voor een pakkende aankondiging buiten aan uw gebouw. Wijd uw personeel g o e d in, zodat het zelf uitstekend de weg weet te vinden in het bijeengebrachte materiaal en dus zonder moeite alle gewenste aanwijzingen kan geven. Trouwe bezoekers zal Uw O. L. met deze afwisseling boeien. — nieuwe kategorieën belangstellenden ermee trekken. U zelf zal dit nieuwe karweitje opfrissen. In laatste instantie zal deze bemoeiïng dus aan Uw gehele bedrijf ten goede komen!

April 1926. E. DE CLERCQ.

SAMENWERKING — DUBBELE WINST!

Zoolang de enquête „inzake de richting, waarin de ambtelijke èn de onverplichte belangstelling der „bibliothekers" zich bewegen" nog niet gehouden is, en dus bewijs-met-cijfers ontbreekt, — zoolang dus ook de gevolgtrekkingen, uit persoonlijke waarneming gemaakt, niet gecontroleerd en nog minder gelogenstraft zijn, mogen wij eigen inzicht als punt van uitgang gebruiken.

Allen hebben wij, op onze bijeenkomsten min of meer opzettelijk toetsend, wel eenig antwoord gekregen op de vraag, welke drang naast de individueele voorkeur meer algemeen zou zijn. Bleek niet in groote mate aanwezig het streven, zooveel mogelijk het werk te verbeteren en te verlichten door

het verzamelen van waardevolle bijzonderheden, het ontdekken van verborgen vindplaatsen, het vastleggen van practische gegevens als inlichtingsmateriaal? Geboren uit het besef van noodzakelijkheid, gevoed door liefhebberij, is deze wensch voor velen geworden een dagelijksch metgezel, die zich niet opdringt, doch altijd laat gelden, die niet van dringender plichten afhoudt, maar onder en naast het werk de oogen opent voor ieder verschijnsel, ieder spoor.

Is echter het nut van den daaruit voortvloeienden arbeid evenredig aan de moeite, eraan besteed? — Evenmin als het zijn denkbaar rendement nabij komt!

Want terwijl onze losse aanteekeningen meestal hebben uitgediend, zoodra zij in eigen bedrijf verwerkt zijn — soms zelfs in 't geheel niet werden gebruikt, omdat de eigen leeszaal geen behoefte eraan had —, blijft ook het profijt van de georganiseerde verzamelingen beperkt tot kleinen kring.

De uitwisseling, reeds eenigen tijd geleden door mejuffrouw Robbers bepleit [1]), zal zeker hierin verbetering kunnen brengen. Verbonden met voorzorg en overleg kan zij meer.

Daar wij allen vrijwel hetzelfde gebied bewerken, hebben wij allereerst behoefte aan een kaart van het land, waarop de ontgonnen gedeelten aangegeven zijn. Zonder deze zullen wij voortgaan, het door anderen verrichtte werk te herhalen, en wij zullen altijd weer dezelfde plaatsen overslaan. Naar den anderen kant zou een overzicht van alles, wat reeds gevonden en geborgen is, ons in staat stellen tot een doelmatige verdeeling niet alleen, maar tot een voordeelige concentratie tevens. De bestaande verzamelingen kunnen hooger waarde krijgen als voor ieder toegankelijke bron, de verspreid liggende vondsten — samengevoegd en naar gelijksoortige bestanddeelen gescheiden — aan nieuwe collecties het aanzijn geven; ten slotte zullen even belangrijke hulpmiddelen zich kunnen ontwikkelen uit de kiemen, aanwezig in het overblijvend allerlei.

Voor 't oogenblik is de eerste vraag: vindt men de zaak een proefneming waard? De volgende: wie zijn bereid, haar uit te voeren?

---

1) Bibliotheekleven, Mei 1925, blz. 73.

Als allen, die willen medewerken, in welken vorm ook, dit laten blijken, en ieder opgeeft, welke verzameling (compleet, onvolledig, embryonaal) hij of zij bezit of hanteert, zullen de kansen te berekenen zijn. Een bespreking van de wijze, waarop de exploitatie geregeld zou moeten worden, kan dàn nog worden uitgesteld, tot de schets van het terrein is geteekend en de inventaris opgemaakt.

Adhaesiebetuigingen met bovengenoemd plan en gegevens, ermee samenhangende, worden door ondergeteekende gaarne tegemoetgezien.

Enschede (Willemstraat 7). J. C. C. VAN DE VEN.
Oct. 1925.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — Nu de vanbinnen geheel vernieuwde universiteits-bibliotheek te Amsterdam haar poorten voor den leergragen lezer opnieuw opent, mogen aan de beschrijving der uitgevoerde moderniseering eenige grepen uit het verleden voorafgaan.

De stedelijke bibliotheek van Amsterdam dagteekent van 1578, het jaar van de geuswording, toen de boeken van alle kerken en kloosters aan de stad vervielen. Zij omvatte niet meer dan 300 deelen en kon dus gemakkelijk worden geplaatst in een enkel vertrek in de Nieuwe Kerk. In het jaar 1600 werd de geleerde Mathias Sladius, rector van de Latijnschool, tot bibliothecaris aangesteld. In den eersten catalogus van 1612 vermeldt hij 762 boeken, waarvan 380 op godgeleerd gebied.

Na de oprichting in 1632 van de Doorluchte School, het Athenaeum Illustre, verhuisde de boekerij naar de voormalige Agnietenkapel op den O.Z. Voorburgwal. Daar werd zij geplaatst op een zolder, de grootste boeken op lezenaars, waarbij zij letterlijk aan den ketting werden gelegd, — zooals men het nog kan zien in de eeuwenheugende „Librye" te Zutfen. Een dergelijke voorzorg was noodig. De predikant Petrus Schaak, die als bibliothecaris in 1868 weer een catalogus heeft gemaakt, herinnerde in de voorrede: „de Bibliotheek is de zetel van Minerva en niet van Liverna, de godin der dieven". De groei van de boekerij bleef zeer gering. In het begin van de 18e eeuw werd het zaakkundig beheer, meest door een predikant à raison van *f* 300 in het jaar, overbodig geacht. Het bibliothecarisschap werd toen een eere-baantje voor burge-

meesters, die gehonoreerd werden met „een ralve aam rijnse wijn". Zij dronken dien wijn, maar naar de boeken keken ze niet om. Toen de Duitsche reiziger Uffenbach in 1711 de boekerij bezocht, schreef hij in zijn reisverhaal: „Die Vorrath ist miteinander gering, welches von eine so grosse und reiche Stadt eine Schande ist". Eerst in 1779 is er weer een bibliothecaris aangesteld: de rector der Latijnsche school J. H. Verheyck. Sedert stelde de stadsregeering ten minste een beetje geld beschikbaar voor aankoopen. De volgende bibliothecaris, prof. Cras, kon er zich op beroemen, dat er 600 boeken waren bijgekomen. Daarop heeft vooral de bekende David Jacob van Lennep zich voor de bibliotheek verdienstelijk gemaakt. Hij bewerkte dat zij in 1838 uit de Agnietenkapel werd overgebracht naar de tweede verdieping van het Paleis van Justitie op de Prinsengracht. Daar kwam zelfs een kamer, waar acht personen tegelijk, iederen Woensdag- en Zaterdagmiddag van 12 tot 3, boeken mochten inzien, maar niet meenemen.

* * *

Na den dood van Van Lennep, den laatsten honorairen beheerder, in 1853, werd eindelijk een vakkundige, voorloopig met den titel van „custos", aan het hoofd geplaatst. Het was een jonge bibliograaf met name P. A. Tiele, de verdienstelijke geleerde, die later bibliothecaris is geweest te Utrecht. Aan hem is ook de eerste, wetenschappelijk ingerichte catalogus (1858) te danken.

Van dezen tijd dateert de snelle aanwas, door groote en belangrijke legaten en door bruikleen van genootschappen. In 1864 is de boekerij verhuisd naar het groote perceel op de Heerengracht bij de Brouwersgracht (de Alberdingk Thymschool), dat toen door de Ned. Handel-Maatschappij was ontruimd.

Aan alle omzwervingen is een einde gekomen, toen, na de verheffing van het Athenaeum tot stedelijke Universiteit, de Stadsboekerij in 1881 den titel kreeg van Universiteits-Bibliotheek. Onder den nieuwen bibliothecaris, dr. H. C. Rogge, begon de groote reorganisatie. Het voormalige logement de Groote of Garnalen-Doelen — in het begin van de 18e eeuw gebouwd op de plaats van den laat-middeneeuwschen Handboog-Doelen — diende niet langer voor het Athenaeum, maar werd ingericht voor bibliotheekgebouw en daarachter verrees een „modern", brandvrij boekenmagazijn, dat echter in 1905 werd verdubbeld en waarna in 1919 een nieuwe aanbouw van denzelfden omvang er aan werd toegevoegd. Het aldus steeds vergroote boekenhuis met zijn vijf verdiepingen is thans weer bijna geheel gevuld! Men vraagt zich af waar dat heen moet.....

Toen in 1890 dr. Rogge hoogleeraar was geworden, werd hij als bibliothecaris opgevolgd door mr. dr. C. P. Burger Jr., reeds aan de instelling verbonden, den veelzijdigen geleerde, die gedurende zijn 25-jarige ambtsvervulling den boekenschat in steeds versneld tempo aanzienlijk heeft zien toenemen, zoozeer, dat de Amsterdamsche bibliotheek, als de

grootste in het land, tegenwoordig meer dan een millioen deelen omvat.

Enkele cijfers zijn welsprekend om de uitbreiding van de boekerij duidelijk te maken. In 1876 was het aantal bezoekers 3340, dat van de uitgeleende boeken 2303; in 1890 waren die getallen in ronde cijfers 13.000 en 5.000; in 1900: 26.000 en 14.000; in 1915: 96.000 en 26.000. Na dien tijd vertoont het bezoek geen evenredige klimming, omdat in de volgende jaren de invloed van de Openbare Leeszaal zich sterk deed gelden. Toch bedraagt het aantal uitgeleende boeken ongeveer 32.000 in het jaar, dat der bezoekers gemiddeld 100 per dag.

In het gedenkwaardige jaar 1878 heeft, om te beginnen, de Stad *f* 11.000 voor de bibliotheek bestemd en dat bedrag is van jaar tot jaar verhoogd. In 1915 beliep het *f* 60.000, waarvan *f* 18.000 voor boekenaankoop, voor 1926 zijn die bedragen *f* 150.000 en *f* 45.000.

Bij alle uitbreiding van de boekerij en het toenemend bezoek, deden de gebreken van de behuizing zich steeds sterker gevoelen en het kon wel niet anders of ook de dienst moest er onder lijden. In het oude gebouw met de vele smalle trappen, nauwe gangen en kleine vertrekken was inwendig sedert den tijd van dr. Rogge nagenoeg niet veranderd. Bij den stormloop op drukke dagen werd, zelfs bij hun voorbeeldigen ijver, van de ambtenaren de grootste inspanning geëischt en van de bezoekers een maximum geduld. Hoevelen zijn na lang wachten dikwijls in arren moede heengegaan, hopende op betere tijden.

* * *

In Juni 1924 is Dr. T. P. Sevensma, directeur van de Openbare Leeszaal op de Keizersgracht, tevens benoemd tot bibliothecaris van de Universiteits-Bibliotheek. Na zijn optreden werd van gemeentewege overgegaan tot de dringend noodige inwendige verbouwing. Vele trouwe bezoekers hebben de nog versche herinnering aan lange maanden van bekrimping en ontbering, toen zij door een poortje in de Handboogstraat en langs een wiegelend trapje mochten doordringen in een hulpbureau van uitleening, waar zij ten koste van veel tijdverlies boeken konden krijgen, doch zelfs geen handboeken raadplegen. Maar alle leed en alle tijdverlies zijn thans vergeten, want de verbetering is waarlijk ontzaglijk groot en verblijdend. Het is een verschil als van nacht en dag!

De holle, armoedige entree is veranderd in een behoorlijke vestibule met flinken opgang. Er is daar tevens een bruikbare vestiaire gemaakt, die tot nog toe ontbrak.

De bibliotheek staat nu weer geheel ten dienste van het publiek in het algemeen en de studeerenden in het bijzonder.

Een groote verbetering onderging het bureau van uitleening. Dit is thans èn bureau van uitleening èn bureau van inlichtingen. Hier staat de genummerde alphabetische katalogus en de systematische katologus; een klapper op de tijdschriftenartikels der laatste jaren, gevormd uit Nijhoffs Index en uit het vroegere Repertorium der Kon. Bibl. en ook de katalogus der omvangrijke tijdschriftenverzameling. In tegenstelling met

vroeger kan het publiek wederom zelf den alphabetischen katalogus raadplegen.

Een transportband verbindt het bureau van uitleening met het boekenmagazijn; daardoor kunnen de aangevraagde boeken thans in zeer korten tijd worden verschaft. Veel noodeloos wachten wordt hierdoor voorkomen.

Bovendien maakt electrische verlichting der magazijnen het mogelijk, ook in de wintermaanden in den namiddag boeken uit te leenen.

Uit de algemeene studiezaal, die niet meer de voor het eerste gebruik noodige boeken van een veelzijdige handbibliotheek kon bevatten, zijn alle boeken voor de rechtswetenschappen thans weggenomen. Daardoor is er ruimte gewonnen om de rubrieken geneeskunde, geschiedenis en letterkundige geschiedenis belangrijk uit te breiden. Ook is hier de „Bibliothèque scientifique française" voor een deel geplaatst. Nieuwe stoffeering en meubileering hebben deze zaal behagelijker gemaakt en het aantal zitplaatsen is tot 48 uitgebreid.

De litteratuur over de rechtswetenschap vult thans 'n geheele voorzaal, welke vroeger gevuld was met een verzameling letterkunde uit Potgieters nalatenschap, bestemd voor de algemeene ontwikkeling der burgerij. Deze juridische studiezaal bevat een ruime, met zorg gekozen hand-bibliotheek voor de rechtswetenschap. Ook de hiertoe behoorende tijdschriften zijn thans daar ter raadpleging opgesteld. Hier bevinden zich ongeveer 50 zitplaatsen. Op dezelfde verdieping bevindt zich de Piersonkamer, welke vroeger beneden was; thans is zij werkkamer voor een drietal ambtenaren; de inhoud ervan is thans meer dan vroeger voor het gebruik bereikbaar.

De tweede verdieping was vroeger geheel in beslag genomen voor magazijnruimte voor boeken, brochures en couranten. Thans vindt men daar een studiezaal voor moderne talen, waar voor 26 bezoekers plaats is en waar een zeer groote collectie hand- en studieboeken is geplaatst voor de talrijke studenten en studeerenden op dit terrein. Het portret van Potgieter siert den wand; de geest en verruiming, die hij in de Nederlandsche letteren bracht, komen hier tot uiting. Aan de voorzijde bevinden zich: 1e. een klassiek seminarium, waar een groote handbibliotheek op het gebied der klassieke letteren is opgesteld; 2e. het Nutsseminarium voor de paedagogiek, aangevuld met de vele paedagogische studiewerken, welke de Universiteitsbibliotheek zelf bezit en 3e. de Bibliotheca Rosenthaliana, thans verdeeld in een handbibliotheek voor raadpleging ter plaatse en een in de boekenmagazijnen geplaatste verzameling voor de uitleening.

Als groote verbetering vindt men op de tweede verdieping ook nog een zaal waar Vondelmuseum, Bilderdijkmuseum en Multatulimuseum zijn ondergebracht.

In de benedenverdieping naast de vestiaire bevindt zich de kaartenzaal der bibliotheek uit de samenvoeging van twee kleine vertrekken ontstaan. Univ. Bibl. en Bibl. van het Aardrijksk. Genootschap samen

bezitten een prachtige collectie kaarten en atlassen, — vooral oudere — welke hier zijn opgesteld.

En ten slotte beschikt de bibliotheek thans behalve over twee administratie-vertrekken nog over een kamer, gereserveerd voor wie de handschriften der bibliotheek willen raadplegen. *(T. en V.)*

Appingedam. — Waar op 23 Mei 1911 de O. L. B., een feestgave van de Spaarbank van het Departement van het Nut, werd geopend, zoo kon voor enkele dagen het 15-jarig bestaan worden herdacht. Tegelijkertijd was die datum een jubileum voor de bibliothecaresse Mevr. Toxopéus-Buiskool, die van de oprichting af steeds hare beste krachten aan die inrichting heeft gegeven en door haar streven heeft meegewerkt, dat deze Leeszaal een zeer goed figuur maakt temidden harer soortgenooten. Het Bestuur heeft gemeend niet geheel ongemerkt dien datum te moeten laten passeeren en in de Bestuursvergadering gehouden op 26 Mei j.l. werd aan de bibliothecaresse onder het uitspreken van enkele zeer waardeerende woorden door den voorzitter Mr. A. T. Vos, een klein geschenk als blijk van waardeering en tot herinnering aan het 15-jarig jubileum overhandigd.

Lonneker. — In den gemeenteraad is aangenomen de aanbesteding van een gebouw, bestemd als filiaal der O. L. B. te Enschedé.

Rotterdam. — Op het eind van 1925 verscheen het 30e en laatste nummer van de reeks lijsten van aanwinsten der Gemeentebibliotheek. Thans begint een nieuwe uitgave onder den titel: „Catalogus van de Bibliotheek der gemeente Rotterdam".

Deze verschijnt in afzonderlijke lijsten van soortgelijken omvang als de vroegere. Daarin worden echter niet alleen de nieuwe aanwinsten bekend gemaakt, doch tevens komen daarin geleidelijk alle reeds in de bibliotheek aanwezige boeken voor. Deze oudere boeken worden vaksgewijze opgenomen in lijsten, die dus elk op zich zelf een onderdeel van den systematischen catalogus bevatten. Van tijd tot tijd zullen ook registers op de aanwinsten worden uitgegeven. Indien de belangstelling voor deze uitgave voldoende blijkt, zullen er ongeveer 10 nummers per jaar verschijnen, zooveel mogelijk maandelijks. Evenals vroeger worden de cataloguslijsten voor een geringen prijs verkrijgbaar gesteld.

Voor *f* 1.— per jaar worden zij onmiddellijk na verschijnen franco toegezonden.

— De Muziekbibliotheek van het Rotterdamsch Leeskabinet is bezig belangrijk te worden! Wederom werd in de afgeloopen maand van één der leden een groote partij goede klassieke en moderne muziek ten geschenke ontvangen, waaronder ook tamelijk veel vocaal-muziek. Ongeveer de helft was gebonden en is nu reeds gecatalogiseerd en in de bibliotheek opgenomen; ook de andere helft wordt weldra afgewerkt.

Een fraaie collectie muziek uit particulier bezit, kon reeds vroeger worden aangekocht, nadat eenige milde muziekliefhebbers het Bestuur financieel daartoe in staat stelden. Nog wordt tegemoetkoming gezocht in de hooge bindkosten. Maar Bestuur en Directie zijn reeds bizonder dankbaar en verheugd over deze enorme en belangrijke aanwinst. Een deskundige als de Heer Wouter Hutschenruijter verklaarde, dat hij in deze collectie de grootste verzameling van klavier-uittreksels van opera's had aangetroffen, die hij ooit bijeen had gezien, waaronder zeer veel bizonder interessante werken; en hij prijst de muziekbibliotheek van het Leeskabinet gelukkig met deze buitengewone verrijking.

Voor niet-leden van het Leeskabinet bestaat een afzonderlijk lidmaatschap van de muziekbibliotheek à *f* 5.— per jaar. Het aantal van deze muziek-leden is thans reeds ruim driemaal zoo groot als verleden jaar.

Veendam. — De O. L. te Veendam herdacht 20 Mei j.l. haar 12½-jarig bestaan. En waar met groote voldoening terug kan worden gezien op deze 12½ jaar, waarin de Leeszaal volkomen is geworden wat haar voorstanders zich daarvan hadden voorgesteld, meende het Bestuur dezen dag niet ongemerkt te moeten laten voorbij gaan, mede in de overtuiging dat een eenigszins feestelijke herdenking van het koperen feest weer een goede propaganda voor de Leeszaal zou zijn. Des middags vereenigden zich in het feestelijk versierde gebouw der Leeszaal, waarvan de driekleur wapperde, om Bestuur en Directrice een groot aantal genoodigden en belangstellenden. Talrijk waren de telegrafische en schriftelijke gelukwenschen van hier en elders, en velen hadden door een bloemenhulde van hun belangstelling doen blijken, zoo het gemeentebestuur door bloemen uit eigen gaarde, zoodat de Leeszaal in een bloementuin herschapen scheen, toen om 4 uur de Voorzitter, de heer Dr. T. Tjabbes, de aanwezigen welkom heette, en in een zeer interessante rede de geschiedenis der Leeszaal de revue liet passeeren. Hulde werd daarbij gebracht in de allereerste plaats aan hen, die als oprichters zich daarbij verdienstelijk hadden gemaakt. Twee namen werden op den voorgrond gebracht: die van Jhr. Mr. Dr. E. A. van Beresteyn, destijds burgemeester van Veendam, aan wiens krachtig initiatief de oprichting vooral te danken is, en die van Mej. A. van Konijnenburg, sedert de oprichting directrice der Leeszaal, aan wier toewijding en uitstekende leiding de verdere groei en bloei der Leeszaal voor een groot deel te danken is.

Het gemeentebestuur van Veendam, dat steeds van zijn groote belangstelling in het Leeszaalwerk had doen blijken, ook, en niet het minst, financieel, was bij afwezigheid van den Burgemeester, vertegenwoordigd door den oudsten wethouder, die den nu 12½ jaar geleden begonnen arbeid teekende als een volkomen gelukten arbeid, en die de Vereeniging de voortdurende belangstelling van het gemeentebestuur toezegde. Namens het Nutsdepartement, dat van meet aan de Leeszaal financieel krachtig heeft gesteund, sprak de heer J. Veenhoven woorden van hulde, waarbij de heer Mr. L. J. Huber als medebestuurder der Nutsspaarbank

zich aansloot. Mej. van Konijnenburg, die van alle kanten de meest ondubbelzinnige blijken van waardeering voor haar met zulk een groot succes bekroond werk had mogen in ontvangst nemen, bedankte daarvoor, alsmede voor het cadeautje, dat het Bestuur haar had overhandigd, en eindigde met de Leeszaal in de voortdurende belangstelling van allen aan te bevelen.

Winschoten. — Het Departement van het „Nut" nam dezer dagen het initiatief om te komen tot oprichting eener O. L. B.

PERSONALIA.

's-Gravenhage. — Bij K. B. van 17 Mei 1926, no. 32, is Mr. V. H. Rutgers, te 's-Gravenhage, benoemd tot lid van de Rijkscommissie van advies in zake het bibliotheekwezen.

— Bevorderd bij de Koninklijke Bibliotheek tot wetenschappelijk hoofdassistente mej. A. de Kempenaar, thans wetenschappelijk assistente eerste klasse; tot wetenschappelijk assistente jkvr. A. Feith, thans tijdelijk assistente, en tot adjunct-amanuensis J. van Tol, thans assistent.

— Benoemd tot tijdelijke assistenten aan de O. L. B. de dames H. Heyse, te Middelburg, en A. Liezenberg, te Haarlem (beiden directeurscursus 1925/26).

VERLOREN VOORWERPEN.

De Directeur der O. L. B. te Enschedé maakt bekend, dat in de vergaderzaal van het Bibliothecarissen-Congres gevonden zijn: een paar bruine leeren handschoenen.

OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEKAMBTENAREN.

Jaarverslag over 1925.

Het aantal leden der vereeniging is in 1925 niet onbelangrijk gestegen: ultimo 1924 telde de vereeniging 184 gewone en 9 buitengewone, totaal 193 leden; op 1 Januari 1926 waren deze getallen: 217 en 13, totaal 230. Tot deze stijging heeft vooral bijgedragen de reeds in het vorige jaarverslag vermelde propaganda door het zenden van een circulaire aan alle vakgenooten, die blijkens de 2e uitgave van de „Nederlandsche bibliotheekgids" nog niet tot onze vereeniging waren toegetreden.

Een enkel woord zij hier gewijd aan de nagedachtenis van twee leden, die ons in 1925 ontvielen: Prof. A. Th. Seysener, bibliothecaris van het Bisschoppelijk Groot-Seminarie te Warmond, en de Heer J. J. Verwynen, bibliothecaris van Teyler's Stichting en van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem.

Er had een verandering plaats in de samenstelling van het bestuur: Mej. N. Snouck Hurgronje, aan wier toegewijde werkkracht het bestuur nog geruimen tijd de aangenaamste herinneringen zal bewaren, was aan de beurt voor aftreden; in haar plaats werd in de op Woensdag 27 Mei 1925 te Groningen gehouden jaarvergadering de Heer J. E. van der Pot, te Rotterdam, verkozen.

Zooals uit het hieronder afzonderlijk af te drukken overzicht der geldmiddelen blijkt, baart de financiëele toestand der vereeniging geen zorg: de rekening sluit met een batig saldo van *f* 2155.21. De op 1 Januari 1925 ingetreden contributieverlaging vindt haar uitdrukking in een verminderde opbrengst der contributies, die thans *f* 1031.— bedraagt tegen *f* 1148.— het jaar tevoren.

Nieuwe publicaties der vereeniging kwamen in het afge-

loopen kalenderjaar niet tot stand. De jaargang 1925 van den „Catalogus van academische geschriften, in Nederland en Nederlandsch-Indië verschenen", ziet in 1926 het licht. In het vorige jaarverslag werd de mogelijkheid voorzien, dat het gebruik van den eersten jaargang (1924) dezer bibliographie in de practijk wellicht aanwijzingen zou geven omtrent de veranderingen, die de samenstelling van volgende jaargangen zou behooren te ondergaan. Inderdaad deed zich de behoefte aan wijziging gevoelen; besprekingen van het bestuur met den Heer G. A. Evers hebben toen met name ertoe geleid, dat in den jaargang 1925 de proefschriften onder elke universiteit faculteitsgewijs zullen gerangschikt zijn, waardoor de raadpleging van dezen catalogus zeer zeker zal worden vergemakkelijkt.

De „Nederlandsche bibliotheekgids" werd tegen een verminderden prijs (*f* 2.50) beschikbaar gesteld voor de leden, die, wegens toetreding na de publicatie, deze vereenigingsuitgave niet meer gratis hadden ontvangen. Van deze gelegenheid werd een uiterst gering gebruik gemaakt.

Nadat de wijzigingen der statuten waren goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 10 October 1925, no 54, is er van Statuten en Huishoudelijk Reglement een nieuwe druk tot stand gekomen, waarvan inmiddels elk lid een exemplaar ontvangen heeft.

Ten aanzien van het orgaan „Bibliotheekleven" vallen er voor 1925 geen veranderingen in de wijze van uitgave te vermelden. De in het vorige jaarverslag aangeduide nieuwe regeling trad op 1 Januari 1925 in werking.

Voor „Nijhoff's Index op Nederlandsche periodieken" verleende de vereeniging ook over 1925 een subsidie van *f* 100.—.

Op Maandag 12 Januari 1925 is er in den Haag een winterbijeenkomst gehouden, waar de Heer Eugène Morel, vicepresident der Société des gens de lettres, bibliothecaris aan de Bibliothèque Nationale te Parijs, [1]) een voordracht hield over „Les bibliothèques publiques et le livre français depuis la guerre". Het is te betreuren, dat de Heer Morel tot dusverre geen uitvoering heeft gegeven aan zijn voornemen om den tekst dezer belangrijke verhandeling voor publicatie in „Bibliotheekleven" af te staan. De voorgestelde wijzigingen in het

1) Zie „Bibliotheekleven", Januari 1925, p. 1.

Huishoudelijk Reglement [1]) werden dien dag onveranderd goedgekeurd. Voor verdere bijzonderheden betreffende deze winterbijeenkomst zie men „Bibliotheekleven", Maart 1925, p. 35.

De algemeene (jaar)vergadering (27 Mei 1925) werd ook dit jaar weer gehouden in aansluiting bij het Bibliothecarissencongres, dat te Groningen plaats vond. Men zie het verslag dezer vergadering in „Bibliotheekleven", Juli 1925, p. 98.

Ter gelegenheid van het 40-jarig ambtsjubileum van den Heer A. J. de Mare, conservator der Koninklijke Bibliotheek, op 1 April 1925 is de belangstelling der medeleden door een bloemstuk vertolkt, terwijl de voorzitter de vereeniging ter receptie heeft vertegenwoordigd.

De algemeene indruk, die het jaar 1925 heeft achtergelaten, is er een van rustigen, doch gestadigen bloei der vereeniging. Het stijgend ledental geeft reden om de toekomst hoopvol tegemoet te zien.

Aldus uitgebracht en goedgekeurd in de op 31 Mei 1926 te Enschede gehouden vergadering. *De secretaris:* A. LYSEN.

1) Zie „Bibliotheekleven", September 1924, p. 173.

REKENING DER VEREENIGING OVER 1925.

Ontvangsten:		**Uitgaven:**	
Batig saldo 1924	*f* 1016.83	Frankeer- en innings-kosten	*f* 42.48⁵
Contributie van:		Zaalhuur en vergaderingen	„ 94.05
gewone leden	„ 995.—	Reiskosten	„ 53.90
buitengewone leden ..	„ 36.—	Bibliotheek	„ 20.70
Verkoop vereenigingsuitgaven	„ 522.56⁵	Tijdschrift en vereenigingsuitgaven	„ 84.—
Rente van kasgeld	„ 24.45	Nijhoff's Index	„ 100.—
		Diversen	„ 44.50
			f 439.63⁵
		Batig saldo	„ 2155.21
	f 2594.84⁵		*f* 2594.84⁵

De penningmeester: J. E. VAN DER POT.

Nagezien en in orde bevonden.

Namens de kascommissie: L. STOFFEL.

WETENSCHAP EN LEVEN IN DE CLASSIFICATIE.

Over het classificeeren van het boekenbezit der openbare leeszalen is in ons land tot nu toe zoo goed als niets geschreven — geen wonder, want deze materie is buitengewoon moeilijk, en, zooals het met alle moeilijke dingen gaat, ze worden er niet gemakkelijker op, hoe meer men er zich in verdiept. Het is een betrekkelijk eenvoudige zaak, een der groote Amerikaansche systemen voor een hollandsche leeszaal met eenige wijzigingen over te nemen; dat zij voor ons bruikbaar zijn, heeft de praktijk van tal van bibliotheken bewezen, maar bruikbaarheid is een bescheiden maatstaf. Enkele leeszalen hebben een eigen indeeling, Rotterdam bouwt daarbij voort op oude wetenschappelijke tradities, Den Haag heeft, uitgaande van Cutter's grondlijn, een eigen systeem ontworpen, misschien het beste, dat wij thans bezitten, vooral zooals het gedemonstreerd wordt in den uitnemenden catalogus der haagsche leeszaal, die waarlijk als een standaardwerk kan worden beschouwd en jammer genoeg nog te weinig school heeft gemaakt. Amsterdam is zoo verstandig, zich niet te willen vastleggen, wat het buitengewone voordeel meebrengt, dat iedere rangschikking dadelijk overboord kan worden gegooid, zoodra zij maar even begint te verouderen. Onze kleinere leeszalen, voorzoover zij het free access stelsel hebben ingevoerd, konden uit den aard der zaak niet zoo voorzichtig zijn; zij zitten nu eenmaal vast aan een bepaalde notatie, die ieder boek zijn plaats geeft in 't systeem en in de volgorde van zijn buren, een notatie, die alleen ten koste van heel veel tijd, geld en moeite kan worden omgewerkt. Zoo zou het voornaamste argument tegen de open boekenplank wel eens van classificatorischen aard kunnen blijken te zijn.

Ook ik heb de leerschool van Cutter en Dewey mee doorgemaakt en 't heeft jaren geduurd, voordat ik mij er de grenzen en gebreken, de onuitgesproken, maar daarom des te fundamenteeler axioma's van ben bewust geworden. Die axioma's zijn natuurlijk geen uitvinding van die Amerikaan-

sche heeren, anders hadden zij, in 't bijzonder Dewey, er wel reclame voor gemaakt, zooals hij het voor zijn prachtige decimaal doet. De vanzelfsprekende grondslagen van onze indeeling zijn langzaam door de tijden gegroeid, ze zijn tot vollen wasdom gekomen in de groote stelsels der wetenschappelijke bibliotheken, in Duitschland, hier en overal, waar studie en geleerdheid die reuzeninstrumenten heeft voortgebracht. Die groote systemen, die een tot in de kleinste bijzonderheden uitgevoerde kaart van het totaal van onze kennis, een inventaris van 't heelal hebben ontworpen, zijn als 't ware apparaten, die op vernuftige wijze een driedimensionale boekenwereld op het platte vlak van een onderwerpenstelsel projecteeren, de steeds aangroeiende en in haar vormen wisselende uitdrukking van de betrekkingen tusschen het *denken* en de *voorwerpen* van haar onderzoek. De inhoud der boeken wordt dus uitsluitend bekeken tegen den achtergrond van een *objectief* plan, en alle *subjectieve* „bijmengsels", als daar zijn schrijversgeest, sfeer, strekking, hoedanigheid, e. a. worden daarbij op soortgelijke wijze verwaarloosd, als de natuurwetenschappelijke onderzoeker bij zijn studie alles veronachtzaamt, wat niet berekenbaar of althans strikt oorzakelijk bepaald is. Natuurlijk kunnen die „subjectieve" elementen zelf weer als voorwerp van studie, van denken, worden beschouwd, en dan passen zij in 't groote objectieve systeem, dat immers de geheele wereld, bestaand of niet bestaand, omvat.

Maar ik word aardig abstrakt en geef daarom liever een voorbeeld, dat ons dadelijk midden in de praktijk brengt. Er zijn ongetwijfeld in onze leeszalen tal van boeken, die geschreven zijn èn gelezen worden om hun onderwerp, en die zich dus niet verzetten tegen het keurslijf van een „objectieve" classificatie. Zij zijn vooral te vinden in de meer „speciale" rubrieken. Ik noem titels als „Het blindenwezen in en buiten Nederland", „Het ontwerpen van vlakornament", „Onze politieke partijen", „Wandelingen door Nederland". Maar hoe staat het b.v. met een boek als Schweitzer, „Aan den zoom van het oerwoud"? Gevangen als wij zijn in onze schoolsche denkgewoonten, aarzelen wij even, of wij dit werkje bij de literatuur over Midden-Afrika of bij die over medische zen-

ding zullen rubriceeren. Boeken, zegt Richardson [1]), zijn complexe dingen, te vergelijken met mineralen, die uit verschillende ertsen en gesteenten zijn samengesteld, maar niet kunnen worden uiteen gebroken, zonder hunne waarde en schoonheid te verliezen. Zonder twijfel is Schweitzer interessant voor de belangstellenden in beide genoemde onderwerpen. Maar nu vraag ik: Is het daarom, dat dit boekje zooveel opgang heeft gemaakt, dat spoedig een tweede druk noodig bleek? Is het daarom, dat zooveel menschen, die zich nòch speciaal tot tropisch Afrika, nòch tot de medische zending aangetrokken voelen, deze „ervaringen en beschouwingen van een zendeling-arts" lazen en lief kregen? Voor ieder, die het boekje kent, is het antwoord niet twijfelachtig. Voor hem ligt deze titel onder „zending", in nog hoogere mate onder „Afrika", haast als toevallig neergegooid. Hij leende het boek, omdat het hem door een vriend, misschien door den bibliothecaris werd aanbevolen; uit zich zelf zou hij het nooit uit den catalogus hebben opgevischt, tenzij — wat lang niet onmogelijk ware — de titel alleen hem bekoord had. Gelukkig, dat er zooveel sprekende titels zijn, kleurige bloemen in de al te rechtlijnige perken onzer schoolsche catalogi!

Laten wij eens luisteren naar de titels, die in den bovengenoemden haagschen catalogus telkens in één rubriek zijn samengebracht. Dit luisteren naar boektitels is een instructieve bezigheid, in 't bijzonder nuttig voor annotators en classificators. Er zit bijna altijd veel meer in een titel, dan men zich gewoonlijk bewust wordt. Als wij goed zouden kunnen luisteren naar datgene, wat niet in, maar tusschen de woorden van een titel staat, dan zouden niet alleen heel wat woorden in annotaties overbodig worden, maar ook zou onze traditioneele classificatie misschien hebben plaats gemaakt voor een indeeling, die met boeken en titels zou harmonieeren als het accompagnement bij een melodie.

Laten wij dus luisteren! In § 11 van den haagschen catalogus (zedekunde en levensleer) staan o. a. de volgende titels:

---

1) In zijn „Classification, theoretical and practical", 2e dr. 1912, een merkwaardig boek, dat de uiterste consequenties der „objectieve" lijn trekt.

„System der Ethik" (Paulsen), „De schat des harten" (Maeterlinck), „Succes in het leven" (E. Reich). Objectief gezien, d. w. z. geprojecteerd op een systeem van „onderwerpen" is deze samenvoeging zeker correct, maar overigens? Ieder hoort, hoe sterk deze drie boeken onderling in toon verschillen. De eerste titel voert ons in de sfeer van — voorzoover dit in de filosofie mogelijk is — gesystematiseerd wetenschappelijk denken, hij is op zijn plaats in een rubriek *ethica* of *zedekunde*. Behooren de mystieke mijmeringen van een Maeterlinck, een Emerson, een Bierens de Haan niet tot een geheel andere provincie van ons geestesleven, spreekt hun peinzende stem niet tot een geheel andere menschensoort? Slechts een rubriektitel als „De zin des levens" zou deze boeken niet al te onharmonisch kunnen omvatten, en deze groep zou in een meer subjectief classificatieverband wellicht mijlenver van „zedekunde" verwijderd moeten staan. Ten slotte — „Succes in het leven" — een nuttig boek, het herinnert ons aan Dalmeyer's Instituut voor zelfontwikkeling, aan de typisch-amerikaansche geesteshouding. Zullen wij hier in de classificatie geen verband leggen met andere lectuur, die den kwieken jongen zakenman interesseert, met boeken over reclame, practische gezondheidsleer, snelle taalstudie en wilsvorming? „Hoe kom ik vooruit?" zou voor deze practische groep geen kwaad verzamelwoord zijn.

Een ander voorbeeld, gekozen uit § 188 (Dierenbiologie en -psychologie). Wij vinden daar o. a.: „Een broertje van den beer" (Long), „Waar en onwaar, volksgeloof en dierenwereld" (Zell), „Der Begriff des Instinktes einst und jetzt; Geschichte und Grundlagen der Tierpsychologie" (H. E. Ziegler). Met den laatsten titel zijn wij weer in het zuiver-wetenschappelijke plan, waar alleen het studie-*objekt* van belang is. Zell's titel spreekt reeds tot een geheel ander slag van lezers, dan den rustigen onderzoeker, die naar Ziegler grijpt: een onderhoudend popularisator roept: luistert naar de merkwaardige dingen, die ik vertellen zal". Maar met „een broertje van den beer" is de wetenschap heelemaal onzichtbaar geworden, hier zijn wij bij 't onvergankelijke „Er was eens" aangeland, waardoor het kind in ons, dat nooit sterft, altijd weer wordt ge-

boeid. — Behoef ik nog te zeggen, dat de rubriektitel „Dierenpsychologie" alleen voor 't boek van Ziegler, niet voor die van Zell en Long is geknipt? Heel ergens anders in onze nieuwe classificatie zullen wij „wonderen en merkwaardigheden" moeten aankondigen of van een „Leven in de wildernis" kunnen droomen.

Ik geloof wel, met deze voorbeelden voldoende te hebben duidelijk gemaakt, dat de wetenschappelijke grondslag van onze classificatiesystemen wèl zin heeft voor zuivere studiebibliotheken, maar dat hij voor de indeeling van den boekenschat onzer Openbare leeszalen door zijn eenzijdigheid te kort schiet. De bezoeker der openbare leeszaal is een volledig mensch, niet alleen een „denkend wezen", opgaand in studie en geleerdheid. Wat ligt er niet alles in boeken besloten, welke verlangens en zielenooden doen ons niet naar boeken grijpen! De drang om te kennen, te begrijpen, ja, maar ook de drang om in de wereld vooruit te komen, of om hulp te vinden bij het oplossen van de eenvoudigste practische problemen: het naaien van een japon of het schrijven van een franschen brief; of ook: wij willen uit de eentonigheid van 't dagelijksch leven naar een iedaler wereld ontsnappen, smarten en vreugden beleven, die het werkelijke leven ons ontzegt. Weer anderen zoeken uit den chaos en de donkerte van hunne ervaring een licht, dat richting geeft, een weg naar geluk, naar rust, naar verlossing. Of zij worden niet gekweld door den drang naar kennis, maar door de noodzakelijkheid van examenstudie, en zoo en zooveel leerboeken moeten worden doorworsteld.

De boekenwereld in haar oneindigen rijkdom is de volledige belichaming van den menschengeest in zijn oneindige verscheidenheid. Maar dan moet ook de classificatie van het boek berusten op een classificatie van den *geest*, dus van het *subject*, niet van het *object*: de *wereld*, zooals zij als voorwerp van wetenschappelijk denken in ruimte en tijd voor ons ligt uitgebreid. Dat denken en haar onderwerpen zijn slechts een deel van de wereld der menschenziel. Aristoteles en Bacon — zij waren niet voor niets groote filosofen — hebben dit terecht ingezien en in hun driedeelingen vastgelegd. En 't is geen

wonder, dat Walter Hofmann, de ook in ons land bekende bibliothecaris der Leipziger Bücherhallen, bij het ontwerpen van een eersten grondslag van een organische „subjectieve" ordening van den inhoud der „Volksbücherei" eveneens tot een driedeeling komt, die in sterke mate aan die van Aristoteles: Artistieke productie — Praktijk — Theorie, herinnert. Hofmann formuleert in zijn opstel over het „Grundverzeichnis" [1] deze hoofdrubrieken aldus: 1. Erzählung, Dichtung, Erlebnis. 2. Lebensführung, Lebenspraxis. 3. Welt- und Weisheitskunde.

Nuchterder, op zijn hollandsch: 1. Leven. 2. Praktijk. 3. Wetenschap. Het leven voorop! Een van de naarste dingen in onze traditioneele indeeling is het vooropstellen der zoogenaamde „Algemeene werken". Alsof men steeds op deductief-filosofischen weg nà het algemeen, de abstractie, het overzicht, het handboek, tot het bijzondere, concrete, speciale moest komen. Zou er niet veel voor te zeggen zijn, om het grootste deel van den inhoud onzer algemeene rubrieken van hun eereplaats aan 't begin naar het slot: bij registers en inhoudsopgaven te verwijzen? „Algemeene werken" is een „objectief" gezichtspunt; gezien in verband met het geestelijk leven in zijn vollen subjectieven rijkdom verliest deze rubriek goeddeels haren zin; het blijkt, dat hier allerlei boeken bijeen komen te staan: — inleidingen, naslagwerken, handboeken, tijdschriften, populaire essays, verzamelde werken van belangrijke auteurs, — die, subjectief genomen, tot geheel uiteenliggende gebieden behooren.

Beginnen dus met het begin, het meest „lebensnahe", het boek, dat wordt begeerd niet als middel tot een practisch of theoretisch doel, maar om het leven zelf, de vervulling, die het in zich draagt. Literatuur, ja, maar dan in den meest uitgebreiden zin. In de objectieve classificatie wordt alles, wat niet of ternauwernood bij een onderwerp kan worden gerubriceerd, als literatuur of kunst in een soort reservegebied geïnterneerd, dat dan nog wel mag dienst doen als tentoonstelling van museumvoorwerpen, van wat men in Duitsch-

---

1) Hefte für Büchereiwesen, Bd. 9, A, Heft 3, 1924.

land „Literatur"- en „Kunst-denkmäler" noemt. De weg naar een boek van Goethe of van Thomas Mann voert zoodoende steeds over een „Geschichte der deutschen Literatur" of een kritische biografie van elk dier schrijvers; reproducties van schilderijen dienen hoofdzakelijk tot illustraties van een kunstgeschiedenis, enz. En alles, wat maar eenigszins een feitelijk karakter draagt: persoonlijke ervaringen, levensverhalen, reisavonturen, oorlogsherinneringen, journalistieke zwerftochten, wordt uitsluitend van dien feitelijken kant beschouwd en angstvallig van het onkruidhoekje der onwetenschappelijke „fictie" gescheiden gehouden. In een „subjectieve" ordening verliest deze grenslijn tusschen feit en fictie alle beteekenis. Wij behoeven ons dan ook niet meer te plagen met het probleem, hoeveel werkelijkheid in de meeste „fictie", hoeveel fictiefs in zooveel werkelijkheidsbeschrijving ligt. Denk maar eens aan „Oorlog en vrede" of aan „Dieren, menschen en goden".

Leven dus als richtinggevend onderscheidingsbeginsel voor deze eerste afdeeling, niet „literatuur" of „kunst". Geen getob over de „artistieke waarde, maar als kriterium: levenwekkende kracht. Die bezitten natuurlijk alle kunstwerken, maar evengoed boeken als het boven besprokene van Schweitzer. Ik ga hier natuurlijk niet in op de vraag, welke levensvormen door de Openbare Leeszaal moeten worden aangemoedigd, welke genegeerd of afgewezen.

De nadere classificatie dezer eerste groep is zoo buitengewoon moeilijk, dat ik er niet aan denken kan, voorloopig een maar eenigszins bevredigende oplossing aan te geven. Over 't algemeen geldt van de geheele subjectieve classificatie, dat zij veel hooger eischen stelt dan een indeeling naar onderwerpen, omdat men een boek veel beter moet kennen, wanneer men zijn eigenlijken aard, zijn sfeer wil benaderen en vastleggen, dan indien men slechts zijn onderwerp behoeft vast te stellen. Zooals het steeds gaat bij alle „essentieele", natuurlijke tegenover meer uiterlijke indeelingen: hoe dieper wij willen doordringen, des te meer vervloeien de grenzen.

Wel zou ik hier alvast eenige schetsmatige gedachten over de indeeling der „levensboeken" willen uitspreken. In de

eerste plaats — zeker geen denkbeeld van verbluffende oorspronkelijkheid — zou de kinderliteratuur, te beginnen met het *prentenboek*, de ingangspoort tot deze rubriek, dus ook tot de geheele classificatie, moeten vormen. Dan, verder gaande, zou ik drie kategorieën van „levensboeken" willen onderscheiden: ten eerste de meer uiterlijke boeken, die om hun *„onderwerp"* werden geschreven en worden begeerd (eigenaardig deze eerste verschijningsvorm van het „objectieve" moment!). Boeken b.v., wier centrum ligt in het avontuurlijke of „humoristische" van hun inhoud, waarin strijd en overwinning, vervulde liefde, rijkdom, weelde, misdaad en geheimzinnigheid of het verre, vreemde, pittoreske op zich zelf hoofdzaak zijn. In de tweede plaats boeken, wier wezenlijke aard ligt in hunne *levensvisie*, hun realisme, idealisme of romantiek, hun aestheticisme of religieuse strekking. En ten slotte die „groote boeken der wereld", wier beteekenis vooral ligt in hunne buitengewone *hoedanigheid*, hunne intensiteit, diepte, oorspronkelijkheid, macht, volmaaktheid. Dit is een dimensie, die in een ideale classificatie zeker niet mag worden verwaarloosd. — Elke dezer drie groepen beantwoordt, globaal genomen, aan een kategorie der lezers, of aan een sfeer van belangstelling in menige lezersziel. Want kiezen wij onze „levenslectuur" niet òf om bepaalde onderwerpen, die ons bewustzijn of onderbewustzijn in beroering brengen, òf om den geest, die er van uitstraalt, òf om de superieure qualiteiten, die wij erin hopen te vinden?

De tweede groote afdeeling, door mij „Praktijk" genoemd, valt dadelijk in twee vrij duidelijk afgegrensde ondergroepen uiteen: 1. de richting gevende, in den ruimsten zin van het woord ethische literatuur (levensbeschouwing, godsdienst (d. w. z. heilige boeken en stichtelijke lectuur), opvoeding, ook richting gevende sociale en politieke geschriften), 2. de praktijk in engeren zin, boeken die niet antwoord geven op de vraag, wat het doel moet zijn van ons leven of handelen, maar alleen een leidraad geven in *technischen* zin, dus een bepaald doel: het bevorderen van onze gezondheid, het bouwen van een schuur, het doen van een examen, als gegeven aannemen, en de middelen bespreken, die tot dat doel kunnen leiden.

Eindelijk zou de derde hoofdafdeeling: *wetenschap*, m.i. dienen te worden gesplitst in „populaire wetenschap" en „wetenschap" in engeren zin. In de eerste groep komen de boeken, die er op gericht zijn, de belangstelling voor de merkwaardigheden en wonderen in natuur, geschiedenis, menschenleven op te wekken en die, al zijn ze maar half-wetenschappelijk, volstrekt niet van mindere qualiteit behoeven te zijn, dan de strikt-wetenschappelijke literatuur. Ik behoef niet aan te toonen, dat een nadere indeeling der eigenlijke studieboeken vanzelf de lijnen van onze universitair-wetenschappelijke groepeeringen zal volgen, al zijn ook hier heel wat kantteekeningen te maken over het zuiver objectieve van deze groepeering, en al zou het bij nader onderzoek kunnen blijken, hoeveel subjectieve elementen in de vakken: wijsbegeerte, geschiedenis, natuurwetenschap, e.a. zijn versmolten. Ook over de beteekenis der begrippen onderwerp en voorwerp voor onze classificatie zou nog heel wat te zeggen zijn.

In een volgend artikel hoop ik meer in bijzonderheden te onderzoeken, welke „subjectieve" wijzigingen in onze tegenwoordige indeelingen zonder al te groot bezwaar zouden kunnen worden aangebracht. Ook hoop ik dan een en ander te zeggen over de verschillen in de problematiek van een classificatie op de planken, in den kaartcatalogus en in den gedrukten catalogus.

Nov. 1925. C. A. STEENBERGEN.

VAKLITERATUUR.

Catalogus van kinderboeken (Bibl. ... der Gem. Rotterdam). 1925. — Veel te lang reeds ligt deze uitgave van de Jeugdafdeling der Rotterdamse Bibliotheek op bespreking te wachten, en waarlik: onverdiend! Want het is een genoegen aan dit prettige boekje, dat in ruim 70 blz. een keurige collectie jeugdlectuur omvat, meerdere bekendheid te geven. — Juist omdat wij zo zeer ermee ingenomen zijn, *beginnen* we maar met het opperen van enkele bezwaren! Op sommige punten doet het katalogusje wat gewichtig en onkinderlijk aan. Zo kan b.v. het opschrift „Populair-wetenschappelijke boeken" ons in een drukwerkje ten gebruike van *kinderen* weinig bekoren. Het „geïll." achter vele boeken zal de kinderen (de kata-

logus bestrijkt de leeftijden van 10—17 jaar) evenmin véél zeggen, te meer waar nergens een verklaring van deze afkorting voorkomt; praktieser zou o.i. geweest zijn de geïllustreerde boeken te merken met een duidelike P en aan 't hoofd van elk hoofdstukje de betekenis van deze letter („P = met platen") te herhalen. Ook de nauwkeurige vermelding bij menige tietel van vertaling of biezondere uitgave doet wat ouwelik; we betwijfelen toch of mededelingen als „Defoe, Robinson Crusoë, N. Gräbner's bewerking d. P. Louwerse" voor kinderen van 10—13 jaar veel belang zal hebben! In het kaartmateriaal voor het *personeel* zijn aanwijzingen als deze van grote waarde en direct nut; in de gedrukte katalogus voor de *kinderen* kunnen zij o.i. gevoeglik achterwege blijven. Ruimte en drukkosten zouden daardoor gespaard worden of — beter nog! — deze zouden op *andere* plaats aangewend kunnen worden n.l. ter verduideliking van menige weinig-zeggende tietel, 't zij door 't geven (c.q.: maken!) van uitvoeriger ondertietel, 't zij als annotatie. Enige uitbreiding op dit punt zou deze katalogus nog wel kunnen gebruiken. In diezelfde richting zou reeds gewerkt worden, wanneer de werken van eenzelfde schrijver beter op volgorde stonden en niet — zoals nu 't geval is b.v. bij Andriessen, Henty en Louwerse — alle tijdvakken kris-kras door elkaar. (Bij Kieviet zelfs noch de geschiedenis- noch de jongensboeken in de samenhorende reeksen). Door deze ietwat nonchalante plaatsing bevordert men onwillekeurig het „lezen in 't wildeweg."

Deze opmerkingen betreffen uitsluitend de vorm; — wat de stof van de katalogus aangaat, verheugen we ons over deze met zorg samengestelde verzameling jeugdboeken, waarin het beste van alle richtingen vertegenwoordigd is, terwijl er géén verouderde lectuur in voorkomt (in 't biezonder onder ouderwetse meisjesboeken is een frisse opruiming gehouden!). Vrijwel al het goede nieuwere heeft in de bibliotheek een plaats gevonden, — het minder-geschikte nieuwere niet (behoudens een hoogst enkele onthutsende uitzondering!). Een aardig afdeeling voor de oudste lezers (15—17 jaar, die hier en daar zelfs vrij hoog grijpt, bereidt op overgang tot de hoofdbibliotheek voor. Breed-opgezet zijn vooral de afdelingen ontwikkelingslectuur, waarbij met alle denkbare liefhebberijen en belangstellingen van de jeugd rekening gehouden is. Slechts de rubriek „Bijbels" komt o.i. ten-onrechte in een jeugdbibliotheek voor. Hier speelt o.a. de levensopvatting een te grote rol dan dat *wij* de kinderen — betrekkelijk buiten de ouders om — boeken mogen aanbieden. Deze boeken behoren allereerst gebracht te worden onder de aandacht van de *ouders* en horen dus in de bibliotheek voor volwassenen thuis. — Kleinere O. L.en zullen overigens juist bij het aanschaffen van ontwikkelende lectuur voor jongeren in deze katalogus een welkome wegwijzer vinden, al zal de beurs er ook menigmaal minder ver reiken dan te R'dam en daardoor menig prachtwerk voor de *jeugd*afdeling onbereikbaar blijven!

Onder het motto „Goed voorbeeld doet goed volgen" bevelen wij de kennisname van deze katalogus aan alle belangstellenden aan.

Febr. 1926. E. d. C.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Arnhem. — De vereeniging „Patrimonium" is met de voorbereiding tot stichting eener Christelijke O. L. B. in het voor eenige maanden in gebruik-genomen „gebouw voor Christelijke belangen" aan de Weverstraat begonnen.

Assen. — „Openbare Leeszaal", dat is thans wat op een bord te lezen staat van het gebouw aan den Brink, waar eertijds aangeduid werd dat achter de hooge muren, waaraan het was bevestigd, de rijksdagnormaallessen waren gehuisvest. Voor de derde maal (het gebouw is oorspronkelijk voor postkantoor gebouwd) is er nu een nieuwe tak van dienst in ondergebracht en laten we hopen, dat het daarbinnen nu niet weer verandert. Niet zoo zeer nog om het gebouw, dan wel om wat er thans in is gehuisvest.

Slechts een bedrag van ongeveer *f* 2750.—, waarvan *f* 750.— aan giften werd bijeengebracht, terwijl voor een bedrag van *f* 2000.— een leening werd gesloten, is noodig geweest om van het havelooze, slecht onderhouden interieur der dagnormaalschool, de schitterend ingerichte openbare leeszaal te maken.

Keurig geverfd is alles in moderne kleuren, vriendelijk en rustig; helder wit zijn de muren; perfect in orde is de verlichting en schitterend het meubilair, dat zelfs niet in de geringste mate verraadt welk een groote metamorphoseerende kracht er van de verfkwast uitgaat.

De entree is gelijk gebleven. De benedenlokalen zijn in een boekerij en uitleenzaal herschapen. De trap, die naar de tweede verdieping voert, is met een geruischlooze trapbedekking belegd en wanneer men op deze etage is aangeland is men tegelijk gekomen in een van twee localen tot één ruime zaal omgebouwde leeszaal, waar de uiterst keurige inrichting we zouden haast willen zeggen tot rustig neerzitten en tot lezen dwingt. Op dezelfde verdieping is o.a. ook een zeer gezellig kamertje voor de bibliothecaresse.

Op de derde étage tenslotte, waar ook de concierge-woning is, is een eenvoudig zaaltje, dat thans voorloopig voor tentoonstellingszaaltje, voor lezingen en bestuursvergaderingen zal worden gebruikt, maar in de toekomst als kinderleeszaaltje zal worden ingericht.

In tegenwoordigheid van autoriteiten en talrijke belangstellenden werd het gebouw begin Juni door de O. L. in gebruik genomen.

(P. D. & A. C.)

's Gravenhage. — Aan het verslag van den bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek over 1926 is het volgende ontleend:

Het archief bevindt zich in goeden staat; zoodra er tijd voor beschikbaar komt zal een nieuw register moeten worden aangelegd.

Met het binden en innaaien van de nieuw inkomende boeken werd geregeld voortgegaan; evenzoo van de boeken uit het oude gedeelte, zooveel de geldmiddelen het toelieten. Ik begon tevens de oude kloosterbanden der handschriften, die in zeer deplorabelen toestand verkeeren, geleidelijk te laten herstellen.

De tijdelijk ter leen ontvangen schilderijen uit het Rijks-Museum werden teruggezonden. De bibliotheek verkreeg door schenking het portret van haar vroegeren bibliothecaris dr. M. F. A. G. Campbell, door Isaac Israels in 1879 geschilderd. De verzameling afbeeldingen van het hoofdgebouw werd vermeerderd met een gravure.

Voor aankoop, bind- en drukwerk kon niet meer dan *f* 40.000.— worden besteed. Een vrij groot bedrag moest gebruikt worden voor aanvulling van ontbrekende vervolgwerken en om den achterstand bij het bindwerk in te halen.

De completeering van de catalogi gaat geregeld voort. Thans zijn de grootere afdeelingen „Geschiedenis" in alle catalogi opgenomen: en resteeren nog een zevental kleinere, die in dit jaar of in 1927 behandeld worden. De Jaarverslagen 1895—1905 zijn ook in bewerking, en worden in dit jaar eveneens grootendeels verwerkt. Daar met deze opneming gepaard gaat een practische plaatsing der boeken, vordert het werk, dat van een grooten omvang is, niet zoo snel als ik zou willen. Toch zal in het volgende jaarverslag de termijn met zekerheid kunnen genoemd worden, waarop dit eerste gedeelte van de reorganisatie beëindigd zal zijn. Met het catalogiseeren der nieuw inkomende boeken en afdeelingen van het oude gedeelte werd geregeld voortgegaan. Het aantal gedrukte kolommen bedroeg ultimo December 2000.

De pampfletten tot 1689, ongeveer No. 13000, werden in de catalogi opgenomen.

Een belangrijk werk is onder leiding van den onderbibliothecaris, Dr. C. H. Ebbinge Wubben, tot stand gekomen: een alfabetische klapper op den systematischen catalogus, bevattende circa 18.000 woorden en namen. Het publiek zal, bij het raadplegen van dien catalogus, van dezen klapper zeer veel nut kunnen hebben. Het is mijn bedoeling den klapper, die voorloopig alleen in een paar getypte exemplaren beschikbaar is, over eenige jaren, wanneer het gebruik geleerd heeft wat aangevuld en verbeterd moet worden, te laten drukken.

In 1925 bezochten 84,440 personen de bibliotheek (tegen 72,401 in 1924), 54,964 personen raadpleegden in de leeszaal boeken (tegen 46,090), uitgeleend werden 191,626 boekwerken (tegen 183,109).

— In een adres aan den Gemeenteraad deelt het bestuur van de O. L. en B. mede, dat het van de stichting Centraal Woningbeheer bericht heeft ontvangen, dat de perceelen Bilderdijkstraat 3 en 5, welke de O. L. B. thans in huur heeft, moeten ontruimd zijn uiterlijk 1 Januari 1927, teneinde

tot afbraak daarvan te kunnen overgaan in verband met den aanleg van den nieuwen verkeersweg.

Het bestuur meent, dat hiermede het oogenblik gekomen is om bij het gemeentebestuur officieel stappen te doen voor de voltooiing van het bibliotheekgebouw. Het brengt daarbij in herinnering, dat in 1921 door gemeentewerken een plan werd opgemaakt voor een bibliotheekgebouw, bestaande uit een voor- en een achtergedeelte, waarvan alleen het laatste in 1922 gereed kwam en betrokken werd. De bouw van het andere gedeelte werd tot een lateren datum verschoven. Met den meesten aandrang wordt nu verzocht de bestaande plannen voor den bibliotheekbouw opnieuw aan de orde te stellen, omdat alle beschikbare ruimte in het in 1921/'22 in gebruik gestelde gebouw reeds ingenomen is.

Het uitleenbureau, tijdelijk ondergebracht in een magazijn verdieping, is bestemd noch berekend geweest voor een uitleening van 1000 boeken per dag.

De Leeszaal, waarin thans, niet zonder bezwaar en ongerief voor het publiek, zoowel krantenlezers als studeerenden moeten worden ontvangen, kan ten hoogste 70 personen bergen. Op niet eens heel drukke uren moeten bezoekers worden afgewezen. Een tweede leeszaal is niet slechts dringend gewenscht, maar ook strikt noodig.

Het bestuur vraagt bovendien de beschikking over de half Juli a.s. vrijkomende lokalen in de gemeenteschool aan de Vlietstraat 10, waar dan tevens uit economische overwegingen de Jeugdleeszaal in overgebracht zou moeten worden.

Naarden-Bussum. — Ter herdenking van het 12½-jarig bestaan van de O. L. op 21 October a.s. heeft het bestuur besloten een historische tentoonstelling van het Gooi en ommelanden te houden in de groote zaal van de leeszaal. Deze tentoonstelling zal bestaan uit boeken, prenten, platen, geschriften van belangrijke personen, die in het Gooi een groot deel van hun leven doorbrachten, werken van letterkundige en historische waarde.

Bond van O. L. B. in Gelderland. — Door Ged. Staten is het over 1926 te genieten Provinciaal subsidie bepaald op:

f 1054 voor de O. L. en B. te Apeldoorn; *f* 1546.50 voor de O. L. te Arnhem; *f* 996 voor de R. K. L. en B. te Arnhem; *f* 772.50 voor de O. L. en B. te Doetinchem; *f* 1155 voor de O. L. en B. te Nijmegen; *f* 761.25 voor de O. L. en B. te Tiel; *f* 825 voor de O. L. en B. te Zutphen.

PERSONALIA.

's Gravenhage. — Tot bibliothecaris bij den Hoogen Raad is benoemd de heer J. H. C. Schwencke, die reeds zeer vele jaren bij den Raad werkzaam is.

TENTOONSTELLING FRIESCHE TAAL- EN LETTERKUNDE. [1]

De voorlaatste tentoonstelling Friesland in Beeld heeft velen getrokken, die er hun plaatselijke kennis en liefde tot den geboortegrond mee hebben verrijkt. Twee bejaarde bezoekers kwamen heel uit Warns en gaven er een lieven dag voor. Eén stelt nu de eenvoudige memories van zijn dorp te boek. Zoo vloeit er winst uit, in en voor het leven. De bibliotheek heeft er nieuwe vrienden door verworven. De uitleening geeft er blijk van. Een even schoone vrucht is de verzameling van 3000 Friesche prentbriefkaarten, die men ons zond tot aanvulling der kartografische afdeeling. Zelfs de kinderen deden mee.

Niet minder vreugde zal de nieuwe tentoonstelling geven, die haar wederga nog niet heeft gehad en waar Friesland trotsch op kan zijn. Velen hebben ons daarvoor geholpen. De familie's Waling Dijkstra en Van Loon stonden de waardevolle collectie van wijlen haar vader aan de provincie af. Onze Friesche uitgevers Eisma, Brandenburgh en van der Velde droegen handschriften en teekenwerk bij. Particulieren schonken portretten van Friesche schrijvers.

De zaal inkomende valt terstond het oog op de beeltenis van twee onzer allergrootsten, onze „klassieken": Gijsberts Japiks in gips, naar het Bolswarder marmerstuk en dr. J. H. Halbertsma op doek. Zonder hen zou de Friesche letterkunde niet zijn, wat ze is. Meester Gijsbert ziet neer op een vitrine met kostbare middeleeuwsche Friesche rechtshandschriften, wier bezit Amerika en Engeland ons mogen benijden. Daarin ligt ook het oudste Friesche boek met Westerlauwersche rechten, dat omstreeks 1470 ter perse werd gelegd door den Anjumer priester Hidde van Cammingha. Ook rust zijn oog op zes zware folianten, eveneens een schatkamer voor de kennis van het oudfriesche recht, het Groot Plakkaat en

---

1) In de Provinciale Bibliotheek (Kanselarijgebouw) te Leeuwarden, van Juni tot October 1926.

Charterboek van Friesland (1765—'93), waaraan eens ons gewest een tonne gouds heeft besteed. Hierbij sluit zich onmiddellijk de tafel aan met werken over Friesche taalkunde (lexikografie, grammatika en dialektkunde), waaraan de namen zijn verbonden van E. Wassenbergh, K. von Richthofen, Jhr. M. de Haan Hettema, Rask, J. H. Halbertsma, P. Sipma, H. Sytstra, Van Blom, Van Helten, W. Dijkstra, Feitsma, Postma-de Clercq, Hof-Sytstra, F. Buitenrust Hettema, F. Holthausen en G. A. Nauta. Wie werken wil inzien over de gouspraak van Helgoland of Sylt, van Grouw of Metslawier, van Hindeloopen of Schiermonnikoog, vindt hier zijn gading. Terstond springt in het oog, dat het buitenland met het leeuwenaandeel in de Friesche filologie gaat strijken. Men verzuime niet op deze tafel in te zien de Bulla ineffabilis van Paus Pius IX, die de uitspraak behelst van „de ûntfinsenisse fen de Hillige Faem" (1854), die door Johan Winkler uit het Latijn in het Friesch is vertaald.

Een zeer aantrekkelijk vak vormt dat For de Bern. Daar vindt men de merkwaardige Friesche Heilingen van de Halbertsma's, en in goud de antieke kinderprenten, waar werkelijk nog de heiligen Gods op staan met een glorieschijn om het hoofd, en ook de nieuwere met geestige penteekeningen van P. van der Hem. Door goede geesten zijn onze schrijvers en schrijfsters geleid om het beste aan de kleinen te geven in de memmetael. Daar ziet men hoe Waling Dijkstra's prenteboekjes ontstonden naar opgegeven oude prenten, maar ook met eigen werk, want knap teekenen kon de Holwerder voorman.

Daar ligt het Memmeboekje van Frederike Rutgers uit Hallum en haar andere vrome versjes, die de Clercq opnieuw uitgaf (1924); daar is kinderlectuur van de meesters Wielsma en van Warners; daar zijn het aardige kindertooneelstuk De Moaije Sliepster van J. Hof en de sprookjes van Feitsma, Nynke van Hichtum, J. Ratsma en de vertaalde van Selma Lagerlöf door Sj. de Zee. Het doet weldadig aan, dat zoovele Friesche teekenaars als Ids Wiersma, de Bottema's, de Jong, Dijkstra, Elzinga, v. d. Sloot, Planting en Caspers hun kunst in dienst hebben gesteld van de Friesche letteren.

Heel deze tentoonstelling legt er getuigenis van af. En ook de kinderwereld heeft daarvan geprofiteerd.

Als protest tegen het „Frisia non cantat" staat daar het vak „It sjongende Fryslân" met zijn tallooze Lieteboeken, striidsangen en sangboekjes. Het is aandoenlijk, dat de stoere Holwerder zulke naieve liedjes wist te maken, die te vinden zijn in Doaitse mei de Noardsce Balke (1848), De Boeresjonger (1857), Mink mei 't orgel (1860) en Rom om 't hert (1889). Ik heb mij onlangs nog hooren vertellen, dat Waling Dijkstra zoo gaarne en goed zong, en dat het een feest was bij de familie Hepkema en van Loon als hij in den avondschemer zich in den huiselijken kring liet hooren. 't Is geen wonder, dat zijn zangen gemeengoed van het Friesche volk zijn geworden. En dan wil ik niet vergeten de Frieske Sankjes van Tiede Dijkstra (1842) met dat mooie versje van Harmen Sytstra:

Ho komt it Regine
Dat ik dy sa min,
Nin rêst mear kin fine
Sont dat ik dy kin?

Natuurlijk liggen hier uitgestald de groote Lieteboeken van Van Loon (1876) en van P. J. Troelstra (1886), de Lietsjes van G. Elgersma, de Sinneblommen van T. E. Halbertsma, de Koorsamling van J. P. Wiersma en de Mobilisaesjessangkjes fen Sj. de Zee. En weer stemt het vreugdevol, dat componisten als Jhr. Mr. J. F. Humalda van Eysinga, J. Paardekoper, L. Dokkum en Jac. Hoogslag hun muzikale gaven aan het Friesche lied hebben gewijd.

Het breede middenvak wordt ingenomen door een zeer rijke verzameling Friesche Skriftenkennise. Het begint met een volledig stel Friesche periodieken van alle Jaargangen over een tijdperk van honderd jaar, te beginnen bij het Friesck Jierboekje (1829), tot De Holder (1926). Ik tel 22 titels. Wat een stapel vormen al die Iduna's, Swanneblommen, Forgit mij net, Bijekoer, Heitelân, Yn us eigen Tael, Sljucht en Rjucht (30 jiergongen), Nije Mienskip, ensfh.

Dan volgt het Middelfriesch: Starter's Sotteklucht, zeldzame 17e eeuwsche almanakken, die als door een wonder uit den stroom van het verleden zijn gered, Gijsbert Japiks Rymlerij in de zeldzame Haringhouckeditie (1686), eens het eigendom van Constantijn Huijgens, de uitgaven van de Althuijsens, van der Ploeg en Eelke Meinderts. Hier is ook in handschrift het Friesche werk van Dirk Lenige, den Makkumer koopman, dat nog op uitgave wacht.

De portretten die uit deze periode de aandacht trekken, zijn van den Bolswarder meester, Gabbema zijn „greate stalcke", Prof. Wassenbergh en Jhr. I. Aebinga van Humalda de groote Gijsbertkenners.

Voor velen, die de Halbertsma's vereeren, is hier veel zeldzaams. Daartoe behooren vooral de eerste uitgaven van de Lapekoer.,

Hoe nietig was de eerste editie van 1822. Hoe geestig is in de 2e uitgave het vignet, voorstellende een „lapekoer" (1829). Hoe merkwaardig is het exemplaar der 3e editie (1834), „Oan Hanne" staat er voorin. Dat is Joost's vrouw. Er is een brief in gehecht van dr. Eeltje Oan Joost. Er staat boven: In Friesche Simmerdey, dat is het latere vers Geale Sljipke, en dan verzoekt hij zijn broer het te laten opnemen in een tijdschrift, opdat de menschen zien dat er nog ander Friesch is dan van G. Japiks. Welk een heerlijk baanbrekerswerk hebben deze mannen toch gedaan in een periode, toen het doode tij daar was en alles zweeg. Daar ligt vóór U het uitgestrooide zaad, dat opkwam: De Rottelsangen, de Weachbriefkes, de Widzesang, de Skutterssangkjes, en het Friesch Spjealdeboek for de fammen fen Tjalling, in tweeërlei vorm. En naast hen staat niet minder groot ds. Rinse Posthumus van Waaksens met zijn Shakspeare vertalingen.

Met eerbied zien we naar de beeltenis van de oprichters van het Frysk Selskip in 1844: Tiede Dijkstra, Harmen Sytstra en J. van Loon en hun tijdgenooten, die het Friesch verhieven tot correspondentietaal en betrekkingen aanknoopten met de Noordfriesche stambroeders. Het Friesch stijgt weer tot de hoogten van Gijsbert als kultureele voertaal in de Reginesangen van Sytstra. Het Harmen Sytstraboek der

Jongfriezen (1918) en de Blomlezing en Peaskeblommen (1906) zijn een waardige erkenning geweest van zijn werk.

Een sterken indruk krijgt men hier van Waling Dijkstra's reuzenarbeid. Het zijn geen prachtuitgaven van zijn Silveren Rinkelbel (1856) en zijn Fryske Thyl Ulespegel (1860) en nog minder die van Haitskemoai's klachten, en van zijn tooneelstukken Omke Wiberen en Oebele Glûper, maar die meer dan honderd onaanzienlijke boekjes werden gelezen en keer op keer herdrukt, en de stukken werden gespeeld en sloegen in.

Daar ligt zijn forsch handschrift van Haitskemoai op 'e Tentoonstelling fen 1877. Daar is een rijmbrief van hem aan zijn vriend T. G. v. d. Meulen, wiens vele geschriften hier liggen uitgespreid. Daar hangen zijn Skoeralmanakken. Ook ontbreekt niet een briefkaart van den Noordfrieschen dichter Klaus Groth. Waarlijk, deze „bodder" heeft het eeregesteente vóór de Beurs te Leeuwarden verdiend.

Ik zal niet wagen een opsomming te geven van de gansche Friesche tooneelliteratuur. Weet men wel, dat er zoo'n 400 stukken zijn gedrukt? Van Tj. Velstra tel ik er 20, van D. H. Zijlstra 16, van B. S. Hylkema 7, van IJ. Schuitmaker 25, van R. W. Canne 9, en dan komen nog de propagandastukken voor staatspensioen van I. Kaastra-Bakker, enz.

In de jaren 1880—'90 werden in de Friesche Letterkunde nieuwe geluiden gehoord. Het begon met de bundel: It Jonge Fryslân fen P. J. Troelstra en O. H. Sytstra (1881), het plantte zich voort in de geharnaste brochures Fij Lutzen en Hark ris, Piter; het tijdschrift For Hûs en Hiem werd orgaan der jongeren, het Friesch Volksblad van Stellingwerf ging meespreken, Hepkema's krant sterkte het Friesch, kortom de groote internationale golven sloegen over ons gewest heen. Friesland stond open voor het wereldverkeer. De weerslag daarvan ligt in het werk der jongeren. Het eng-provinciale is verdwenen in de Tjerk Ages van Wagenaar, de Rispinge van Piter Jelles (1909) de Klankboarne van J. Hof (1906).

De uitgaven doen niet meer onder voor die van Holland. En dit geldt met name van het werk der jongste periode. Met welgevallen nemen we ter hand de keurwerken van Kalma,

de gedichten van Dr. O. Postma, het sterke prozawerk van Simke Kloosterman, de bundel poëzij van Fedde Schürer. En tusschen al die portretten en handschriften der jongeren steekt uit de scherpe kop van den bejaarden Troelstra, wiens laatste gedicht Lêste Blink, geschreven aan het meer van Genève, op de achterzijde van een Tweede Kamerverslag, de tentoonstelling verrijkt.

De afdeeling Bijbelfriesch besluit het geheel. De verbinding van onze taal met het Hoogste is gelukkig niet uitgebleven. Wat de Kalvinisten Gijsbert Japiks en Althuijsen begonnen, zette ds. Huismans voort, toen hij in 1908 den stoot gaf tot oprichting van het Christlik Selskip. Als vrucht liggen daar zijn toespraken, mijn preeken, en fragmenten bijbelvertaling, na wat reeds geleverd was door Halbertsma, Colmjon, Feitsma, Postma-de Clercq en Wybenga's Psalmen (1923).

Ik heb veel genoemd. Veel meer moest ik om de ruimte verzwijgen. Ten slotte gaat het om de zaak zelf. Deze tentoonstelling draagt een opvoedend karakter. Zij wil er toe meewerken, dat het Friesche volk meer respekt krijgt voor eigen aard en wezen. In de diepten der volksziel liggen nog sluimerende krachten verscholen, die, als ze tot ontwaking komen, een rijke openbaring van volksleven te aanschouwen zullen geven.

Bij den aanblik van den letterkundigen en taalkundigen arbeid, die de Friesche filologie schenkt, gevoelen wij eenerzijds onzen rijkdom, anderzijds onze armoede. Dit is arm, dit is vernederend, dit is een schande, dat de Nederlandsche hoogeschool op dit moment alles doodzwijgt wat een volksstam met een rijk, grootsch verleden heeft gedacht, gedicht, gedroomd, geschreven. Dr. F. Buitenrust Hettema de eenige privaat-docent ontviel ons. Nergens is er gelegenheid aan onze universiteiten tot opleiding in Friesche filologie. Het kwam onlangs voor, dat ik twee jonge mannen, één in Los Angeles (Kalifornië) en één te Kiel, die beide een Nederlandsche universiteit wenschten te bezoeken voor Friesche taalstudie een teleurstellend antwoord moest geven. Engeland begint de waarde van het Friesch beter dan Nederland

te begrijpen, door een graad te formeeren voor „comparative filology" met Friesch als hoofdvak.

Dat ook door het werk, dat aan deze expositie is ten koste gelegd, oogen mogen opengaan, voor dezen jammerlijken misstand, is mijn hartgrondige wensch.

Dr. G. A. WUMKES.

MÜNCHENER KINDERLESEHALLEN.

Het „Münchener Kindl" dat zich als poppetje in alle mogelijke formaten en op afbeeldingen in alle mogelijke situaties aan den vreemdeling opdringt, wordt al gauw een beetje vervelend. Heel wat aantrekkelijker zijn tenminste de *echte* Münchener Kinder, zooals je ze ziet, op straat als er een school uitgaat, en zoo'n troepje kleine meisjes met zwarte schortjes en snoeperige Richterkopjes druk babbelend voor je uit stapt. Maar het allersnoeperigst waren ze (of lijkt dat maar zoo voor ons?) — in de Kinderlesehalle.

In München geweest te zijn en niet ook iets tenminste van de kinderleeszalen te hebben gezien, dat ging toch eigenlijk niet. Maar ze alle negen naloopen ging evenmin en zoo was het een oplossing, dat men mij op het bibliotheekbureau in 't raadhuis er één als de meest typische aanwees, de, zooals men 't noemde „model" inrichting in de „Kirchenschule". Dus daar heen!

En 't was aardig, — de stemming, de sfeer, zoo bij den eersten indruk alles aantrekkelijk. Een paar van de grooten hielpen de kleintjes bij 't boeken uitzoeken. Eén van de grootere jongens deed al het administratieve werk, aanteekenen wat gelezen werd, enz. Dit deed mij even aan Croydon denken, waar ook jongens, zoo uit 't publiekje dapper meehielpen bij de uitleening. Zoo maar „Schalten und Walten lassen", — maar 't heeft z'n grenzen. Ik trof het juist dat een paar bengels er uit gezet werden, zoo'n spannetje „Max und Moritz" in levenden lijve. Even een moment van „energisch" optreden, en toen dadelijk daarna was de rust weer hersteld.

De kinderleeszaaltjes in München zijn alle in overcomplete schoollokalen, om geen andere reden dan dat er geen betere localiteiten beschikbaar waren. Het z.g. modellokaal was zoo ver als 't ging omgetooverd in een boekenlustoord. De wanden met muurschilderingen (voorstellingen uit sprookjes), frisch rood gelakte tafeltjes en stoeltjes en veel planten. De boeken in ruimen voorraad (maar strenge keus) en in de mooiste uitgaven, zoo voor de grijp.

De stad, die alles betaalt, wil ook alles weten. De aanschaffing der boeken, het gebruik, het bezoek (met nadere bizonderheden als: milieu, religie van de ouders), alles wordt verstatistiekt en verantwoord. En de bibliothecaressen waren er begrijpelijkerwijs zelf zeer op gesteld, juist in die eerste groei- en bloeijaren, om zich zoo van elk verschijnsel rekenschap te geven. Als bedrijf staat het kinderleeszaalwerk vrijwel geheel op zich zelf. Zelfs met het onderwijzerscorps van de scholen die kinderleeszalen herbergen, bleek weinig contact te zijn, alleen in zoover dat de onderwijzers (ook van andere scholen) hun leerlingen op de leeszalen opmerkzaam maken.

Verteluurtjes, besprekingen over boeken worden zoo nu en dan gehouden, ook over onderwerpen als bijv.: „Oude volksliedjes vergeleken met nieuwe straatdeuntjes". De groepjes schijnen zich hiervoor spontaan te vormen. Soms worden de kinderen echter ook voor een bepaald onderwerp uitgekozen. Juist toen ik er was, zou er iets heel feestelijks gebeuren: 3 × 70 kinderen mochten naar het Marionettentheater, een voorstelling speciaal voor hen. Toen ik vroeg, hoe dan wel telkens die 70 kinderen werden uitgekozen, kreeg ik ten antwoord, dat het waren „die fleissigsten Leser".

Over het lezen van kinderen heeft Fräulein Rose von Aichberger, die tot voor korten tijd in de verschillende Münchener Kinderlesehallen heeft gewerkt een artikel geschreven: „Kinderurteile über Bücher". (Bücherei und Bildungspflege 1926, blz. 87—96).

En nu tenslotte nog een verzoek.

Fräulein Marie Gypen, die zooals ik begreep over het geheel de leiding heeft, zeide mij zich er bizonder voor te interesseeren, wat er op dit gebied in 't buitenland gebeurt. Ook

had zij zelf een bibliotheekmateriaalverzameling, waarbij echter niets van Holland was. Voelen degenen hier, die materiaal beschikbaar hebben, er iets voor om Frl. Gypen's verzameling met een Hollandsche kinderleeszaalafdeeling aan te vullen? Plaatjes erbij zijn natuurlijk het aardigst, maar ook enkele praatjes (t. w. verslagen, enz.) en formulieren zullen worden gewaardeerd. Het adres van Frl. Gypen is: *Isartalstrasse 6.*

Jammer genoeg zijn in München geen gedrukte verslagen beschikbaar. Vandaar mijn ietwat uitvoerige introductie van de Münchener Kinder en hun Lesehallen.

Amsterdam, Juli 1926. ANNIE C. GEBHARD.

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEKEN IN DEN INLIJVINGSTIJD.

V. Departement van de Zuiderzee. (1)

De omstandigheid, dat Utrecht in Juli 1810 nog een afzonderlijk gewest vormde, waar de bestuursregeling van het oude Landdrosambt voorloopig behouden was, en in November 1812, als gevolg van het decreet van 13 September 1810 een onderdeel van het departement der Zuiderzee was geworden, zal wel oorzaak zijn geweest, dat het beide keeren [1]) in het onderzoek werd betrokken.

De eerste aanschrijving van den minister werd door den landdrost naar burgemeester en wethouders van Utrecht, de eenige plaats welke in aanmerking kwam, doorgezonden, en zij verzochten onmiddellijk den stadssecretaris Van Voorst „zich bij de respective heeren professoren dezer universiteit zulks aangaande te willen begeven en dan hun hoog geleerdens over de gedane vraagpoincten de nodige elucidatien schriftelijk te solliciteren en dezelve ontvangen hebbende aan dit bestuur voor de te geven rescriptie in te dienen."

Reeds vier dagen nadat de landdrost de missive uit Parijs ontving, waren de antwoorden bij den secretaris ingekomen

1) Vgl. Bibliotheekleven IV (1919), bl. 169—171.

en verwerkt tot een verslag, dat in de vergadering van den 10den Augustus 1810 werd goedgekeurd en naar den landdrost doorgezonden. Uit de notulen blijkt, dat de verlangde gegevens door de hoogleeraren Van Geuns, Fremery en Calkoen waren verstrekt, zonder dat blijkbaar de hoogleeraar-bibliothecaris inzake de akademie-boekerij was gehoord. Bibliothecaris was sinds 1765 professor Sebald Rau, theoloog en orientalist, die weliswaar in Mei 1810, toen hij den leeftijd van 82 jaar bereikt had, emeritus verklaard en gepensionneerd was, doch als bibliothecaris gehandhaafd bleef. Zijn lichamelijke toestand had hem reeds vele jaren verhinderd college te geven en uit het rapport blijkt, dat hij ook niet in de gelegenheid was geweest den noodigen tijd aan de bibliotheek te besteden.

De boekerij was in het koor der Janskerk, dat omstreeks 40 el lang en 20 el breed was, geborgen, waar ze nog ongeveer op dezelfde wijze als bij hare vestiging in 1584 ingericht was. De boeken waren rondom in „vuere casten" of op „vuere richgels" geplaatst en in het midden der ruimte stond „een tafel rontsomme met schabellen", om ze gemakkelijk te kunnen raadplegen. Die kasten voldeden zelfs aan de eischen der nu moderne bibliotheektechniek, want de boeken stonden slechts zoo hoog aan de wanden, dat zij door iemand, die op den grond stond, ter hand genomen konden worden. De folianten, kwartijnen en octavo's keerden de snede, die de signatuur droeg, naar voren, zooals oudtijds gebruikelijk was, doch volgens een critischen bezoeker [1]) van die dagen geschiedde zulks, om de geschonden ruggen, waar de flarden bijhingen, te verbergen. Het holle, met steenen bevloerde kerkekoor, dat men aan de noordwestzijde door een poortje moest binnentreden, heette gedurende het grootste deel van 't jaar een plaats waar „de koude meer afschrikte dan hare schatten de minnaars der wetenschappen aanlokten".

Koning Lodewijk Napoleon koesterde in 1808 het voornemen o.m. de bibliotheek naar de voormalige „Plaats Royal", het in vorige eeuwen zoo vermaarde logement in de Minder-

---

1) J. Duchesne, Voyage d'un iconophile [en 1812]. Paris 1884. Blz. 271.

broederstraat (waar nu de ingang der St. Willebrorduskerk is), over te brengen, doch de kostbare gevolgen dezer verplaatsing (traktementsverhooging van den custos enz.) hadden dit plan verhinderd, evenals eene voorgenomen overbrenging naar Achter den Dom.

Het bedoelde rapport aan den landdrost luidde o.m.:

„1° aangaande de Publieke Bibliotheken; dat geene andere publieke bibliotheek alhier voorhanden is, dan die welke de tijdelijke regeering dezer stad, zo door legaten van boeken van tijd tot tijd aan dezelve gemaakt, als uit stads casse gefourneerde penningen, ten dienste en nutte van de Hogeschole alhier zederd den jare 1636 gevestigd, heeft vergaderd en aangekocht, welke bibliotheek tweemaal ten weke gedurende de akademische lessen, ten dienste van de hoogleeraren en der studerende jeugd, alsmede der verdere ingezetenen pleeg open te staan, en over welke een der hoogleeraren tot bibliothecaris is aangesteld op een tractement van 200 gulden jaarlijks en een custos bibliothecae op eene jaarlijksche wedde van 175 gulden, dan welke bibliotheek zederd verscheide jaaren uit hoofde der pénurie van stads casse niet genoegzaam heeft kunnen worden gecompleteerd of verrijkt met veele nodige daarin ontbrekende werken.

Het zal aan U HoogEd. Gestr. niet onbekend zijn, dat het 't verlangen Zijner Majesteit [koning Lodewijk] geweest is, om die bibliotheek meer ten algemeenen gebruike te doen verstrekken, en dat Hoogstdezelve daar toe aan deze stad ten geschenke heeft gegeven drie huizen staande agter de Domkerk alhier, ten fine daarinne de stadt bibliotheek te doen plaatsen, alsmede het kabinet van physische instrumenten en de verzameling tot de natuurlijke historie behorende, dan dat wij aanvrage ontvangen hebbende om het Ambachtskinderhuis interuimen, om hetzelve voor een Militair Hospitaal te doen dienen, verplicht zijn geweest die kinderen provisioneel in de voorschrevene huizen te plaatzen, alzo wij geene andere huisvestinge voor dezelve wisten te vinden, waardoor wij dan provisioneel verhinderd zijn, om dit nuttig gebruik van die huizen ten dienste van de academie te maken, terwijl het oogmerk van het bestuur daarhenen tendeerdt, om langzamerhand, zo veel de stedelijke geldmiddelen zulks zullen gedogen, het incomplete te completeeren en het geene ontbreekt aantevullen; ook was het voornemen, om de bibliotheek meer dagen in de week open te stellen, op geschikter en meer met de veranderde leefwijze overeenkomende uren, om dezelve alzo tot meer algemeen gebruik en nut te doen verstrekken. De catalogus der bibliotheek zederd verscheide jaren niet zijnde aangevuld, en ook de rangschikking bij de overbrenginge veranderd en verbeterd zullende worden, was het het voornemen, om na de overbrenginge eenen nieuwen catalogus te doen formeeren, overeenkomstig met de nieuwe inrichting.

Dan hoe zeer deze verzameling altijd als eene stads bibliotheek moet worden aangemerkt, vergaderd grotendeels uit stedelijke geldmiddelen, kan dezelve niet worden vergeleken met andere bibliotheken, welke uit 's lands casse zijn bekostigd, egter is dezelve verrijkt met verscheide notabele werken en ook voorzien met eenige zeldzame handschriften, waaronder die van wijlen den hoogleeraar Saxe, door Zijne Majesteit den Koning in denzelve gedeponeerd, mede uitmunten, en mag, zo ik vertrouwe, als eene niet onaanzienlijke bibliotheek, geschikte ten nutte der alhier gevestigde hogeschole worden aangemerkt, egter worden bij deze verzameling geene medailles noch antieken gevonden."

Eerst den 15den September stelde de landdrost dit rapport „in handen van den secretaris-generaal van dit departement ter fine van examinatie en rapport", die twee dagen later eene Fransche vertaling van het stuk aan den minister zond. 1)

De hoffelijke bewoordingen van dat schrijven konden de verlegenheid, welke er ten opzichte van de achterlijkheid der bibliotheek, nog niet zoozeer wat den inhoud dan wel wat het beheer betrof, uit sprak, niet verbergen. Toch werd er te Parijs voorloopig genoegen mee genomen, maar toen het stadsbestuur in antwoord op de aanschrijving van den 19den November 1812 op soortgelijke wijze wilde maskeeren, dat in de samenstelling van den nieuwen inventaris, waarmede in 1810 aangevangen werd, nog zoo goed als geen voortgang gekomen was, lukte die toeleg niet en werd een zakelijk overzicht der bibliotheek binnen afzienbaren tijd geëischt. De toen gewisselde stukken zijn dan ook belangrijker voor de kennis der Utrechtsche stads- en akademieboekerij dan de documenten, waaraan de vorenstaande mededeelingen ontleend zijn.

In de algemeene aanschrijving van den 19den November 1812 werd, zooals t. a. pl. reeds uit het origineel bleek, o.m.

1) Den 19den October richtte J. Meerman, directeur-generaal van kunsten en wetenschappen te 's Gravenhage, eveneens op verzoek van den minister van binnenlandsche zaken te Parijs, een schrijven aan curatoren der hoogeschool te Utrecht, welke missive bij ontstentenis van een curatorium bij het stadsbestuur terecht kwam, waarin inlichtingen omtrent de academie werden gevraagd. Dit schrijven werd in de vergadering van b. en w. van den 22sten d.a.v. behandeld, waarna de burgemeester een concept-antwoord samenstelde, dat in de bijeenkomst van den 26sten werd goedgekeurd. Voor zoover hierin van de bibliotheek sprake is, was het nagenoeg een afschrift van de aan den landdrost verstrekte en bovenvermelde opgaven.

gezegd, dat op sommige tijdstippen inlichtingen inzake bibliotheken en boekendepots aan de prefecten der verschillende departementen waren verzocht. Die inlichtingen waren uit slechts weinige plaatsen ontvangen, en bovendien hadden daar weer veranderingen plaats gevonden, 't zij door toevoeging van goede werken uit de depots aan de bestaande boekerijen of door vermeerdering met nieuwe boeken, welke voor de opbrengst der verkochte oude werken uit de depots waren aangeschaft.

't Was om die reden, dat nu een volledig beeld van den toestand van alle verzamelingen werd verlangd en met de meeste zorg een staat moest worden samengesteld, waarop in kolommen en volgens de onderwerpen stond aangegeven, hoeveel handschriften en boeken van iedere soort voorhanden waren. De bijzonder kostbare exemplaren moesten daarbij afzonderlijk worden vermeld.

Tot de eerste afdeeling werden gerekend: Théologie, Histoire fabuleuse, ancienne, moderne. Géographie, Voyages. Histoire naturelle. Histoire des arts.

Onder de tweede afdeeling behoorden: Indéologie. Métaphysique. Grammaire. Morale. Législation. Jurisprudence. Politique. Economie, Commerce. Mathématiques. Physique, Chimie, Médécine.

In de derde (laatste) afdeeling werden gerangschikt: Poésie, Théatre. Sculpture, Architecture, Peinture, Musique. Art oratoire. Romans etc. Philologie.

Aan deze volgens de tegenwoordige begrippen zeer grillige groepeering der vakken, waarin het logisch verband vrijwel ontbreekt, diende een overzicht der uitgaven en inkomsten te worden toegevoegd, evenals een opgaaf van de redenen, die af en toe eene vermeerdering of vermindering van het aantal boeken ten gevolge konden hebben.

Bovendien werd mededeeling verlangd van het aantal personen, dat geregeld van de instelling gebruik maakte en vooral ook van den stand, waartoe die lezers behoorden en welke boeken zij bij voorkeur raadpleegden.

Ten slotte verlangde de minister nog inlichtingen omtrent den bibliothecaris, het salaris dat hij genoot en vooral ook

omtrent den ijver, dien hij aan den dag legde, en de wijze, waarop hij zijn taak vervulde.

De beantwoording dezer vragen mocht in geen geval vertraging brengen in de samenstelling van de catalogi, zooals die bij beschikking van „8 Pluviose an XI" (27 Januari 1802) was bevolen. De lijsten moesten bijzonderheden over het formaat, den druk en den toestand der boeken behelzen. Om den voortgang van die boekbeschrijving te kunnen volgen werd in den loop van Januari 1813 de toezending van een ingevulde tabel volgens voorgeschreven model van den staat der catalogiseering op dat oogenblik bevolen.

(Voorzetting volgt).

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

's Gravenhage. — De R. K. O. L. B. heeft den Gemeenteraad verzocht het subsidie te verhoogen en over 1927 op *f* 15.480 te brengen.

Hilversum. — In de ledenvergadering der O. L. B. van 16 Juli is het bestuur een crediet van *f* 500.— verleend, ten einde een architect uit te noodigen een voor-ontwerp met voorloopige kostenberekening te maken, voor het bouwen van een nieuwe openbare leeszaal op het tegenwoordig in gebruik zijnde terrein aan de Heerenstraat en Veerstraat.

Zutphen. — De O. L. heeft uitvoering gegeven aan het aardig denkbeeld van mej. de Clercq (zie Bibliotheekleven no. 1, 3, 4 en 6) en heeft in een der zalen een kleine reistentoonstelling georganiseerd. De afd. Zutphen van de Nederlandsche Reisvereeniging, eenige stoomvaartmaatschappijen en enkele particulieren hebben materiaal geleverd. De expositie is natuurlijk niet volledig, maar ieder kan er naar zijne gading vinden. Er liggen reisgidsen, reisalbums, prentbriefkaarten, foto's, reclamebiljetten van stoomvaartmaatschappijen. Aardige schoolplaten, door de A. N. W. B. gezonden, met verzen over de verkeersregels; stoomboot- en autobusdiensten, kaarten, kortom, alles, wat men voor een reisplan noodig heeft. Elk land heeft zijn eigen groep en eigen vlag! België, Frankrijk (Normandië, Limousin, Provençe, Champagne), met aardige boekjes van verschillende streken; Duitschland met mooie reclameplaten; Amerika, Zwitserland met veel foto's; boekjes over zee van de Rotterdamsche Lloyd en de Maatschappij Nederland.

Platte gronden van de P. C. Hooft en de Indrapoera; foto's uit Marokko,

Indië en het Heilige Land. Ten slotte Nederland, gidsen uit de meeste plaatsen en last not least onze mooie provincie Gelderland, met vele boekjes, foto's en kaarten. Bij iedere groep ligt een lectuurlijst van de aanwezige werken.

Met weinig kosten is alles klaar gekomen en het anders zoo stemmige zaaltje ziet er met de mooie blauwe vlag van de N. R. V., met de bloemen, de wapperende vlaggetjes en de kleurige platen aan den wand recht feestelijk uit!

De tentoonstelling heeft dan ook veel belangstelling. Velen komen en vinden, wat ze noodig hebben. 't Is dus niet alleen nuttig en leerzaam, maar brengt tevens, in de stille zomermaanden, „wat leven in de brouwerij"!

J. FELIX.

Bond van O. L. B. in Utrecht. — Gedeputeerden schreven o.m. aan de Provinciale Staten:

Het Bestuur van den Bond heeft zich tot Uwe vergadering gewend, met verzoek het maximum bedrag van het subsidie ten behoeve van de lectuurvoorziening ten plattelande met ingang van 1927 te verhoogen met *f* 2500.— en alzoo vast te stellen op *f* 7000.—.

Met deze verhooging kunnen wij ons niet vereenigen. Immers nu de belangstelling voor het werk van den Bond ten plattelande is toegenomen, mag toch redelijkerwijze worden verwacht, dat door en uit de gemeenten, waar correspondentschappen werden gevestigd, in toenemende mate geldelijke steun aan den Bond zal worden geboden.

Op grond van het vorenstaande hebben wij de eer U in overweging te geven, op het ingediende adres afwijzend te beschikken.

Naar aanleiding van het ingekomen adres overwegen wij intusschen, of eene wijziging van de subsidieregeling gewenscht is. Wij stellen ons voor, zoo noodig na overleg met het bestuur, te zijner tijd met nadere voorstellen bij Uwe vergadering te komen.

Overeenkomstig dit voorstel hebben de Provinciale Staten in hunne Juli-zitting besloten het subsidie niet te verhoogen, nadat door Gedeputeerden toegezegd was, dat gestreefd zal worden naar eene regeling, waarbij meer bijgedragen wordt door de belanghebbende gemeenten.

Bond van R. K. O. L. en B. in Nederland. — De Bond van R. K. O. L. en B. in Nederland heeft 10 en 11 Juli zijn algemeene vergadering te Nijmegen gehouden.

De vergadering van bestuursleden en censoren der aangesloten O. L. werd Zaterdagavond in het gebouw der R. K. O. L. geopend door den voorzitter, den heer P. van der Put uit Eindhoven, die er aan herinnerde, dat de bond thans tien jaren bestaat en in bloeienden toestand verkeert. De bond telt thans 25 O. L. en B. op R. K. grondslag, die *f* 150.000.— subsidie genieten van Rijk, Provincie of Gemeente, terwijl *f* 41.000.— of 27 % der inkomsten uit particuliere giften worden verkregen. Zij be-

zitten te zamen 212.000 boeken, leenden er in 1925 606.000 uit en werden in dat jaar door 375.000 personen bezocht.

De jaarlijksche bijdrage voor de aangesloten leeszalen werd vastgesteld op *f* 10.— plus *f* 1.— per *f* 1000.— ontvangen subsidies.

Aangenomen werd een voorstel van de R. K. O. L. te Roermond, luidende als volgt: Het verdient aanbeveling, dat leeszalen haar duplicaten van boekwerken overdragen aan die leeszalen, welke voornamelijk wegens het ontberen van rijkssubsidie in minder gunstige positie zijn geraakt. Het betreft hier de leeszalen te Haarlem, Roermond, Laren, Schiedam en Roozendaal, welke zijn opgericht in de periode, tijdens welke de Rijkssubsidies werden stopgezet.

Uitvoerige besprekingen hadden plaats over de verhouding van den Bond van R.K. O.L. tot de Centrale Vereeniging van O.L. en B. De voorzitter, die dit punt inleidde, kon niet veel gevoelen voor algeheele afscheiding — wat trouwens ook niet in de bedoeling van de vergadering bleek te liggen — maar wel diende te worden aangestuurd op eene officieele erkenning van den R.K. Bond door de C.V., als gevolmachtigd lid ter behartiging van de belangen van de aangesloten R.K. leeszalen. De ideale toestand, aldus de voorzitter, dat de C.V. de federatie zou zijn van de verschillende principieele en andere bonden van openbare leeszalen, zal voorloopig wel niet te bereiken zijn. Besloten werd, dat deze quaestie nader onder de oogen zal worden gezien door het bestuur, bijgestaan door eene commissie, bestaande uit de heeren prof. mr. E. J. J. van der Heijden te Nijmegen, Rutten te Maastricht en de R.K. leden der C.V., prof. dr. Mulder, mr. dr. Van Rijckevorsel en den heer Van Thien.

Bij eene bespreking van de vraag wat er van bondswege kan worden gedaan in zake organisatie van het personeel der R.K. O.L. werd medegedeeld, dat van het bestuur geen medewerking dienaangaande te verwachten is, wijl voor een dergelijke organisatie geen voldoende belangstelling bestaat.

Zondagvoormiddag werd een gezamenlijk bezoek gebracht aan de Bibliotheek der R.K. Universiteit, waar, onder deskundige leiding, deze inrichting in oogenschouw genomen werd.

Om twaalf uur vertrok het gezelschap per extra tram naar Berg en Dal, waar in de dépendance van het Groot-Hotel een vergadering werd gehouden met als spreker dr. Rudolf Reuter, Direktor der Volksbüchereien und Lesehallen der Stadt Köln, over „Die Arbeit der Deutschen Katholiken auf dem Gebiete des öffentlichen Büchereiwesens".

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Notulen der Algemeene Ledenvergadering op Maandag 31 Mei te Enschede.

De Voorzitter spreekt het welkom uit en dankt allen, die als gastheeren of als leden der congresregelingscommissie deze bijeenkomst hebben voorbereid.

De vraag of de combinatie der C. V. vergadering in de toekomst steeds met het Congres gecombineerd moet blijven, zal nader onder de oogen dienen te worden gezien. Er zijn inderdaad vele groote voordeelen aan verbonden, maar de jaarvergadering der C. V. mag er niet door in het gedrang komen. In bizondere gevallen zal het C. V. Bestuur zich de vrijheid moeten voorbehouden van afzonderlijke vergaderingen.

1925 zag weinig veranderingen in den algemeenen toestand der Leeszalen. De korting op het Rijkssubsidie hield aan en zal nog wel eenige jaren blijven aanhouden. De Leeszalen zullen goed doen, niet te blijven hangen aan de gedachte „le Boche (het Rijk) payera", maar om te zien naar nieuwe bronnen in de gemeente zelve.

Op de Staatsbegrooting-1926 heeft de Minister *f* 2000.— nieuw uitgetrokken als Rijksbijdrage in de pensionneering van leeszaalpersoneel. Een woord van oprechten dank mag hiervoor niet uitblijven.

Het is het Bestuur alsnog gelukt een nadere overeenkomst met de „Eerste Nederlandsche" te sluiten, waardoor ook de, oorspronkelijk buiten de verzekering vallende, oudere ambtenaren van 60 jaren en ouder, toch, zonder al te sterke financieele bezwaren, konden worden meegenomen.

De Voorzitter eindigt met een opwekking tot allen, die nog geen lid der C. V. zijn, in het bizonder de ambtenaren der Leeszalen, tot de C. V. toe te treden.

Daarna werden naar aanleiding van Jaarverslag en Reke-

ning en verantwoording enkele vragen gesteld en beantwoord. Beide werden goedgekeurd en vastgesteld.

Art. 18 Huishoudelijk Reglement wordt overeenkomstig het Bestuursvoorstel gewijzigd, waardoor, voor een bepaalde bestemming bijeengebrachte fondsen (Invaliditeitsfonds) afzonderlijk beheerd zullen kunnen worden. Op verzoek van de vergadering zal de verantwoording van die fondsen aan de leden worden medegedeeld.

Overgaande tot de behandeling van het Bestuursvoorstel, eene Commissie te belasten met voorbereiding der Statuten- en Reglementsherziening, licht de Voorzitter het voorstel nog in het kort toe.

Gevraagd wordt, of de alinea aan het slot der toelichting, „vasthoudende aan den oorspronkelijken opzet der C. V." beteekent dat de bedoelde Commissie niet vrij zou zijn eventueel een geheel anderen opzet te onderzoeken en aan te bevelen?

Gewezen wordt op het feit, dat de Toelichting vooruit loopt op de voorstellen van de Commissie.

De Voorzitter antwoordt, dat inderdaad de Toelichting min of meer los van het Voorstel moet worden beschouwd, en dat het ook niet de bedoeling is, de Commissie een door de Toelichting beperkte opdracht te geven.

De vergadering vereenigt zich met het Bestuursvoorstel en draagt aan het Bestuur op, de bedoelde Commissie samen te stellen.

H. E. GREVE, *Secretaris C. V.*

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Verslag der algemeene (jaar)vergadering, den 31en Mei 1926 te Enschede gehouden.

28 leden (22 dames en 6 heeren) woonden de vergadering bij. Te 2.30 uur opende de voorzitter, Dr. J. ter Meulen, de bijeenkomst met de volgende woorden:

Dames en Heeren!

Ik open deze jaarvergadering en heet U van harte welkom. Wij zijn verheugd in een land te zijn, waar de sociale taak van de bibliotheek zoo sterk naar voren treedt.

Ook onze vereeniging dankt voor de gastvrijheid, die de congresleden hier mogen genieten.

Onze agenda vermeldt thans geen brandende vraagstukken, zelfs geen belangwekkende onderwerpen.

In één opzicht ligt de oorzaak daarvan natuurlijk in het congres, dat een deel van de taak onzer vereeniging heeft overgenomen, maar in dat feit ligt niets verontrustends, daar het congres ook door onze medewerking en die onzer leden tot stand komt.

In een ander opzicht is de soberheid van onze agenda toe te schrijven aan de afwachtende houding, die wij thans tegenover de gebeurtenissen kunnen aannemen. Ik geef U echter de verzekering, dat die afwachtende houding aan onze voortdurende waakzaamheid geen afbreuk doet en Uw bestuur open oor en oog houdt voor de belangen van onze vereeniging en van haar leden.

Vervolgens bracht de secretaris het jaarverslag over 1925 uit (zie „Bibliotheekleven", 1926, p. 117), waaraan de vergadering haar goedkeuring hechtte.

De penningmeester legde hierna rekening en verantwoording af over hetzelfde jaar, na verslag der kascommissie bij monde van Mej. L. Stoffel (Deventer). Naar aanleiding van de door den Heer van der Pot genoemde cijfers stelt Dr. Ir. A. Korevaar (Delft) de vraag, of „Bibliotheekleven" jaarlijks werkelijk maar *f* 84.— kost. De voorzitter wijst erop, dat de kosten van het orgaan slechts gedeeltelijk door onze vereeniging worden gedragen, daar het in samenwerking met de Centrale vereeniging voor openbare leeszalen en bibliotheken wordt uitgegeven, — waaraan de Heer van der Pot toevoegt, dat over het afgeloopen vereenigingsjaar de opgave der onkosten nog niet volledig is.

Onder dankzegging aan den penningmeester worden rekening en verantwoording hierna goedgekeurd.

Tot leden der kascommissie-1926 worden benoemd de dames B. Hartzfeld ('s-Gravenhage) en G. Groeneweg (Enschede) en de heer Korevaar (Delft), die deze benoeming aanvaarden.

Aan de orde is de verkiezing van een bestuurslid in de plaats van mej. Gebhard, die aan de beurt voor aftreden en niet herkiesbaar is. De voorzitter deelt mede, dat het bestuur een drietal leden heeft aangezocht om voor deze vacature door het bestuur te worden voorgedragen en dat van dezen Mej. H. Kluit (Rotterdam) zich bereid verklaard had om een candidatuur te aanvaarden. Uit de vergadering worden voorts nog als candidaten genoemd: Mej. N. Snouck Hurgronje (Dordrecht) en Mej. A. M. Gerber (Bussum). Bij de verkiezing blijken 25 stemmen uitgebracht, waarvan 3 op Mej. Gerber, 5 op Mej. Snouck Hurgronje en 17 op Mej. Kluit, assistente aan de bibliotheek en leeszalen der gemeente Rotterdam, die derhalve verkozen is en de benoeming aanneemt.

De voorzitter richt zich hierna tot het aftredende bestuurslid, Mej. Gebhard, met de volgende woorden:

Mejuffrouw Gebhard!

Uw bescheidenheid kennende, kan ik mij voorstellen, dat het U aangenaam zou zijn, indien ik U thans niet in het openbaar dank bracht voor hetgeen gij voor onze vereeniging hebt gedaan.

Welnu, ik zal het kort maken, maar gij kunt er toch geen bezwaar tegen hebben, dat ik onze jongeren op een mooi voorbeeld wijs.

Een lange reeks van jaren maaktet gij, Mejuffrouw Gebhard, deel uit van het bestuur; gij waart lid van vele commissies; drie jaren waart gij belast met het secretariaat van „Bibliotheekleven"; gij bracht praeadviezen uit en hield meermalen voordrachten voor onze leden; gij publiceerdet een reeks van geschriftjes, waar soms oogenschijnlijk saaie onderwerpen altijd zoo smakelijk worden behandeld.

Aanvaard, Mejuffrouw Gebhard, onzen warmen dank en moge Uw kennis, Uw ervaring en het sociaal gevoel, dat uit al Uw arbeid spreekt, Uw deel blijven tot groei en bloei ook van onze vereeniging.

Door applaus betuigden de aanwezigen hun instemming met deze toespraak.

Bij de bepaling van de plaats, waar de volgende jaarvergadering zal worden gehouden, brengt de voorzitter in herinnering, dat de laatste wintervergadering zich heeft uitgesproken vóór samenwerking met het congres in dit opzicht, weshalve de Heer ter Meulen voorstelt, dat men zich ook in 1927 bij het congres zal aansluiten en de verdere regeling aan het bestuur zal overlaten. Op de vraag van Mej. Gerber, of er sprake van is, dat er geen congres in 1927 zal worden gehouden, antwoordt de voorzitter, dat wij in dat geval toch onze jaarvergadering zouden houden. Hij hoopt, dat er uit de vergadering wenschen zullen komen ten aanzien van de plaats onzer samenkomst. Mej. A. E. Robbers (Aerdenhout) spreekt zich uit ten gunste van een centraal gelegen plaats, een meening, waarbij de voorzitter zich gaarne aansluit. Besloten wordt echter de definitieve beslissing aan het bestuur over te laten.

Ook de vaststelling van de plaats, waar de aanstaande wintervergadering zal worden belegd, laat de vergadering aan het bestuur over. De voorzitter deelt mede, dat er plan bestaat voor een bijeenkomst in Amsterdam en dat het wellicht mogelijk zal zijn als spreker den heer Dr. H. Escher, directeur der Zentralbibliothek te Zürich, te doen overkomen. Mej. N. ten Sythoff (Amsterdam) vraagt, waarom aan Amsterdam de voorkeur wordt gegeven; de Heer ter Meulen licht deze keuze toe: de komst van den Heer Escher was reeds in overleg met den Heer Sevensma voorbereid, terwijl ook de nieuwe inrichting der Amsterdamsche universiteitsbibliotheek aanleiding gaf om onze volgende vergadering in de hoofdstad te beleggen.

Bij de rondvraag spreekt Mej. H. Hartelust (Amsterdam) de wenschelijkheid uit, dat het jaarverslag, de rekening en verantwoording tevoren worden afgedrukt en dat dit boven-

dien geschiedt met de begrooting. De voorzitter moet erkennen, dat het bestuur ten aanzien van de begrooting in dezen een verzuim heeft gepleegd, dat echter voorzoover nog mogelijk zal worden hersteld.

Voorts vraagt Mej. Hartelust, hoe de regeling der vergaderingen van de beide vereenigingen, die aan het congres deelnemen, in haar werk gaat. Het is een ongewenschte toestand, dat de eene ledenvergadering door de andere in het gedrang komt, gelijk nu te Enschede en het vorig jaar te Groningen het geval was. De voorzitter antwoordt, dat het congresbestuur dit regelt; de beperkte tijd, die voor de vergaderingen beschikbaar is, maakt het echter uiterst moeilijk een goede regeling te treffen; het is een quaestie van passen en meten.

Hierna wordt de vergadering te 3.15 uur gesloten.

De secretaris: A. LYSEN.

Mr. PH. FALKENBURG. †

Bij al hetgeen bij het overlijden van den bekenden en beminden Amsterdamschen gemeente-secretaris geschreven is, zal het niet misplaatst zijn, hier in herinnering te brengen, dat Mr. Falkenburg ook op het gebied van het openbare bibliotheekwezen één der pioniers is geweest. Immers, tot de kleine groep enthousiasten, die zich in het najaar van 1901 in de hoofdstad tot een comité vereenigden met het doel een beweging voor openbare leeszalen op touw te zetten, behoorde Mr. Falkenburg. Nog voordat het uitvoerige Gidsartikel van Prof. De Boer verschenen was, had Mr. Falkenburg reeds in het Handelsblad van 2 Februari een opwekkend stuk geplaatst, dat de toenmalige toestand als volgt karakteriseert:

„Toen Schultze zijn belangrijk boek over de „freie öffentliche Bibliotheken" schreef (1900), wilde hij ook weten, wat er in Nederland in dit opzicht was gedaan. En de resultaten van dit onderzoek, waarbij hij de hulp had van verschillende Departementen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, beslaan eene bladzijde, juist zooveel als hij noodig had voor

de beschrijving van de boekerijen op IJsland of Jamaica, iets minder dan voor Japan. Tusschen China en Japan ligt Nederland."

„De beweging voor openbare bibliotheken is in Engeland al een halve eeuw oud", klinkt het dan. Voorbeelden en cijfers uit Manchester en Leeds werden ter vergelijking er bij gehaald en met heel zijn levendige, fleurige persoonlijkheid schetste Mr. Falkenburg den indruk die de photo's maakten van Amerikaansche bibliotheekgebouwen, vooral de kleinere gebouwtjes, schilderachtig in het groen gelegen en van binnen zoo aantrekkelijk en gezellig.

Is het niet merkwaardig, dat het nu al weer een kwart eeuw geleden is, sinds dit alles geschreven werd? Men was er toen nog niet aan toe, om het den bezoekers aangenaam te maken. Een voorstel tot verbouwing van de universiteitsbibliotheek beoogde uitsluitend het verkrijgen van „strekkende meters planklengte", om de steeds grooter en rijker wordende verzameling boeken althans behoorlijk te kunnen bergen. Een poging om gelijktijdig een Openbare Leeszaal te stichten, faalde echter volkomen. Het eerste Amsterdamsche leeszaalcomité was dus nog te vroeg geweest.

In het later (1909) gevormde z.g. Nutscomité heeft Mr. Falkenburg echter wederom een werkzaam aandeel genomen in de bemoeiingen, die met meer succes zijn bekroond. In het Bestuur van de in werking getreden Openbare Leeszaal heeft Mr. Falkenburg eveneens sinds het oprichten der vereeniging zitting gehad. Om zijn warme belangstelling en goed vertrouwen in het werk zal Mr. Falkenburg, bij wie hem gekend hebben in herinnering blijven, niet het minst als een van de meest sympathieke „voortrekkers uit de beweging".

A. C. G.

DE „WERKSTUKKEN" VAN DEN DIRECTEURS CURSUS.

De leerlingen, die aan den Directeurscursus deelnemen, krijgen als taak ieder een werkstuk op, waaraan zij ge-

durende 4 à 5 maanden buiten de les- en praktijkuren kunnen werken, onder gebruikmaking van alle dienstig lijkende hulpmiddelen.

De onderwerpen worden in onderling overleg vastgesteld. Bij voorkeur valt de keuze op een onderwerp, waarvan de leerling al een begin van studie of van liefhebberij heeft gemaakt.

In hoofdzaak is de bedoeling van het werkstuk, de leerlingen te zetten aan zelfstandigen bibliografischen arbeid. „Bibliografisch" in ietwat ruimer zin genomen, zoodat ook literair-kritische, sociaal-pedagogische, historische, ethische en dergelijke belangstelling gelegenheid vindt zich te toonen.

De meesten hebben dergelijk werk nog nooit bij de hand gehad. Zij leeren nu de eerste beginselen van zelfstandig arbeiden aan een taak, welke aan parate kennis en vlijt, groepeerings- en kritisch vermogen tamelijk zware eischen stelt. Met de manier van verzamelen en verwerken kan de leerling zich op deze wijze eenigszins vertrouwd maken, hetgeen voor later zijn waarde kan krijgen. De titels in de werkstukken zijn meerendeels geannoteerd.

Het spreekt vanzelf, dat aan geen enkel ingeleverd werkstuk eischen worden gesteld van een alzijdig, in onderdeelen doorwerkt proefstuk. Tijd en voorbereiding laten dit nu eenmaal niet toe. Dus zijn zij ook niet zonder méér voor publicatie geschikt.

Toch werd in de afgeloopen drie jaren werk ingeleverd, dat wel praktisch nut heeft. Vooreerst omdat vaak bibliografische gegevens bijeen werden gebracht, waar elke bibliothecaris eener leeszaal onmiddellijk profijt van kan trekken, hetzij voor aanvulling der boekerij, hetzij voor samenstelling van een praktisch bbliografietje voor de lezers. Er is op deze wijze voorts ook materiaal verzameld voor verdere bewerkingen en uitwerkingen van de stof door anderen.

Deze laatste overwegingen deden besluiten tot publicatie van de titels der werkstukken (1923—1925), welke gaarne op aanvrage bij mij zullen worden uitgeleend. Ieder leeszaalambtenaar kan zich voorts bij mij opgeven voor een verdere

bewerking of uitwerking er van voor een eventueele publicatie.

Het staat ieder vrij een copie te laten maken, maar de oorspronkelijke werkstukken blijven eigendom der C. V. Van bewerkingen en uitwerkingen dient de C. V. voor zich desgewenscht een copie te kunnen laten maken. Ook behoudt de C. V. het uitsluitend recht van publicatie, zoowel van het oorspronkelijk werkstuk als van de bewerkingen.

Ziehier nu de lijst, alfabetisch geordend naar de onderwerpen. De namen der leerlingen en hunne cursusjaren zijn tusschen haken toegevoegd.

Literatuur over Amerika. (S. Otten. 1923/24).
Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage in de nederlandsche belletrie. (L. C. M. van Luttervelt. 1924/25).
Arbeidersbiografiëen en -autobiografiëen. (N. van der Endt, 1923/24).
Arbeiderslevens. (S. Simons. 1925/26).
Beroepskeuze. (C. van der Brugghen. 1923/24).
Boeddhisme. (J. D. E. Scholten. 1923/24).
Jos. Conrad. (A. L. Liezenberg. 1925/26).
Het dier in de literatuur, na 1850. (C. M. Bondam. 1924/25).
Literatuur over oud-Egypte. (A. J. Nanninga. 1924/25).
John Galsworthy. (H. G. M. Wiersema. 1925/26).
Geschiedenishandboeken van de europeesche landen. (J. S. G. J. Holtzschue. 1924/25).
Werken der nederlandsche geschiedenis. (H. Hondius. 1924/25).
Thomas Hardy. (P. Ritman. 1924/25).
Humoristische vertellingen, oorspr. nederl. en vert. (G. van Druten. 1923/24).
Kinderleven in de nederl. letterkunde. (S. J. Rogaar. 1925/26).
Kinderpsychologie en -opvoeding. (E. J. A. Pull. 1923/24).
Gedachten van kunstenaars over kunst. (C. H. de Vries. 1924/25).
Land- en dorpsleven in de nederl. en vlaamsche letterkunde. (M. Elsen. 1925/26).

Literatuurgeschiedenissen van de europeesche landen. (C. F. Walkate. 1925/26).
De figuur van den predikant in de nederl. en vertaalde letterkunde. (A. D. Westerman Holstijn. 1923/24).
Rassen. (W. Soeters. 1923/24).
R. K. belletrie. (J. F. A. M. Schijns. 1923/24).
R. K. geloofs- en zedenleer. (Q. Iwes. 1923/24).
R. K. ontwikkelingslectuur voor 13—18 jarigen. (C. A. J. P. Bloemarts. 1923/24).
R. K. Kerkgeschiedenis. (L. van Baer. 1924/25).
Sagen, legenden, mythen, bijbelsche verhalen geadapteerd in de moderne nederl. letterkunde. (A. Veltman. 1923/24).
Schoolleven, school en onderwijzer(es) in de kinderboeken der laatste veertig jaren. (C. M. Haringsma. 1924/25).
Tien der grootste buitenlandsche schrijfsters. (J. H. de Vries. 1925/26).
Het socialisme in de nederl. letterkunde. (J. C. E. van den Brink. 1924/25).
Sprookjeskunde. (M. Prins. 1925/26).
Staatsromans. (B. de Zaaijer. 1925/26).
Historisch stedenschoon in Nederland. (C. M. Noosten. 1925/26).
Een keuzebibliotheekje voor de ontwikkelde gehuwde jonge vrouw op het platteland in Nederland. (A. A. de Boer. 1923/24).
Een keuzebibliotheekje voor de ontwikkelde gehuwde jonge vrouw in Indië. (H. B. A. Heyse. 1925/26).
Vier zwitsersche schrijvers: Keller, Meyer, Spitteler en Widmann. (J. Rietema. 1924/25). Dr. H. E. GREVE.

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEKEN IN DEN INLIJVINGSTIJD.

V. Departement van de Zuiderzee (2).

Nadat de aanschrijving de bureaux van den prefect te Amsterdam en van den onderprefect te Utrecht gepasseerd was, bereikte het stuk den 8sten December den maire van Utrecht,

die de beantwoording der vragen aan den onderbibliothecaris Koch [1]) opdroeg.

Koch berichtte den 23sten Januari, dat de samenstelling van het inhoudsoverzicht der boekerij meer arbeid en tijd vereischte, dan hij in staat was er aan te wijden, omdat de bestaande catalogus niet voldoende melding maakte van de soort en in het geheel niet van de plaats en het jaar der uitgave, evenmin als van de formaten der boeken volgens de rubrieken. Koch meende niet beter aan dit deel van het verzoek te kunnen voldoen, dan desverlangd maar een catalogus in te zenden.

Inzake de vragen betreffende de inkomsten en uitgaven der boekerij en den ijver van den bibliothecaris verklaarde Koch zich onbevoegd te antwoorden, wat evenwel het aantal en de soort der lezers aanging, deelde hij mede, dat geen aanteekening der bibliotheekbezoekers werd gehouden, dat het iederen dag verschilde, doch dat over het algemeen telkens 20 à 25 personen de inrichting tijdens de openingsuren bezochten. Meerendeels bestonden zij uit studenten, vervolgens uit hoogleeraren en verder uit predikanten der verschillende gezindten, leden van het stedelijk en gewestelijk bestuur, leeraren in verschillende vakken en andere geleerden en letterkundigen, die de werken vroegen, welke zij voor

---

1) Justus Heinrich Koch, komende uit Hornbach in de Palts, studeerde van 1788 tot 1795 voor rekening van het Stipendium Bernardinum te Utrecht, doch werd eerst op 14 November van laatstgenoemd jaar als theologisch student aan de Utrechtsche hoogeschool ingeschreven. Hij keerde niet naar zijn vaderland terug als predikant, doch bleef te Utrecht, waar hij 23 Januari 1804 het burgerschap verwierf. K. was van 1802 tot 1827 als docent aan de Hieronymusschool verbonden. (18 Oct. 1802 adjunct-praeceptor, 21 Jan. 1805 praeceptor, 4 Dec. 1822 eerste praeceptor, 17 Aug. 1826 op verzoek eervol ontslag met ingang van 1 Jan. 1827), en van 1825 tot 1841 als lector in de Hoogduitsche taal aan de hoogeschool werkzaam. Bovendien was hij 17 Juni 1805 als custos (bewaarder) der hoogeschoolbibliotheek aangesteld en werd 8 December 1839 op verzoek eervol met toekenning van pensioen ontslagen. Hij overleed 24 Augustus 1846 op 80-jarigen leeftijd en was volgens de overlijdensacte te Mauchenheim geboren.

Vgl. S. D. van Veen, Het Stipendium Bernardinum, Utrecht 1911. Blz. 88, 123, 128, 174 en 282. — Album studiosorum academiae Rheno-Traiectinae. Utrecht 1886. Blz. 183. — A. Ekker, De Hieronymusschool te Utrecht. Utrecht 1864. Dl. II, bl. 28/29. — J. F. van Someren, De Utrechtsche universiteitsbibliotheek, haar geschiedenis en kunstschatten. Utrecht 1909. Blz. 62, 73, 76 en 79.

hunne studie noodig hadden of waarvan zij om andere reden verlangden kennis te nemen.

Bijgevoegd werd een staatje van den omvang der boekverzameling, waaruit blijkt, dat ze in Januari 1813 bevatte:

	in folio	in quarto	in octavo	handschriften	totaal
Theologische werken	1168	630	916	422	3136
Rechtsgeleerde „	1042	340	420		1802
Geneeskundige „	320	152	246		718
Overige „	1540	1040	885	259	3724
Totaal	4070	2162	2467	681	9380

Blijkens het kort te voren gepubliceerde verslag van Cuvier en Noël hebben deze cijfers betrekking op het aantal werken en bestonden deze werken uit 30.000 deelen [1]).

Volgens Koch was in 1810 met de samenstelling van een nieuwen catalogus begonnen, omdat de oude boekenlijst, gemaakt in 1718 en met een Auctarum van 1754, niet meer aan de allengs gewijzigde eischen des tijds kon voldoen. De afdeeling Theologie was gereed gekomen, doch toen hadden de tijdsomstandigheden de voortzetting verhinderd.

Sedert onheugelijke tijden waren geen boeken of handschriften uit de verzameling verkocht en 't zou ook onmogelijk zijn de voor verkoop in aanmerking komende boeken aan te wijzen, alvorens de nieuwe catalogus geheel voltooid zou zijn. De verouderde indeeling in slechts vier afdeelingen (theologie, rechtsgeleerdheid, geneeskunde en gemengd) van dien catalogus maakte het echter onmogelijk een tijd te bepalen, waarin een nieuwe catalogus samengesteld kon worden, een arbeid die verscheidene maanden zou vorderen en dan nog de krachten van een enkel ambtenaar te boven ging en derhalve de medewerking van geleerden op verschillend gebied vorderde.

Bijzonder kostbare of merkwaardige werken waren volgens Koch niet in de Utrechtsche akademieboekerij aanwezig en 't scheen hem onbekend te zijn, dat reeds pogingen waren

1) Cuvier et Noël, Rapport sur les établissemens d'instruction publique en Hollande, et sur les moyens de les réunir à l'université impériale. [Paris 1812]. Blz. 143.

aangewend, om de Utrechtsche verzameling van een zeldzamen Venetiaanschen druk [1]) te berooven. Het boek bleek toen echter niet te vinden te zijn en de boodschapper moest onverrichterzake terugkeeren. Het nu zoo beroemde Utrechtsche psalterium, ofschoon reeds in 1716 opgenomen [2]), was nog niet „ontdekt". Ware het toen reeds algemeen bekend geweest, dan zou het ongetwijfeld naar Parijs zijn verhuisd.

Opvallend in de opgave van Koch is het groote aantal folianten ten opzichte van de kleinere formaten, bijna de helft van den geheelen voorraad gedrukte boeken en het dubbele van de octavo's.

Uffenbach's bewering [3]) „dieses dienet nur zu Prahlerei, um zu zeigen, we viel Folianten man habe" wordt er tot op zekere hoogte door bevestigd, maar die verhouding der formaten toont ook aan, dat de boeken der 18de eeuw, die voor een groot deel in handiger formaat dan die der vroegere eeuwen waren uitgegeven, slechts matig in de boekerij waren opgenomen. Misschien als gevolg van een soort bibliotheekconservatisme, doch ongetwijfeld ook als het resultaat van de voortdurende schaarschte aan geldmiddelen.

Koch's rapport bleef, vermoedelijk wegens de ontbrekende en door het stadsbestuur aan te vullen bijzonderheden, voorloopig onafgedaan op het bureau van den maire liggen. Er waren zelfs twee aanmaningen van den prefect noodig om de zaak weer op gang te brengen. Den 6den Juni 1813 werd van Amsterdam uit aan de samenstelling van den catalogus herinnerd en toen daarop nog geen antwoord volgde, vorderde de prefect den 28sten Juni in eene scherp gestelde sommatie afdoend antwoord binnen acht dagen. Toch duurde het nog bijna drie weken, eer de maire met de vertaling en aanvulling van Koch's overzicht gereed was, en kon het eerst den 16den Juli aan den onder-prefect worden overhandigd.

Gedurende bijna dertig jaar, had de maire er aan toege-

---

1) Zie: De Lucretius-druk van 1486 in de Utrechtsche universiteitsbibliotheek. In: Het Boek V (1916), blz. 81—84.

2) Zie: J. F. van Someren, t. a. pl. Blz. 39 v.v.

3) Z. C. von Uffenbach, Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engelland. Ulm 1754. Dl. III, blz. 706—714.

voegd, was het stadsbestuur zoo goed als niet in staat geweest eenig boek ter aanvulling van de bibliotheek aan te koopen, zoodat in alle afdeelingen belangrijke leemten bestonden en de vele onvolledige werken, een gevolg van de manier waarop de boekerij ontstaan was, nog altijd op completeering wachtten. Overigens mochten de boeken goed verzorgd worden genoemd. Door voortaan jaarlijks 1500 francs voor de bibliotheek en van dat bedrag 600 francs voor den aankoop van boeken te besteden, zou men vrij spoedig de ontbrekende deelen kunnen aanvullen en de meest noodzakelijke nieuwe boeken aankoopen.

Een andere bron van inkomsten dan het op de stadsbegrooting jaarlijks onder het hoofd „Bibliothèque et Beaux-arts" uit te trekken bedrag, had de bibliotheek niet. Over 1812 was dat bedrag 3000 francs geweest, maar het was onvoldoende, omdat die som o.m. ook voor de subsidieering van verscheidene openbare teeken-, schilder- en muziekscholen, voor salarieering van bibliothecaris en onderbibliothecaris en onderhoud van het bibliotheeklokaal had moeten dienen, zoodat geen centime voor den aankoop van boeken was overgebleven.

De uitgaven voor de bibliotheek alleen bedroegen in 1813 totaal 1150 francs, zijnde 630 voor den bibliothecaris, 300 voor den onderbibliothecaris, 67.50 voor den bediende, 40 voor schoonmaakkosten, 50 voor herstelling van vensters en 62.50 voor onvoorziene uitgaven.

Op een afzonderlijke „Etat de l'avancement du catalogue" stond vermeld, dat de in Januari tevoren opnieuw aangevangen catalogiseering tot 311 geschreven en 2062 gedrukte boeken was gevorderd en dat men in December d.a.v. met de geheele boekbeschrijving dacht gereed te komen. De hooge leeftijd en de voortdurende ongesteldheid van den bibliothecaris werden de oorzaken van den tragen gang van dezen arbeid genoemd, zoodat de voltooiing was overgedragen aan den onderbibliothecaris, wiens kunde en ijver thans eene tijdige oplevering waarborgden.

Het antwoord van den prefect op deze uitvoerige uiteenzetting van den maire luidde anders dan vermoedelijk te

Utrecht was verwacht. Er volgde althans den 2den Augustus een venijnig schrijven aan den onderprefect, waarin gezegd werd, dat het allicht niet mogelijk zou zijn tot December op den catalogus te wachten en op de eerste navraag van den minister de ware schuldige voor dit getreuzel zou worden aangewezen. De onderprefect bracht deze bedreiging in eenigszins vriendelijker woorden aan den maire over, doch verzocht hem wel te willen voorkomen, dat hij te Parijs als de eenige onderprefect zou worden genoemd, die in gebreke was gebleven aan de opdracht te voldoen, daar hij anders gedwongen zou zijn de schuld op Jhr. Mr. P. W. Bosch van Drakestein, den maire, af te wentelen.

Zeer waarschijnlijk om weer tijd te winnen, verzocht de maire den 12den Augustus hem een afschrift van de meermalen in de briefwisseling aangehaalde, doch hem onbekende beschikking van 8 Pluviose an XI te zenden, welke copie binnen een week Utrecht bereikte. Den 3den Januari tevoren was ook reeds een copie te Utrecht ontvangen en door den maire gewaarmerkt.

Den 12den October herinnerde de onderprefect blijkbaar zonder drang van hooger hand den maire voor de zooveelste maal aan zijne verplichting, zond hem den 23sten d.a.v. nog eens een afschrift van die aanmaning, en drie dagen later, den 26sten October 1813, genoot de maire eindelijk „de eer den catalogus te zenden van de boeken en handschriften, welke de stadsbibliotheek bevatte". Veranderingen van beteekenis hadden volgens het begeleidend schrijven sinds de indiening van het rapport van 16 Juli niet plaats gevonden, alleen was het traktement van den bibliothecaris tot 400 francs verminderd, dat van den onderbibliothecaris tot 367.48 francs verhoogd, vermoedelijk door hem ook de functie van bediende op te dragen. Hij was tijdens de openingsuren voor het publiek steeds aanwezig om de gewensche inlichtingen te verschaffen en de orde te handhaven. Voor den aankoop van boeken waren nog geen middelen beschikbaar.

(Wordt voortgezet).

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

's-Gravenhage. — Op 12 Augustus l.l. brachten een 50-tal professoren in het internationale recht en aanverwante vakken een bezoek aan de Bibliotheek van het Vredespaleis, waar zij ontvangen werden door den Bibliothecaris Dr. J. ter Meulen, die na een uiteenzetting te hebben gegeven van aard en beteekenis der boekerij, het gezelschap rondleidde langs de tafels, waar een schat van boeken en eenige handschriften waren tentoongesteld, grootendeels toebehoorende aan het Vredespaleis, maar verder welwillend afgestaan door de Bibliotheek der Rijks-Universiteit te Leiden, het Gemeente Archief te Delft, de firma M. Nijhoff en den Heer W. P. van Stockum Jr. te 's-Gravenhage.

De tentoonstelling betrof: 1° de werken van Grotius; 2° een aantal prachtwerken in ons land in Grotius' tijd gedrukt; 3° enkele uitgaven van de voornaamste Vredesverdragen, omstreeks 1700 in ons land gesloten; 4° de werken van Bijnkershoek en van de voornaamste moderne Nederlandsche juristen op het gebied van het internationale recht (Asser, Jitta, Struycken, enz.); 5° enkele uitgaven van de voornaamste internationale Congressen en conferenties in de 19e en de 20e eeuw in den Haag gehouden.

Het treft toevallig, dat het Amerikaansche bezoek spoedig beantwoord kan worden, doordat Dr. J. ter Meulen in October het Congres van de American Library Association te Atlantic City, New Jersey, U. S. A., zal bijwonen, waar hij ook de Nederlandsche vereeniging van Bibliothecarissen en Bibliotheek-ambtenaren zal vertegenwoordigen, ter gelegenheid waarvan de buitenlandsche collega's uitgenoodigd zijn tot het maken van een 14-daagsche reis door Amerika, voor een bezoek aan een aantal bibliotheken en universiteiten.

Hilversum. — Tijdens het reisseizoen wisselen in de O. L. B. aan de Heerenstraat geregeld kleine exposities van kaarten, gidsen met reisbeschrijvingen, foto's en prentbriefkaarten, die betrekking hebben op een bepaald land van Europa en een bepaalde streek van Nederland. In dit jaar was een buitengewoon aantrekkelijke en rijk gesorteerde verzameling van Engeland bijeengebracht, waarbij men interessante boeken met keurige foto's vond over de verschillende deelen van Engeland, welke voor toeristen de moeite waard zijn, — b.v. beschrijvingen van Noord-Wales, Surrey, Northumberland, Yorkshire, en last not least, van de „Cornish Riviera" zooals Cornwall met recht genoemd mag worden. Natuurlijk ontbraken ook gidsen van Londen, met zijn tallooze bezienswaardigheden aan oude gebouwen, bruggen enz. niet.

Wat Nederland betreft, vond men er bijzonderheden over het Brabantsche dorpje Oisterwijk, dat om zijn mooie vennen beroemd is.

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Opleidings-Commissie.

Het directeursdiploma werd uitgereikt aan Mej. A. A. C. Bulder te Groningen.

Het assistentsdiploma werd uitgereikt aan de dames: H. M. C. Alard, H. J. W. Dautzenberg, L. T. M. J. Schijns, M. A. Tholen en E. E. Windhausen (Assistentscursus te Sittard).

Aan den directeurscursus 1926/7 nemen deel de dames: A. S. M. ten Bosch (Assist. cursus 's Gravenhage), C. Dijkstra, A. H. Everts, B. C. Grullemans, J. M. van Hasselt, E. G. ten Have (Assist. Cursus Groningen); A. Hilwig (Assist. cursus Nijmegen); H. H. M. E. H. Hustinx, H. J. Janssen (Assist. cursus Sittard); N. D. Klercq, J. M. Koch, A. J. Verwaal (Assist. cursus Utrecht).

Aan den assistentscursus 1926/7 nemen deel de volgende dames, die als volontair werkzaam zijn aan de O. L. B. achter elks naam vermeld.

Groningen: G. F. van Asselt (Kampen); C. van Dijk (Groningen); C. H. Pippenghegen (Groningen); F. A. Tiddens (Groningen); M. R. de Vries (Groningen); M. W. Wiersma (Groningen).

Nijmegen: M. E. van Bochove (Rotterdam); H. Croon (Rotterdam); J. M. C. de Haan (Amersfoort R.K.); R. N. Hei (Arnhem); H. J. C. Lempersz (Hengelo); I. Oosterman (Hilversum R.K.); L. Sissingh (Rotterdam); A. C. Verkerk (Arnhem); en den Heer J. G. Schönau (Rotterdam).

Sittard: J. van Grunsven (Heerlen R.K.); B. Ruland (Heerlen R.K.); R. Hoyng (Roermond R.K.); E. Hoyng (Roermond R.K.); B. Dungelmann (Sittard R.K.); W. van der Weyden (Sittard R.K.); C. Ridder (Venlo R.K.).

Utrecht: N. Besançon ('s-Gravenhage); A. J. M. de Boer (Utrecht R.K.); J. C. Bückmann (Haarlem); H. G. Bijdendijk (Utrecht); C. J. Koenen (Utrecht); G. de Moor (Utrecht);

E. Schrijver (Hilversum); M. Verwey (Schiedam); en de heeren H. Bres (Bussum); C. A. van Riemsdijk (Hilversum); J. C. Vis (Alkmaar).

Tot de vooropleiding 1926/27 zijn toegelaten de volgende dames aan de O. L. B. achter elks naam vermeld: M. van Aartsen (Rotterdam); J. E. Andreas (Haarlem); F. L. Beltman (Enschede); C. J. S. van Beuningen van Helsdingen (Utrecht); E. L. M. van den Biesen (Haarlem R.K.); A. B. H. Blom (Deventer); C. J. de Bode (Bussum); J. J. G. Degenaar (Haarlem); H. M. H. Donath (Zaandam); L. M. J. Eversen (Veendam); C. A. van Gilse (Steenwijk); J. Greve (Utrecht); G. Haanstra (Leeuwarden); J. F. Halm (Utrecht); J. van der Hulst (Hilversum R.K.); W. H. Jannink (Enschede); M. I. A. Lette (Dordrecht); W. J. Mingelen ('s-Gravenhage); A. Nortier-Wisboom (Schiedam); M. A. G. Ouwehand (Dordrecht); M. W. Ridderikhoff (Schiedam); T. Schatborn (Rotterdam); J. M. Serruys (Rotterdam); A. Smid (Apeldoorn); H. Swart ('s-Hertogenbosch R.K.); J. A. L. Terwindt (Arnhem R.K.); A. Thiebout (Schiedam); C. A. J. Thierens (Utrecht); J. G. Verboom (Rotterdam); L. A. Welleman (Groningen).

DE BETEEKENIS VAN HET DUBBEL-EXEMPLAAR.

Aan de deelnemers der enquête (zie „Bibliotheekleven" Oct. 1925) deel ik mee:

1°. dat tot *uiterst 1 November* nog gecorrigeerde lijsten kunnen worden teruggezonden. De stroom der lijsten schijnt namelijk niet uit-zich-zelf te willen ophouden. Steeds nog komt er trouw iedere week een lijst terug, zoodat ik aan mijn voornemen de enquête te gaan uitwerken zoodra de post gedurende een week geen lijst had gebracht maar geen gevolg kan geven;

2°. dat ik van plan ben behalve titels, ook opmerkingen en beschouwingen door inzenders gedaan, natuurlijk *anonym* in het resultaat mee te publiceeren. Wie hiertegen bezwaar heeft betreffende door hem geuite meeningen, late dit mij vóór 1 November weten;

3°. dat het resultaat even interessant als verrassend zal zijn.

Het ligt in mijn bedoeling niet alleen de titels waarover eensgezindheid heerscht te publiceeren, maar ook de groep waarover fel meeningsverschil heerscht.

Met dank aan de medewerkenden. D. BARTLING.

UIT DE ROTTERDAMSCHE PARK-BIBLIOTHEEK.

Het is nu al het zevende jaar dat in het Roode Kruishuis tegenover de vijver in het Park de boeken uit de jeugdbibliotheek werden ondergebracht om gedurende de vacantie iederen dag aan buitenlezers te worden uitgeleend. De laatste drie jaren ging de Park-Bibliotheek uit van de Gemeente Bibliotheek, in samenwerking met de Nuts Kinder-Leeszalen.

Het is een *vacantie*bibliotheek en een *buiten*bedrijf, dit houdt in dat wij onze bezoekers zooveel mogelijk vrijheid geven.

Leeftijdsgrenzen houden wij er hier niet op na, onze jongste lezer was dezen zomer net twee jaar, en de oudste die twee dagen verdiept was in „De scheepsjongens van Bontekoe", zal een goed eind in de zestig geweest zijn. Slechts van enkele regels zijn de bezoekers langzamerhand goed doordrongen, 1e: als je een boek wilt hebben moet je eerst in de „emmer" met zeep flink je handen wasschen, (wie kennis maakt met verschillende van de vaste klanten zal van de noodzakelijkheid van deze regel spoedig overtuigd zijn), en 2e: om vijf uur moeten alle boeken teruggebracht worden. Overigens mogen ze op de banken bij het huis blijven of ver het Park intrekken, ze mogen kort of lang lezen (alleen niet te dikwijls van boek ruilen), wat ze 't liefst doen. De kinderen hebben steeds bewezen dat ze deze vrijheid waard zijn, de stemming is over het algemeen heel prettig, geen storende elementen die de boel bederven. Natuurlijk leest lang niet 100 % van de gem. 180 lezers per dag even goed; er zijn er altijd heel wat, die een boek halen, het doorbladeren, plaatjes kijken en dan maar weer eens terugkomen om te probeeren nog wat anders te krijgen. En van de kleintjes die er meestal bijzonder op gesteld zijn om net als hun broers en zusjes (we schrijven dikwijls 5 of 6 leden van één familie in) een boek mee te krijgen, kan men toch niet verlangen dat ze daar heel lang mee tevreden zijn.

Voor de rust van de grooteren was het daarom wel heel

prettig dat een volontaire der Kralingsche Kinder Leeszaal eenige dagen een troepje kleintjes voorlas, terwijl op andere dagen de helpster der Gem. Bibliotheek, die voor het handen wasschen der bezoekers en de orde in de wachtende rij zorgde, op het eind van den middag met een troepje kleintjes spelletjes speelde.

Maar de echte lezers zijn zoo in hun boek verdiept dat niets of niemand in hun buurt ze eruit kan halen. Ieder die zijn boek graag wil uitlezen, kan het tot den volgenden dag bewaren, waarvan meestal veel gebruik wordt gemaakt. Eén jongen vroeg den laatsten dag in volle ernst of wij zijn boek tot het volgend jaar wilden bewaren. We raadden hem aan zelf ook de titel te onthouden, zoodat dit boek in den tusschentijd toch nog aan andere lezers uitgeleend zou kunnen worden!

Het totaal bezoek gedurende vier weken bedroeg dit jaar 4269, en het pleit wel voor de eerlijkheid van de jeugd dat op dit groote getal *geen enkel* boek zoek raakte. De lezers geven naam, adres en leeftijd op en krijgen een lezerskaartje, waarin het kaartje van het aan hun meegegeven boek wordt geschoven (zakjessysteem). Hierdoor kan iederen middag na afloop gecontroleerd worden of alle boeken terug zijn. Voor het uit de kast halen van boeken en voor allerlei opruimwerkjes zijn altijd wel liefhebbers te vinden.

De laatste twee jaren hebben we toestemming om met regenweer een ruime leegstaande kamer in het Parkhuis als vluchthaven voor de kinderen te gebruiken. Dan worden de banken binnengehaald en wie geen plaats vindt zit op den grond, zoodat je haast struikelt over korte en lange beenen.

Het is een heerlijke aanwinst voor het Parkbedrijf, waardoor ook bij twijfelachtig weer openstelling mogelijk gemaakt wordt, maar toch waren we blij dat we dit jaar slechts twee dagen de kamer noodig hadden, omdat de bibliotheek op het buitenlezen is ingesteld. We krijgen ieder jaar wel den indruk dat veel kinderen op de komst van de Park-Bibliotheek gesteld zijn, en we hopen dus maar dat het Roode Kruishuis ons nog lang een veilig onderdak voor de boeken zal bezorgen.

Aug. '26. H. J. KLUIT.

LEESZAALWERK IN LEIPZIG.

Walter Hofmann is voor de meeste lezers van „Bibliotheekleven" geen onbekende. In 1919 was hij in Holland en vertelde toen van het leeszaalwerk in Leipzig. (Zie: „Bibliotheekleven" 1920). Velen zullen ook artikelen van zijn hand gelezen hebben in de „Hefte für Büchereiwesen" of elders en zullen dus min of meer met zijn denkbeelden vertrouwd zijn.

Voor mij was het lezen van zijn „der Weg zum Schrifttum" aanleiding om vorigen zomer naar Leipzig te gaan, en ik trof het bizonder, dat ik toen in de gelegenheid was, het grootste gedeelte van een „Einführungslehrgang für das volkstümliche Büchereiwesen" mee te maken, door Walter Hofmann en zijn vrouw gehouden voor „amtliche" en „nebenamtliche" bibliothecarissen uit de meest verschillende deelen van Duitschland. Mevrouw Elise Hofmann-Bosse, tevens leidster der opleidingsschool voor bibliotheekwerk te Leipzig, behandelde het technische gedeelte van het werk en in aansluiting daaraan werden de cursisten in de gelegenheid gesteld de in verschillende deelen der stad gelegen „Bücherhallen" te bezoeken en een uitleening bij te wonen.

Van de uitleenpraktijk wil ik slechts mededeelen, wat noodzakelijk is voor goed begrip van het gehéele leeszaalwerk, want aan dit gedeelte van het werk wordt juist te Leipzig zoo groote waarde gehecht; immers het verwerkelijkt de gedachte, die eraan ten grondslag ligt. Wie zich hiervoor nader interesseert, vindt een uitvoerige uiteenzetting in Walter Hofmanns „Praxis der Bücherei" en in „Die städtischen Bücherhallen zu Leipzig", beide van talrijke afbeeldingen voorzien en in vele onzer leeszalen aanwezig.

De openbare leeszaal te Leipzig is evenals de meeste leeszalen in Duitschland een gesloten boekerij. Elk boek wordt in de op de uitleentafel staande bakken vertegenwoordigd door twee kaarten: de „Textkarte", waarop schrijversnaam, titel en stamboeknummer, en daaronder een vrij uitvoerige karakteristiek van het boek, geformuleerd met het oog op het uitleen-

werk (de annotaties in de verschillende katalogi ten dienste van de lezers zijn anders, daar ze een ander doel hebben), en de daarachter staande, vrijwel gelijke boekkaart, zonder die karakteristiek, waarop de uitleendatums en lezersnummers worden ingevuld. De „Textkarten" worden nooit uit de bakken genomen, de boekkaarten alleen, wanneer de boeken worden uitgeleend. Deze kaarten vormen tesamen den „Präsenzkatalog" (d. i. de katalogus van de boeken, die thuis zijn), die systematisch is opgesteld en zeer fijn onderverdeeld; bovendien staat voor iedere afdeeling nog een „Registerkarte", waarop alle titels van die afdeeling voorkomen.

Voor den uitleenenden assistent zijn de technische handgrepen tot een minimum beperkt, daar ze grootendeels door magazijnbedienden worden verricht. Wat hiermee beoogd wordt is niet in de eerste plaats, dat het publiek zoo vlug mogelijk geholpen wordt (hoeveel waard op zichzelf ook!), — men wil allereerst bevorderen, dat de uitleenende assistent zich onbelemmerd aan het geestelijk deel van zijn werk kan geven en daarom wil men het kontakt tusschen hem (haar) en den lezer zoo min mogelijk verbroken zien.

Aan den anderen kant van de uitleentafel staat de lezer met zijn „Leseheft", een boekje, waarop zijn naam, adres, beroep, en leeftijd zijn ingevuld mèt vermelding van het jaar, waarin hij lid werd van de bibliotheek.

Het voorste blad is de z.g. „Wunschzettel", dat de lezer kàn, echter niet behoeft in te vullen; daarachter de blaadjes, waarop de titels van de boeken, die hij uit de bibliotheek leent, worden geschreven.

Heeft de uitleenende assistent dus eenerzijds in den „Präsenzkatalog" een prachtige aanvulling van zijn uit den aard der zaak begrensde boekenkennis — aan den anderen kant geeft hem het „Leseheft" onmiddellijk een kijk op de persoonlijkheid van den lezer en op het geestelijk peil van zijn lektuur. Men zal dadelijk voelen, dat hierdoor een vruchtbare uitleening mogelijk wordt, want de lezer staat als individu en niet langer als één uit de massa tegenover den leeszaalassistent.

Meer zal ik hier over de uitleening niet vertellen en nu probeeren een en ander weer te geven uit de voordrachten

van Walter Hofmann over „Die geistigen Grundlagen der volkstümlichen Bücherei".

Voor Walter Hofmann is leeszaalwerk niet: het brengen van zooveel mogelijk boeken onder zooveel mogelijk menschen uit een boekenbezit, dat wel met eènige, maar niet met àl te veel kieskeurigheid is samengesteld, zooals dit ongeveer twintig jaar geleden in Duitschland regel was.

Voor hem moet leeszaalwerk paedagogisch-psychologisch gefundeerd zijn; dit geldt ten eerste voor den opbouw van het boekenbezit eener O. L. B., ten tweede voor het samenstellen van den katalogus en ten derde voor de uitleenmethode.

Leeszaalwerk is volks-ontwikkelingswerk. Het woord volk omvat dan alle lagen der bevolking in een bepaald land; het woord ontwikkeling (ont-wikkeling) neme men organisch: „geprägte Form, die lebend sich entwickelt".

Het gaat er nu om, den lezers diè krachten toe te voeren, die deze ontwikkeling mogelijk maken en daarom moeten we nagaan, wàt het is, dat de lezers naar de leeszaal voert.

Maar voor ik hierop doorga, eerst een en ander over Walter Hoffmann's gedachten in verband met volksontwikkelingswerk in het algemeen en met leeszaalwerk in het bizonder. Ik begin met een citaat uit een van zijn artikelen.

„Volksbildungsarbeit als gestaltende Macht im Leben eines Volkes ist nicht möglich ohne zentrale gestaltende Ideen. Und zwar sind damit nicht gemeint die Ideen, die der Volksbildner über die Volksbildungsarbeit haben soll, sondern gemeint sind die Ideen im Leben der Menschen selbst, für die die Volksbildung arbeitet. Ideen über den Sinn des Lebens, über die Stellung des Menschen, über seine Aufgabe in der Welt. Eine solche Ideologie braucht die Volksbildungsarbeit, sie musz sie voraussetzen, unterstützen, entfalten, wenn sie mehr sein will als eine anständige Art von Zerstreuung und ein Einschläferungsmittel. Sie braucht eine solche Ideologie ebenso wie alle übrigen Gebiete, — die Politik, das Recht, auf denen und mit denen Lebensgestaltung erfolgen soll. Es ist aber unmöglich einem Lebenskreis in der Volksbildungsarbeit eine Ideologie aufzwingen zu wollen, die mit den Lebensbedingungen, der historischen Situation und der poli-

tischen Ideologie dieses Lebenskreises in Widerspruch steht. Die Ideologie, von der aus die Volksbildungsarbeit für einen Lebenskreis arbeitet, soll kein Abklatsch eines parteipolitischen Programmes sein — davor behüte uns Gott, — aber sie musz ihre Kräfte aus denselben Tatbeständen und Vorgängen des realen und des geistig-seelischen Lebens ziehen, in denen auch die politische Ideologie dieses Lebenskreises wurzelt." (Archiv für Erwachsenenbildung, 1925. Heft 2).

Een laten-gelden dus van alle verschillende geestelijke stroomingen in een volk; maar daarnaàst een „gemeenschappelijke grond, waarop „neutraal" volksontwikkelingswerk moet worden opgebouwd.

Wanneer men de ontvankelijken („die Empfänglichen") slechts kan bereiken, (wier aantal helaas door talrijke oorzaken kleiner is geworden) de „bildhaften Kräfte" dus in een volk, dan werkt men tevens aan de vorming van een volk in zijn geheel, wat hoofddoel moet blijven (de centrale gedachte der sociale paedagogie), want deze ontvankelijken werken als zuurdeeg in hun omgeving.

Walter Hofmann onderscheidt twee wijzen van volksontwikkeling. De eerste, uitvloeisel van onze eeuw van mechaniseering en techniek-aanbidding, die de menschen meesleurt en de vormende krachten dooddrukt. Volksontwikkeling is hier een uitstorting in een geweldig tempo van zooveel mogelijk ontwikkelingsstof („Bildungsstoff") zonder eenigen samenhang. De „Hexensabbath moderner Stoffumwirbelung" noemt W. H. dit! — „verbreitende Volksbildung" (radio, bioscoop, e.d.).

Daartegenover stelt hij de „gestaltende Volksbildung", die den mensch wil vormen van binnenuit. Voorwaarde voor dergelijk werk is het geloof aan een innerlijke wedergeboorte der Europeesche menschheid, — geloof óók, dat wij deze wedergeboorte kunnen helpen voorbereiden.

De tegenstelling tusschen deze beide richtingen van volksontwikkeling is door den wereldoorlog veel sterker aan het licht getreden; men voelt, dat men er niet meer komt met wat vóór 1914 goed en schoon leek! En uit alle landen gaan telkens weer stemmen op om innerlijke vernieuwing.

Overgebracht op leeszaalwerk dezelfde tegenstellingen: de „Zivilisationsbücherei" en de „Kulturbücherei": „verbreitende Volksbildung", en „gestaltende Volksbildung"; de eerste wil vooruitgang, — de tweede ont-wikkeling, vorming.

De eerste schrijft boven haar ingang: „kennis is macht", — kenmerkende spreuk van een tijd, waarin de heerschappij van het verstand hocgtij viert, — waarin de verstandelijke krachten, die de mensch meegekregen heeft, zoo vaak misbruikt worden om zijn medemenschen te vernietigen (techniek, dienstbaar gemaakt aan oorlogsdoeleinden), dood te concurreeren of den loef af te steken, — een tijd, die „Wagnertjes" kweekt, die in dwaze zelfoverschatting wanen het al „so herrlich weit gebracht" te hebben!

De „Kulturbücherei" stelt zich daar tegenover; boven haàr ingang zouden de woorden uit het Faustboekje van Dr. Bierens de Haan op hun plaats zijn: „Alle kennis is nadering tot het onbegrepene". „Die Kulturbücherei, ist das Ganze und Unteilbare. So wie man einem lebendigen Organismus gegenüber nicht sagen kann, „es ist schon etwas geschehen, wenn, zunächst' nur der Stamm oder die Wurzeln oder die Äste oder die Blätter da sind". Die Kulturbücherei kennt daher wohl Entfaltung und Ausbreitung, aber sie kennt eigentlich keinen Fortschritt. Das Wesentliche, der Keimkern, in dem alles enthalten ist und aus dem alles hervorgeht, ist von Anfang an da".

Wat is nu de taak der O. L. B., bedoeld in den zin van „Kulturbücherei", — en naar welke keuze-principes heeft ze zich te richten? Het samenbrengen van volk en het „goede boek" („Schrifttum" in het Duitsch, wat meer zegt, maar waarvoor ik geen goed Hollandsch woord weet); alles dus wat in boeken leeft als het geestelijk bezit der gansche menschheid, — haar meest waardevolle kultuurgoed, van geslacht op geslacht overgedragen, — èn dat, wat in den tegenwoordigen tijd verschijnt en voldoet aan den eisch, dat het echt is en daardoor vormende waarde heeft. Waaraan kan men die „gestaltungsechte" boeken herkennen? Hiervoor moet men intuïtie bezitten; regels zijn hiervoor niet te geven.

Walter Hofmann haalde in dit verband een woord van

Dilthey aan: „es liegt überall dort ein geistiger Wert vor, wo ein Strukturzusammenhang zwischen dem Erlebnis und der Ausdrucksform vorhanden ist". We moeten dus luisteren, of het geluid van een schrijver echt is en nagaan, of hij het vermogen heeft gehad, aan het innerlijk-beleefde, op welk geestelijk gebied dit dan ook tot uiting komt, vorm te geven.

Hieruit vloeit niet voort, dat het „Gestaltungsechte" altijd het „Gestaltungshöchste" moet zijn; met het allereenvoudigste kan men beginnen, — daar, waar we staan even boven het aesthetische nulpunt. Alles, wat niet aan dezen eisch van echtheid voldoet, — alles, wat dus maakwerk is en sensatie, prikkellektuur, z.g. „Kitsch" (een woord, dat zelf al zeer goed het afstootend karakter uitdrukt!), were men uit zijn bibliotheek. Deze „Kitsch" zoeke men vooral niet alleen bij de romans. W. H. onderscheidt: „religiösen Kitsch", „patriotischen Kitsch" (Walter Bloem, vele Herzogs), „revolutionären Kitsch", „erotischen Kitsch", (Werner, Marlitt, e. d.), „Gemütskitsch".

Vervolgens moet bij de boekkeuze zoo noodig rekening worden gehouden met de wereldbeschouwing der lezers, en waar dit niet noodig is en we dus te maken hebben met een gemengd publiek, moet aan de keuze ten grondslag liggen, een „allgemein-menschlich-sittliches Wertbewusztsein".

Als derde principe voor boekkeuze: de „Erlebensnähe". We hebben hier na te gaan tot welke maatschappelijke kringen, tot welk milieu de bezoekers van onze bibliotheek behooren, om te kunnen uitmaken, voor welk genre boeken ze toegankelijk zijn, — wat ze innerlijk kunnen opnemen, naleven; verder hangt dit af van leeftijd en geslacht.

Deze drie faktoren tesàmen bepalen den „Lebenskreis", waartoe onze lezers behooren.

Hierbij komen dan nog uiterlijke invloeden, als van bodem, klimaat, kultuurtraditie, die aan een groep een eigen kleur kunnen geven, (Noord-Duitschers en Beieren b.v. hebben een andere kultuurtraditie).

(Wordt voortgezet).

UIT DE STAATSBEGROOTING VOOR 1927.

Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

(voor 1926 zie „Bibliotheekleven" X-1925, bl. 169—171).

Rijksuniversiteitsbibliotheek te Leiden.

Materieel: 1. Bibliotheek *f* 15.400.—; 2. Prentenkabinet *f* 4.000.—; 3. Kunstgeschiedenis *f* 360.—; 3*a*. Aankoop van boeken op het gebied der Godgeleerdheid *f* 1.150.—; 4. Idem Rechtsgeleerdheid *f* 2.300.—; 5. Idem Geneeskunde *f* 8.125.—; 6. Idem Wis- en Natuurkunde *f* 3.200.—; 7. Idem Letteren en Wijsbegeerte *f* 5.425.—; 8. Oostersche letterkunde *f* 1.440.—; 8*a*. Idem buitengewoon *f* 900.—. (Totaal *f* 42.300.—, vorig jaar *f* 41.360.—).

Leeszaal der faculteit van Godgeleerdheid *f* 950.—; Idem van Rechtsgeleerdheid *f* 800.—; Idem van Letteren en Wijsbegeerte *f* 2.200.—. Totaal *f* 3.950.—, vorig jaar *f* 3.950.—).

Rijksuniversiteitsbibliotheek te Utrecht.

Materieel: *f* 36.000.— (vorig jaar *f* 30.000.—; de verhooging is een gevolg van de toevoeging der bibliotheek van de veeartsenijkundige faculteit).

Rijksuniversiteitsbibliotheek te Groningen.

Materieel: *f* 31.450.— (vorig jaar *f* 31.450.—).

Bibliotheek der Technische Hoogeschool te Delft.

Materieel: *f* 24.400.—; aanschaffing van proefschriften *f* 1.000.—; huishoudelijke zaken *f* 1.550.—; verlichting, verwarming en waterverbruik *f* 6.000.—. (Totaal *f* 32.950.—, vorig jaar *f* 31.950.—).

„Wegens een tekort aan wetenschappelijke hulp bij de bibliotheek" is onder de jaarwedden een niet genoemd bedrag uitgetrokken.

Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

Materieel: *f* 55.500.— (vorig jaar *f* 55.000.—).

f 500.— meer voor onderhoud van het gebouw.

Personeel: *f* 88.850.—, personeele hulp *f* 6.000.—. (Totaal *f* 94.850.—, vorig jaar *f* 95.955.—).

Verhooging met *f* 5.995.— wegens toepassing salarisregeling en doordat twee ambtenaren, die op de vorige begrooting van 1 October 1926 af staan uitgetrokken, over 1927 de volle wedde ontvangen. Daartegenover staat een verlaging van het artikel met *f* 7.100.—, doordat tengevolge van reorganisatie van den dienst het personeel kan worden verminderd met een conservator en een wetenschappelijk assistent 2e klasse. In totaal wordt het artikel daardoor *f* 1.105.— lager.

Subsidiën ten behoeve van de Openbare Leeszalen en Bibliotheken: *f* 230.000.— (vorig jaar *f* 223.450.—).

In 1922 is de subsidieering van Rijkswege van nieuw opgerichte, voordien nog niet gesubsidieerde openbare leeszalen en bibliotheken ter bezuiniging stop gezet. De vóór dat jaar eenmaal verleende Rijkssteun is gehandhaafd, maar de sindsdien nieuw ingekomen aanvragen zijn alle afgewezen. Ondergeteekende acht het niet gewenscht dezen toestand van ongelijkheid en daardoor van onbillijkheid langer te bestendigen en zou ook de nieuwe leeszalen, die aan de voorwaarden voor de subsidieering voldoen, op denzelfden voet als de andere leeszalen voor een Rijksbijdrage in aanmerking willen brengen. Ter vermijding van een te snel accres der uitgaven zou hij echter de nieuwe subsidies niet aanstonds in hun geheel willen toekennen, doch deze geleidelijk willen opvoeren. Indien in 1927 ⅓ wordt verleend, in 1928 ⅔ en in 1929 het volle bedrag, zal daarvoor in 1927 *f* 6.550.— noodig zijn, welk bedrag de ondergeteekende thans aanvraagt.

Muziekbibliotheek te 's Gravenhage: *f* 800.— (vorig jaar *f* 800.—).

Rijkscommissie van Advies in zake het Bibliotheekwezen: Reis-, verblijf- en bureelkosten en belooning van den secretaris *f* 800.— (vorig jaar *f* 800.—).

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — De studiekamer voor opvoedkunde, zielkunde en wijsbegeerte in de Universiteitsbibliotheek bevat in de eerste plaats het voornaamste deel van de bibliotheek van het Nuts-seminarium voor paedago-

giek, die tevoren in het „Athenaeum Illustre" op den O. Z. Voorburgwal was ondergebracht en op 1 Januari 1926 aan de Universiteitsbibliotheek in bruikleen werd gegeven. Deze belangrijke collectie is nu nog aangevuld met eenige nieuwere aanwinsten van de aan het N. O. G. toebehoorende „Paedagogische bibliotheek" en voorts met een aanzienlijke hoeveelheid wijsgeerige en psychologische literatuur uit het eigen bezit der U. B., zoodat tezamen een representatieve verzameling van studiewerken op de drie genoemde terreinen is bijeengebracht. Een 50-tal binnen- en buitenlandsche tijdschriften, bovendien tal van onderwijsbladen, ligt voor belangstellenden ter inzage.

De studiekamer is dagelijks van 2—5 geopend; een speciaal ambtenaar voor deze afdeeling is dan aanwezig voor het geven van inlichtingen. De boeken kunnen niet alleen ter plaatse worden geraadpleegd, doch zijn ook voor uitleening beschikbaar. *(A. H.).*

's-Gravenhage. — Voor een volle zaal heeft de heer J. de Voogd een voordracht gehouden over Peer Gynt. Deze voordracht was de eerste van een reeks, welke het Filiaal der O. L. B. (Colenzostraat 4) gedurende dit winterseizoen voor belangstellenden denkt te organiseeren.

De bibliothecaris sprak een kort openingswoord, waarin hij de bedoeling uiteenzette van deze voordrachtsavonden. Ze zijn voor ieder vrij toegankelijk en zullen dienen als aanvulling van het andere werk van het filiaal: het verstrekken van goede lectuur aan het publiek, ter ontwikkeling en ter ontspanning. Tevens zullen zij dienst kunnen doen om den band tusschen lezers en bibliotheek te versterken. Ook is de hoop er op gevestigd, dat wellicht het filiaal daardoor meer bekendheid zal verkrijgen.

De voordracht van den heer de Voogd werd afgewisseld met declamatie door den spreker en muzikale illustratie door mej. Geerling. Een flink applaus toonde de dankbaarheid van het publiek. *(H. C.)*

Harlingen. — Uit het overigens opgewekt gestelde verslag 1925 van de *Jeugdleeszaal* blijkt, dat deze instelling voortaan de bezielende werkkracht zal moeten missen van de oprichtster en leidster, Mej. E. van Kleffens. Van de leeszaal is thans een stichting gemaakt, die (althans voor den tijd van één jaar) gemeentesubsidie geniet en onder het bestuur staat van enkele vooraanstaande stadgenooten. Het is hoogelijkst te waardeeren, dat Mej. van Kl. aldus vóór haar vertrek het voortbestaan van deze instelling heeft weten te verzekeren.

Middelburg. — Van half Sept. tot half Oct. huisvestte de O. L. een boekententoonstelling van het „Comité voor Indische lezingen en leergangen".

Rotterdam. — Uit het dezen zomer verschenen jaarverslag van de Bibliotheek der Gemeente over 1925 nemen wij het volgende over:

Door aankoop en schenking werd de Centrale bibliotheek vermeerdert met 14208 boekdeelen, waaronder 1057 behooren tot de ontspanningslectuur. Het totaal bezit bedroeg ultimo December 136.544. De verzameling Erasmiana werd verrijkt met 87 nummers, waaronder weer verscheiden merkwaardige drukken. Vele dezer bijzondere aanwinsten zijn door schenking verkregen, waarvoor aan de schenkers — wier namen genoemd worden — warme dank wordt betuigd.

Behalve verscheidene zeldzame Erasmus-uitgaven, zijn als bijzonder merkwaardige aanwinsten te noemen: de „Sequentie et Hymni" met verklaringen door Hermannus Torrentinus (Keulen 1509) en O. Toscanella „Dittionario volgare et Latino (Venetia 1618). Beide laatstgenoemde werken zijn geschenken van de Stichting „Vrienden der Gemeentebibliotheek".

Uitvoerige statistieken en tabellen doen zien hoeveel boeken van alle verschillende vakken van wetenschap er werden uitgeleend, hoeveel lezers van verschillende maatschappelijke groepen en van verschillende leeftijden de bibliotheek onder haar vaste bezoekers telt. Men kan daar zeer nauwkeurig nagaan in welke verhouding door al die groepen op elk bepaald gebied boeken worden gelezen, zoowel voor de Centrale Bibliotheek als voor elk der bijbibliotheken. De taal- en letterkunde en de technische wetenschappen spannen de kroon. Wij nemen slechts enkele cijfers over: de verschillende studie- en leeszalen zijn in 1925 bezocht door 257.242 personen, d.i. 7.428 meer dan in het vorig jaar. Er waren in de Centrale bibliotheek 11.581 lezers die boeken te leen hadden in 1925 tegen 10.999 in 1924; het aantal uitgeleende boeken bedroeg 196.878 tegen 180.020 in het vorig jaar; daaronder waren 42.045 uitleeningen van studieboeken, tegen vorig jaar 37.283. Alles te zamen werden in 1925 aan de Centrale Bibliotheek en de vier bijbibliotheken 367.232 boeken uitgeleend (tegen 336.541 in 1924). In de Kinderafdeelingen der Centrale Bibliotheek en der bijbibliotheken in het Tuindorp en de Gouvernestraat werden te zamen 110.011 boeken uitgeleend, tegen 76.613.

Schiedam. — Bij voldoende belangstelling wordt de oprichting overwogen van een filiaal der Gemeentelijke O. L. B. in het stadskwartier „De Gorzen".

Utrecht. — In verband met de tentoonstelling betreffende St. Franciscus van Assisi in de R. K. O. L. nemen wij het volgende uit het *U. D.* over:

In de 17e en 18e eeuw was Franciscus van Assisi bij de Protestanten in miscrediet. Erger: hij werd geminacht, belasterd en tentoongesteld als een schijnheilige. Later hebben de Protestantsche inzichten zich gansch en al gewijzigd. Men kon zich „objectiever" instellen en is gaan inzien, dat wàt er aan deze figuur mocht ontbreken, dit in geen geval was de integriteit. Een van de menschen die het huidige geslacht nauwkeurig en gewetensvol omtrent Franciscus hebben ingelicht, is Paul Sabatier, een dominé uit Straatsburg. Hij wijdde 6 jaar van zijn leven aan een onafgebroken studie van Franciscus' persoon en werk, deed dat in alle stilte

en bescheidenheid, en bracht in 1893 een boek op de markt, dat plotseling een reusachtige vermaardheid kreeg, na een half jaar al ettelijke herdrukken had beleefd, en dat een tintelende belangstelling gaande maakte zoowel bij Protestanten als Katholieken. Het boek werd op den Index geplaatst, omdat het de voorstelling lanceerde, als zou Franciscus noodgedwongen in de Kerk gebleven zijn. Het schijnt, dat Sabatier zijn inzichten op dit punt gewijzigd heeft; maar in latere herdrukken is hij er niet op teruggekomen, en het nieuwe geheel omgewerkte geschrift wacht nog op den drukker. Het is geschreven en gereed, maar Sabatier kon den goeden typograaf er niet voor vinden. Dit argument wordt in kennerskringen niet dan met een glimlach aanvaard, en als een gelegenheidsverklaring gebrandmerkt.

Hoe het zij — curieus is en blijft het dat de kennis van dezen Roomschen heilige in de twintigste eeuw vooral bevorderd en gestimuleerd is door een Protestant, terwijl in de 17e en 18e eeuw de Protestanten hem op de smadelijkste wijze hebben bejegend.

De geschiedenis neemt nu eenmaal grillige wendingen, de waardeering van Franciscus is daar wel een bewijs van. Thans is de heilige een voorwerp van oprechte bewondering en vereering, zoowel bij Katholieken, als Protestanten.

Sabatier, een zachtmoedig en vriendelijk theoloog, is op 't oogenblik een oud man. Hij stichtte een internationaal genootschap voor de studie van den heilige, welk genootschap op het oogenblik vrijwel te gronde is gegaan. Alleen in Engeland is er nog kracht in, en daar gaat men trouw voort met het uitgeven van Franciscus-geschriften. Zou het ook niet aan de studie van Sabatier zijn te danken, dat Oscar Wilde in zijn De Profundis het leven van den Italiaanschen monnik ten voorbeeld stelt?

In aantal zal de hoeveelheid R.-K. geschriften het aantal Protestantsche zonder twijfel vooruit zijn. De literatuur omtrent Franciscus is te splitsen in oude en nieuwe. De oude dateert van de 13e, 14e en 15e eeuw, de nieuwe van de 18e, de 19e, maar speciaal van de 20e.

De tentoonstelling in de R. K. O. L. is ingericht door Mej. R. Sormani, die er ook het initiatief toe genomen heeft. Zij heeft bij het opsporen van oude drukken etc. de medewerking gehad van pater Kruitwagen, een van de goede kenners van Franciscus in ons land. Dank zij zijn bemiddeling heeft men de beschikking kunnen krijgen over oude drukken uit de Kon. Bibliotheek, de Universiteitsbibliotheek, de Kloosterbibliotheken te Woerden en Weert, terwijl voor de moderne literatuur ook medewerking is verkregen van particulieren, boekhandelaars etc. Er hangt ook een schilderstuk, dat is afgestaan door het Aartsbisschoppelijk Museum.

De „historische afdeeling" bevat een aantal merkwaardige oude boekwerken, die voor het meerendeel uiterst kostbaar zijn (enkele zijn zelfs niet meer in den handel), en die niet alleen uit geschiedkundig, maar ook uit typografisch-artistiek oogpunt van beteekenis zijn. Onder andere ligt er een fraaie Italiaansche vertaling van Fioretto.

Curieus is de foto van het oorspronkelijke stuk, waarin Paus Hono-

rius III zijn goedkeuring hecht aan de regelen van Franciscus. Typisch zijn de „boomen", waarin de Franciscusorden als stammen, kruinen en takken zijn afgebeeld met de koppen der voornaamste leden. Er zijn drie orden gesticht: de 1e. die van de Minrebroeders en Capucijnen, de 2e. die van Claerissen (vrouwen), de 3e. die den laatsten tijd een groeiende beteekenis krijgt, die van leeken. Van de laatste orde was Koning Lodewijk IX de patroon, en Koningin Elisabeth van Hongarije de patrones.

Van de Protestantsche „Hetze" zijn ook eenige voorbeelden aanwezig.

Wanneer we den nieuwen tijd naderen, komen wij allereerst aan de meer dan 70 verschillende Roomsche Franciscus-tijdschriften, waarvan hier een vrij complete collectie aanwezig is, dan de tijdschriften uit de laatste jaren, waarin artikelen over Franciscus geschreven zijn, en een in de Leeszaal aanwezige, zeer goed bijgehouden rubriek Franciscus-boeken. Verder zagen we een aantal foto's van oude schilderstukken, een paar beelden, foto's en andere afbeeldingen uit Assisi, en een aantal curiosa als: postzegels, krantenknipsels, een Franciscusbord etc.

Van de Hollandsche werkjes uit den laatsten tijd noemen we geschriften van Timmermans, Walch en ds. A. G. Wolf.

Verder krijgt men hier een aantal oratoria, liederen en andere muziek te zien, die op Franciscus zijn geïnspireerd.

Volledig is deze tentoonstelling niet; zij pretendeert het ook niet. Maar wel geeft ze een merkwaardig beeld van de deining, die deze figuur tot in verre, verre geslachten heeft veroorzaakt, en zij wekt op tot een grootere belangstelling.

Wij hopen dat niet alleen de trouwe bezoekers van deze Leeszaal eens even zullen binnenwippen om er kennis van te nemen. Mej. Sormani heeft hier een mooi stuk werk gedaan!

PERSONALIA.

Bussum. — Benoemd tot tijdelijk assistente aan de O. L. B. Mej. E. A. N. P. Franchimont te Zutfen (Assistentsdiploma Utrecht 1926).

's Gravenhage. — Met ingang van 1 October 1926 zijn als assistenten aan de O. L. B. benoemd de dames H. B. A. Heyse en A. L. Liezenberg, beiden in bezit van het directeursdiploma 1926.

LEESZAALWERK IN LEIPZIG.

(Voortzetting van bladz. 174).

Scherp onderscheiden is niet hetzelfde als scherp scheiden en het is allerminst de bedoeling van Walter Hofmann schotjes te zetten tusschen de verschillende groepen der bevolking! De schotjes zijn slechts middel tot het doel: het zóódanig samenstellen van een bibliotheek, dat ieder lezer, iedere groep van lezers, de boeken kan krijgen, die bij zijn, door de zooeven genoemde faktoren bepaalden psychischen inhoud passen. Maar bij zijn geheele bibliotheekwerk verliest hij nooit uit het oog, dat het niet gaat om den enkeling, als doel in zichzelf, maar om de volksgemeenschap!

In dit verband sprak Walter Hofmann van het „Sein-sollende", waarmede hij of zij, die een bibliotheek opbouwt en aanvult, rekening moet houden. Wie deze taak goed wil vervullen, moet zich kunnen indenken in de leidende kultuurideeën, die in een bepaalden „Lebenskreis" en in het totaal van „Lebenskreise" op den voorgrond treden. En wel niet alleen zóó, dat hij kan aanvoelen, wat er in een bepaalden „Lebenskreis" tot uiting komt en gekomen is. Hij moet ook kunnen dóórdenken, hoe zoo'n „Lebenskreis" er uit zou zien, wanneer hij de in hem levende idee geheel zou verwerkelijken. Dit laatste stadium noemt W. H. het „Sein-sollende" (het ideaal dus), — in tegenstelling met den bestaanden toestand, de werkelijkheid.

Dus: richting aangeven reeds bij de samenstelling van de bibliotheek, maar ook bij de rangschikking der boeken in de verschillende katalogi en vervolgens bij de uitleening. Want: bouwt men zijn boekenbezit op voor bepaalde „Lebenskreise", dan vloeit daaruit feitelijk voort, dat men ook katalogi moet gaan samenstellen voor die verschillende groepen. Dit is werk voor jaren en in Leipzig, waar men inderdaad reeds jaren in deze richting werkt, is men met de taak, die men zich gesteld heeft, nog lang niet „klaar"; van klaarkomen bij dergelijk werk kan ook eigenlijk nooit sprake zijn!

Voor den ontwikkelden lezer is de katalogus, geordend volgens „vakken" de aangewezen weg, — hij is daaraan gewend, erbij opgegroeid. Niet aldus voor de meer eenvoudige lezers, wier onderwijs vaak, op twaalf-, dertienjarigen leeftijd wordt afgebroken en die alléén iets kunnen hebben aan een katalogus, die rekening houdt met hun ontwikkeling, hun eigen geaardheid.

Vinden ze dien niet, — brengt men dus de boeken niet nader tot deze lezers, dan blijven ze weg uit de bibliotheek. En 't heet dan, dat er geen belangstelling bestaat! Aan wie de schuld?

In Leipzig heeft men den dikken „Gesamtkatalog" vaarwel gezegd; in het uitleenbureau zoowel als in de leeszaal liggen de keurige en kleurige vak- en (voor zoover bewerkt) „Lebenskreis"-katalogi ter inzage.

Geen alfabetische kaartkatalogus van het geheele boekenbezit voor de bezoekers; m. i. doet men hier het meer ontwikkelde deel der lezers wat te kort! Wel wordt dit eenigszins verholpen, doordat de gespecialiseerde katalogi allen alfabetische registers hebben, gedeeltelijk alleen op de auteurs, gedeeltelijk op onderwerp en auteurs tesamen.

Verder liggen er nog eenige keuze-katalogi, zooals de „Bücher des Lebens", waarin boeken zijn samengebracht, die den nadruk leggen op levensmoed en levensgeloof, — die geboren zijn uit het besef, dat het de moeite waard is te leven, „trotz alledem"! Dan een „Auswahl" (door het geheele boekenbezit heen) voor de 14—16-jarige mannelijke jeugd met L. O.-ontwikkeling, en een dergelijke „Auswahl" van de beste boeken voor volwassenen. Aan een afzonderlijken katalogus voor de vrouw wordt gewerkt en het ontwerp voor een katalogus voor den volwassen mannelijken arbeider ligt klaar. Hierover een enkel woord.

Walter Hofmann is uitgegaan van de volgende gedachten. Eeuwenlang is de bourgeoisie in hoofdzaak draagster der kultuur geweest, — tot diep in de 19de eeuw haar stempel drukkend op alle uitingen van die kultuur. Aan de arbeidersklasse als klasse ontbreekt echter nog die kultuurtraditie en op het gebied van specifieke arbeiderskunst (proletarische

kunst, socialistische kunst) bestaat nog maar heel weinig. Wil de arbeider dus door middel van het boek zijn geestelijken en gevoelshorizon verwijden, dan komt hij terecht bij de niet proletarische literatuur, — heeft dan echter niets aan boeken, waar (alle literaire waarde nu buiten beschouwing gelaten) een min of meer dekadente tijd aan het woord is, — boeken vol van zelfanalyse en ten top gedreven individualisme. Daar staat hij vreemd tegenover! Maar hij zal dieper en wijder mensch worden, wanneer hij in aanraking komt met werken uit den bloeitijd van vroegere kultuurperioden, toen ook voor hooge gemeenschapsidealen gestreden werd. Dit zal den bewusten klassestrijder, — den socialistischen arbeider dus — behoeden voor verstarring en fanatisme, terwijl daarentegen de minder „bewuste" arbeider, die eens in aanraking komt met het beste op het gebied van socialistische kunst, voor zoover men daarvan kan spreken, misschien een krachtiger solidariteitsgevoel in zich zal voelen ontwaken.

Zich voor alles dus stellend op het standpunt der neutrale volksontwikkeling, ontkent noch verdoezelt Walter Hofmann in zijn werk den klassenstrijd; hij erkent dien als noodzakelijk in de maatschappij-ontwikkeling.

Hiervan uitgaand heeft hij nu zijn ontwerp-catalogus voor den volwassen mannelijken arbeider in elkaar gezet (laat ik erbij voegen voor Midden-Duitschland), aan de uitwerking waarvan men nu te Leipzig bezig is.

Belangstellenden verwijs ik naar de „Hefte für Büchereiwesen", 7. Band. Heft 2/3.

Al is voor W. H. de „Lebenskreis"-katalogus de ideale katalogus, toch is hij niet de eenig mogelijke. Denken we ons in het lezerscorps, dat de O. L. B. bezoekt, eens alle milieuverschillen weg, dan staan we tegenover een totaliteit van lezers, in wier zieleleven we verschillende elementen, — algemeen-menschelijke behoeften kunnen onderscheiden. En nu kom ik terug op het begin van dit artikeltje, op de vraag, die W. H. zich gesteld heeft: „Wat is het, dat de lezers naar de leeszaal voert?"

(Voortzetting volgt).

BOEKEN BETREFFENDE HUISVLIJT

Ieder, die aan een leeszaal werkzaam is, zal de ondervinding opgedaan hebben, dat tegen Sint-Nicolaas ook de O. L. te hulp geroepen wordt bij de voorbereiding van het feest: duidelijk merkbaar stijgt de vraag naar werkjes handelende over cartonnage, houtarbeid, rietvlechten, kunstnaaldwerk enz. Teneinde aan deze vragen vlug en zonder veel hoofdbreken tegemoet te kunnen komen stelde de Utrechtsche O. L. reeds voor eenige jaren een lijst samen van boeken betreffende huisvlijt. In de practijk bleek dit overzicht zooveel gemak op te leveren, dat wij meenen goed te doen het hierbij ook onder het bereik van andere O. L.en te brengen, en wel tijdig! Zoodat men er elders nog *dit* jaar nut van kan hebben. Het betreft hier een eenvoudig, maar niet te versmaden hulpmiddel om onze O. L. in nauwer contact te brengen met het „leven-van-alle-dag" en op die wijze weer een nieuwe categorie van lezers aan onze bibliotheek te binden.

Nov., 1926. FRIDA M. WESENHAGEN

BEZIGHEDEN VOOR JONGE KINDEREN

Beer, de. Kraaltjesrijgen. 1925.

———. Papiervlechten. 2 dln. 1925.

Bes. Handenarbeid in school en huis. 1912.

Blauw. Ik maak mijn speelgoed zelf. 1923.

Francken-Coster. Ik maak m'n speelgoed zelf. 2 dln. 1905—'08.

KLEIARBEID

Bouman-van Tertholen. Kleiarbeid voor de fröbelschool. 1911.

Langeveld. Kleiarbeid voor de L. S. 1909.

Stam. Handleiding voor het onderwijs in handenarbeid op de L. S.; afd. kleiarbeid. 2 dln. 1905.

PAPIER- EN KARTONARBEID

Adolf en Elion. Eenvoudig boekbinden. 1925.
Hoofdst. 8. Enkele werkstukken in karton en bordpapier.

Been. Handleiding voor het onderwijs in den handenarbeid voor de school en voor zelfoefening, omvattende klei-, papier- en kartonarbeid. 2 dln. z. j.

Hildebrand & Langeveld. Arbeid bij de opvoeding. 1924.
Blz. 48. Papier- en kartonarbeid.

Langeveld. Kartonarbeid voor eenigszins gevorderden. 1910.

Waart, van. Een serie kartonmodellen; voor gekleurd karton en voor houtarbeid 1922.

HOUTARBEID EN HOUTSNIJWERK

Bartels. Handleiding bij het ontwerpen van motieven voor houtsnijwerk. z. j.

Been. Handleiding voor het onderwijs in den handenarbeid voor de school en voor zelfoefening, omvattende houtarbeid. 1907.

Hildebrand & Langeveld. Arbeid bij de opvoeding. 1924.
Blz. 79. Houtarbeid.

Houtslöjd, Zweedsche; Nääsmodellen-serie; uit het Zweedsch bew. door **Bes en Gohl.** z. j.

Langeveld. Zelf doen; 55 modellen voor hout-, metaal- en kartonarbeid. 1925.

Seydel. Houtsnijwerk; handleid. voor kerf- en bloemen-snijwerk. 1924.

Sindram. Handleiding tot zelfonderricht van Friesch houtsnijwerk. z. j.

———. Id. voor de verfijnde motieven der Friesche houtsnijwerk. z. j.

———. Id. bij de beoefening van uitgrond- of vlaksnijwerk. z. j.

———. Tarso-arbeid; nabootsing van inlegwerk volgens de nieuwste methode. z. j.

———. Handleiding voor diepbrandwerk. z. j.

———. Id. tot het figuurzagen. z. j.

N.B. Deze werkjes zijn uitsluitend verkrijgbaar bij de Firma Sinderam, Heerengracht 358, Amsterdam.

Visser & Valkenburgh. Lichte houtarbeid. 1923.

Waart, van. Een serie kartonmodellen; voor gekleurd karton en voor houtarbeid. 1922.

Winter, de. Moderne houtslöjd. 2 dln. 1925.

METAALARBEID EN ELECTROTECHNISCH KNUTSELEN

Faber. Hoe maak ik zelf een station voor draadlooze telegrafie. z. j.

———. Galvanoplastiek. z. j.

———. Hoe maak ik zelf een electriseermachine. z. j.

Harmsen. Hoe maak ik zelf een electrische klok? 1923.

Hildebrand & Langeveld. Arbeid bij de opvoeding. 1924.
Blz. 134. Metaalarbeid.

Langeveld. Zelf doen; 55 modellen voor hout-, metaal- en kartonarbeid. 1925.

Mebius. Modellen voor eenvoudige metaalarbeid. 1922.

Schiphorst. Hoe maak ik m'n eigen draadloos telephoon ontvangststation. 1923.

Sinderam. Metaaldrijven volgens de methode van Prof. P. Lugun. z. j.

N.B. Dit werkje is uitsluitend verkrijgbaar bij de Firma Sinderam, Heerengracht 358, Amsterdam.

KNUTSELEN IN VERBAND MET OPENLUCHT-VERMAKEN

Hildebrand & Langeveld. Arbeid bij de opvoeding. 1924.
Blz. 108. Een scheepje. — Vliegers. — Een watervliegtuig. — Twee landvliegtuigen.

Loufrie. Het berekenen, teekenen, uitslaan en bouwen van kano's en booten. 1920.

Maars. Hoe maak ik een stoomboot. 1912.

Mackenzie. Hoe men een goedkoope tent kan maken. 1911.

Ruyter. Hoe moet ik mijn vlieger maken? 1916.

Muelen, van der. Hoe maak ik zelf een proefvliegtuig? z. j.

RIETVLECHTEN

Schaly & Pijper. Rietvlechten. z. j.

Zeeberg. Handleiding voor raffia-werk. 2 dln. 1920.

VERSCHILLENDE BEZIGHEDEN VOOR OUDEREN

Faber. Hoe maak ik zelf een fototoestel. z. j.

Ik wil zelf voor m'n kinderen speelgoed maken. 1923.

Jong, de. Uitspanningsboek. 1902.
N.B. Hoewel van ouderen datum en dientengevolge aesthetisch niet meer up to date, geeft dit boek toch nog wel aardige wenken.

Langeveld. Zelf doen; 55 modellen voor hout-, metaal- en kartonarbeid. 1925.

Rom. Handwerksboek voor oud en jong. 1906.
N.B. Zie opmerking onder **de Jong.**

Schneebeli. Schaarkunst; het knippen van silhouetten. 1923.

TEEKENEN

Dyck, van. Hoe leer ik teekenen? 3 dln. 1919.
Dl. 1. Rechte lijntjes. — Dl. 2. Gebogen lijntjes. — Dl. 3. Doorzichtkunde, spiegel- en schaduwbeelden.

Godefroy. Het penteekenen. 1923.

Hardenberg. Illustratief teekenen op het zwarte bord. z. j.

Makkes van der Deyl. Hoe leer ik illustratief teekenen? 1913.

ONTWERPEN

Bartels. Ontwerpen van motieven voor houtsnijwerk. z. j.

Berlage & Faddegon. Ontwerpen van textielversieringen. 1918.

Bogtman. Ontwerpen van ornament. 1905.

———. Methodisch ontwerpen van ornament. 1913.

Boot. Styleeren van natuurvormen. 1912.

Dam, van. Schabloneeren; [handleid. bij] Talen's schablonen. 1925.

Godefroy. Ontwerpen van vlakke versiering. 1912.

Hana. Ornament-ontwerpen voor iedereen. 1916.

Hermann & van Dijk. Nieuwe motieven voor schilders. 1907.

Heukelom. Figuren en samenstellingen gebaseerd op het vierkant. z. j.
Ros. Het ontwerpen van vlakornament. 1905.
Stoel. Het schabloon en zijn toepassing. 1916.
Tekelenburg. Handleiding bij het ontwerpen van motieven naar plantvormen. 1913.

SCHABLONEEREN

Dam, van. Schabloneeren; [handleid. bij] Talen's schablonen. 1925.
Reppel. Schabloneeren en batikken. 1926.
Stoel. Het schabloon en zijn toepassing. 1916.

LETTERSOORTEN

Folmer. Schrift en kunst in hun gemeenschappelijken oorsprong en eerste ontwikkeling geschetst. 1912.
Hendriks & Borg. Sierschrift en penteekening. 1911.
Leeuwen, van. Letterboek voor den teekenaar. 1907.
Makkes van der Deyl. Het schrijven van drukletters ten dienste van school en leven. 1926.

KUNSTNAALDWERK

Algemeene werken

Berlage & Faddegon. Methode voor het onderwijs in constructief ontwerpen van textielversieringen. 1918.
BEYER'S HANDWERKVOORBEELDEN; no. 10. Lampekappen en theemutsen. z. j.
BIBLIOTHEEK D. M. C. Doorstopwerk. z. j.
———. Opennaaiwerk. z. j.
———. Hardangerwerk. z. j.
Emstede-Winkler. Technieken van kunstnaaldwerk. 1910.
HANDWERKBOEKEN, FEMINA. Handwerkjes van gekleurde wol. 1925.
NAALDWERK EN KANT; bijblad van „De vrouw en haar huis".
NEEDLECRAFT; practical journal.
N.B. De Engelsche tekst maakt dat dit tijdschrift moeilijk te gebruiken is voor een gedeelte van ons publiek, maar de goede platen heffen dit gebrek voor een groot deel op.
Rogge. Naaldkunst, kantwerk en handweven. 1923.
Siewertsz van Reesema. Egyptisch vlechtwerk. z. j.
Verwey. Het kralenrijgen. 1908.
Wessem, van. Ik kan handwerken. 1914.
N.B. Wel verouderd, maar nog steeds handig om de vele *soorten* handwerken die het bevat.

Borduren en siersteken

ALBUM, DAS GELBE; moderne Handarbeiten in kunstlerischer Gestaltung. z. j.

BEYER'S HANDWERKVOORBEELDEN; no. 1. Randen met kruissteek. z. j.
——— no. 3. Siersteken. z. j.
——— „ 4. Randen in diverse kleuren. z. j.
——— „ 6. Handwerken in diverse kleuren. z. j.
——— „ 8. Motieven voor kruissteekwerk. z. j.
——— „ 9. Verscheidenheid van lettervormen in kruissteek. z. j.
BIBLIOTHEEK D. M. C. Kruissteekpatronen. z. j.
——— Platsteekpatronen. z. j.
Borduurpatronen voor klein en groot. z. j.
Broderies tchéco-slovaques. z. j.
Dysselhof-Keuchenius. Borduurpatronen in flanelsteek. 1912.
Gemmeken. Een boekje met kruissteekpatronen. 1923.
HANDWERKBOEKEN, FEMINA. Kruissteek-borduurwerk. 1922.
——— Festonneerwerk (Richelieu). 1922.
Monogramalbum; een verzameling van monogrammen en versieringen uit „De Gracieuse" in den platten- en kruissteek. z. j.
Aesthetisch verouderd; maar voor de smaak van sommige lezeressen nog zeer bruikbaar.
Rogge. Patronen in kruis- en platsteek. z. j.
———. Id. voor borduurwerk. z. j.
———. Id. voor Renaissance-werk, Engelsch borduurwerk en Hedebowerk. z. j.
Verwey. Een boekje met borduurpatronen. 1912.

Breien

HANDWERKBOEKEN, FEMINA. Kunstbreiwerk. 1925.
Thomson & Rogge. Kantbreiwerk. 1918.
Wessem, van. Nieuwe handleiding tot het aanleeren van het breien; [kantbreiwerk]. 1923.

Haken

BEYER'S HANDWERKVOORBEELDEN; no. 2. Haakpatronen.
——— no. 11. Gehaakte bloemen.
HANDWERKBOEKEN, FEMINA. Het haken. 2 dln. 1922.
Wessem, van. Nieuwe handleiding tot het aanleeren van het haken. 1923.

Kantklossen

BIBLIOTHEEK D. M. C. Kloskant. z. j.
Jager Meezenbroek-van Beverwijk, de. Leerboek voor het klossen van kantwerk. 1926.
Meulen—Nulle, van der, & Rogge. Patronen voor kloskant. z. j.
Ysselstein, van. Nieuwe leergang in het kantklossen. 1924.

Handweven

Graaff, de, & Rogge. Weven op het kleine toestel. 1925.

Rogge & Wildt. Kunsthandwerken. z. j.
Schiff—Röthengatter. Handleiding voor het weven. 1919.
Verwey. Het handweven. 1918.

Verschillend naaldkantwerk

BEYER'S HANDWERKVOORBEELDEN; no. 5. Eenvoudige frivolité-patroontjes. z. j.
——— no. 7. Filetpatronen. z. j.
BIBLIOTHEEK D. M. C. Teneriffekant. z. j.
———. Tulle-doorstopwerk. z. j.
HANDWERKBOEKEN, FEMINA. Doorstopwerk. 1922.
———. Frivolité. 1922.
———. Teneriffewerk. 1922.
Nulle. Handleiding tot het vervaardigen van duchessekant. 1907.

HANDWERKEN VAN PRACTISCHEN AARD.

Broek-Bakker, ten. Handleidingen voor het breien van babij-kleeding. z. j.
HANDWERKBOEKEN, FEMINA. Breipatronen voor kinderkleeding. 1922.
———. Het breien en haken van jerseys, jumpers enz. 1922.
———. Prettige haakwerkjes voor kinderkleeding. 1923.
———. Wees wijs, haak en brei uw eigen kleeding. 1923.
———. Nieuwe gehaakte en gebreide kleeding. 1924.
———. De nieuwste modellen voor wollen kleeding. 1925.
Jouwersma—Ruseler. Patroonboekjes.
No. 2. De ijsmuts (gehaakt en gebreid). no. 4. Het babykapje. — no. 9. Babymantels. — no. 11. Handschoenen.
Jumper, De; handleid. voor het haken, breien en knoopen van blouses, japonnen, mantels, mutsen, enz. 1923.
Wessem, van. Hoe maak ik kinderkleeding. 1924 .
———. Het nieuwe jumperboek. 1923.
———. Wat borduur ik op m'n japon. 1923.
———. Wollen kleeding voor kinderen; gehaakt en gebreid. z. j.

„BOEKEN VOOR DE HUISVROUW".

In menige O. L. zal reeds de ervaring opgedaan zijn, dat onder de romanlezers de vrouwen zoveel moeiliker dan de mannen te bewegen zijn ook eens van andere boeken dan juist romans kennis te nemen. Als proef om aan dit bezwaar tegemoet te komen is in het laatst verschenen supplement op de romankatalogus van de O. L. te Utrecht ingelast een toevoeging: „Boeken voor de huisvrouw".

De uiterste beknoptheid van dit aanhangsel wijst er reeds dadelik op, dat hier geenszins bedoeld is een keur-katalogus te geven, maar uit-

sluitend een overzicht van hetgeen de bibliotheek voor lezeressen nog op allerlei gebied kan opleveren. In zeer losse groepering [1]) — afwijkend van de elders toegepaste systematiek — zijn hier bijeengebracht een 100-tal aantrekkelike, deels geannoteerde tietels uit de meest uiteenlopende rubrieken van de bibliotheek, terwijl talrijke daartussen geplaatste opmerkingen perspectieven openen en verband leggen met de systematiese katalogus.

Overdrukken van dit drukwerkje zijn voor belangstellenden à 15 cent (+ 2 cent porto) verkrijgbaar.

Oct. 1926. E. DE CLERCQ.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — De executrice-testamentaire van wijlen den heer dr. Ph. Falkenburg, in leven secretaris der gemeente, heeft zich tot den Raad gewend met de mededeeling, dat zij overeenkomstig den haar meermalen te kennen gegeven wensch van den overledene, diens boekerij aan de gemeente ten geschenke aanbiedt.

Onder dank aan de schenkster werd deze boekerij aanvaard. *(A. H.)*

— Door de goedgunstige beschikking van mevrouw de wed. W. N. P. Sibmacher Zijnen is de O. L. B. in het bezit gekomen van de met oordeelkundige zorg samengestelde collectie musicalia van wijlen haren echtgenoot, die als muziekrecensent eerst aan de „N. Rott. Ct." en daarna aan het „Alg. Handelsblad" jarenlang werkzaam is geweest. De heer Sibmacher Zijnen behoorde tot de oprichters van de vereeniging „Openbare Muziekbibliotheek" te Amsterdam en hij heeft van den aanvang af als voorzitter hare belangen met groote toewijding behartigd. Toen de muziekbibliotheek een onderdeel van de O. L. B. werd, beschouwde de vereeniging haar taak als volbracht en werd zij ontbonden. De heer Sibmacher Zijnen heeft echter ook daarna nog menigmaal van zijn belangstelling voor de inrichting blijk gegeven. De O. L. B. heeft het geschenk dan ook dankbaar als een blijvend getuigenis van de nauwe relatie, welke hare muziekafdeeling met den vroegeren eigenaar verbond, aanvaard. De geschonken collectie bevat naast practische muziek een keurverzameling van boeken en geschriften op het gebied van de toonkunst. *(U. D.)*

Assen. — Voor de eerste maal is er in het nieuwe gebouw der O. L. B. een tentoonstelling gehouden. Naar aanleiding van Braakensiek's jubileum

---

1) Indeling: *Het gezin:* De ouders. De kinderen. (Lichamelike verzorging. Geestelike verzorging). Vrije uren in huis. Vrije uren buiten. — *De huishouding:* Het huis. De keuken. De kleding. Kamerplanten en tuin. Huisdieren. — *De huisvrouw in de maatschappij.*

zijn er van 18 tot 20 October in de vergaderzaal een aantal platen uit de Groene Amsterdammer tentoongesteld. Vooral de oudere platen trokken zeer de aandacht van de bezoekers. Het Bestuur is van plan deze zaal, die voor dergelijke doeleinden zeer geschikt is, daarvoor dikwijls te gebruiken.

Bussum. — Het 12½-jarig bestaan der O. L. B. werd op 22 Oct. l.l. feestelijk herdacht. Ter eere van deze gebeurtenis werd tevens een tentoonstelling georganiseerd betreffende de geschiedenis van het Gooi. In de „Hilv. Courant" heeft Ds. F. W. Drijver een overzicht van de door de bibliothecaresse, Mej. A. M. Gerber, bijeengebrachte belangwekkende collectie, waaronder vele curiosa en rariora, in den ruimsten zin op het Gooi betrekking hebbend, geschreven.

Dieren. — In een vergadering is besloten tot oprichting van een O. L. B.

Ede. — Ter oprichting eener O. L. B. is een voorloopig comité gevormd.

Enschedé. — In de afgeloopen maand werd in de O. L. B. het 2000ste lid ingeschreven. Voor dit bijzondere feit werd aan de ingeschrevene een boekwerk naar haar keuze aangeboden.

De toename van leden was in de jaren 1921 tot heden aldus: 1562, 1648, 1499 (verhooging van contributie), 1545, 1696, thans 2000 (voorafgaande cijfers dato 31 December).

's-Gravenhage. — In het filiaal van de O. L. B. aan de Colenzostraat (Transvaalwijk) werd in October een tentoonstelling gehouden, genaamd: Verre landen, vreemde volken.

Het doel van deze tentoonstelling is om bekendheid te geven aan dit filiaal der O. L. en tevens de aandacht van het publiek te vestigen op de reisbeschrijvingen van de laatste vijf jaren en enkele oudere, welke hun historische waarde hebben behouden. Deze boekenverzameling was aangevuld en opgeluisterd met voorwerpen van landen en werelddeelen, buiten Europa. *(N. C.)*

Helmond. — Begin October heeft de R. K. O. L. op feestelijke wijze haar 12½-jarig bestaan herdacht, waarbij de heer Ir. L. J. M. Feber een lezing heeft gehouden over „Missie en Wereldkerk" en de heer Adr. Hollaers (bariton) met begeleiding van den heer Jan de Louw een twaalftal liederen ten gehoore bracht.

Leeuwarden. — In menige Openbare Leeszaal zal zich het verschijnsel wel voordoen, dat werken, welke om de een of andere reden niet aan de lezers mee naar huis gegeven worden, niet in studie- of leeszaal zoo vaak gevraagd worden als men zich bij aanschaffing had voorgesteld.

Onbekendheid met hetgeen zulke werken bieden is hier voor een groot deel de oorzaak.

Om nu eens extra de aandacht te vestigen op dergelijke belangrijke

boeken zal de O. L. B. te Leeuwarden dezen winter een aantal voordrachten laten houden, waarin op de beteekenis van die boeken gewezen wordt.

De eerste voordracht, deze maand gehouden, had tot onderwerp: „Onze boeken in de rubriek „Kunst"." De tweede zal handelen over: „De boeken over land- en volkenkunde", terwijl een der adviseurs van de muziek-bibliotheek de aandacht vragen zal voor de werken, het vocale deel dier boekerij omvattend. Worden de eerste door lichtbeelden toegelicht, zoo zal de laatste door een zangeres verduidelijkt worden.

Mocht deze proef slagen en met deze voordrachten de belangstelling voor deze werken toenemen, dan stelt men zich voor dezen nieuwen weg te blijven bewandelen en andere onderwerpen laten bespreken, waarover voldoende litteratuur aanwezig is.

— Tentoonstelling Volkskostuum in prent en boek op de Provinciale Bibliotheek van 25 October tot 4 December 1926.

De tentoonstelling Friesche taal- en letterkunde is opgebroken.

Allerlei heeft meegewerkt tot haar welslagen. Het Friesch begint stroom en aanzien te krijgen. Zelfs de groote pers in Holland verbreidde den roep. Zoo zijn er een kleine duizend bezoekers geweest. En als men dan niet enkel telt, maar ook weegt, dan spreekt het cijfer dubbel. Het buitenland was vertegenwoordigd in een Amerikaansche leerares, die niet rustte, voordat ze ook de Friesche klanken gehoord en phonetisch vastgelegd had, en in Prof. Dr. Siebs en Dr. Steller uit Breslau, over wie ik reeds schreef in Sljucht en Rjucht en It Heitelân. Beide geleerden vonden veel nieuw studiemateriaal, dat nieuwe uitzichten opent. En hoe opgetogen waren Mr. P. J. Troelstra, Rixt, Simke Kloosterman en A. M. Wybenga! t' Was mij een genot deze en zoovele andere figuren uit onze Friesche strijd te mogen rondleiden. Ik zeg het meester Gysbert na: „It neitinken is swiet". Wat mij stemt tot dankbaarheid en alle moeite ruimschoots beloont, is het feit, dat het Frieschbewuste intellect z'n belangstelling heeft getoond. Het versterkt mijn geloof in een hooger, vrijer Friesland, dat niet meer beladen is met vreemd parasitisme.

En nu geeft de mooie, lichte zaal weer iets anders te zien, dat toch ook weer in dezelfde lijn ligt, en met niet minder rijke verscheidenheid, n.l. de aloude volkskleederdrachten.

Men mag het betreuren, maar het blijft een afgesneden zaak, dat de nieuwe tijd met zijn geweldig verkeer en oppermachtige techniek deze volkseigenheid ten doode heeft gedoemd. De tijd is niet meer verre dat de laatste Friesche vrouw in het publieke leven haar oorijzer draagt. De kleurige kostuums van het voorgeslacht hebben geen toekomst meer. Toch houden zij hun waarde voor de geschiedenis der beschaving, voor volkskunde, ethnographie, tooneel, literatuur en kunst. Ze zijn teksten genoemd van de historie der menschheid.

't Spreekt vanzelf, dat aan de Nederlandsche kleederdrachten een paar afzonderlijke vakken zijn gegeven. Daarbij is gebruik gemaakt van de kost-

bare folioplaten uit het werk van de teekenaars Bing en Braet von Uberfeldt, die de uitgever Frans Buffa te Amsterdam in het midden der vorige eeuw ter perse legde. Men verbaast zich over de groote verscheidenheid, die onze provinciën op dit terrein boden. Welk een onderscheid tusschen de hoofd- en lijfdrachten van Zaanstreek, Hollandsche visschersdorpen, Friesland en Braband!

Dit verzamelwerk had twee voorloopers, die, hoewel in illustratie flauwer en in typografie ruwer, toch een schoone aanvulling van genoemd prentenwerk vormen. Ik bedoel een kostuumboek van Buffa uit 1838 en een van Maaskamp te Amsterdam uit 1883. Hoe geestig zijn de prenten en bijschriften van het laatste boek! Ik noem die van een Frieschen schipper uit den deftigen stand, met zijn vrouw uit de kerk komend. Hij heeft een bruinen sargie rok aan, een wijden broek van dezelfde stof, met groote strikken onder de knieën vastgemaakt. Hij draagt een driepuntige hoed met opgeslagen randen op een ongepoederde pruik. In de rechterhand houdt hij een bruine fraai gesneden stoof, waarmede zijn vrouw zich onder de preek heeft trachten te verwarmen. Zij is gekleed in katoenen jak en damasten rok met vele plooien over den breeden hoepelrok. Een voorschoot van O.-Indisch katoen, een doek over de schouders en een stroohoed mede met O.-Indisch sits gevoerd, maken het overige van haar tooisel uit. Aeltsjemoai seit: „It wier kâld yn'e tsjerke, heit".

Daar is een schoone Schoklandsche in haar vreemde monteering van geel passement, als van een trommelslager. Daar is de Scheveningsche vischvrouw, die den ganschen morgen in de straten van Den Haag placht te roepen: „Schellevisch! levende schellevisch, garniet!" met haar strooien vischhoed en bruin sargie mantel. Daar is een Hindelooper meisje in roode, zwarte en geele kleuren, met fluweelen armboorden en stijf topkapsel, gezeten in een prikslee. Hjar frjoondinne seit: „Herre goe! zel ji so kleid, nei Mokaerum to pikjen"? (Hoe nu, zult ge zoo gekleed naar Molkwerum sleeden?) Daar is ook een Hernhutter zusje uit Zeist, proper, eenvoudig, maar smaakvol gekleed. Ze zit voor het clavecimbel een godsdienstig lied te zingen, en moeder met de breikous zit in stil gepeins er naar te luisteren. Dit boek door te bladeren geeft een wonder, rustig genot.

Bij het Nederlandsch kostuum sluit zich aan dat van onze koloniën, waarmede drie vakken zijn bezet. Men zal opgetogen zijn over de afbeeldingen in fijne kleurendruk van de Oost-Indische half linnenkatoenen stoffen, die in de 17e en 18e eeuw door de inlanders werden gesponnen en geweven, lang voordat Europa nog daarvoor zijn machines had. Ze zijn uit de hand beschilderd met motieven, ontleend aan de rijke flora en fauna van het Oosten. We herkennen hier dadelijk de kleedij, die ook in Friesland's Zuidwesthoek inheemsch en gelieid was, met name te Hindeloopen. Deze platen zijn uit het waardevolle werk: Geo P. Baker, Calico painting and printing in the East Indies in the XVIIth and XVIIIth

centuries, London, 1921. Verder vindt men hier fijne reproducties uit het standaardwerk van G. P. Rouffaer en Dr. H. H. Juynboll, De Batikkunst in Nederl. Indië en haar geschiedenis, Utrecht 1914. Dit boek laat alle recht wedervaren aan de belangwekkende kunstnijverheid op Java, die op den duur door concurrentie van Europeesch namaaksel dreigt verloren te gaan. Men weet, door een eigenaardig gebruik van was op wit katoen is de inlander in staat een merkwaardigen rijkdom van patronen op het doek te fixeeren en door een eenvoudige verfkunst zoo te kleuren, dat zij tegen zonlicht en herhaald wasschen bestand zijn Men ziet hier batikpatronen van wondere schoonheid. Op deze tafel liggen ook een paar Duitsche plaatwerken over kantkragen en borduursels met patronen, die menige dame in verrukking kunnen brengen.

Boeken, die inzicht geven in de kostuumkunde, zijn hier te kust en te keur. Daar is het rijk geïllustreerde werk in acht deelen van Adolf Rosenberg, Geschichte des Kostüms, Berlin, 1905, dat de gansche menschheid van de primitiefste tijden af tot nu toe omvat. Aegypte, Assur, Babel, Perzië, Griekenland, Rome trekken hier ons oog voorbij. Wilt ge weten hoe een kruisridder, een Benediktijner monnik, een bedelaar of gildebroeder in de Middeleeuwen er uitzag, hier zijn ze nauwkeurig afgebeeld tot in hun schoeisel en haardracht. En hier zijn de kostuums der Italiaansche Renaissance, van Empire- en Rococotijd. Heeft men een optocht te organiseeren en aan te kleeden, Rosenberg laat U niet verlegen.

Van de nieuwere Duitsche werken neme men vooral inzage van Norbert Stein's Mode und Kultur, een boek van diepe wereld- en menschenkennis, dat de groote vragen en problemen van de kleeding behandelt, in verband met de mode, politiek, weelde, vrouwelijke psyche, enz. Onomstootelijk wordt hier bewezen, dat de mode een vertrouwbare spiegel is van de kultuur. Niet zonder genot zal men hier kennis maken met de vermaarde serie boeken van den kultuurhistoricus Max von Boehn, over Frankrijk, Engeland en Duitschland, en zijn werk Die Mode, Menschen und Moden im 17—19en Jahrhundert, 6 Thln, München, alle met de heerlijkste platen verlucht. Van de oudere Duitsche literatuur kan men hier vinden: H. Weiss, Kostümkunde, Stuttgart, 1872, en F. Hottenroth, Trachten, Haus-, Feld- und Kriegsgerätschaften der Völker alter und neuer Zeit, 2 Thl. Stuttgart, 1884.

Schoone illustraties geeft het Fransche werk van Pauquet, Modes et Costumes historiques. Een geestig Engelsch boek is dat van John Thomas Smith, getiteld The Cries of London, waarin de straatkreten der wereldstad worden behandeld, met afbeeldingen van alle mogelijke straattypen, zooals de rattendooder, de sausijsjesjuffrouw, de verkooper van rouwverzen en de reizende muzikant.

Voor de volkseigen dracht der Noordfriesche stamgenooten verwijs ik nog naar het plaatwerk Friesische Heimatkunst van Carl Ludwig Jessen, die met groot talent de stoere eilandstypen heeft getroffen.

Met meer titels wil ik den lezer niet vermoeien. Laten velen door mijn

relaas zich opgewekt gevoelen om met deze keurcollectie op het gebied van de kostuumkunde kennis te maken. En laat de verbeelding zich dan mogen vermaken met deze elegante voorstellingen van den smaak der voorgeslachten. Men zal tot de erkenning moeten komen, dat het verleden daarin rijker was dan het heden met zijn confectie en vervelende eenzelvigheid.

Dr. G. A. WUMKES.

Nijmegen. — Onder de jubileerende O.L.en viel in de afgeloopen maand ook de R.K. O.L. te Nijmegen, die haar tweede lustrum in een welgeslaagde feestelijkheid herdacht. Na een inleidende rede van den voorzitter, Prof. van der Heyden, hield Prof. Gerard Brom eene herdenkingsrede, waarin de beteekenis der O.L. voor het geestelijk leven en de plaats welke de Nijmeegsche instelling daarbij inneemt, werd geschetst.

— Bij een Jubileum. Toen de Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken in 1920 aan het zakelijke gedeelte van haar jaarvergaderingen een gezellige bijeenkomst voor haar leden ging verbinden en van een vergadering van een middag een tweedaagsch feest maakte, was de keuze voor de stad, waar die eerste bijeenkomst zou plaats hebben, niet moeilijk: Nijmegen was door zijn gunstige ligging, zijn natuurschoon, en door zijn Openbare Leeszaal met haar bijzonder cachet aangewezen. Die Nijmeegsche dagen werden een groot succes; zij bewezen de mogelijkheid en de wenschelijkheid van zulke reunies, en ze zijn mede aanleiding geworden dat we sinds 1923 de Bibliothecarissencongressen hebben, die door hun druk bezoek blijken zeer in den smaak te vallen.

Een jaar later vierde Nijmegen's Openbare Leeszaal haar eerste lustrum. Ongevraagd meende het Bestuur der C.V. hierbij van zijn belangstelling blijk te moeten geven en te toonen hoezeer het de Nijmeegsche Leeszaal waardeerde. Mr. van Beresteyn, de voorzitter der C.V., heeft dat in zijn redevoering bij die gelegenheid, duidelijk doen blijken.

Die dag was een glorie in de eerste plaats voor Henri van der Velden. Wat hebben wij samen veel over die Leeszaal gepraat. Ik had Henri van der Velden in Leiden leeren kennen, toen hij als student bij mij op de Handschriften-afdeeling der Universiteitsbibliotheek voor zijn dissertatie kwam werken en zooals met zooveel andere promovendi, ontstond er ook met hem een vertrouwelijke verhouding. In zijn Zwolschen tijd zag ik hem niet zoo vaak, maar toen hij in Nijmegen was en met Leeszaalplannen rondliep, kwam hij al heel gauw om eens te overleggen en we hebben samen heel wat geconfereerd, vaak tot diep in den nacht in het gastvrije huis aan de Pater Brugmanstraat. De groote moeilijkheid voor de Nijmeegsche Openbare Leeszaal was deze: Een jaar of tien geleden en vroeger ging het oprichten van leeszalen eenvoudiger dan thans; de Leeszaal, die door de Commissie van Toezicht der C.V. was goedgekeurd, kreeg rijkssubsidie. De kans dat naast de R.K. O.L.B. een

Algemeene O. L. B. zou opgericht worden, was in Nijmegen, met zijn overwegend katholieke, maar ook groote protestantsche bevolking, geenszins uitgesloten. Maar dat bracht versnippering van krachten en geld mee: twee gebouwen. Bijna dubbel personeel, dubbele aankoop van allerlei boeken, die op iedere O. L. B. moeten zijn, maar waarvan één exemplaar in een stad voldoende is, enz. enz. En nu is van der Velden's streven geweest Nijmegen een R. K. O. L. B. te geven, die ook aan niet-katholieken dat bood, wat zij verlangden, om daardoor de oprichting van een Algemeene O. L. B. te voorkomen. Maar ook een Leeszaal, die door gebouw, inrichting en boekenkeuze het publiek trok. Daarin is van der Velden, gesteund door zijn medebestuursleden en door het uitstekende personeel, onder leiding van zijn trouwe helpster, Maria Daniëls, uitstekend geslaagd. En juist die prettige geest, die daar heerscht, die aan de zaak zelf zooveel goed doet, was aanleiding om in 1920 daar te vergaderen en om aan het eerste bestuur iets meer dan gewone belangstelling te wijden. Sedert zijn de banden tusschen de Nijmeegsche Leeszaal en de C. V. nog versterkt; toen deze haar opleidingscursussen voor assistenten ging instellen, was de Nijmeegsche O. L. B. als van zelf aangewezen om een dier drie cursussen te huisvesten.

Bij het tweede lustrum missen we Henri van der Velden, maar zijn werk blijft. De leeszaal gaat voort zooals hij het zou wenschen. Zij is voor Nijmegen een kostbaar bezit, een centrum voor ontwikkeling dat niet genoeg gewaardeerd kan worden. Laten zij, die beseffen wat zulk een instelling voor een stad waard is, zorgen dat de Leeszaal haar werk op onbekrompen wijze kan voortzetten. Zij verdient het ten volle.

P. C. MOLHUYSEN, Inspecteur der O. L. en B.

(Overgenomen uit „De Gelderlander" en „De Prov. Geld. en Nijm. Crt.").

Roermond. — In de vorige maand werd door de R. K. O. L. het 50.000e boek (in vier jaar) uitgeleend. Op voorstel van de directrice werd door het Bestuur aan de gelukkige lezeres, die dit boek trof, een boekgeschenk aangeboden.

Utrecht. — De O. L. opende haar vierde filiaal-kinderbibliotheek, in de kinderrijke arbeidersbuurt „Lombok" en „Transvaal". De „Vereeniging voor Volksbadhuizen" verleende met groote welwillendheid een onderdak aan de bibliotheek in de directiekamer van haar Badhuis in die wijk. De uitleening wordt bezorgd door een Commissie bestaande uit eenige bestuursleden van Ouder-Commissies en Buurtvereenigingen.

PERSONALIA.

Kampen. — Mej. A. Meijer is benoemd tot assistente aan de O. L. B., in verband met het overlijden van Mej. B. van Dijkhuizen.

Zeist. — Met ingang van 15 November is als assistente aan de O. L. B. benoemd Mej. B. Faber te Zutphen (Assistentsdiploma Utrecht 1926), terwijl aan Mej. S. van Vliet eervol ontslag werd verleend.

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Het assistentsdiploma werd uitgereikt aan de dames C. H. J. Brans, C. van der Drift en J. Dijkhoffz.

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEKEN IN DEN INLIJVINGSTIJD.

V. Departement van de Zuiderzee (3).

(Voortzetting en slot van blz. 163).

Den volgenden dag zond de onderprefect de zoo lang verbeide boekenlijst naar den prefect door. De bijbehoorende brief van den maire werd zoo goed als geheel gecopieerd. Alleen het slot, waarin gezegd werd, dat de bibliotheek bij voortduring veel nut verspreidde, werd niet al te bescheiden gewijzigd in de verklaring, dat „de bibliotheek zonder ophouden de verlichting der burgerij diende".

Of de catalogus de prefectuur te Amsterdam bereikt heeft, mag intusschen worden betwijfeld. Ze is in elk geval niet meer in het archief van den prefect van het departement der Zuiderzee aanwezig en wordt ook niet in den indicateur van dat archief genoemd. Evenmin is de inventaris in het archief van den intendant der binnenlandsche zaken voor Holland te vinden. Zeer wel mogelijk is het, dat de catalogus bij de opkomende verwarring terzijde is gelegd en na den spoedigen aftocht der Fransche ambtenaren geheel is verloren gegaan. Jammer blijft het, dat zoodoende een gedetailleerd systematisch overzicht van het oude fonds der Utrechtsche academieboekerij ontbreekt.

* * *

De archivalia uit den Franschen tijd spreken nog van andere boekverzamelingen, namelijk van die der voormalige Utrechtsche kapittelen.

Bij Napoleons decreet van den 27sten Februari 1811 waren de kapittelen en de Duitsche Orde opgeheven en hunne bezittingen verbeurd verklaard.

Reeds in Juni d.a.v. hadden Cuvier en Noël [1]) als gevolg van hun bezoek en onderzoek voorgesteld de inkomsten der kapittelen, welke omstreeks drie honderd duizend francs per jaar bedroegen, voor de instandhouding der hoogeschool te bestemmen, een voorstel, waarop de keizer niet was ingegaan en dat door het besluit van den 22sten October 1811 werd gevolgd, waarbij ze in een „école secondaire" werd omgezet.

Intusschen had de secretaris-archivist der wetenschappen en kunsten, J. Dedel, zich reeds bij schrijven van den 5den Maart 1811 tot den intendant-generaal der Financiën der departementen van Holland, Isaac Gogel, gewend, om „de bibliotheken, zoo van gem. Capittels, als der voornde. orde, waarin wij menen, dat zich eenige zeldzaame werken bevinden, het zij door toedoen van U Hoog EdGestr. het zij dat dezelve ons de deswegens te nemen demarches aan de hand geliefdet te geven, mede met de Hollandsche bibliotheek alhier konden vereenigd worden".

Den 28sten Maart beschikte Gogel o.m., deze „bibliotheken en oudheden en rariteiten al mede tegen inventaris en reçu aan den raad van administratie der Hollandsche [nu Koninklijke] Biblotheek in Den Haag ter hand te stellen en over te maken" [2]).

De uitvoering van dit besluit kwam echter op de lange baan en na den val van het Fransche keizerrijk werd de Duitsche Orde bij de wet van den 8sten Augustus 1815 hersteld, zoodat hare bezittingen onaangetast bleven. Het verzoek der kapittelen om herstel werd evenwel van de hand gewezen en hare archieven en boekerijen werden door het Domeinbestuur in het kapittelhuis van St. Pieter saamgebracht.

Die aldus gevormde bibliotheek „voor een gedeelte uit de

---

1) T. a. pl. Blz. 177—178.

2) Vgl. ook: Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door H. T. Colenbrander. 's-Gravenhage 1912. Dl. VI, 2, blz. 1065.

middeleeuwen afkomstig en bestaande uit eene niet onaanzienlijke verzameling handschriften, meestal van theologischen inhoud, en zeer oude drukwerken" werd „in het jaar 1836 naar de boekerij onzer hoogeschool overgebragt, waar zij ten algemeene gebruike toegankelijk werd gesteld, terwijl de eigendom aan het bestuur der domeinen is verbleven.... Het is echter te betreuren", vervolgde de toenmalige archivaris-bibliothecaris, „dat de fraaye oude banden, meestal van zware koperen sloten en kettingen voorzien, bij de noodzakelijke herstelling van de grootendeels zeer beschadigde boekdeelen, in 1836, te loor gingen" [1].

Van Someren noemt deze verzameling, welke bij acte van den 31sten December 1843 ook in eigendom aan de universiteitsbibliotheek werd overgedragen, „van ongemeene waarde uit een oogpunt van wetenschap en kunst beide", en geeft eene volledige opsomming van haren inhoud [2].

* * *

Volledigheidshalve zij nog vermeld, dat de burgemeester in zijn verslag van den 10den Augustus 1810 ook eene korte mededeeling deed over de boekerij van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van kunsten en wetenschappen, welks „overschietende penningen.... tot aankoop en verrijking van eene uitgezogte verzameling van boeken besteed" werden, „welke ten gebruike en nutte der leden dienen".

De verdere geschiedenis dezer belangrijke boekerij, welke sedert 1817 in bruikleen in de universiteitsbibliotheek is opgenomen, werd door den toenmaligen voorzitter [3] bij het 150-jarig bestaan van het genootschap geschetst.

* * *

Den 7den December 1812 had de prefect De Celles de ministerieele aanschrijving van den 19den November t. v. ook aan de zes onderprefecten van het departement en aan den maire van Amsterdam gezonden.

---

1) P. J. Vermeulen, Verslag aangaande de archieven der provincie en der voormalige vijf kapittelen te Utrecht. 1850. Blz. 57—58.

2) T. a. pl. Blz. 85—101.

3) N. J. Singels, Uit de geschiedenis van het P. U. G. 1773—1823. Utrecht 1923. Blz. 165—172.

De sous-prefect van **Amsterdam** antwoordde bij schrijven van den 24sten December d. a. v., dat in zijn gebied geen openbare bibliotheken te vinden waren, uitgezonderd in de stad Amsterdam. De maire der hoofdstad schijnt het rechtstreeks van den prefect ontvangen verzoek om inlichtingen evenwel niet beantwoord te hebben, want in de archieven der prefectuur, der onderprefectuur en der stad is daaromtrent geen spoor te vinden. Evenmin geeft Rogge's geschiedenis der universiteitsboekerij [1]) eenige aanwijzing. Toch blijkt uit Cuvier en Noël's rapport [2]), dat de Amsterdamsche athenaeumbibliotheek niet onopgemerkt gebleven was. Als gevolg van hun bezoek in den zomer van 1811 hadden zij immers gerapporteerd.

„Quant à la bibliothèque, qui est la seule publique d'Amsterdam, elle ne répond nullement à la grandeur et à la richesse de cette ville; à peine y compte-t-on dix mille volumes, presque tous anciens et disposés d'une façon fort peu commode. La ville ne donne, pour son entretien, que six cents florins, sur lesquels il faut prendre les réparations, et trente sous par séance pour un gardien. On ne l'ouvre au public que deux fois par semaine. Le bibliothécaire est un des professeurs, M. Cras, à qui l'on donne trois cents florins pour cette fonction."

Ook de onderprefect van Hoorn berichtte bij schrijven van den 7den Januari 1813, dat in geen der steden van zijn gebied (Edam, Enkhuizen, Hoorn, Medemblik, Monnikendam en Purmerend) openbare boekverzamelingen bestonden.

De missive, welke den 16den Februari 1813 door den maire van **Alkmaar** aan den onderprefect werd gezonden, toont aan, dat een catalogus met een overzicht van den inhoud der stedelijke boekerij werd overgelegd. Die catalogus is niet meer in de archieven aanwezig, doch de staat bleef bewaard en daaruit blijkt, dat de verzameling toen uit 1 handschift en 312 gedrukte boekdeelen bestond. Dat aantal werd gevormd door 1 handschrift en 185 gedrukte deelen van theologischen aard, 21 boeken over oude en 39 over nieuwe geschiedenis, 6 betreffende metaphysica, 1 over grammatica,

1) H. C. Rogge, Geschiedenis der stedelijke boekerij van Amsterdam. Amsterdam 1882.
2) T. a. pl. Blz. 161.

6 over zedekunde, 18 over rechtswetenschap, 1 over staatkunde, 24 over geneeskunde en ten slotte 2 over redekunde. Verdere bijzonderheden kon de maire, N. de Foreest de Petten, niet op dit overzicht brengen en de kolom, die de aanwezige „ouvrages très précieux" moest aanduiden, vermeldde dus ook geen titels.

Uitvoeriger zijn de gegevens, die den 14den Januari 1813 door den maire van **Haarlem** aan den onderprefect van zijn arrondissement werden verstrekt en die in overzichten van het voorgeschreven model waren vastgelegd.

Bijgevoegd was een boekenlijst, vermoedelijk een exemplaar van den in 1768 in druk verschenen catalogus.

Volgens tableau I, dat hieronder staat afgedrukt, bezat de stadsbibliotheek toen 28 geschreven en 1556 gedrukte deelen. Als bijzonder kostbaar bezit werd alleen de „Spiegel der Behoudenis" genoemd, in welk onvolkomen drukwerk vooral in dien tijd een voortbrengsel der Haarlemsche prototypographie [1]), een voorbeeld der zgn. Costeriana, werd gezien.

Het tweede tableau en het begeleidend schrijven van den maire, W. Ph. Barnaart, geven eene beschrijving van het toenmalig beheer en den troosteloozen toestand der boekverzameling.

De boeken waren in de laatste twintig jaar herhaaldelijk van het eene lokaal naar het andere in het Prinsenhof overgebracht en lagen nu sedert drie jaar op een zolder gestapeld. Maar, voegde de maire er aan toe, thans zal ik aan 't verzoek der bibliothecarissen voldoen en een vertrek in 't stadhuis beschikbaar stellen, waar in 't komende voorjaar de boeken weer ordelijk opgesteld kunnen worden. (Een plan dat evenwel niet uitgevoerd is).

Bibliothecarissen waren de curatoren der Latijnsche school, welk college in den regel door vier personen werd gevormd, doch toen uit slechts twee notabelen (Jean van Walré en Pierre de Gavere) bestond. Die beheerders genoten als zoodanig eene jaarlijksche tegemoetkoming van 210 francs gezamenlijk. De custos werd met frs. 52.50 per jaar betaald.

---

1) Vgl. o.a.: Catalogus der tentoonstelling van de ontwikkeling der boekdrukkunst in Nederland. Haarlem 1923. Blz. 16—17 en 72.

Etat de la Bibliothèque de la ville de Haarlem. (No. 1).

ORDRE DES MATIÉRES	Nombre de volumes		Totaux par Ligne	Totaux par division	Indication des ouvrages très précieux que peut possèder la Bibliothèque
	Manuscrits	Imprimés			
		1me DIVISION			
Theologie.	16	677	693		Un intitulé Spiegel der Behoudenis
Histoire fabuleuse	„	3	3		
Histoire ancienne.	3	102	105		
Histoire moderne	„	120	120		
Geographie-Voyages	„	47	47		
Histoire naturelle	„	„	„		
Histoire des arts		1	1	969	
		2me DIVISION			
Idéologie	1	„	1		
Grammaire	„	2	2		
Morale.	„	1	1		
Législation--Jurisprudence . . .	„	249	249		
Politique-Economie-Commercie .	„	5	5		
Mathématique-Physique-Chimie .	„	10	10		
Médecine	2	156	158	426	
		3me DIVISION			
Poësie-Théatre	„	18	18		
Beaux arts Architecture . . .	„	„	„		
Beaux arts Sculpture. . . .	„	1	1		
Beaux arts Peinture.	„	1	1		
Beaux arts Musique	„	1	1		
Art oratoire	„	6	6		
Romans	„	„	„		
Philologie.	6	156	162	189	
	28	1556	1584		
		Nombre de volumes		1584	

Certifié véritable par Nous Maire de la Ville de Haarlem,
Chevalier de l'ordre Impérial de la Réunion.

(get.) W. PH. BARNAART.

De kosten van beheer, onderhoud en uitbreiding werden uit het bespaarde schoolgeld van de leerlingen der Latijnsche school bestreden. Vroeger had de bibliotheek nog eene andere, niet onbelangrijke bron van inkomsten in de jaarlijksche bijdragen van frs. 6.30 per persoon bezeten, voor welk bedrag men het recht van toegang tot de boekerij verkreeg. Van die gelegenheid was geregeld door een honderdtal gezeten burgers gebruik gemaakt. Nu de bibliotheek zoo goed als ontoegangelijk was geworden, waren deze inkomsten vervallen, met het gevolg dat in de laatste jaren ook geen boek meer aangekocht kon worden.

Over de werken, welke het meest gelezen werden, kon de maire, nu ze bijna onbereikbaar waren, uitteraard geen inlichtingen verstrekken. En vroeger, toen de boekerij nog in wezen was, mocht iedere bezoeker het gewenschte werk ongevraagd uit de kast nemen, en was tijdens de openingsuren nooit geregeld een bibliothecaris aanwezig geweest, om eenige aanteekening te houden.

Toch gaven, volgens den maire, de bibliothecarissen van den grootsten ijver blijk, verdiende hun beheer bijzonderen lof. Hoe zij echter onder de gegeven omstandigheden dien ijver konden toonen en op welke wijze hun beheer nog nuttig was, heeft de maire helaas verzuimd voor het nageslacht vast te leggen.

G. A. EVERS.

LEESZAALWERK IN LEIPZIG.

(Voortzetting en slot van bladz. 183).

Drie motieven zijn hier dan te onderscheiden; ten eerste de behoefte met behulp van de fantasie aan de alledaagschheid van eigen levensomstandigheden te ontkomen; ten tweede de behoefte aan raad in de praktische moeilijkheden van het dagelijksch leven; ten derde de behoefte, aan het streven naar kennis, inzicht, wijsheid van de menschheid deel te nemen.

Komen we nu uit met de traditioneele indeeling van ons boekenbezit in:

a. romans, gedichten, tooneel („ontspanningslektuur" dus) eenerzijds, en

b. studieboeken anderzijds? (ingedeeld volgens de vakken).

Neen! Waar deze indeeling steeds noodig zal zijn, — zèker voor wat betreft afdeeling *b* voor de meer ontwikkelde lezers, — en voor beide afdeelingen voor het bibliotheekpersoneel, dat steeds moet kunnen nagaan, wat er over een bepaald vak in de bibliotheek aanwezig is, — heeft Walter Hofmann haar voor zijn paedagogisch-psychologisch werk voor goed over boord geworpen. Hij wil zijn boekenbezit zóódanig rangschikken, dat die rangschikking antwoord geeft op de vragen, die — zij het dan ook nog zoo onbewust — leven in den mensch en waarom hij grijpt naar het boek.

En we krijgen dan de volgende nieuwe indeeling van de boeken onzer boekerij, beantwoordende aan de zoo juist genoemde drie motieven:

a. Erzählung, Dichtung, Erlebnis;

b. Lebensführung, Lebenspraxis;

c. Welt- und Weisheitskunde.

(Om het gevaar te ontgaan door een kleine schakeering de niet geheel juiste vertaling te geven, gebruik ik hier de Duitsche terminologie).

De mogelijkheid, met behulp van de fantasie aan de alledaagschheid van eigen levensomstandigheden te ontkomen vindt een lezer niet slechts in romans, vertellingen, tooneelen dichtwerken, maar ook in levensbeschrijvingen, brieven, — alles dus wat gaat over menschelijk beleven —, oók in land- en volkenkunde in verhalenden vorm, als reisbeschrijvingen en dierverhalen. En dan de kunstafdeeling, meer in het bizonder het platenmateriaal! Wordt dit alléén gevraagd uit onvermengde belangstelling voor de kunst? Immers neen; ieder zal dadelijk voelen, dat dit ook in deze afdeeling thuisbehoort!

Deze vallen dus af van de studieboeken, evenals de volgende afdeeling „Lebensführung, Lebenspraxis"; boeken dus, die antwoord geven op de vraag: hoe verschaf ik mij raad in de praktische moeilijkheden van het dagelijksch leven. Zijn dit studieboeken? Natuurlijk niet.

Walter Hofmann geeft in een van zijn artikelen een opsom-

ming van de meest uiteenloopende onderwerpen, gekozen uit de afdeeling „Wissenschaft" van een bekende bibliotheek, waarvan ik er eenige laat volgen:

Die Blumenbindekunst — Für schlaflose Nächte — Wie erziehen wir unseren Sohn Benjamin — Katechismus des Radfahrersports — Anleitung zur Pflege, Behandlung und Zucht des Kanarienvogels — Der Pilzsammler — Chemie in Küche und Haus — Was jeder vom bürgerlichen Gesetzbuch wissen musz — Praktisches Kochbuch für die bürgerliche Küche —, enz. enz. En hij laat erop volgen: „Bei diesen Büchern und bei dem Bedürfnis, das hinter ihnen steht und das zu ihnen führt, kann keine Rede sein von dem faustischen Trieb dasz ich erkenne, was die Welt im Innersten zusammenhält". Onnoodig, hieraan nog iets toe te voegen!

Blijft over afdeeling *c*: „Welt- und Weisheitskunde", de vroegere „Wissenschaft", waaruit we nu al heel wat boeken hebben zien verdwijnen, die met wetenschap niets uitstaande hebben en menig boek zal denzelfden kant opgaan, als men het kritisch bekijkt volgens de nieuwe principes.

„Wetenschap" als speciale aangelegenheid van speciaal geschoolde hersenen van een bepaald gedeelte der bevolking wil de O. L. B. ook niet geven — waarvoor zijn anders de wetenschappelijke bibliotheken! — maar wel: „Kunde von menschlich wesentlichen Dingen". Hier dus wel de „faustische Trieb, zu wissen, was die Welt im Innersten zusammenhält", — vaak onbewust en vaak heel embryonaal!

Walter Hofmann verheugt er zich over, dat niet wetenschappelijke belangstelling, maar de behoeften van het gemoed de overhand hebben bij het meerendeel der bezoekers onzer openbare leeszalen en in de groote vraag naar boeken uit bepaalde rubrieken van deze afdeeling (vooral sinds den oorlog): de eenvoudig gehouden godsdienstige en filosofische (niet voor „vak"-menschen bedoeld), ziet hij „einen verdrängten religiösen Trieb".

Hoe anders staat het geheele „Schrifttum" in dezen nieuwen geestelijken samenhang ons nu voor oogen!

In groote uiterst boeiende tabellen liet W. H. ons zien,

waarnaar de belangstelling van verschillende lezers uitging. De eerste tabel, in door verschillende kleuren onderscheiden vakken verdeeld, stelde voor het totaal der verschillende kanten van het „Schrifttum"; b.v. literatuur groen; reisbeschrijvingen paars, technische wetenschappen geel, enz.

Daarna ontrolden zich voor onze oogen (in de letterlijke beteekenis van het woord!) talrijke tabellen, die aangaven, waarop de belangstelling van telkens één bepaalden lezer zich koncentreerde. Daarbij waren er met een eenzijdige, naast anderen met een zeer veelzijdige belangstelling. De belangstelling voor een bepaalden kant van het „Schrifttum" werd aangegeven door de kleur, die dezen kant vertegenwoordigde en door de lengte van die kleurbanen de verhouding der verschillende „Interessen" tot elkaar. B.v.:

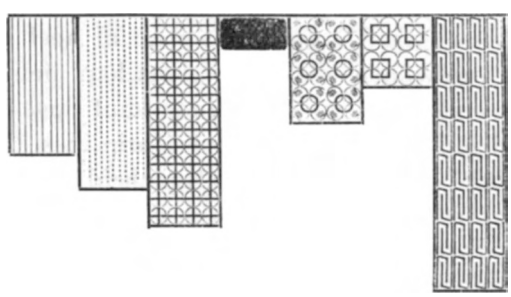

(inplaats van kleuren gebruik ik hier teekens).

Deze gegevens worden verkregen door de in Leipzig gevolgde methode van statistiek, een zeer fijn uitgewerkte gecombineerde lezers- en boekenstatistiek, — de eenige statistiek, waaruit werkelijk konklusies te trekken zijn, zegt W. H., wanneer men tenminste niet langer genoegen wil nemen met cijfers zonder veel zin. Men telt dus de boeken en wel volgens de nieuwe indeeling; men telt de lezers volgens leeftijd, geslacht, beroep („Lebenskreis") en men telt de uitleeningen. De „Leserhefte" blijven eigendom van de leeszaal en daaruit kan men gevolgtrekkingen maken, die voor den opbouw en de uitbreiding van het boekenbezit van groote waarde zijn.

Zoo heeft men kunnen vaststellen, op welke gebieden en bepaalde boeken zich de belangstelling der lezers het sterkst

koncentreerde en waar die belangstelling het meest uiteenliep, over welke verschillende afdeelingen zij zich verdeelde. Het eerste was het geval bij de afdeeling „Erzählung, Dichtung, Erlebnis", het tweede bij „Welt- und Weisheitkunde". Hiermede wordt zeer sterk rekening gehouden bij de aanschaffing van dubbelexemplaren. Waar zóó zeer de nadruk gelegd wordt op intensief werk, zal dit wel niemand verwonderen. Het spreekt van zelf, dat niet alléén met deze aanwijzingen rekening gehouden wordt; maar, waar al bij de samenstelling van de bibliotheek volgens vaste aanschafprincipes gewerkt wordt, kan men dit geruster doen dan bij een bibliotheek, die nièt zoo zeer „aus einem Gusz" ontstaan is.

Van het totaal aantal banden te Leipzig zijn ruim drie kwart dubbelexemplaren. Ter illustratie eenige cijfers.

Het totale boekenbezit der „städtischen Bücherhallen" was in 1924 verdeeld over drie leeszalen; een in het Oosten der stad, een in het Westen en een kleinere leeszaal in Leutzsch, oorspronkelijk voorstad, later geännexeerd. (In het najaar van 1925 werd de 4de leeszaal in het Noorden der stad geopend en er bestaan plannen voor een vijfde, — nú nog een „Sein-sollendes"!). Alle leeszalen hebben denzelfden „Grundbestand" en voor de rest richt zich de boekenaanschaf van iedere leeszaal naar de behoeften en de belangstelling der bevolking, reden waarom hier de eene leeszaal een rijke grafische literatuur, een der anderen veel boeken over muziekgeschiedenis, theorie der muziek, enz. bezit.

Op 31 Dec. 1923 bedroeg het boekenbezit van alle leeszalen tesamen: 51508 banden; hiervan kwamen er 2799 voor rekening van de „Lesezimmer" en 48709 voor de uitleen. Van die 48709 banden waren 36864 dubbelexemplaren, zooals reeds gezegd ruim drie kwart.

Over de verschillende afdeelingen verdeeld:

	Erststücke	Wiederholungsstücke	Verhätnis der Spalte 1 : 2
1. Erzählung, Dichtung, Erlebnis	3746 Bände	21 246 Bände	1 : 5.67
2. Lebensführung, Lebenspraxis	1524 „	4.273 „	1 : 2.80
3. Welt-und Weisheitskunde	6575 „	11.345 „	1 : 1.73

Nog een enkel woord over de groepeering der afdeeling „Erzählung, Dichtung, Erlebnis". In de meeste leeszalen is deze afdeeling (beter: de daarmee ten deele overeenkomende „ontspanningslektuur"), ingedeeld volgens de landen, — een slechts in geringe mate bevredigende oplossing en dan nog het meest uit praktisch oogpunt. In een idealen bibliothekaris, aldus Walter Hofmann, zullen twee tendensen steeds een zeker evenwicht zoeken, n.l. de literair-historische en de paedagogisch-psychologische tendens, die zal willen indeelen volgens „Erlebensnähe".

Voor de leeszaal, waar een gemengd publiek komt, bestaande uit ontwikkelde en meer eenvoudige lezers, vindt hij een op psychologischen grondslag rustende indeeling voor deze afdeeling in zijn geheèl, niet doorvoerbaar.

Maar wel acht hij dit mogelijk voor het „Lebenskreisverzeichnis", bestemd voor eenvoudiger lezers; hier is een indeeling naar „genres" zèker op haar plaats. Als voorbeeld van een dergelijke indeeling de katalogus voor de 14—16 jarige mannelijke jeugd:

a. Kämpfe und Helden vergangener Zeiten.
b. Seegeschichten und Abenteuer.
c. Humor und Schelmenstreiche.
d. Von Dorf und Stadt, von Heimat und Haus.
e. Märchen und märchenhafte Geschichten.

En zoo kan men voor elken „Lebenskreis" een andere groepeering maken, — wat mij een boeiend werk lijkt. Maar heel wat boekenkennis en niet minder aanvoelingsvermogen van menschen en kennis van maatschappelijke toestanden is hiervoor noodig!

De hier besproken werkzaamheden geschieden niet alleen door het leeszaalpersoneel van de „Bücherhallen", maar voor een deel door de, eveneens onder leiding van Walter Hofmann staande „Deutsche Zentralstelle für volkstümliches Büchereiwesen", werkend in nauwe samenwerking met de „Bücherhallen" en gevestigd in een van de leeszalen.

De taak van deze „Zentralstelle", die in 1924 haar tienjarig bestaan herdacht, ligt op propagandistisch, „kulturpolitisches", paedagogisch-methodisch en technisch-organisatorisch terrein. Haar arbeid is over de volgende afdeelingen verdeeld:

1. de opleidingsafdeeling (de vakschool en de leergangen voor „nebenamtliche" bibliothekarissen);
2. het adviesbureau voor nieuw op te richten en bestaande leeszalen;
3. de afdeeling voor „Deutsche Volksbibliographie"; (hier worden de literair-kritische hulpmiddelen samengesteld, zooals de karakteristieken van de in het begin genoemde „Textkarten". Verder de modelkatalogus met meer of minder uitvoerige annotaties voor de verschillende vakken en voor de „Lebenskreise", — een centraal annotatiebureau dus. En dan de uitgave der „Hefte für Büchereiwesen", waarin theorie en praktijk van het leeszaalwerk behandeld wordt en kritieken over al of niet opgenomen nieuwe boeken verschijnen);
4. de technische afdeeling, die in eigen beheer en dus tegen lageren prijs bibliotheekmateriaal kan leveren, normaliseering dus van kaarten, „Leserhefte" e. d., — wat natuurlijk alléén nuttig is, waar veel leeszalen een zelfde uitleensysteem hebben.
5. de centrale boekbinderij, die stevige bibliotheekbanden levert en materiaal, voor wie zelf wil binden.

Daarnaast het in 1923 opgerichte „Einkaufshaus für Volksbüchereien", dat het voor de bij de „Zentralstelle" aangesloten leeszalen mogelijk maakt, goede boeken in goede uitgaven te betrekken en wel liefst in losse vellen, — wat een groote besparing kan zijn!

Evenals de „Bücherhallen" in de stad Leipzig het onbeperkte vertrouwen bezitten van alle lagen der bevolking èn van het stadsbestuur, — zoo geniet de „Zentralstelle" onbeperkt vertrouwen van de bij haar aangesloten leeszalen.

En — evenals Walter Hofmann paedagoog is als leider van zijn „Bücherhallen", is hij het als hoofd der „Zentralstelle". Hij is allerminst „library-czar"! — immers hij laat alle aangesloten leeszalen volkomen vrij in de wijze, waarop ze van de „Zentralstelle" willen gebruik maken: „Keine Dogmatik von einer zentralen Stelle aus! Freiheit für den Einzelnen! Aber: Solidarität der Volksbibliothekare in gemeinsamen beruflichen Notwendigkeiten" (b.v. pogingen, om door invloed van de geheele bibliotheekwereld goede, uitverkochte boeken weer op de markt te brengen en het zoo mogelijk eenigszins remmen van de „Schund"-productie).

Door zulk een houding haalt men wel het beste uit collega's naar boven; het maakt ook — waar dit eens noodig is — dat men zijn eigen ik gaarne onderschikt aan een gemeenschappelijk schoon doel. —

Ik kan de verleiding niet weerstaan, om vóór ik eindig, even een „Abstecher" te maken naar Amerika. In een boek, uitgegeven door de A. L. A., waarin ik onlangs gelegenheid had te bladeren, het te Chicago in 1924 verschenen „The library and the community. Increased book service trough library publicity, based on community studies" door Joseph L. Wheeler (bibliothecaris aan de Youngstown public library), vond ik in een vrij uitvoerige inleiding gedachten uitgedrukt, geheel in dezelfde lijn als dat, wat m. i. de kwintessens is van het leeszaalwerk in Leipzig. De schrijver draagt zijn boek op aan zijn vader, Rev. George Stevens Wheeler, — „who whent among the people with a ceaseless love and joy, as one who served".

Hij zegt dan in zijn inleiding:

„Similarly, as the library is to some librarians a collection of books, it is to others a dynamic organisation whose high function is to render a service of enlightenment. To such librarians the community and its people, by classes and groups, and even the individual men and woman, who do or who do not read books are of as much interest as the books themselves. Outside the library building they see a vast field awaiting service. To them librarianship is a form of social service

to which new workers are constantly coming with a zeal akin to that of the missionary".

Daarna karakteriseert hij meer of minder waardeerend verschillende soorten bibliothecarissen en eindigt zijn inleiding met een woord van een collega:

„The old-time librarian was proud and complacent in his possession of books. The present-day librarian smiles at this barren conception and bases his pride on the number of books distributed and the number of readers enrolled.

The librarian of to-morrow will look on both conceptions as about equally crude and unworthy and will base his pride on the aid his library can give in making the use of books a means of positive educational and cultural advance..."

Een dergelijke uitlating geeft te denken! Het bewijst m. i. hoe men in Amerikaansche leeszalen moet hebben gevoeld, hoe veel van het waardevolle van leeszaalwerk ongedaan moet blijven, wanneer men te zeer in het groot werkt en resultaten te veel zoekt in hooge uitleencijfers. Van welke gedachte Walter Hofmann is uitgegaan! —

Het leeszaalwerk te Leipzig, gebaseerd op een ervaring van vele jaren, wordt gedragen door een groot geloof en warm idealisme en wie dit heeft en anderen daarmee weet te bezielen zooals het echtpaar Hofmann, zal veel bereiken!

Den Haag, Febr. '26. S. SIMONS.

Naschrift. Ik ben mij bewust in dit artikeltje slechts zeer onvolkomen te hebben weergegeven, wat de „Leipziger Lehrgang" gaf. Voor een groot deel kan ik echter de leemten aanvullen door Walter Hofmann zelf aan het woord te laten.

Ik zou n.l. eenige „Hefte für Büchereiwesen", waarin veel, wat op den cursus behandeld werd, kunnen laten circuleeren. Aan de leeszalen, die niet zelf erop geabonneerd zijn en hiervoor voelen, zou ik willen verzoeken, mij dit binnen een maand te berichten naar: Deventer, Zwolsche weg 15.

Het zal mij dan een genoegen zijn, spoedig met de toezending te kunnen beginnen.

VAKLITERATUUR.

Gwendolyn Rees. *Libraries for children A history and a bibliography.* (London, Grafton, 1924).

Voor zoover ik weet, is dit boek het eerste, dat een algemeen overzicht geeft van de geschiedenis der kinderbibliotheekbeweging in de verschillende landen, en voor allen die zich voor dit onderwerp interesseeren, is het een belangrijke aanwinst.

Het eerste gedeelte bevat de beschrijving van de ontwikkeling van het kinderbibliotheekwerk in Engeland, het Britsche Rijk, Amerika èn andere landen. In vergelijking met de 137 bladzijden aan de eerste drie gewijd, zijn de 57 bladzijden die voor de overige landen (o.a. Duitschland, Scandinavië, „België en Holland", e. a.) overblijven wel wat heel krap toegemeten, en zoo is Holland b.v. ook slechts heel in 't kort behandeld en niet tot 1924 bijgewerkt. Maar wanneer men de ontwikkelingsgang van het werk in de groote Engelsche steden en in de Ver. St. nagaat, dan kan men het de schrijfster niet kwalijk nemen dat in een eerste uitgave daaraan naar verhouding de meeste aandacht gewijd is. Uit velerlei rapporten en mededeelingen van de betrokken bibliothecarissen is bijzonder veel wetenswaardigs bijeengebracht, en hoewel de samenvatting en het overzicht van het verwerkte materiaal m.i. niet altijd even duidelijk is, krijgt men toch een aardig beeld van de aard van het kinderbibliotheekwerk op zooveel verschillende plaatsen.

Wat uit de beschrijvingen van de kinderbibliotheken in Engeland het meest naar voren treedt is de steeds belangrijker wordende samenwerking tusschen de Kinderbibliotheek en de school; van de Amerikaansche beweging treft zeker wel het meest de enorm snelle uitbreiding en de ver doorgevoerde organisatie van de verschillende kanten van het werk.

Het tweede gedeelte van het boek bestaat uit een uitgebreide bibliografie. In verschillende rubrieken onderverdeeld, wordt een groot aantal artikelen, rapporten enz. vermeld, waardoor een belangrijk hulpmiddel voor de bestudeering van het kinderbibliotheekvraagstuk en wat daarmee samenhangt, verschaft is. De omvang van deze bibliografie (de schr. zegt uit 2300 titels een schifting van 1008 gemaakt te hebben) is op zichzelf een verheugend bewijs voor de steeds grooter wordende beteekenis der kinderbibliotheekbeweging in de verschillende landen.

Februari 1926. H. J. KLUIT.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — In December viert het Vondel-Museum in de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam, in 1901 gesticht door de vereeniging van dien naam, zijn 25-jarig jubileum. Het bestuur heeft het voornemen ter herdenking van dit feit een Vondel-tentoonstelling te houden uit de verzameling van het museum en uit het bezit van bibliotheken en personen binnen- en buitenlands.

Daar in 1887, dus vóór weldra 40 jaar, de laatste Vondel-tentoonstelling is gehouden, en sedert belangrijke Vondeliana zijn gevonden, die nieuw licht geworpen hebben op den dichter en zijn werk, zal hierdoor de belangstelling voor onzen grootsten dichter krachtig worden bevorderd.

De tentoonstelling wordt ingericht in een der zalen van de als gebouw geheel vernieuwde en verfraaide Universiteits-Bibliotheek en zal een paar weken geopend blijven.

Gesproten uit de in 1901 met regeeringssteun aangekochte Vondelverzameling van wijlen den heer A. Th. Hartkamp, is het museum door de goede zorgen van het bestuur steeds aangevuld en uitgebreid door aankoop en schenkingen.

Van hoe groot belang het is, dat er een goed ingericht centrum bestaat voor de Vondel-studie, bewijst het geregeld gebruik, dat van de verzameling is gemaakt en de talrijke studiën, proefschriften en andere boekwerken, in de 25 jaar van haar bestaan op het gebied der Vondel-studie verschenen.

Het tweejaarlijksch verslag, dat nu voor de twaalfde maal zal verschijnen, bevat daarover belangrijke gegevens. Daarin werden geregeld nieuwe vondsten bekend gemaakt en toegelicht.

Nu telkens nog nieuwe Vondeliana voor den dag komen, en nog veel van vroeger bekende handschriften en uitgaven van Vondels gedichten in later tijd spoorloos verdwenen zijn, hoopt het bestuur, dat deze tentoonstelling velen aanleiding moge geven eens te onderzoeken of in hun archieven of oude papieren nog documenten over of vroege drukken van Vondels werken te vinden zijn en verzoekt het daarvan kennis te willen geven aan de Universiteits-Bibliotheek te Amsterdam (Vondel-Museum).

(A. H.)

Assen. — Naar aanleiding van een plan van de firma Van Gorcum en Comp. te Assen, die voorstelde een gemeenschappelijk orgaan uit te geven voor de leeszalen in het N. en het O. van ons land, zoo mogelijk in samenwerking met de volksuniversiteiten, werd er den 3den Nov. j.l. in de O. L. te Assen een vergadering gehouden van belangstellenden, daar-

toe uitgenoodigd door een commissie, bestaande uit den Heer Sark, secretaris van de O. L. aldaar, en Mej. Scholte, bibliothecaresse. Vertegenwoordigd waren de leeszalen Assen, Deventer, Doetinchem, Drachten, Enschede, Groningen, Leeuwarden, Meppel, Sneek en Zwolle en de volksuniversiteiten Drachten, Enschede, Groningen, Meppel en Zwolle, terwijl bewijzen van instemming uit Apeldoorn, Appingedam, Franeker en Veendam waren gekomen. Het plan vond veel instemming; een geanimeerde bespreking ontstond over de wijze van uitvoering. Tenslotte werd er besloten, dat de Heer Sark, Mej. Scholte en de Heer Prakke, lid van de firma Van Gorcum en Comp., een nader onderzoek zullen instellen, zoodat vaster omlijnde voorstellen aan belanghebbenden kunnen worden voorgelegd.

Dieren. — De oprichting van een O. L. B. wordt overwogen.

Eelde (prov. Drente). — In het „Dorpshuis" is eind October een leeszaal voor het publiek geopend.

Met de uitleening van boeken, afkomstig uit de O. L. B. te Groningen, werd reeds in November 1915 een aanvang gemaakt. Het aantal boeken bedroeg toen zoo'n 150 stuks. De belangstelling werd echter grooter en het aantal boeken vermeerderde, zoodat tenslotte de dames, die voor de uitleening zorgden, rondom in de groote stapels boeken kwamen te staan, en voor hun werk slechts een paar vierkante meters overhielden, terwijl de menschen, die boeken kwamen halen, zich in de gang oppropten.

Zeven jaar lang hebben de dames, met Mej. E. J. Meijboom aan het hoofd, zich de moeite getroost, totdat thans de nieuwe leeszaal tot stand is gekomen.

't Was in 1924 op Oudejaarsavond, toen het bestuur van „Ons Dorpshuis" verrast werd door een mysterieuze vereeniging uit Amsterdam, die niet minder dan een chèque zond van *f* 1500.—. Dat was het eerste wat binnen kwam. En nu ging het bestuur aan het zoeken naar middelen om de overige benoodigde gelden bijeen te krijgen, hetgeen in den loop van dit jaar gelukte, zoodat met den bouw een aanvang gemaakt kon worden.

Thans is het kleine bibliotheekje reeds aangezwollen tot een grootte van 2700 deelen.

Men acht het intusschen van groot belang als filiaal der O. L. B. te Groningen aangesloten te blijven. *(Pr. Dr. & A. C.).*

's-Gravenhage. — De O. L. B. stelt tegenwoordig ter voorlichting van de lezers kleine lectuurlijsten verkrijgbaar, — uitermate verzorgde uitgaafjes (ca. 8 blz. groot) met geestig versierd titelblad, bevattende een aantal geannoteerde titels. Opmerkingen verwijzen hier en daar naar den verderen inhoud van de bibliotheek.

Verschenen zijn tot heden: „Boeken van avontuur", „Boeiend als een roman" (een keuze uit de meest uiteenloopende rubrieken van de biblio-

theek) en „Kerstverhalen en Kerstliederen" (tevens bevattende een rubriek „Over het Kerstfeest").

Haarlem. — Aan den Gemeenteraad werd dezer dagen mededeeling gedaan, dat de onlangs overleden heer J. H. Hessels de gemeente Haarlem tot erfgenaam heeft gemaakt van zijn vermogen, waarvan de rente (ca. *f* 3000.—) voor $^9/_{10}$ jaarlijks moet worden aangewend als bijdrage in de kosten van de Stadsbibliotheek en Leeszaal. Het resteerende tiende deel zal telkens bij het stamkapitaal moeten worden gevoegd, dat als „J. H. Hessels-Fonds" afzonderlijk zal worden beheerd.

De heer J. H. Hessels overleed den 8en October, op hoogen leeftijd te Bloemendaal. Hij was bekend als een van de krachtigste en best onderlegde verdedigers van Haarlem's eer inzake de uitvinding van de boekdrukkunst. De heer Hessels, die in 1883 aan de Universiteit van Cambridge tot M. A. (honoris causa) werd gepromoveerd, was Britsch onderdaan geworden, maar woonde de laatste jaren weer in het vaderland. Tot eenige weken voor zijn overlijden was hij bijna dagelijks op de Stadsbibliotheek aan de studie. Zijn werken (w.o. vijf lijvige kwartdeelen betreffende het oud-archief van de Hollandsche Kerk te Londen, en met prof. Kern een uitgave van de Lex Salica) verschenen grootendeels in de Engelsche taal. Hij schreef een boek over „Haarlem, de geboorteplaats der boekdrukkunst, niet Mainz", dat in 1887 in 't Engelsch en in 1888 in 't Nederlandsch verscheen. In later jaren publiceerde hij nog meer studies over dit onderwerp. *(H. D.)*

's-Hertogenbosch. — De tentoonstellingen in de R. K. O. L. B. volgen elkaar geregeld op. Na Holbein en Dürer in November zullen binnenkort teekeningen van 17e eeuwsche Hollanders aan de beurt komen.

Leeuwarden. — De tweede der voordrachten, welke beoogen de boeken der bibliotheek nader tot de lezers te brengen, werd in de afgeloopen maand gehouden door den heer J. J. la Maitre over de rubriek land- en volkenkunde. De rede werd met lichtbeelden toegelicht.

Zaandam. — Uit „De Zaanlander" nemen wij het volgende bericht over:

„Hoewel er door de boeken-commissie van de O. L. B. zooveel mogelijk naar gestreefd wordt de werken, die op de Zaanstreek betrekking hebben in de Bibliotheek op te nemen, komt het toch meermalen voor, dat iemand tevergeefs naar een bepaald boek zoekt, daar deze werken vrij geregeld uitgeleend worden. Om aan dit bezwaar een eind te maken, heeft ons bestuur besloten een speciale afdeeling „Zaanlandia" aan onze inrichting te verbinden. Dit zal een naslag-bibliotheek worden, waarvan de boeken dus niet mogen uitgeleend.

De afdeeling zal als volgt gerubriceerd zijn:

1. Typografische werken.
2. Historische werken.

3. Gemeente-uitgaven.
4. Uitgaven op handelsgebied.
5. Werken van personen, die in de Zaanstreek wonen, of aldaar hun werkkring hebben (studiewerken, dissertaties).
6. Romans, tooneelwerken, kinderboeken, gedichten, etc., welke in de Zaanstreek spelen of onderwerpen uit de Zaanstreek behandelen.
7. Plaatwerken, photo's etc."

Het blad wekt verder belangstellenden op mede te werken om de afd. „Zaanlandia" zoo volledig mogelijk te maken.

Jeugdlectuur. — Tentoonstellingen van goede kinderboeken werden in de maand November o.a. gehouden in de O. L. te Hilversum (R. K.), Schiedam (R.K.), Utrecht en Zeist, in het Baarnsche Lyceum (ingericht mede door Mej. S. Lobo) en in de Haagsche Schoolvereeniging, den Haag (beredeneerde catalogus van G. Hellinga & T. Hellinga-Zwart). De levendige belangstelling, die deze tentoonstellingen allerwege vinden, wijzen er genoegzaam op hoeveel er op dit terrein nog voor de leeszalen te doen valt.

— De Centrale Ouderraad te Utrecht liet bovendien aan alle leerlingen van openbare scholen een gidsje bij de boekenkeus uitreiken, samengesteld door de O. L. en getiteld: „H e t L a n t a a r n t j e". Dat deze actie, die in het biezonder beoogde de aandacht te vestigen op het g o e d k o o p e kinderboek, succes gehad heeft, werd na St. Nicolaas door verschillende boekhandelaren bevestigd.

PERSONALIA.

Enschedé. — Tot assistente aan de O. L. B. is benoemd Mej. Jacoba Engberts te Almelo (Assistensdiploma Utrecht 1924).

Tilburg. — Op haar verzoek is met ingang van 1 Januari 1927 eervol ontslag verleend aan Mej. Jeanne Schijns, adjunct-bibliothecaresse aan de R. K. O. L. te Tilburg.

Mej. Schijns was een viertal jaren aan deze instelling verbonden en treedt in het klooster der Benedictinessen te Wépion (België).

Vlissingen. — Met ingang van 1 December is als Directrice aan de O. L. B. benoemd Mej. W. Soeters te Utrecht (Assistentsdiploma Groningen 1923, Directeursdiploma 1924), terwijl aan Mej. J. A. de Hondt eervol ontslag werd verleend.